

شیرازہ

گیت نمبر (۲)

جموں اینڈ کشمیر
آکسیڈی آف آرٹ، کلچر اینڈ ٹیکنالوجی

شیرازہ

گیت نمبر (۲)

(پہاڑی)

جلد: ۴۱ * شماره: ۶ * ۲۰۲۰ء

نگراں: منیر الاسلام
(کے اے اے ایس)

مدیر اعلیٰ: ڈاکٹر مرزا فاروق انوار

مدیر: محمد ایوب میر

معاون: عبدالواحد منہاس

جموں اینڈ کشمیر اکیڈمی آف آرٹ، کلچر اینڈ لنگویجز

ناشر:

سیکریٹری جموں اینڈ کشمیر اکیڈمی آف آرٹ، کلچر اینڈ لینگویجس۔ لالمنڈی سرینگر

کمپوزنگ: عبدالواحد منہاس / بشیر احمد نجار / امتیاز احمد خان

چھاپ خانہ:

تعداد: 500

سرورق: معراج الدین

قیمت: 100 روپے

نوٹ:

اس شمارے میں شامل مقالیاں دیگر مشمولات
میں ظاہر کی گئی آراء مال ادارے ناگوار یا مجوز اتفاق
ضروری نہیں..... (ادارہ)

رابطہ انہماں موبائل نمبریں اوپر کرو:

9596929801

9469249766

9622861597

چھٹی اس پتے تکھو:

چیف ایڈیٹر

(پہاڑی)

جموں اینڈ کشمیر

کلچرل اکیڈمی

لالمنڈی سرینگر

کنال روڈ، جموں، توی

سہید

پہلی نکل

۸ ڈاکٹر مرزا فاروق انوار

مقالے:

- ۱۔ ضلع راجوری تہ پہاڑی گیت: اک جائزہ
- ۲۔ پہاڑی گیت: منظر تہ پس منظر
- ۳۔ پہاڑی گیت: اک جائزہ
- ۴۔ پہاڑی گیتاں نا تجزیاتی مطالعہ
- ۵۔ پہاڑی گیت: ہک چھوہانی نظر
- ۶۔ پہاڑی گیت تہ رشید قمر: اک مطالعہ
- ۷۔ پہاڑی زبان تہ گیت: ادبی اہمیت تہ خصوصیت

- ۱۰۔ نثار رائی
- ۱۹۔ میر غلام حیدر ندیم
- ۵۵۔ محمد منشاء خاکی
- ۶۱۔ ڈاکٹر لیاقت نیر
- ۷۳۔ عبد المجید حسرت
- ۸۰۔ عرش صہبائی
- ۸۶۔ شبیر احمد خان شمس

گیتاں:

- ۱۔ رشید قمر
- ۲۔ ڈاکٹر صابر مرزا
- ۳۔ شاہباز راجوری
- ۴۔ خوش دیوینی
- ۵۔ شیخ آزاد احمد آزاد
- ۶۔ ڈاکٹر مرزا فاروق انوار
- ۷۔ نثار رائی
- ۸۔ ڈاکٹر جہانگیر دانش
- ۹۔ شیخ ظہور
- ۱۰۔ پرویز ملک
- ۱۱۔ راشد عباسی
- ۱۲۔ میر غلام حیدر ندیم

- ۱۰۰۔
- ۱۱۰۔
- ۱۱۲۔
- ۱۱۸۔
- ۱۲۳۔
- ۱۳۰۔
- ۱۳۲۔
- ۱۳۴۔
- ۱۳۵۔
- ۱۴۰۔
- ۱۴۹۔
- ۱۵۵۔

۱۶۱	۱۳۔ پرویز مانوس
۱۶۹	۱۴۔ محمد عظیم خان
۱۷۴	۱۵۔ امتیاز نسیم ہاشمی
۱۷۷	۱۶۔ محمد سرور ریحان
۱۷۹	۱۷۔ سید اقبال ملنگامی
۱۸۱	۱۸۔ تنویر اقبال ملک
۱۸۳	۱۹۔ مجروح ملنگامی
۱۸۵	۲۰۔ محمد مقبول ساحل
۱۹۵	۲۱۔ محمد منشاء خاکی
۱۹۷	۲۲۔ ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر
۲۰۰	۲۳۔ عارف اقبال عارف
۲۰۶	۲۴۔ خورشید کرمانی
۲۰۸	۲۵۔ ایڈوکیٹ بشارت حسین خان
۲۱۰	۲۶۔ محمد شفیع خان
۲۱۱	۲۷۔ قاری محمد اشرف
۲۱۹	۲۸۔ محمد سلیم بھر
۲۲۰	۲۹۔ عبدالعزیز مملد یال ندیم
۲۲۱	۳۰۔ نور احمد قریشی
۲۲۵	۳۱۔ ماسٹر منیر منہاس
۲۲۶	۳۲۔ مستور احمد شاد عارفی
۲۲۹	۳۳۔ عارف جلال عارف
۲۳۰	۳۴۔ سید الطاف حسین بیتاب
۲۳۲	۳۵۔ ملک شفیق عارش
۲۳۳	۳۶۔ عبدالواحد منہاس
۲۳۵	۳۷۔ پروفیسر محمد جہانگیر اصغر
۲۳۷	۳۸۔ ثلیل اعوان
۲۳۹	۳۹۔ اختر رضا سلیمی

۲۴۰	۴۰۔ انجم رضا
۲۴۱	۴۱۔ گلشنِ سنگھ گلشن
۲۴۵	۴۲۔ یحییٰ خالد
۲۵۳	۴۳۔ ساحل یوسف
۲۵۷	۴۴۔ ڈاکٹر نرمل ونود
۲۶۱	۴۵۔ نذیر حسین انس
۲۶۷	۴۶۔ یاسر کیانی
۲۶۹	۴۷۔ نعیم کرناہی
۲۷۰	۴۸۔ مشکور احمد شاد
۲۸۰	۴۹۔ عبد المجید حسرت
۲۸۳	۵۰۔ گلاب الدین جزا
۲۸۹	۵۱۔ حاجی شیر محمد پرواز
۲۹۱	۵۲۔ جنت حسین سلیم
۲۹۴	۵۳۔ ڈاکٹر عارف اقبال ملک
۲۹۶	۵۴۔ سید مدثر سراج
۲۹۸	۵۵۔ شمیدہ سحر مرزا
۳۰۲	۵۶۔ معراج راہی
۳۰۸	۵۷۔ راجہ محمد اکرم حاذق
۳۰۹	۵۸۔ پروفیسر بیکم سنگھ راہی
۳۱۰	۵۹۔ اچھوپال سنگھ
۳۱۱	۶۰۔ ملک ذاکر خاکی
۳۱۵	۶۱۔ پروفیسر فتح محمد عباسی
۳۱۹	۶۲۔ صدیق احمد صدیقی
۳۲۰	۶۳۔ جاوید احمد
۳۲۱	۶۴۔ ظافر گیلانی
۳۲۲	۶۵۔ بلراج بخشی
۳۲۳	۶۶۔ نشاط افروز نعیم

۳۲۴	۶۷۔ محمد رفیق خان رفیق
۳۲۹	۶۸۔ بابونور محمد نور
۳۳۰	۶۹۔ محمد خورشید منور
۳۳۱	۷۰۔ شریف حسین منہاس شوق
۳۳۵	۷۱۔ وجے گیتا
۳۳۷	۷۲۔ شیخ مقصودہ اختر شاہین
۳۳۹	۷۳۔ رابعہ کوثر
۳۴۴	۷۴۔ ڈاکٹر کاناسنگھ
۳۴۶	۷۵۔ سید عالم شاہ خاکی
۳۴۷	۷۶۔ حاجی نذیر حسین بھٹی
۳۵۵	۷۷۔ محمد نصیر زخمی
۳۵۶	۷۸۔ محمد یونس ربانی
۳۵۷	۷۹۔ حامد عبدالروف قریشی
۳۶۲	۸۰۔ سید وقار دانش
۳۶۶	۸۱۔ محمد ساجد سواتی
۳۶۷	۸۲۔ محمد اقبال حیات
۳۷۲	۸۳۔ محمد شریف غمگین
۳۷۴	۸۴۔ ماسٹر محمد بشیر خاکی
۳۷۹	۸۵۔ محمد یاسین
۳۸۴	۸۶۔ سید انور شاہین
۳۸۶	۸۷۔ ذاکر شبنم لون
۳۹۲	۸۸۔ حاجی علی شیر بشیر
۳۹۶	۸۹۔ طارق احمد طارق
۴۰۰	۹۰۔ محمود ریاض
۴۰۱	۹۱۔ محمد امین ظفر
۴۰۲	۹۲۔ شام لال شرما
۴۰۵	۹۳۔ ماسٹر عبدالغنی پھلتی

۴۰۶

۹۴۔ عبدالعزیز پروانہ

۴۰۸

۹۵۔ غیاث الدین زیدی

۴۰۹

۹۶۔ محمد صدیق احتشام پوری

۴۱۰

۹۷۔ عنایت اللہ خان

۴۱۱

۹۸۔ علی جان پرواز

۴۱۳

۹۹۔ الطاف احمد نظامی

۴۱۵

۱۰۰۔ محمد آزاد خان

۴۱۷

۱۰۱۔ محمد شریف مڑھوٹی

۴۲۰

۱۰۲۔ عبدالکریم رحمتی

۴۲۱

۱۰۳۔ فدا گلزار

۴۲۲

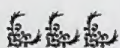
۱۰۴۔ محمد شریف پونجھی

۴۲۳

۱۰۵۔ محمد نذیر بیزار

۴۲۴

۱۰۶۔ موہن سنگھ مستانہ

۳۲۳	۶۷۔ محمد رفیق خان رفیق
۳۲۹	۶۸۔ بابونور محمد نور
۳۳۰	۶۹۔ محمد خورشید منور
۳۳۱	۷۰۔ شریف حسین منہاس شوق
۳۳۵	۷۱۔ وجہ گیتنا
۳۳۷	۷۲۔ شیخ مقصودہ اختر شاہین
۳۳۹	۷۳۔ رابعہ کوثر
۳۴۴	۷۴۔ ڈاکٹر کاناسنگھ
۳۴۶	۷۵۔ سید عالم شاہ خاکی
۳۴۷	۷۶۔ حاجی نذیر حسین بھٹی
۳۵۵	۷۷۔ محمد نصیر زخمی
۳۵۶	۷۸۔ محمد یونس ربانی
۳۵۷	۷۹۔ حامد عبدالروف قریشی
۳۶۲	۸۰۔ سید وقار دانش
۳۶۶	۸۱۔ محمد ساجد سواتی
۳۶۷	۸۲۔ محمد اقبال حیات
۳۷۲	۸۳۔ محمد شریف غمگین
۳۷۴	۸۴۔ ماسٹر محمد بشیر خاکی
۳۷۹	۸۵۔ محمد یاسین
۳۸۴	۸۶۔ سید انور شاہین
۳۸۶	۸۷۔ ذاکر شبنم لون
۳۹۲	۸۸۔ حاجی علی شیر بشیر
۳۹۶	۸۹۔ طارق احمد طارق
۴۰۰	۹۰۔ محمود ریاض
۴۰۱	۹۱۔ محمد امین ظفر
۴۰۲	۹۲۔ شام لال شرما
۴۰۵	۹۳۔ ماسٹر عبدالغنی پھلتی

۴۰۶	۹۴۔ عبدالعزیز پروانہ
۴۰۸	۹۵۔ غیاث الدین زیدی
۴۰۹	۹۶۔ محمد صدیق احتشام پوری
۴۱۰	۹۷۔ عنایت اللہ خان
۴۱۱	۹۸۔ علی جان پرواز
۴۱۳	۹۹۔ الطاف احمد نظامی
۴۱۵	۱۰۰۔ محمد آزاد خان
۴۱۷	۱۰۱۔ محمد شریف مڑہوٹی
۴۲۰	۱۰۲۔ عبدالکریم رحمتی
۴۲۱	۱۰۳۔ فدا گلزار
۴۲۲	۱۰۴۔ محمد شریف پونچھی
۴۲۳	۱۰۵۔ محمد نذیر بیزار
۴۲۴	۱۰۶۔ موہن سنگھ مستانہ

پہلی گل

گیت تہ کہانی اوہ دو صنفان ہین جیہہ بیاں انسان فی معاشرتی زندگی بیاں ہانی ہین۔ انسان اپنی آفرینش تھیں ہی جدوں پھنڈے نی اگ بجھانے واسطے کمر وں نکلیا تہ زندگی بیاں تلخ حقیقتاں اُس نے منہہ لکیاں۔ نویں نویں تجربے ہون لگے، کھٹیاں مٹھیاں یاداں نال باہ پین لگا۔ تہیاڑ ساری فی نس پنج تھیں بعد سبھاں ویلے جدوں مڑی اوہ اپنے بال بچے بہنا تہ تہیاڑی فی ساری چھکوتا فی فی روداد لون مرتجلائی اپنے بال بچے کی سنانا۔ ماہڑے نزدیک اوہ ہی کہانی فی بسم اللہ سی۔ روز تہیاڑے ایہہ سلسلہ آگے بدھنا گیا تہ کہانیاں رت نویں روپ پنج جنم ہندیاں لگیاں۔

زندگی فی اسے دوڑ پنج جدوں انسان نال گجھ آنہو نیاں ہونیاں شروع ہوئیاں تہ ایہہ وجہ بنیاں زندگی نے اک تارے ورست ماری تہ دردیلے سُر پیدا کرن فی۔ گیت حیاتی نے دردیلے پہلو نا عکس ہونے ہین۔ اوہ کسے حادثے فی صورت پنج ہون یادلاں نے سمندراں پنج بل چل پیدا ہون فی صورت پنج ہون۔ جدوں انسان کی کسے قسم فی سٹ لگی تہ اُس نے ہوٹھاں اُپروں گھاں نے سُر یلے بول پھٹی پیئے۔

پہاڑی شاعری فی نہیں وی گیت ہی ہین۔ جدوں اُس لوک ادب نا پچھو کڑ تلاشنے ہاں تہ آساں کی اُس نے اندر گھاں نا اک سمندر چھلیاں مارنا وسایا۔ لوک گیت جیہہ بے کسے دی معاشرے نے سچے ترجمان ہونین پہاڑی معاشرے نے دی معتبر ماخذ تہ عکاس ہین۔ جدوں جدید پہاڑی شاعری نا دور شروع ہو یا تہ آساں نے شاعر تہ قلمکار اپنے پچھو کڑ تھیں پھنڈ نہ پھردالی سکے۔ شاعر ہون یا افسانہ گار انہاں بیاں تخلیقناں پنج لوک رنگ چھلکنا تلکنا جانی سکنا اے۔ جنیاں جنیاں ایہہ قافلہ آگے بدھیا تہ ہولیاں ہولیاں اس اثر تھیں باہر نکلا گیا۔ وراک چیز کہ جس اُپر ایہہ رنگ کسے نہ کسے طراں چڑھیا رہیا اوہ ہین پہاڑی گیت۔

پہاڑی سیکشن آج تھیں تقریباً ۲۳ برس پہلاں ۱۹۹۷ء بچ شیرازہ پہاڑی فی جلد ۱۹ ناچھیمیاں
 شمارہ ”گپت نمبر“ نے تحت کڈھیا سی۔ ورتھلے دوہتا کیاں نے دوران گپتاں ناک اچھا خاصا ذخیرہ اُساں
 کول جمع ہوئی گیا سی تہ اس نے پیش نظر ہی ایہہ فیصلہ کیتا گیا کہ شیرازہ پہاڑی ناک ہور شمارہ ”گپت نمبر“
 واسطے مختص کیتا جائے۔ اسے خیال ہور جذبے کی توڑ چا ہڑنیاں ہونیاں اس سال اُساں شیرازے فی جلد
 اکتالی ناچھیمیاں شمارہ گپت نمبر واسطے مختص کیتا ہور پچھلے گپت نمبر نے برعکس اس بچ گپتاں نے حوالے نال
 اُساں کچھ اک تحقیقی مقالے وی شامل کرنے فی سعی کیتی ائے تاں جے کل نے قاری ہور طالبعلمیاں کی
 پہاڑی گپتاں نے حوالے نال کم کرنیاں کچھ راہنمائی تہ اُسانی نصیب ہوئی سکے۔
 اُساں کی اُمید اے جے اُساں نے قارئین اس شمارے کی پڑھنے تھیں بعد اُدارے کی اپنی رائے
 تھیں ضرور نوازن گے۔ ادارہ اڈیک رکھی گا۔

ڈاکٹر مرزا فاروق انوار

جموں

۵ مارچ ۲۰۲۰ء

بچ شیرازہ

ضلع راجوری تہ پہاڑی گیت

اک جائزہ

گیتاں، گجھارتاں تہ آکھان وغیرہ قدیم زمانے توں عوامی مزاج فی فلمائی صورت بچ اظہارنا ہک ذریعہ رہے ہن۔ انہاں نا تعلق لٹریچر Literature نے بنیادی خاندان نال جونا ہے۔ انہاں واسطے ماحول فی موافقت نا عمل دخل کہت پر غنائت نا غلبہ زیادہ بڑھ چڑھ کے نظر آونا ہے۔ گیتاں واسطے تعلیمی نصاب نیاں حد بندیاں بھی نیہ تہ ڈونگی ذہانت حاجت بھی نیہ۔ شاید میں ایہہ گل آکھن بچ درست ہوواں کہ گیت ادبی دنیا بچ زبان فی ساخت توں بعد پہلی کوشش رہی ہے۔ ایہہ ادبی مراکز نے محتاج بھی نیہ تہ عروض جیسے گورکھ دھندے توں بھی دور رہ سکے ہن۔ گیت ماں فی لوری تہ بچے نے رونے نے درمیان گل نا بھی ناں ہے۔ ماں نے ہاڑے، بچے فی صحت و سلامتی یا بیماری نے دوران گیت فی صورت بن جانے ہن۔ بچے کی لہانے نے واسطے چند لفظاں نا تکرار ہی گیت فی پیدائش نا باعث ہو سکنا ہے۔ ”اللہ اللہ“ نا تکرار بھی گیت نے ماحول بچ پہلا داخلہ“ نے طور پر متعارف ہونا ہے۔

آس پاس نے ماحول بچ جدوں تہذیبی سفر نے طور پر انسان داخل ہويا۔ اسکی پرندیاں فی صحبت ملی تہ پرندیاں نیاں مٹھیاں مٹھیاں لوریاں بھی پرندیاں نیاں آوازاں بھی انسان کی سُن کے نقل کرنے فی ترغیب پائی۔ کدے لگو بولیا، کدے کاگ فی کاں کاں فی آواز آئی۔ کدے ٹبلبل فی مد بھری آواز بھری، کدے تیترنی بولی نے سُننے آلیاں کی متاثر کیا، اس طراں قدرتی قافیے فی لپیٹ بچ لفظاں نا انتخاب ہويا تہ اوہ ہلکے پھلکے گیت فی سُر ملنے نا باعث بنے۔

انسان فی ایہہ فطرت ہے کہ اوہ ماحول تو متاثر ہونا ہے۔ اس طراں اس نے افعال و کردار بچ نویاں نویاں تبدیلیاں نا آنا قدرتی ہونا ہے۔ جدوں کہ باقی فی مخلوق اس تبدیلی نا ذائقہ نیہ چکھ سکے۔ انہاں نے مہمہ توں نکلیا آوازاں ہک ہی طراں نیاں رہنیاں ہن۔ پہاڑیاں ایہہ مخلوق ایشیاء فی ہووے یا امریکہ، آسٹریلیا فی ہووے یا کوہ قاف فی، انہاں بچ کوئی بھی لفظ نا یا زبان نا اختلاف نیہ، ایہی وجہ ہے کہ جدوں اس انساناں فی دنیا نا تجزیہ یا تجربہ کراں گئے تہ اس بچ ہم ایہی۔ بولقلانی، تہ مختلف انواع بولیاں آپسی تعارف نا ذریعہ بن گئیاں۔ اسراں اج بھی اس وسیع دنیا بچ چند راں سوز باناں پل رہیاں ہن۔

دوداکن بالا۔ راجوری

بہر حال پہلے دور بچہ جدوں لسانی تہذیب و ثقافت اپنے شیرخوار ماحول بچہ سی۔ اُس ویلے پہلاں قافیہ پیمائی نے طور پر پکھنواں بنیاں آواز اں تو متاثر ہو کے گیتاں تی تخلیق ہوئی ہوئی۔ جیہڑی کدے کاغ اُڈانے نال، کدے بٹیل نے چچھانے نال سُنائی دتی تہ اُڑیل بچے کی سلانے واسطے ہک عبادتی گیت تی ضرورت ہوئی۔ اللہ اللہ، آ اللہ، آ اللہ۔ فرگنواں تی بانگ سُن کے اگے قافیہ ملا کے گیت نے خدوخال مکمل کرنے نال گیت تی مکمل ساخت سامنے آئی۔

فرگدے عشق نے مارے عاشق اپنا والہانہ انداز اپنا کے پانی تی روانی توں مضطرب تی کیفیت کشید کر کے گیتاں تی دُنیا بچہ دل بہلانے واسطے ٹُ گئے۔ آس پاس نے خلائی ماحول توں بھی سبق سیکھ کے گیت تی تولیدگی نے اسباب ملے۔ اس طراں ماہیا، وغیرہ تی شکل ملی۔ فر فوک اور Folk lore تی پیدائش ہوئی آہستہ آہستہ اس تہذیبی سفر نے نئے دور نے موقع تہ مزاج کی بھی شامل کر کے ہک منضبط گیتاں ناروان بنیا۔

گیت راجوری بچہ بولے جان یا کشمیر کے مغربی یا شمالی حصے بچہ ہوں، ایہہ صرف زبان نے اظہار نے محتاج ہونے ہین۔ پہاڑی جی قدیم زبان کول گیتاں تی متی ساری دولت موجود ہے۔ انہاں نامزاج تہ docale بھی ہک جیسا ہے۔ اس بچہ ہلکے جے عشق نے ہاڑے، پیارنیاں گلاں، غماں نابوجہ تہ جُدا کی نے سیک متواتر ملے ہین۔ جتھے انسان خود نیہہ بچہ سکنا، اُتھے پرندیاں تی معانیت، ہواواں ناوسیلہ، کاگاں نے گیت، کبوتر اں تی پرواز نال اپنے پیار تی شدت بیان کرنے ہین گیت دراصل انگریزی ادب نے دسترخوان بنیاں بچیاں ہڈیاں ناذائقہ ہے فر ایہہ لوکل زبان اں تہ خاص کر کے ”پہاڑی زبان“ بچہ اپنا ٹھکانا حاصل کرن بچہ کامیاب رہے ہین۔

گیت کاراں ناکہنا کسے بھی خطے بچہ نیہہ لگنا۔ ہر خطے تی اپنی ادبی تہ ثقافتی ساخت ہے پر ہر گیت نائف مضمون یا مفہوم Gist ہک جیسا ہی ہے۔ اس تی گہرائی بچہ جا کے ایہہ نظر آتا ہے کہ نفس مضمون ایک جیسا ہی ہے۔ راجوری خطے بچہ لکھے جانے والے گیت بھی اپنے معیار تہ مواد نے اعتبار نال چوگی اہمیت رکھنے ہین۔ انہاں نے پس منظر بچہ اسے طراں تی کیفیت داخل ہے جسطراں باقی خطیاں بچہ ہے۔ اس توں ایہہ نتیجہ حاصل کرن بچہ مشکل درپیش نیہہ کہ گیتاں نامزاج ہک ہی عکسال توں بنیا ہے۔ اُتھے نے گیت لکھنے آلے بڑے علم رکھنے آلے لوک سن، انہاں بچہ مرحوم صابر مرزا، رشید قمر، پرویز ملک، شمیمہ سحر مرزا، قاری اشرف مرحوم، عبدالکریم رحمتی، ملک ذاکر خاکی، بشیر خاکی، محمد یونس ربانی وغیرہ ہین۔ انہاں گیتاں نے حوالے نال پہاڑی ادب کی متاثر مایہ دتا۔

گیتاں تی خوبصورتی یا معیار ایہہ بھی ہے کہ گیت کتنے لوک گانے ہین تہ کتنے لوکاں نے گیت لوکاں نے حافظے تی پلٹ پر ہین۔ ڈاکٹر صابر مرزا ناگیت زبان زد خاص و عام کس طراں رہیا۔ باعث تعجب ہے۔ ہلکے پھلکے انداز نے بچہ ہک کردار ”کڑیے“ کی ہک علاقے تی جاگیر دے کے اس کولوں کس طراں

نیاں گھاں نی ترتیب دتی جاسکئی ہے۔ ملاحظہ کرو۔

گڈیئے درابے نیئے ، کپئے شرابہ نیئے
تنگی گنگھئی گنگھئی سپنے لاواں
نالے سدھراں مکاواں

گندلے گلاے نیئے

اس گیت ہک ماحول متا، جیہڑا فی الواقعہ ہک علاقہ ہے جسکی درابہ آکھیا جانا ہے۔ ہک تہ ایہہ مظفر آباد
آلے پاس ہے تہ دوہا نوری چھم نے تاریخی مقام نے نیڑے نال علاقہ ہے۔ اسطراں اس خوبصورت مقام
نے نال منسوب خوبصورت گڈی نازکرا دی چاشنی یا چٹنی مہیا کرنا ہے۔

اسے نھلے ناکہ ہو رشوت اپنے لازوال شعری سرمائے نے نال گیتاں نی پٹولی لئی اچھنا ہے تہ
دور پاروں بلابلا کے ڈولی ٹر نی نی کیفیت پنج گیتاں فی سوغات ادا کرنا ہے۔

کونجیاں اڈیاں تہ بول گیاں بولی با بلا
ساہڑی ٹوریاں دُعاواں سنگ ڈولی با بلا

نیل خوشیاں نے رنگاں نیاں لاراں تازیاں
سدا بہیڑے پنج رہن ایہہ بہاراں تازیاں
پھلاں نال پہنری رہوے تیری چھولی بابلا

ساہڑی ٹوریاں دُعاواں سنگ ڈولی با بلا

ہک ہو گیت جیہڑا راجوری توں پرواز کر کے ریڈیو تہ ٹی وی نی چھولی پنج پچھیا، تہ فر ایہہ گیت
پہاڑی جان آلے لوکاں فی سعادتاں پنج سیاسی تہ علاقائی حد بندیاں تو اڈ کے برطانیہ تک پچھیا، تہ اپنی پوری
آب و تاب نال لوکاں کولوں دا تحسین وصول کر سکیا۔ گیت ملاحظہ کرو۔

دل کیا کلیجہ ماہڑا ڈولیا
رَب خیر کرے کاگ کبھے بولیا

دتی گڈیئے منڈھیرے چڑھی بانگ وے
آساں کچیاں کی لگی گئی اے لاہنگ وے
آکھیں دکھ دکھ رستے نی تھکیاں
بدھی گئی بیگی سجنا فی تاہنگ وے

یاداں غمے نے بوے کی آنی کھولیا
رَب خیر کرے کاگ کبھے بولیا

قمر اُچھے یا نہ اُچھے ساہِ آخری
 اکھیں وچ رہوے تیری راہِ آخری
 چٹھی آئی تاں قبر ور پڑھو
 ساہڑی جینیاں فی بس چاہِ آخری

پھٹ لہو اپنے سنگ تھولیا
 رُب خیر کرے کاگ کبھے بولیا
 ہک ہو رگیت قمر صاحب نابز اقبال ہو یا:

ڈلاں وچ لوڑیاں میں بتاں وچ لوڑیاں
 جانے گتھے رہی گئیاں کونجاں نیاں جوڑیاں
 مالیاں نے میں وچ باغاں کی اُجاڑیا
 تپلا تپلا کری ساہڑے آہلنے کی ساڑیا
 پھل وی لتاڑے نالے کلیاں مروڑیاں
 جانے گتھے رہی گئیاں کونجاں نیاں جوڑیاں

پے گئے ہیرے دیئے ملنے توں رہ گئے
 پھٹ نوں یاداں نے کلجے وچ پے گئے
 قمر آساں تھوڑیاں نہ زلفاں نیوڑیاں

جانے گتھے رہی گئیاں کونجاں نیاں جوڑیاں
 اسطراں ناگیت جذبات نے اتھڑے پن فی بجیہ گری کرنے ناباغت بنے ہن۔

گیتاں فی دنیائی ہک ہو رنوسوائی آواز شمینہ سحر مرزا ہے۔ جہاں نے جذبہ عشق و محبت کی
 ماں باپ (باہل) نال جوڑ کے اپنے گیت نے ذریعہ ایہہ پیغام سنایا۔ ایہہ غزل نے پہرے کی بھی اپناکے
 کامیاب سفر کر چکیاں ہن تہ اسطراں انہاں گیت پنج سچی محبت نے انوکھے تجربے ملاحظہ کرو۔

فر آئیاں شبِ قدراں باہل
 روئیاں رہیاں نظراں باہل
 گُن سدی گا تہیاں کی
 گُن آکھی گا تہیے جی
 گُن کرسی گا قدراں باہل

فر آئیاں شبِ قدراں باہل

راتی ساری سے نہ سکساں
 راسے نال میں بہہ نہ سکساں
 ہُن بدلاں ہاروں برساں بابل

فر آئیاں شب قدراں بابل

بہر حال ہک بیٹی ناسپے والدین نال جوی نسبت دہنی ہے اوہ زوال جی دہنی ہے۔ بیٹیاں نواں کُہر
 بسا نے نے باوجود ماں باپ نال بے پناہ محبت نال خزانہ اپنے ذہن و ضمیر بچ بسائی رکھیاں ہین تہ انہاں کی
 ایہہ تاہنگ ہر حال ہر موقعہ تہ ہر موسم بچ تر و تازہ دہنی ہے۔ انہاں نے ہور گیت بھی لکھے جیہڑے مقبول
 ہوئے۔

ہک ہور معتبر گیت لکھنے نامشن اپنانے ہوئے قاری اشرف ہین۔ انہاں نے گیت تہ انہاں فی مترنم
 آواز جادو بکھیرنی ہے گیتاں بچ چونکہ غنائی صفت ہونی ہے تہ اوہ کدے بچلی نے نال بھی گائے جانے ہین
 خاص کر کے جدوں ساون نی تہند، ٹھوکاں نا ماحول، تہائی نا احساس اُبھرنا ہے تہ اسطراں نے گیت ہی زندگی
 نی تاہنگ نی تہند بنائی رکھے ہین۔ انہاں نے متے سارے گیت ہین۔ ہر ہک گیت نے نال انہاں نے
 جذبات کی سیڑھ کے کسٹراں بیان ہو یا ملاحظہ کرو۔

چناں نہ رُس اُج نی رات وے

تیری راہ تکاں دن رات وے

پل پل چیتے، اوئیاں مگی گلاں تیریاں مٹھیاں وے

ڈاکے کی جالی پچھنی ہاں میہ آئیاں تیریاں چٹھیاں وے

ہوئی ہنجواں نی برسات وے

تیری راہ تکاں دن رات وے

تیرے چھوٹے لاریاں مگی گلیاں نے بچ رولیا

غیراں نا توں بن گیا نی پھیت دل نا کھولیا

اجاں کیتی نہ گل بات وے

تیری راہ تکاں دن رات وے

ہک ہور معتبر ناں ملک شفیق عارش، جیہڑے غزل بھی لکھنے ہین تہ گیتاں نے پاسے بھی چہل قدمی
 کرنے ہین۔ ایہہ کے اے ایس آفیسر ہین پر لکھنے نامزاج خاندانی ہے انہاں نے متے سارے گیتے
 لکھے۔ انہاں بچ اوہی مانوسیت، اپنا پن docale تہ ملی جلی جدائیاں نی کیفیت حرف حرف بولنی ہے۔ گلے،
 ہاڑے، انسوس تڑفٹ ہر جگہ سامانِ اشتراک Common value جیٹا ملنا ہے، گانے نی دولت بھی ملی

ہوئی ہے تہ درہال نے مخصوص ماحول اپنا شعری سفر شروع کر کے ریاست نے دوئے علاقیاں بچ بھی
جذبیاں فی طراوت بحال کیتے ہوئے ہین۔

انہاں ناہک گیت ملاحظہ کرو

سجناں بے دردا گجھ جُرم وی لا سر ماہڑے
اینویں نہ تڑفا گجھ جُرم وی لا سر ماہڑے
ماہڑے اوہ نین شتابی بس غم نیاں تصویراں
درداں سنگ سینہ چھلنی ارمان ہوئے فی لیراں
سب خواب ماہڑے کیوں مئے سٹریاں کیاں تعبیراں
تاریا سرغی نیا گجھ جُرم وی لا سر ماہڑے
سجناں بے دردا گجھ جُرم وی لا سر ماہڑے
میں باہر منڈیرے کھل کے کچر ہک بال سنواراں
ہر روز سویرے شامی اینویں ہی کارغ اڈاراں
اکھیاں فی تہوی تھکی بے چین دلا نیاں تاراں
پردیسی راہیا گجھ جُرم وی لا سر ماہڑے
سجناں بے دردا گجھ جُرم وی لا سر ماہڑے

ہک ہور گیت کارڈا کر شبنم لون جہاں چوہہ شعری سرمایہ پیدا کیتا انہاں بھی گیت لکھنے ناہیرہ
اٹھایا۔ انہاں کول بھی پردیس، جدائی تہ اس فی وجہ توں دوئے اسباب ناگزر بھی عجیب جتیا سماں بندی کرنا
نظر آنا ہے۔ انہاں ناہک گیت پیش ہے۔

آئی جا پردیسا دل ڈاڈا تنگ وے
سُہک سُہک تھلا ہوئی پیلا ہویا رنگ وے
آئی جا پردیسا دل ڈاڈا تنگ وے
دو سال دو مہینے چار دن ہوئی گے
ڈہکی ڈہکی اتھروں چھولی ماہڑی تھوئی گے
نہ کوئی کتاں بالی نہ باہواں بنگ وے
آئی جا پردیسا دل ڈاڈا تنگ وے

ہک ہور گیت کار جسکی اللہ تعالیٰ فی توفیق نال گانے ناہی ملکہ دتار ہیا ہے۔

اوہ غزل لکھنا بھی ہے تہ گانا بھی، گیت لکھنا وی ہے تہ گانا بھی۔ ایہہ ہین پرویز ملک خوب لکھنے ہین

عروض فی ترکیبی پر قول کے خوبصورت آواز نے حوالے بھی کرنے ہیں، انہاں ناگیت ملاحظہ کرو۔

ایہہ نہ سوچیں تنگی ملن نے چاء مک گئے
تیرے راہ نہ مکے ماہڑے ساہ مک گئے
ترفانیاں رہیاں دل کھانیاں رہیاں
بہاراں آنیاں تہ لارے لپے لاناں رہیاں
ہُن رُتیاں نے دی سجناں بساء مک گئے
تیرے راہ نہ مکے ماہڑے ساہ مک گئے
ولا چل کسے ہور پاسے ٹر چلے
اتھے کہہ دل لانا اتھے کہہ کریے
اس جگ بچوں مہر و وفا مک گئے
تیرے راہ نہ مکے ماہڑے ساہ مک گئے

ہک ہور گیت کارہن عارف اقبال عارف، انہاں فی ساری کوشش محنت گیتاں نال جوڑ رکھ کے
ترنم نے حوالے نال جاری دئی ہے۔ رومانی انداز فی سوچ ہے تہ آواز کی نعمت بھی میسر ہے۔ محکمہ تعلیم پنج
بحیثیت سی ای اوہ ریٹائر ہوئے ہیں درہال فی خوبصورت وادی نال انہاں نا تعلق ہے۔ انہاں نا ہک گیت
ملاحظہ کرو۔

آیا ساون ندیاں چڑھیاں بَنھے بَنھے تریل ہوگی
ماہی آوے تہ کدھروں آوے بَنھے بَنھے تریل ہوگی
اکھیں پنج آساں رات گزاری ، دل آکھے ماراں اڈاری
لگا نیندرو نا نکا جیا چھولا تہ کدھرے سویل ہوگی

اس طراں عارف جلال عارف اپنے مخصوص رنگ نال گیتاں نا سرمایہ لے کے پہاڑی ادب پنج
چاشنی ی پیدا کرنے رہے ہیں۔ انہاں فی غزل بھی متی ساری جاندار تہ معنی خیز ہونی ہے چھوٹی عمر ہے، تجربہ
پرانا ہے، شعری وصف پر قدرت ہے۔ انہاں نے خوبصورت گیت بھی لکھے۔

جہاں پنج تاثر آفرینی تہ اثر پذیر ی نا سرمایہ نکل رہنا ہے۔ انہاں نا ہک مشہور گیت ملاحظہ وے۔

کند پھیری تہ ٹری گے فی یار میں کھلی تلی تکی رہی
ساری عمری نہ رہیا انتظار میں کھلی تلی تکی رہی
سنگ موساں نے بدلیا تو جیاں برفاں تھیں بعد بہار
ساہڑا پھلیا سچا اوہ پیار میں کھلی تلی تکی رہی

سُکی سُکی تہ ہوئی ہاں تِلا رِنگِ سِریاں تھیں بد ہو یا پیلا

ہوئی ہاں ہجر بچِ سخت بیمار میں کھلی تلی مکنی رہی

درہاں نی تہرتی توں ہک ہو رِگیت کار ملک ذاکر خاکی کسے تعارف نے محتاج نہیہ۔ گیت کئی ہک

لکھے تہ گیتاں ناما حول بھی انہاں نے پیدا کرنے نی کوشش کیتی۔ واقعات نگاری تہ لفظاں نی پھلکاری
انہاں نے حصے بچ چٹکی طراں پیدا ہوئی ہے۔

دُکھاں پھرے ہوئے بول نہ توں بولیں بابلا

اَج غماں نیاں پہنگھیاں نہ چھولیں بابلا

اَج غماں نیاں پہنگھیاں نہ چھولیں بابلا

تیرے محل چھوڑی اَج بردیس جلی ہاں

گلاں اَماں جی نیاں وی مگی نہیہ پہلیاں

چوڑاں یاداں نیاں اَج نہ پھولیں بابلا

اَج غماں نیاں پہنگھیاں نہ چھولیں بابلا

تیرے بیڑے بچ سوہنی خوشبو لگتی

سوہنے ہیراں نیاں مٹھیاں نی لوہ لگتی

اِتھوں کدھی کدے ہو نہ توں جولیں بابلا

اَج غماں نیاں پہنگھیاں نہ چھولیں بابلا

درہاں نی تہرتی توں باہر محمد یونس ربانی نے گیت ٹساں نی نذر ہین۔ خوبصورت گیت تہ واقعاتی

شہادتاں نال شعری روپ بچ سمو کے اسطراں ایہہ آکھنے ہین۔

کوئے گل کراں کس نال

بچھوڑا سچا دا

مکو کاگ اڈ پندیاں تیرے او

کدے ڈاک چٹھی دل پھیرے او

چن گذر گئے کئی سال

بچھوڑا سچا دا

ماہڑے بچ جگر دے چڑ ہوئی

ایہہ جدڑی لیر و لیر ہوئی

آ دل دا تک جا جال

بچھوڑا سچا دا

ہک ہور گیت کا رسیدا الطاف حسین بے تاب بھی گیتاں نے ماحول نال متعارف ہور ہے
ہین۔ گیتاں ناما حول تہ مزاج اپنا کے لفظاں ناجوڑا پہنا کے اپنا گیت پیش کرنے ہین۔

آلنے دا تیلہ تیلہ ایویں مُڑ کھولیا
بٹھی اڈیک میں تاہنگ ہجاں تیرے آنے دی
جوڑا سوا یا میں تہ خوشی تیرے لانے دی
کیاں وسار یا ہی من میرا ڈولیا

عبدالکریم رحمتی نے بھی گیتاں نے مزاج کی اپنا کے گیت لکھے۔ انہاں گیتاں نی زمی پنج لفظاں کی چنگی
کاشت کیتی ہے۔ غزل بھی لکھنے ہین۔ انہاں ناہک گیت ملاحظہ کرو۔

کالیاوے کاواں توں منڈیرے ماہڑے بولیا
مُر گیا چن کدے دل ماہڑا ڈولیا

چٹھی آئی بجاں نی پڑھ پڑھ رکھنی آں
دل کی میں دئی حوصلہ تہ راہ تنہی آں

مُر گیا چن اتھے رون گیاں اکھیاں
کول ماہڑے درواں نی کون چھو لے پکھیاں

آگئی بہار سوئی رُت مستانی
اوہ سوہنا لا گیا دل پنج کافی

اس طراں نے تجربے گیت نے حوالے راجوری خطے پنج ہوئے ہور گجھ گیت لکھنے آ لے ہون، پر انہاں نا
کلام میسر نیہہ آسکیا۔ بہر حال اس پہاڑی زبان نے حوالے نال تہ اس خطے نے چلن کی سامنے رکھینا ہونیاں
ایہہ کم متا سارا حوصلہ افزاء ہے۔ ایہہ ہک نکا جھیا خطہ ہے جس پنج اتنی اچھی گیتاں نی سوغات بندھی جا رہی
ہے۔ مقابلہ نے طور ریاست نے دوئے ہیاں نے کم کی اگر تکیا تہ تو لیا جائے تہ ایہہ کم حوصلہ افزاء ہے۔ بحیثیت
مجموعی گیتاں نے سلسلے کافی دلچسپ تہ بھر پور مزاج سناں نے دور بچوں نکل کے اپنا میعار پیش کرنے نی دور پنج
ہین۔ اگر اتہی رفتار ہی تہ ایہہ خطہ جتھے دوہے صنف شاعری ونثری اسلوب پنج کافی اگے بدھ گیا ہے۔ اس طراں
گیتاں پنج کسے خطے توں جکھے نیہہ رسی گا۔

.....میر حیدر ندیم

پہاڑی گیت

منظر تہ پس منظر

مفکرین دا قول ہے جے گیت دی تواریخ اتنی ہی پرانی ہے جتنی حضرت انسان دی ہے۔ یعنی انسان دی پیدائش دے نال نال گیت دی پیدائش بھی فطرتاً ہوئی دی ہے۔ ہک نکا جیوا جنک جیاں رُوند اے تہ اُس دی ماں نانی یا دادی اُسکو چھوٹی یا بنگلی بچ رکھ کے چپ کرا لے واسطے لوری دیندیاں ہین۔ ایہہ لوری جس بھی زبان بچ ہووے ایہہ گیت آکھالدا ہے ہور انسان دی پیدائش نال ہی اُس دی سنگت شروع ہو گیندی ہے۔ ایہہ لوری یا گیت سُندیاں ہی جنک صرف چپ ہی نیہہ ہوندا بلکہ اُسکو نیندر چینی شروع ہو گیندی ہے۔ اس گل تھیں پتہ چلدا ہے کہ لوری یا گیت دا تعلق انسانی روح نال ہے۔ کیا تکرہ روح کو سکون ملدیاں ہی اُس دا جُستہ نیندرادی چادر ہنک کہند اے۔ جس طراں صبح دی تازہ ہوا باغ دے پھلاں کو خوشنا طریقے نال لوری دیندی ہے اسی طراں نکلیاں جنک داں دے نرم و نازک کتاں بچ ترنم والی لوری اُسکو فطری طور مٹھی نیندر سوال چھوڑ دی ہے۔ ایہہ لوریاں یا گیت ہر زبان بچ موجود ہین۔

پہاڑی زبان بچ بھی لوری یا لوری نما گیت موجود ہور مشہور ہین۔ جیہڑے دادی اماں یا نانی اماں دی سُرِیلی آواز بچ ادا ہووے نکلیاں جنک داں کو مٹھی نیندر سوال دے ہین۔ مثلاً اکثر جنک داں کو زلدیاں زلدیاں لوری دتی جلدی ہے کہ:

نہ رو میناں لوری دیسپیں

ہتھاں بچ لگوا دی چوڑی دیسپیں

اسی طراں لوری نما گیت اگرچہ ماؤ دی متانتہ پیار، ماؤ پچو دادی نانی دی تمننا تہ آرزو تھیں بعد لذیز مٹھے تہ پیارے بول ہوندے ہین۔ جدا اصلی مقصد جنک کا کو تھسکی دے کا سوالنا ہوندا ہے بلکہ انہاں گیتاں بچ ہک غیر محسوسانہ طریقے نال اپنے سماجی حالات و واقعات کو بھی بیان کیتا جلد اے۔ انہاں گیتاں بچ بچاں دیاں یاداں بھی ہوندیاں ہین ہور ڈوہنگا جیوا بجر و فراق دا ذکر بھی۔

دلدار کرناہ۔ کپواڑہ

انہاں بچ انہاں جندکاں دے چنگے مستقبل واسطے دُعا بھی منگی جلدی ہے ہور اپنے ارماناں کو موزون
الفاظ دی پوشاک بھی لوالی جلدی ہے مثلاً گڑیاں جندکاں کو سوالے واسطے ہولیاں ہولیاں سُر ملی آواز
بچ گنگنیدیاں ہین۔

مِل مِل وے پیاریا ہک واری
میں تہ رُوندی پھراں عمر ساری
لوک طعنے مارے مِل مینوں
توا تہر پکیندیاں مانیاں لگاں
افسوس وطاناں دیا پانیاں لگاں
ہک تہر پیساں مِل مینوں
لوک طعنے مارے مِل مینوں
چرخہ کتاں تہ مال ماہری ریگے
ماہرے بجاں دارہ لکمی پنگ ہے
دکھ دکھ تھکیاں مِل مینوں
لوک طعنے مارے مِل مینوں
چُھل چُھل وے شہراں دیئے کئے لکسیں
تو چُھلیں تہ چوڑا ماہرا چھکے لکسیں
چھٹی رنگ ساڑیا مِل مینوں
لوک طعنے مارے مِل مینوں

گیت پہنویں کسے بھی زبان دا ہووے اُسدی ابتدا یا منڈھ لوک گیت ہی ہوندے ہین۔ پہاڑی
گیتاں ہور لوک گیتاں بچ بجاں دیاں یاداں تہ ارماناں دی ہک لمی تہند ڈنگے تریڈے انداز بچ جدائی ہور
ہجر و فراق دا سفر طے کردی نظر ایندی ہے۔ انہاں لوک گیتاں ہور گیتاں بچ گے رے ماء اپنے پتر ادی جدائی یا
اپنی تہیو دی جدائی بچ کوئلہ دی، رُوندی تہ گرلیدی نظر ایندی ہے ہور گے رہنیں اپنے پتر اوڈے پھوڑے
بچ ہاکے کردی ہے۔ گے کوئی محبوب اپنی محبوبہ تہ گے محبوبہ اپنے محبوب دے فراق بچ دل دی پھڑاس کو
گیتاں دی نذر کردی ہے۔ گے دوڑ رُداہڈے بیاہی دی تھی اپنے ماء پتیو تہ رہنیں پتر اواں دے ارماناں بچ
گرلیدی تہ گیت گیندی ہے ہور گے اُس تہیو دی یاد بچ اُسدی ماء اُچے نکے تے بہہ کے گیتاں بولدی تہ
دلا دا پہنار ہولا کردی نظر ایندی ہے۔ ایہہ محبوب یا محبوبہ، رہنیں یا پتر اء، ماں پے یا پتر تھی سارے کہیں دوئے
واسطے جن دے رُوپ بچ گیتاں دا سواز چھیڑ کے دلا دا پہنار ہولا کردے ہین۔

میں سمجھتا ہوں کہ گیت فطرتِ دی آواز داتاؤں میں ہے۔ گیت دارِ شتہ ہو، تعلق انسانی جسم ہو، روح دو یا نال ہو، نال ہے۔ گیت سنگیت کہہ سکتے دے دو یا سے ہیں۔ گیت نال سنگیت رل کے جینہو ساز ہو، سوز پیدا کر دے ہیں اُس نال انسانی رُوح کو تازگیِ ملدی ہے۔ سنگیت دی سنگت توں بعد گیت دے مٹھے بولاں بچ چاشنی پیدا ہوندی ہے ہو، اُسکو سُن دیاں ہی انسانی دلاں بچ کہ تُو کھ جینی اُٹھدی ہے۔ جُستہ روح لرز گیندے ہیں مگر تُو اُن نظرِ نیہہ ایندا۔ البتہ سارے جسم بچ کچپی، کمریاں تہ سر سر اہٹ جینی ہوں لگدی ہے۔ بس اُتھوں ہی انسان محسوس کر دا ہے کہ گیت ہو، انسان دارِ شتہ منڈھ قدیمی ہے۔ جسکو تر وژنا یا ختم کرنا ہُن انسانی بس دی گلِ نیہہ کیا نہ کہ ایہہ ہُن فطری عمل بن گیا دا ہے۔ چتر تک انسان دے کتاں بچ گیت سنگیت دی مٹھی رس پُچھدی رہندی ہے اچر تک انسانی دل تہنکھدا تہ اُس تھیں لُطف اندوز ہوندے رہندے ہیں۔ ایہہ تُو کھ یا ایہہ غیر محسوسانہ لُطف ہی انسانی روح کو تازگی بخشدا ہے ہو، ایہہ تازگی انسانی صحت کو بقاء بخشدی ہے۔

اس گل بچ کوئی دوئی رائے نیہہ ہو، سکدی جے پہاڑی لوک گیتاں دا جنم بھی پہاڑی زبان دے جنم نال ہی ہویا دا ہے۔ ایہہ لوک گیتاں سیدہ سیدہ ہو، پر پڑھی در پڑھی اُساں تکر پچی دیاں ہیں۔ پہاڑی زبان دے لوک گیت مثلاً سپاہیا، بھول، کونجوی، کنگی، دُوریا، چچھی، تری، مہندی، کلو، چیتی، چینکن تہ چرخہ وغیرہ صدیاں تھیں پہاڑی ثقافت دا حصہ ہیں ہو، ہر پہاڑی زبان بولے والے دی زبان تے عام ہیں۔ انہاں لوک گیتاں نال پہاڑی ثقافت، پہاڑی لوکاں دے دُکھ درد، پہاڑی سماج دی عکاسی، پچھوڑے تہ فراق ہو، جُدائی دی کوک، ہو، سچاں دا وصال تہ پچھوڑا وابستہ ہے۔ کئیں لوک گیتاں بچ پہاڑی لوکاں دی غربت، افلاس، ناداری دے نال نال سماجی مشکلات ہو، رہن سہن دے واقعات بھی جڑے دے ہیں۔ پہاڑی ثقافت دا ہک بڑا خزانہ موجود ہے۔

اُس خزانے بچ پہاڑی لوک گیتاں اپنا ہک وکھ مقام رکھدیاں ہیں۔ ایہہ گیتاں ہر موقع دی مناسبت نال گائی گئی دیاں ہیں۔ انہاں گیتاں دے ترنم مصرعے ہو، نیم مصرعے ہیں۔ انہاں بچ بچ سارے لوک گیت بے معنی مگر موژون الفاظ دا مجموعہ ہوندے ہیں۔ کئی لوک گیت مفلس ہو، پسماندہ پہاڑی سماج دی زندہ تصویر ہیں ہو، مختلف ادوار بچ مختلف سماجی حالات دی عکس بندی کر دے ہیں۔ انہاں گیتاں بچ پہاڑی رسم و رواج، زندگی گزارے دے طریقے ہو، اُندی نشاندہی دے نال نال اخلاقی سبق بھی موجود ہوندے ہیں۔

پہاڑی لوک گیتاں بچ شادی بیاہ دے گیت مچ مشہور ہیں۔ ہر سماج نالوں پہاڑی سماج بچ بھی بیاہ شادیاں بڑے جوش خروش ہو، شوق تہ دلو لے نال کیتیاں جلدیاں ہیں۔ پہاڑی سماج بچ دُکھ درد ہو، خوشیاں سارے گراں ہو، برداری نال سانجھیاں ہوندیاں ہیں۔ ایہہ اُس پسماندہ سماج دی گل ہے جتھا بیاہ شادی نہ صرف ہک مذہبی ہو، سماجی فریضہ سمجھ کا کیتی جلدی ہے بلکہ شادی ہو،

اُس دی تیاری دے مختلف مرحلے سارے گراں واسطے ہک جشن تھیں کہٹ نیہہ ہوندے۔ ٹھول
 ٹہما کے ہور گیتاں سارے گراں دی سانبھی کھٹی ہوندیاں ہن۔ اس خوشی دے مختلف مرحلیاں تھیں
 گزردیاں مختلف لوک گیت گزریاں دی سُر پُلی تہ پتی آواز بچ گائے گیندے ہن۔ اس خوشی دا پہلا
 مرحلہ بیاہ دے چاول چھڑے ہور چھارے تھیں شروع ہوندا ہے۔ چاول چھار دیاں گراں دیاں
 ساریاں گد ریاں تہ گزریاں جمع ہو کے ایہہ گیت گیندیاں ہن۔

میں چاول چھٹن تہ چھارن آیاں
 میں صدقے بیرا میں گھولی بیرا
 میں چاول چھارن آیاں
 سوئی رانی ایسی تھرا
 ادہ آکے کھسی بیرا
 میں چاول چھارن آیاں
 مزمان ماہڑے بیرا دے
 رنج رنج کھا کے گیسن
 میں چاول چھارن آیاں

اس لوک گیت بچ چھٹا چال چھار دیاں نویں بوہٹی دی آمد دی خوشی دا ذکر ہے۔ اُتھا پہاڑی
 لوکاں دی مہمان نوازی دا ذکر بھی بڑے جوش و خروش نال کیتا جُل رہیا ہے۔

بیاہ دا دوا مرحلہ گد ریاں دے کُہر خرچ جو لے دا ہے۔ ایہہ پہاڑی سماج دی ہک پُرانی رسم
 اسی جے گزری والیاں کو غریب تہ نادار سمجھ کا اُندے کُہر والیاں دی طرفوں کجھ خرچ چنسی مثلاً چاول، ساگ
 یا گوشت وغیرہ جولدے آسے۔ مگر آج ایہہ رسم تبدیل ہو یا کے گد ریاں کو لوں جہیز دی لعنت دا تقاضہ کیتا
 جلد ہے۔ اُس موقعے اُتے گد رے والیاں دے کُہر چاولاں دی کڑا ہی تیار کیتی جلدی ہے۔ ٹھو الے
 دیاں پھوپھیاں، ماسیاں، مادیاں ہور اُنہاں ساریاں رشتیاں دیاں پہنیاں کٹھنیاں ہوندیاں ہور کڑا ہی
 گھول دیاں ایہہ گیت گاندیاں آیاں ۔

آنو شربت کٹورہ

گھولو کڑھائیاں

کھڑائیاں کھاوں پہنیاں رانیاں

پھوپھیاں، ماسیاں تہ مادیاں

جیہڑیاں دُورول آیاں

اتھوں آگادامرحلہ بوہٹی دایسرکھولے دامرحلہ ہونداہے۔ بوہٹی کوسجائے واسطے ہور اُسدا رُوپ سنوارے ہور نکھارے واسطے ابتدا میںدھی کھولے تھیں ہوندی ہے۔ یعنی بوہٹی دی میںدھی کھولدیاں ہی بیاہ دی عملی شروعات ہو جلدی ہے۔ اس مناسبت نال براردی، محلے تہ گراں دیاں ساریاں گڑیاں جمع ہوکے کسے بزرگ گڑی کولوں بوہٹی دی میںدھی کھولے دی شروعات کرالدیاں ہور نال ہی ایہہ گیت بولدیاں ہین۔

اتماں ماہڑے بال کس پالے
تہے توہڑے بال عطر والے
اتماں ماہڑے بالاں کو ہتھ نہ لائیو

لیسن پیر جائیاں جیہڑیاں سُدو پرائیاں

بوہٹی دی میںدھی کھولدیاں گڑی والیاں دے کبر جشن داستاں ہونداہے۔ نالوں نال مہندی رات دا شغل شروع ہو گینداہے۔ بوہٹی کو مہندی لوالے دی رسم بڑی متبرک سمجھی جلدی ہے۔ شہوالے دے کبروں اُسدا دے پھین پیرا بوہٹی کو مہندی لوالے واسطے ایندے ہین۔ اُس ویلے ساریاں گڑیاں ایہہ گیت گاندیاں ہین۔

مہندیئے رنگا دیئے
کیہرے بانگوں آندی ہیں

مہندیئے رنگا دیئے

اس توں بعد پہاڑی لوک اپنے رسم و رواج دے تحت شہوالے کو گھوڑی تے چاہڑہ کاہک خویصورت جج (بارات) سمیت ٹھول ٹھماکیاں نال گڑی والیاں دے کبر پچدے ہین۔ اس جنجوچ گراں ہور براردی دے بزرگ ہور نوجوان شامل ہوندے ہین۔ جنجودی اس خویصورت فوج کو دکھدیاں ہی بوہٹی دے کبر جمع ہوئی دیاں گڑیاں ایہہ پُرسوز گیت گیندیاں ہین۔

بُند لے دیوں کوئی گھوڑی چڑھیا
سُم بجن چنیاں لعلوں دے ہار
امڑی داجایا سانوں اٹ نہ ملیا
ملیا تہ فوجاں دے نال

نکاح خوانی تھیں فارغ ہوکے بوہٹی کو بدھیا کیتا جلداہے۔ بوہٹی رخصت کیتے داویلہ ہر ساج جج انتہائی دردناک، مشکل ہور دکھ داویلہ ہونداہے۔ اس دھی ہور سخت موقعے تے بھی پہاڑی ثقافت اپنا حصہ پیش کردیاں دکھاری ہور اتھروں کیردیاں گڑیاں کولوں ایہہ گیت گوالدی ہے۔ اتھا گڑیاں ایہہ گیت بوہٹی دی طرفوں بولدیاں ہین۔

تیار کریو ماہری پاکلی ڈولی
نالے گھوڑیاں بانیو زین
باہر کڈھو ماہری اتناں رانی
کر کہناں تو زین

پہنیں دی بیراں میں پیاریاں
ماہرے گھلے ڈلڑے نین

باندی جلیاں بندیوان جلیاں
میں پیاریاں بیراں دی پہنیں

بوہٹی کہن کاج واپس شہوالے دے کہر چچیاں ہی ہک نویں لپچل شروع ہو گیندی ہے۔ ہول
ٹھما کے، بجلی مری دی سُرلی آواز ہو رگد ریاں دا پہنا گڑھ اس گل دا پتہ دیندا ہے کہ جج کامیابی تھیں ہمکنار
ہو کے مڑھی دی ہے۔ بس بڑے جوش و جذبے نال بوہٹی دی پاکلی ہو ر مانجھیاں تے کھوڑ ہو ر
مٹھائیاں چھینکیاں جلدیاں ہین۔ اس خوشی بچ گڑیاں ایہہ گیت چھیڑ دیاں ہین۔

اگا اگا تتری دے ماء پے ڈاڈے
ہن ڈاڈا سرینج

تتری کڈھ آندی
اللہ دے حکماں نال
شرے شریعتاں نال

تتری کڈھ آندی

بوہٹی سرینج بچ کے ساری رات گڑیاں لوک گیت، لوک ناچ ہو ر لوک ساز بچ مشغول رہندیاں
ہین۔ اس بچ بیاہ دی رسم دا ہک آخری پڑاؤ آن چچداں ہے۔ ادھی راتیں کو بوہٹی دی چھنڈ چاء کے اُسکو تحفے
تحائف پیش کیے جلدے ہین ہو ر بوہٹی کو کھانا بھی پیش کیجا جلد ا ہے۔ سس، جھانیاں ہو ر ناناں کہٹھیاں
ہو کے بہندیاں ہو ر بوہٹی دی چھنڈ چیندیاں ہین۔ چھنڈ چیندیاں ہی گڑیاں دی گیت شروع ہو گیندی
ہے۔

چھنڈھ چاء بختاں والیے

سساں تہ ناناں ٹکو دکن آیاں

شابلکہ زادیے سوہنے بیراں والیے

پر ملکہ زادی دے سوہنے ملنگ

انہاں گیتاں دے علاوہ پہاڑی لوک گیت ہور بھی بچ ساریاں موقعیاں تے گائے گندے ہین۔ نکلیاں جندکاں کوکھارے چاٹڑیاں یعنی ختالاں دے موقعے تے بچ بھی گیت گائے جلدے ہین ہور خاص کر بڑیا دے موسم بچ بہکاں تہ ماہلیاں دیاں محفلاں ہور مجلساں بچ بھی لوک گیت گائے دی مکمل روایت ہے۔ بہکاں ہور ماہلیاں دے مختلف مناظر دی منظر کشی پہاڑی لوک گیتاں ہور گیتاں دی پہچان ہے۔ دکھ سکھ، خوش غمی ہور ہجر و فراق نال پھرے دے ایہہ گیت پہاڑی ثقافت داماخی ہی نیہہ رہے بلکہ روشن تہ لازوال حال ہور مستقبل بھی ہین۔

پہاڑی زبان و ادب ہور تمدن و ثقافت دی جدیدیت توں جدتھا پہاڑی ادیبیاں ہور شاعری دی دویاں صنفان بچ بھر پور طبع آزمائی کیتی، اُتھا گیت دے مدان بچ بھی پہاڑی شاعر اس بچ نویں روح پھوکی۔ لوک گیتاں دے ترنم ریز مصرعے ہور نیم مصرعیاں کونویں پہاڑی شاعر اس بچ ہور مناسب شاعری دے سانچے بچ ٹھان انہاں بچ نویں جان بآ چھوڑی۔ گیت دی شاعری دا تصور ہور تخیل روایتی ہی رہیا جد کہ اسدے بے معنی الفاظ کو درست تہ خوبصورت معنیاں دارنگ چاٹڑ چھوڑیا۔ ریڈیو کشمیر، ریڈیو مظفر آباد ہور دور درشن تھیں پہاڑی پروگراماں دی شروعات توں بعد جدتھا پہاڑی لوک گیتاں کو اقبال ملنگامی، ماسٹر کرتار چند، عالم لوہار، عبدالرشید قریشی محمد مقبول خان، عنایت اللہ خان، غلام حسن تبسم، طارق پردیسی تہ مسرت ناز، صدیق احتشام پوری، زمان سیلائی، ہور یونس لولابی جنیاں عظیم فنکاراں ہور گائیکاراں دی سُرلی آواز نال آسمان دی بلندی تکر پہنچایا ہور ایہہ گیت سارے جموں و کشمیر تہ مظفر آباد بچ مشہور ہوئے اُتھا ہی پہاڑی گیت دی نویں شاعری کو پہاڑی زبان دے نامور تہ معروف فنکار عبدالرشید قریشی، عالم قریشی، مقبول خان، ماسٹر کرتار چند، اشونی کمار، فیاض احمد خان، طارق پردیسی، مسرت ناز، خورشید راہتر، سید کا قابل بخاری ہور مظفر آباد تھیں عمران شوکت علی، بانور حجت، افضل گجراتی ہور شہباز قمر تہ عارف لوہار سُن پہاڑی گیتاں کو چار چن لائے۔ انہاں عظیم فنکاراں دی جادوئی آواز ہور موسیقی نال پہاڑی گیت دے ساز ہور سوز صدیاں تکر فضاواں بچ بکھر کا اپنا اچا مقام قائم کر گئے۔

پہاڑی دی جدید شاعری بچ گیت جیہڑا پہاڑی ثقافت دی پہچان آسی ہور نویں نسل کو اپنے آباؤ اجداد کو لولوں منتقل ہویدا آسا اسدی نسبت نال رج رج کا کم ہویا۔ پہاڑی زبان دے مئے پڑمئے دے شاعر میاں کریم اللہ قریشی، رشید قمر، ڈاکٹر صابر مرزا، پرویز ملک، پرویز مانوس، مقبول ساحل، سیف علی خان سینٹی، نور احمد قریشی، اکرم حازق، عبدالعزیز ملدیال، ہور لعل الدین مظلوم تہ شام لال شرما اس پُر خار مدان بچ تھئے ہور انجی کامیابی تھیں ہمکنار ہوئے کہ اندے تحریر کردہ گیت صدیاں تکر پہاڑی زبان دا اثاثہ بن گئے۔

پہاڑی زبان دی احیائے نو توں بعد پہلا گیت کس لکھیا اسد ابا ضابطہ ثبوت پیش کرنا مشکل ہی

نہیہ بلکہ کمال ہے ادبی دانہ منہ بھی ہے البتہ اس حد تک ماہر حافظہ ماہر اساتذہ ضرور دیندا ہوں یقین دے رہیا ہے کہ ستر دی دھائی پنج پہاڑی زبان و ادب دیاں سرگرمیاں داد نہیہ کرناہ دی زرخیز تہ آہلی تہرتی توں طلوع ہو دیا تہ اُس علاقے پنج سب توں پہلیاں میاں کریم اللہ قریشی دے لکھے دے دو گیت گائے گئے جہاں کو اتنی مشہوری ہوئی کہ اوہ عام لوکاں دی زبان وادربن کے رہ گئے۔ ایہہ گیت پہاڑی دے ابتدائی نامور گائیکار عبدالرشید قریشی ہور محمد مقبول خان دی آواز پنج گائے گئے دے ہین۔ ایہی دو گیت سب توں پہلیاں ریڈیو کشمیر تھیں نشر ہوئے ہور ہندی صدا پونچھ راجوری، اوڑی، کیرن ہور کشمیر دے باقی پہاڑی خطیاں پنج گونجی۔ عبدالرشید قریشی ہوراں جس گیت دی صدا بندی کیتی اوہ اسطراں ہے

نکی نکی لوئی توں بول کاگا
تلاں داہروں آوے ماہرا ٹھول راجا
کاگا رت رت توہڑے بول سنا میں
کدوں ایسی ٹھول رہا سائیاں رگناں میں
کریں رکیاں دہس تو مخول کاگا
تلاں داہروں آوے ماہرا ٹھول راجا
دکھ دکھ راہ ہونیاں اکھیاں چٹیاں
نہ آیا ٹھول تہ نہ باہیاں چٹھیاں
پل کھڑی کسے نہ بساۂ ساۂ دا
تلاں داہروں آوے ماہرا ٹھول راجا
ٹھولا دے کیچے میں کیتیاں تیاریاں
آوے ماہرا ٹھول دور ہون بیزاریاں
دکھی سکھی کراں دل کھول کاگا
تلاں داہروں آوے ماہرا ٹھول راجا
دووا ابتدائی گیت جیہڑا محمد مقبول خان ہوراں اپنی سُر ملی آواز پنج گایا اوہ اسطراں ہے۔

توہڑے چچھا میں رقی ہونیاں
پھیرا مڑ کا باۂ سجاں
کدوں تکر اڈیکاں میں
پٹ سٹیاں شریکاں میں

اسی ابتدائی دور پنج عبدالرشید قریشی ہوراں ہک ہور گیت گایا جسدے خالق پہاڑی زبان دے ہک

گنہگار شاعر یسین عباسی ہیں۔ اُس گیت دے بول اسطراں ہیں۔

اُد جا کبوتر اڈالیاں تے بول نی
کچھ کے تُو بن سارا بھناں کو لوڑنی
سوہنیاں کبوتر ا کے کے یاداں پالیاں
دکھ دکھ بھناں کوئل گیاں لالیاں

ریڈیو کشمیر توں پہاڑی پروگرام دی شروعات کچھ ہک لوک گیتاں دے نال نال انہاں ہی ابتدائی گیتاں نال کیتی گئی۔ ریڈیو کشمیر توں ایہہ گیت گوئے نچے ہور سارے جموں و کشمیر تہ مظفر آباد دے پہاڑی لوکاں دے دل داسکون بن گئے۔ انہاں ابتدائی گیتاں دی صدا اہجاں تکر لوکاں دیاں کتاں بچ مٹھی رس گھول رہی ہے۔ اتھوں اگا پہاڑی زبان بچ گیت لکھے داکم مکمل سلسلہ جاری رہیا۔ پہاڑی زبان دیاں شاعراں اس مدان بچ بھیکس دوئے کوکوں بازی چتے دی کوشش کیتی ہور اس نسبت نال پہاڑی زبان دی ایہہ صنف ترقی دیاں منزلاں طے کردی چل رہی ہے۔ جدید پہاڑی ادب بچ ایہہ گیت لوکاں دے دلاں تے حکمرانی کر رہے ہیں۔ ہُن ہولیاں ہولیاں پہاڑی گیت کاراں سُن نويس طرزاں تے گیت لکھنے شروع کیتے دے بین جسدی جب نال آج پہاڑی گیتاں داکم خاصا خزانہ کتابی شکل بچ طور موجود ہے۔ ایہہ خزانہ کافی حد تک صدا بند بھی ہے ہور اکیڈمی دے ذریعہ کتاباں بچ بھی محفوظ کیتا گیا داہے اسدے علاوہ نجی طور پہاڑی شاعری دیاں کتاباں بچ بھی گیت موجود ہیں۔ پہاڑی زبان و ادب دی جدیدیت توں بعد جہاں لکھاریاں سُن گیت لکھے یا پہاڑی گیت داتق ادا کیتا انہاں دے خاص خاص اسم گرامی میں اُپر درج کر رہیاں داہاں۔ جدکہ اس مدان دے تمام شہسواراں دے کلام دانمونہ پیش کرنا میں اپنی اخلاقی ذمہ داری سمجھدا ہاں جہاں سُن پہاڑی گیتاں دی خوبصورتی، نکھار ہور مٹھاس واسطے اپنے خون چکر قلمی۔ سیاہی دی جائی پیش کیتا۔

میاں کریم اللہ قریشی ہور اں دے کلام دانمونہ پہلاں ہی کر چکیاں ہاں۔

رشید قمر پہاڑی زبان دے نامور شاعر ہیں۔ انہاں اس زبان کو غزل دی دنیا بچ اُچا مقام عطا کیتا غزل کو شناخت دتی ہور پہاڑی غزل کو نويس جوانی تہ نواں رنگ بخشیا۔ جدکہ اُس دے نال نال اُن دے گیت اس زبان دا لاٹانی اثاثہ ہیں۔ اتفاقاً رشید قمر دے ڈوبنگ تہ مٹھے تخیل والیاں گیتاں کو عبدالرشید قریشی دی لاجواب آواز ملی جسدی وجہ توں ایہہ گیت پہاڑی ثقافت دا عظیم سرمایہ بن گئے۔ رشید قمر ہور اں دے شعری اسلوب دا ایہہ خاصہ ہے کہ اوہ بڑے نفیس، سادہاتہ عام فہم لفظاں بچ رمزیت ہور معنی دا پہلو تخلیق کردے ہیں۔ جسدی وجہ نال اُن دی شاعری یا گیت بچ ہک نويس جان پیدا ہوندی ہے۔ اُن دی شاعری بچ استعارات تہ تلمیحات دا بھی برموقع استعمال ہوندا ہے ہور نچھ پہاڑی الفاظ اپنی وکھری شان نال استعمال ہوندے ہیں۔ اُن دے مشہور گیت نمونے دے طور پیش ہیں۔

کوئی دکھنا سی کھلا راہواں میریاں یا بلی وروں کاگ ڈارنا
 ماہی کچ نے پھروسیاں فی راکی یا پتھراں نے تیر مارنا
 کدے لبھناں تہ کدے چھٹی جاونا کدے غصے وچ آپ ہسی جاونا
 کدے ڈبناں سی آساں نا شکارہ کہ دُیا نا کبھڑا تارنا
 آپ وعدیاں نے پھل کھلیارنا آپ ڈپکاں ور چھل پیا مارنا
 ماہی پل پل بے اعتبارہ کہ نت نویں روپ جہارنا
 وعدے سدھراں نے پے گئے جد پالے اگی بچ دی بنائے آساں آہلے
 تیرے بدلاں نا پیأ ای پھوہارا کہ بچے ہوئے ککھ ساڑنا
 گہیاں رُتاں نیاں یاداں رستہی جانیاں بچے موسماں نے رنگ موڑی آنیاں
 ٹٹی جائے نہ خیالاں نا سہارا کہ رہواں میں جند وارنا
 رشید قمر ہوراں دا بک ہو رگیت نمونے دے طور پیش ہے

چن تگی ڈپکنا ایہہ تارے تگی ڈپکنے
 پھلی فی رویل نے کیارے تگی ڈپکنے
 آساں پھری شام راجھاں پالی پالی رکھیاں
 چپہ چپہ راہے بچ اکھیں بالی رکھیاں
 چاہتاں فی لوہ نے منارے تگی ڈپکنے
 چن تگی ڈپکنا ایہہ تارے تگی ڈپکنے
 تیرے لئی گہلاں ماہی تلی لائی سوتیاں
 بیہڑا پورا لمیا میں پھڑیاں وی پوچھیاں
 جالیاں بچ پھتے کچے گارے تگی ڈپکنے
 چن تگی ڈپکنا ایہہ تارے تگی ڈپکنے
 بک ہو رنمونہ کلام:

لئے بال تھوئی کسے سنوارے تہ شاماں شرمان لکیاں
 چن کھلتا سی جہلماں کنارے تہ لہراں چلان لکیاں
 بائیں گوریاں تہ بنگاں کچ ساویاں روپاں فی پرہت ڈولنی
 رنگ پھٹ پھٹ مارنے اڈاریاں تہ موسماں فی نیت ڈولنی
 آئی آئے آسانوں چن تارے جے زلفاں لہران لکیاں

اُٹھیں ڈوہنگیاں چناب نیاں لہراں تہ آسے پاسے لال ڈوریاں
ہرے سوٹ وچ پری آئی کدھروں ولے وچ کہن گوریاں
تہیاں منگاں وچ چڑھنے نی نساہے تہ سدھراں ستان لکیاں

پہاڑی زبان وادب دے ہک ہور مشہور و معروف شاعر ادیب مرحوم نور احمد قریشی ہن۔ مرحوم
پہاڑی زبان وادب دے ہر اؤل رستے دے رہنما ہاں بچ شاعر ہوندے ہن۔ انہاں کو پہاڑی زبان دا مجنون
بھی آکھیا جلد آسا۔ اوہ ہمیشہ پہاڑی قوم دی ترقی واسطے سرگرداں رہندے آسے۔ اُنڈے پہاڑے گیت
اس زبان دا عظیم سرمایہ منے جلدے ہن۔ رشید قمر ہور کریم اللہ قریشی ہوراں نالوں نور احمد قریشی بھی پہاڑی
زبان دے اوہ خوش نصیب شاعر ہن۔ جہاں کو نامور تہ لانا نی گلوکار عبدالرشید قریشی دی مٹھی، سریلی ہور
جادوئی آواز ملی۔ ریڈیو کشمیر توں اندے لکھے دے گیت چکھلی ترے دھانیاں تھیں گونج رہے ہن ہور
شائید صدیاں تک ایہہ گیت لوکاں دے دلاں دا درد بند دے رہسن مرحوم دے گیتاں بچ غم، خوشی، حسرت،
اخلاقی قدر داں دی پامالی ہور پہاڑی قوم دی بد حالی کسے چھلی گوی نالوں بال کھنڈیارے دے نظر ایندی
ہے۔ اُنڈے چنام کجھ گیت نمونے دے طور پیش ہن۔

رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
کدوں توڑیں آویں گا توں دل دیا جانیاں
دنے راتیں توہڑے ہی خیالاں بچ پھلیاں
بن کے دیوانہ میں تہ تیرے اُتوں دُلیاں
بچ من تیرے نال سدا میں نبھانیاں
رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
رنگ ساوے پیلے توہڑے بُت نال سجدے
تیرے پناں دُنیا دے ہاسے مندے لگدے
کھل کھل گیندیاں نے زخماں پُرانیاں
رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
رُوپ تیرا دکھ کے کلیجہ ماہڑا ساڑا
تیری ایہہ جُدائی والا روگ مگو ماردا
دُکھ بندے کون آساں کہلیاں نبھانیاں
رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
مرحوم نور احمد قریشی ہوراں دے کجھ ہور گیت بھی پیش ہن۔

شاماں پیاں پچھیاں دے ڈار کبر مُرے
 لکے توہڑے عاشقاں دے ہوش لے اڑاے
 انہاں عاشقاں کو مچ نہ ترسا سوہنے
 لگے سوہنی توہڑے وطن دا دی دہا سوہنے
 سوہنی مست جوانی توہڑی کتنی ہے شاہ زور
 میں شیدائی پیار توہڑے دا دوجا نہ کوئی ہور
 کالیاں زلفاں نین کٹورے دند ججے دیاں کلیاں
 دکھ دکھ کوئی پیار آساں دا نت چاندے شور

☆

میں تہ چم اکھیاں نال لاواں
 چھلہ چاندی دا
 میں زوڈھر یار مناواں
 چھلہ چاندی دا

☆

دکھ دکھ کے پُوارے تُوں میں اِنی تھکیاں
 آج آوے ماہڑا ماہی تہ میں چھوواں پکھیاں
 چن پردیسا تُوں گئیں دُور نی
 اُم پک گئے نالے کر گئے دُور نی
 آساں یار تیرے ملن دیاں آساں رکھیاں
 آج آوے ماہڑا ماہی تہ میں چھوواں پکھیاں
 نور عشق والا روگ ڈاہڈا من ساڑ دا
 تن عشق والا مٹی بچ لہو کاڑ دا
 راتاں لٹیاں ہوئیاں مُر مُر تھکیاں
 آج آوے ماہڑا ماہی تہ میں چھوواں پکھیاں

ڈاکٹر صابر مرزا مرحوم پہاڑی زبان و ادب دے پہلی صف دے شاعر ہیں۔ ڈاکٹر صابر بنیادی طور
 غزل دے شاعر ہیں۔ پہاڑی زبان بچ غزل دی صنف کو جیہڑا مقام صابر ہوراں دتا اوہ صرف پہاڑی زبان
 دے کجھ شاعراں ہی کو نصیب ہو یا دا ہے۔ البتہ انداز پر بیان ہور بلند تخیل انہاں کو دویاں ساریاں شاعراں

تھیں بلند کر دیا ہے۔ انہاں نیکیاں نیکیاں، بحراں بچ تھیل ہور معنیاں واسمندر بند کیتا دا ہے۔ اُندی غزل ہی اُندا پورا تعارف ہے اُندے ٹھیکھ پہاڑی الفاظ تہ ڈوہنگے تھیل کو پڑھدیاں لگدا ہے کہ ایہہ فنکاری صرف کوئی بڑا فنکاری ہی کر سکا ہے۔ ڈاکٹر صاحب مرحوم ہوراں چند ہک گیت بھی لکھے دے ہین جیہڑے خوشنما پھلاں نالوں پہاڑی گیت دے گلشن بچ باہدا کر دے ہین۔ صابر ہوراں دا ڈوہنگا تھیل پہاڑی موسماں تہ فضاواں، صاف چشمیاں تہ کٹھیاں ماہلیاں تہ جنگلاں ہور اُچیاں پہاڑاں تہ خوشنما کھلی ہواواں دا ذکر اُندیاں گیتاں بچ جائی ملدا ہے۔

ڈاکٹر صابر ہوراں دے دو گیت بطور نمونہ پیش کر رہیاں ہاں۔

اُج لگنا ہے دلدار موسم برہیا دا
آ یار کراں اُس پیار موسم برہیا دا
خوش تنگ تہ سوہنے دیار موسم برہیا دا
چُہلے چہڑ تہ نال چنار موسم برہیا دا
بچ ندیاں نے شونکار موسم برہیا دا
چلے گوڈی تالی یار موسم برہیا دا

دو نمونہ:

ہوئے ایڈے نہ بے حال بہاراں آن دیو
خُرجلساں چک جمال بہاراں آن دیو
دل مِلسن گے دل نال بہاراں آن دیو
سب جاسن رنج ملال بہاراں آن دیو
بہوں بھسن گے سُر تال بہاراں آن دیو

خُرجلساں چک جمال بہاراں آن دیو

پہاڑی زبان وادب ہور پہاڑی قوم دے ہک پُر خلوص، باجرت مند، بڈر ہور دیانت دار لیڈر تہ شاعر مرحوم سیف علی خان سیفی ہین۔ انہاں پہاڑی زبان دی ترویج و ترقی دے نال نال پہاڑی قوم دی شناخت ہور ترقی دا بیڑا سر چایا رہیا۔ اوہ پہاڑی دے ہر اوّل رستے دے لوکاں بچوں صفِ اوّل دے رہنما منے جلدے ہین۔ اوہ زبردست بانگے ہور رنگین مزاج شاعر گزرے دے ہین۔ انہاں پہاڑی زبان بچ کئی گیت لکھے ہور ابتدائی دور بچ اُندیاں گیتاں کو پہاڑی زبان دے نامور گلوکار جوڑی عبدالرشید قریشی ہور مقبول خان دی آواز ہور ساز داساتھ ملیا۔ اس گلوکار جوڑی دے ذریعہ اُندا ہک گیت اتنا مشہور ہو یا کہ دوگانے دی صورت بچ اُسدا ثانی اہجاں تکریمہ مل سکا۔ ایہہ گیت انہاں اپنے ہک جواں سال پُتر دی

بے وقت موت دی سحری سٹ چٹکس توں بعد لکھیا آسا۔ گیت اسطراں ہے۔

چھوٹھا سب سنسار
ایہہ دُنیا تھوڑے چر دی یار
بڑے بڑے سلطان بھی آئے
پیر پیغمبر وی بھی آئے
اس دُنیا دی مٹی کھا گئی
بڑے بڑے دلدار

ایہہ دُنیا تھوڑے چر دی یار
ماں پپو کو رب پتر دیندا
چار تہیڑے کھیڈ کھیڈیندا
تھس لیندا جد مرضی آوے

اوہ ہے آپ غفار
دُنیا تھوڑے چر دی یار
رب دا بندہ سیقی بھی ہے
در رب دے تے معافی بھی ہے
کول قبر دے پیچ کے اوہ بھی
کردا

استغفار
دُنیا تھوڑے چر دی یار
دوا گیت:

گل جگ ڈٹھے جہان ڈٹھے
پر عشق جیا جہان کوئی نیہہ
جہاں اپنیاں بن کے زخم لائے
اُنہاں اپنے بچوں پشیمان کوئی نیہہ

پہاڑی گیت دے ہک ہور جیلے تہ خوبصورت شاعر تہ خالق پرویز ملک ہین۔ پرویز ملک ہوراں دے
گیت جتھا اُن دے فکر و فن دے آئینہ دار ہین اتھا اُن دی شاعرانہ عظمت دے عکاس بھی ہین۔ گیت دی ڈوہنگائی
بے پناخوئیاں، نیچھ پہاڑی الفاظ اُن دے گیتاں بچ جلوہ افروز ہین۔ اُن دیاں گیتاں بچ فن تہ تخیل دا حسین مزاج
دکھے کو ملدا ہے۔ پرویز ملک اپنی گیتاں دے ذریعہ سمندے کو گوزے بچ بند کیتے دا فن رکھ دے ہین۔

اُنندیاں گیتاں بچ آرزواں ہو راناں دی ہک حسین دُنیا بُدی نظر ایندی ہے۔ اُنہاں اپنے ہک خوبصورت گیت دے ذریعہ پہاڑی ثقافت دے ماضی کو دُہرایا دا ہے۔ اِس گیت کو نامور گلوکار طارق پردیسی سن گا کے ہمیشہ ہمیشہ واسطے امر کر چھوڑیا دا ہے۔ ایہہ گیت ہے۔

نہ ویلے نہ میلے نہ اوہ یار رہے

نہ اوہ پریم پرپتاں نہ دلدار رہے۔

نہ کوئی مٹیاں چرخا ڈھنی اے

نہ ہُن بیہڑے بہہ کے بال گندانی اے

روفق کدھر گئی اوہ سر نے صافے نی

پہون گئی کس پاسے لک نے لاچے نی

نہ اوہ پنی بگدر نے بڈیار رہے

نہ اوہ پریم پرپتاں نہ دلدار رہے

چاٹی بچ مدہانی کی کھڑکاسی کون

کمر آیاں مزماناں چھاہ پلاسی کون

مک نی روٹی نال تندور نے لاسی کون

کھیتاں بچ ہُن سریاں چُنے جاسی کون

نہ اوہ بنگاں شنگاں نے چھنکار رہے

پرویز ملک ہوراں دے کجھ ہور گیتاں دانمونہ پیش کرن دی سعادت حاصل کر رہیا ہاں:

دُور جان والیا اوہ راہیا بنجاریا

فر پھیرا پاویں کدے اکھاں دیا تاریا

گھلے ہوئے بالاں داہر ہک نگاہ مارجا

سکے ہوئے ہونٹھاں دی نہ عرض بساں جا

روندی ہوئی اکھاں دیا آخری نظاریا

فر پھیرا پاویں کدے اکھاں دیا تاریا

عشتے دے بیڑے بچ کھیڈاں رکھڈا کے

چک پرویز کی توں سینے نال لاکے

اُج فر رکتیاں تہر ہجرے دا ماریا

فر پھیرا پاویں کدے اکھاں دیا تاریا

کوئی گیت سُنائی جاياں اوہ پنچھی پردیسا
دل تھوڑا پر جاکِ جاياں اوہ پنچھی پردیسا

توں اُڑ جانا مُو نہیہ آنا

پل چل دیا اوہ مزانا

ماہڑا درد بندائی جاياں اوہ پنچھی پردیسا

کوئی گیت سُنائی جاياں اوہ پنچھی پردیسا

بچنا ول جے پایا پھیرا

گُزر ہويا جے اُدھروں تیرا

حال احوال سُنائی جاياں اوہ پنچھی پردیسا

کوئی گیت سُنائی جاياں اوہ پنچھی پردیسا

پہاڑی زبان وادب دے کہہ نہ مشق ادیب تہ شاعر مرحوم محمد مقبول ساحل ہین۔ مرحوم دی بے وقت موت سُن پہاڑی زبان ہور پہاڑی قوم دا لک پہن چھوڑیا جد کہ اوہ اپنی زبان واسطے جیہڑا کم کر گئے اوہ صدیاں تکرقوم کو یاد رہی۔ ساحل ہوریں پہاڑی شاعری دی ہر صنف پنج طبع آزمائی کرن دی صلاحیت رکھدے ہین۔ اُنڈیاں غزلاں، نظماں، نعتاں تہ ہماں پہاڑی شیرازیاں دی رونق ہین۔ جد کہ گیتاں دی دُنیا پنج اُنڈا دینہہ ہمیشہ لاناں مارا ہے۔ اُنڈے لکھے دے گیت بے حد ریلے تہ مٹھے ہین۔ اُنڈیاں گیتاں پنج معنویت، موسیقیت تہ رمزیت سرچاؤ دکھدی نظر ایندی ہے۔ اُنڈیاں گیتاں پنج حیاتی داراز ہور ناپائیداری دا بھی تذکرہ ہے۔ اوہ ذاتی جذبات ہور احساسات کو پر کیفیت انداز پنج پیش کیے دافن رکھدے ہین۔ مقبول ساحل کو چار تہیاں ڈیاں دی مزمان حیاتی دے شب و روز عیش و عشرت پنج گزارے دی شوق نہ آسی بلکہ اُنڈے اندر خدمت خلق دا جذبہ ہور قوم دی ترقی دا خیال بدرجہ اتم موجود آسا۔ اُنڈے دل پنج زبان ہور قوم دا درد بھی آسا ہور اس قوم دی ترقی دی فکر بھی آسی۔ اوہ زبان وادب دے سچے تہ پکے شیدائی آسے۔ اُنڈے گیتاں دا نمونہ پیش ہے:

رات آنہیری جان اکیلی دُور بجن د اڈیرا ہے
رستہ اوکھا کہلیاں ٹرنا پیدا سخت بہتیرا ہے
جنگل جنگل صحرا صحرا اپنی جان بچانی ہے
اُس پیارے محبوب دی خاطر ایہہ ماہڑی جوانی ہے
اُسدی دُنیا اُبدی دُنیا ایہہ ہک رین بسیرا ہے

نہ کوئی زبردستی کیتی نہ کوئی سینہ زوری
قدرت نے دے دی میرے ہتھ بچ تیری ڈوری
بنگاں نال سجا کے پھڑ لئی تیری بنی گوری
چن چکوری اس دُنیا بچ ملدے چوری چوری

عبدالرشید غمگین پہاڑی زبان و ادب بچ ہک معتبرہ معروف شخصیت ہین۔ اُنڈے لکھے دے ڈرامے، ہور شاعری پہاڑی ادب واسطے ہک قابلِ قدر ہور قابلِ فخر سرمایہ ہین۔ اُنہاں اپنی شاعری بچ محبت، انسان دوستی تہ اخوت دے جذبے کو عام کرنے دا پیغام دتا دے۔ اُنڈی شاعری بچ سوز و گداز ہور درد مندی دا پہلو نمایاں ہے۔ اوہ ہر فن مولیٰ ہُن دافن رکھدے ہین۔ جدید پہاڑی ادب دے ابتدائی دور بچ اُنہاں مزاحیہ شاعری نال اپنا ادبی کُبر بسایا۔ اُنڈیاں گیتاں کو اُسی دی دھائی بچ پہاری زبان دے نامور موسیقار، گلوکار فنکار ہور اداکار مرحوم عالم قریشی دی طوفانی آواز ملی ہور اِس آواز دے جادو سن غمگین ہوراں دے گیتاں کو چار چن لاچھوڑے۔ گلوکاری دے میدان بچ عالم قریشی ہوراں کو پہاری زبان دا غلام علی آکھیا جلد ہے۔ غمگین ہوراں اُس دور بچ اپنے سارے گیت عالم قریشی ہوراں ہی واسطے لکھے۔ اُنڈیاں گیتاں بچ زمانے دی بے ثباتی، نويس فیشن دی تنقید تہ سماجی بُرائیاں دے خاتمے دی تریہہ چپھ لڑکائی دی دس دی ہے۔ نمونے دے طور کجھ گیت پیش ہین۔

جانے وے ماہڑے آئیں بھی توں نہ

لاکے محبتاں دھیں بھی توں نہ

توہڑے مار گئے نیہ لارے

پل پل ماہڑا اِسرائ گورے

جسراں ہار تہیاڑے

رات کڈھاں میں بچ دلیلاں

گن گن راتیں دے تارے

کیونکر دُکھیا کیتا بی جانی

توہڑے مار گئے دُکھ سارے

جانے وے ماہڑے آئیں بھی توں نہ

☆

توہڑے روپ دی کے تعریف کراں

تکو رب نے بنایا ہتھوں آپ سوہنے

تو ہڑیاں اکھیاں کٹورے نالوں لگیاں
جیاں بوتلاں نی سُرے دیاں بچیاں
جدوں ٹردی ہیں لگے جیاں تھاپ سوہنے
تکو رب نے بنایا ہتھوں آپ سوہنے

☆

میں توبہ کیتی دُنیا تھیں
ایہہ دُنیا ساری کوڑی ہے
میں دکھیا اسکو رج رج کے
کیہڑی چیز اتھا دی پوری ہے
میں توبہ کیتی دُنیا تھیں
ایہہ دُنیا ساری کوڑی ہے

☆

کدواں والی شکل بنائی
رناں والا بھیس وے یارو
فیشن فیشن ہر جائی مچیا
کیتا مُفلَس دیس وے یارو

پہاڑی زبان و ادب بچ گیت دے ہک ہور مشہور شاعر قاری محمد اشرف ہیں۔ ایہہ اسدے
ادب دے ہک نابینہ شاعر ہیں۔ ایہہ حافظ قرآن تہ قاری بھی ہیں۔ قاری ہوراں زیادہ تر گیت دہی
صنف تے ہی طبع آزمائی کیتی دی ہے۔ جدید پہاڑی گیت دی تصویر کشی بچ قاری محمد اشرف ہوراں دارج
بڑا اچھے ہے۔ اُنندیاں گیتاں بچ پہاڑی ثقافت دارنگ نمایاں دسدے۔ وطن دی محبت، پیار و محبت دے
طعنے ٹوکاں، پہاڑی لوکاں دی زندگی دیاں اوکیتھاں، لوکاں دی پسماندگی ہور جفا کشی اُنندی گیتاں دے
خاص موضوع ہیں۔ اُنندی گیتاں کو سونگھے نال پہاڑی مٹی دی خوشبو، ماہلیاں دی چھٹی داشو نکار ہور
اچیاں پہاڑاں دی آن بان اپتہ ہی نیہہ لگدا بلکہ مُشک بھی ایندی ہے۔ اُنندے گیت موسیقی دے ردھم
تے فٹ بہندے ہیں ہور گایکاری دی سُر تال دے مطابق ہیں۔ اُنندے لفظاں دی سادگی نمونہ پیش
ہے۔

غیراں آگے دُکھ نہ پھرول بجنان
چھم چھم اُتھروں نہ ڈوبل بجنان

ماہرے ور لائے ٹساں لکھ الزام وے
 اوپریاں لوکاں بچ کیتا بدنام وے
 ماہرے سنگ کر نہ محول بجاں
 غیراں اگے دُکھ نہ پھرول بجاں
 چناں ٹساں کیتیاں نے ماہرے سنگ دُریاں
 کدے مِگی دہسیاں نہ ٹساں مجبوریاں
 پیراں بچ مِگی نہ توں رول بجاں
 غیراں اگے دُکھ نہ پھرول بجاں

☆

چناں نہ رُس اَج فی رات وے
 تیری راہ تکاں دن رات وے
 پل پل چیتے اوئیاں مِگی گلاں تیریاں مٹھیاں وے
 ڈاکے کی جانی پچھنی ہاں نیہہ آئیاں تیریاں چٹھیاں وے
 ہوئی ہنجواں فی برسات وے
 تیری راہ تکاں دن رات وے
 تیرے چھوٹے لاریاں مِگی گلیاں نے بچ رولیا
 غیراں نا توں بن گیا فی پہیت دل نا کھولیا
 اجاں کیتی نہ گل بات وے
 تیری راہ تکاں دن رات وے

☆

بنگاں پنہیاں تہ باہواں وی مروڑیاں مائے
 ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے
 گئی سس تہ نناناں ڈاہڈا ترناناں
 آپوں کھان چنگا چوکھا مِگی ترسانیاں
 کیاں پتھراں نے سنگ میں چھوڑیاں مائے
 ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے

جی سال نا مُنڈا باراں سال فی کڑی
 دل آکھے کھائی مراں میں زہر فی پڑی

اُھیں دکھی کیاں جوڑیاں نہ جوڑیاں مائے
ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے

☆

آج جنّاں نے ماری مس کال نیندراں نسی گیاں
ہویا اکھیاں نا رنگ سوہا لال وے تارے دی گیاں
روز بولنی ایہہ بھیڑے پنج کاجنی
وے راہ تکاں رانی رھواں کاجنی
سر عشقے نا پیا ہے جنجال
غماں پنج پھسی گیاں

تیرے وعدیاں نے بگی ڈاہڈا رولیا
پہیت وے والا آساں وی نہ کھولیا
میں تہ سامی سامی رکھنی رومال
وے گویاں ہسی گیاں

بھل آساں والے کدے وی نہ کھلنے
آج اشرف ناور نہ ملنے
یاداں تیریاں نے کیتا ہے کمال
دل ماہڑا کھسی گیاں

پہاڑی زبان وادب دی دنیا پنج لعل الدین مظلوم کے تعارف دے محتاج نیہہ۔ انہاں پہاڑی زبان دی کوچھی پنج لرساریاں کتاباں دا اضافہ کیتا دل ہے۔ موت دا بے رحم تھہ بے وقت اُندی شاہ رگ تے ٹک گیا۔ اُندی موت نال پہاڑی زبان دے حسین گلشن پنج شتر دچھا کیا۔ انہاں اپنی چار تہاڑے دی حیاتی پنج پہاڑی شاعری دی تقریباً ہر صنف تے اپنے قلم دا زور دھسیا۔ پہاڑی گیتاں دا اُندا ہک پورا مجموعہ گلزار مظلوم دے ناں نال شائع ہویا دا ہے۔ اُندے گیتاں پنج عام فہم پہاڑی الفاظ دا وافر ذخیرہ موجود ہے۔ اُندے گیتاں پنج شادی بیاہ دے گیت، بالخصوص بوہٹی دی رخصتی دے گیت، شہوالے دی خوش آمدید دے گیت، ہور زلزلے دے حالات دے گیت شامل ہین۔ انہاں گیتاں پنج مظلوم ہوراں پہاڑی، جنگلاں تہ ماہلیاں دی منظر کشی دے علاوہ لوکاں دے جذبات ہور سماج دی برپور عکاسی کیتی دی ہے۔ مظلوم ہوراں دے گیت پہاڑی لوک گیتاں دے تصور ہور خیل دے عکاس ہین۔ انہاں روایتی لوک شاعری دے سانچے پنج اپنی گیتاں دا قد کاٹھ فرٹ کیتا دا ہے نمونہ پیش ہے۔

میں پہر دی وہ گیاں ساس
 کہ چن ماہڑا چلیا
 جینے دا وہ سہارا دیکے چھوٹا سجنو لارا دیکے
 کھا گیا دل داماس
 میں پہر دی رہ گیاں ساس
 مڑ مظلوم میں کرد عایاں
 کیستی ہاں زچ میں گرائیاں
 کردے لوک کنگاس
 میں پہر دی

☆

بے حال کر گیا اوہ کمال کر گیا
 لہر و نال منکھڑا اوہ لال کر گیا
 آتھروں دکھ کے روندنا زمانہ
 سارا جگ گدا ہے بھناں بیگانہ
 حل ہووے نہ جیہڑا سوال کر گیا
 لہر و نال منکھڑا اوہ لال کر گیا

☆

رنگ ماہڑا دکھ ہے بادامی لگاں
 شاعری دی لگی بدنامی لگاں
 گیتاں بنا کے اوہ لوکاں سناوندے
 رُواں میں کہنلی اوہ ہنس ہنس جاوندے
 چٹھلی ہے چنگ ایہہ حرامی لگاں

انتیاز نسیم ہاتھی ہوراں دا شمار پہاڑی زبان دے صف اول دیاں شاعراں چھ ہوندا ہے۔ اُن دے کلام
 بچ جذبات ہورا احساسات دا ہک عجیب، حسین، ہور مٹھا جیہڑا امتزاج ملدا ہے۔ اُنہاں اپنیاں حسرتاں کو
 شاعری دی مذہب ہور مٹھی زبان بچ پیش کر کا اپنی ادبی تربیت بھائے دی کوشش کیستی دی ہے۔ ہاتھی ہوراں
 اپنا ادبی تعارف غزل تھیں شروع کیتا۔ جد کہ اُنہاں مٹھے تہ شیرین پہاڑی گیت بھی لکھے دے ہن۔
 اُن دیاں گیتاں بچ زبان دے آسان الفاظ دی چاشنی ملدی ہے۔ اُن دے بچ سارے گیت ریڈیو کشمیر، ریڈیو

جموں ہور دودرشن تھیں صدا بند ہوئے دے ہین۔ اُنندیاں غزلاں ہو رگیت موسیقی دے ردھم ہور سرتال دے مطابق ہونے دی وجہ نال پہاڑی دے نامور گلوکاراں گائے دے ہین۔ نمونہ گیت حاضر کردیاں فخر محسوس کرداہاں۔

گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 کوئی خیر نی گل سنا کاگا
 اس بجر نے تے صحرا بچ
 کوئی آس نا تمبو لا کاگا
 گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 اوہ ماہیا پھل گلاب جینا
 اُس اکھ نا کیف شراب جینا
 اوہ زلف سنہری شام ہاروں
 اوہ نغمہ چنگ رباب جینا
 میں اکھ نے دیے بالی تہ
 بچ بیٹھاں تو اہڑے راہ کاگا
 گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا

کیا عشقے ناپیار زلفاں کھلر گیاں
 دل رونا زار روزار زلفاں کھلر گیاں
 ڈاہلی ڈاہلی گلوئے شور پایا
 پردیسی میں تھیں دُور ہویا
 گل کرتی تار و تار زلفاں کھلر گیاں

دل رونا زار روزار.....

مگی کہنی خل اپنے نال کڈیے پونچھ نیئے
 ماہڑا ہونی گیا بُرا جیوا حال کڈیے پونچھ نیئے
 اوہ یاد جدوں وی آنا ہے
 ڈونگی پیر کلجے پانا ہے

اُکھاں ہوئی گئیاں ریتیاں لال کڈیئے پونچھئے
مگی رکھن جُل.....

راقم غلام حیدر ندیم بھی انگل کپال کا شہید ایں پنج نال لکھالے دی شوق پنج پہاڑی زبان وادب کو اپنا
حصہ دتے دی کوشش کیتی دی ہے۔ اپنی ماء بولی نال عشق دی حد تکر پیار ہوئے دی وجہ نال ساری زندگی فرصت
دیاں کہڑیاں پنج گجھ نہ گجھ لکھے دا شغل جاری رکھیا رہیا۔ پہاڑی شاعری دی پنج ساری اصناف نال شوق دے قلم کو
جوڑ رکھیا۔ جہاں پنج پہاڑی گیت دا شوق بھی سر چڑھتا رہیا۔ اپنی گجھ گیتاں دا نمونہ پیش کر کے صرف اپنے دل کو
تسلی تہ تشفی دیندیاں البتہ فیصلہ قارئین حضرات دی عدالت تھیں ہوندا ہے۔ عرض کیتی دی ہے:

اک واری بن مہمان چٹاں
میں لکھ واری قربان چٹاں
چھم چھم روندے ایہہ نین چٹاں
توہڑے بانج سکھ نہ چین چٹاں
ایہہ دیس آیا آج کھان چٹاں

اک واری بن مہمان چٹاں
سوہنے پکھروں بولن ڈاہلیاں تے
جوگی پھر دے سارے ماہلیاں تے
میں تک تک راہ حیران چٹاں

اک واری بن مہمان چٹاں
چھو گئیاں نے دل دیاں تاراں
رتا موڑ ججن دیاں مہاراں
لٹھا دہنہ تہ بتیاں بلیاں نی
تگاں میں ججن دیاں گلیاں نی
پنج باری دے کھل کے پکاراں

رتا موڑ ججن دیاں مہاراں
میں اندر چھپ چھپ روندی ہاں
نالے پنجواں دے ہار پروندی ہاں
گل پے گئی پنج بازاراں
رتا موڑ ججن دیاں مہاراں

ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ
توں چھوڑے یار ملا مولیٰ

ایہہ بجر فراق دے تہر مندے
نت کردے اتھروں ہنر مندے
توں رُتے یار منا مولیٰ

ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ

بہریا دیاں رتّاں بدل گئیاں
کُل چوہیاں باغوں اڈر گئیاں
کہٹ کر چھوڑ ہن سزا مولیٰ

ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ

ڈاکٹر فاروق انوار مرزا پہاڑی زبان دی رپڑھ دی ہڈی متے جلدے ہین۔ اوہ اپنی شاعری بچ
اشاریاں، کنائیاں، رمزاں تہ استعاریاں ہور تلمیحات بچ بڑیاں بڑیاں گلاں آکھ چھوڑے ہین۔ ڈاکٹر
صاحب بنیادی طور غزل دے شاعر ہین۔ اوہ پہاڑی زبان دے انہاں گچھ ہک ابتدائی شاعراں بچ شمار
ہوندے ہین، جہاں پہاڑی غزل دی ابتدا توں بعد اسدی نوک پلک سنوار کے ادبی دنیا بچ اسدی شناخت
کرائی ہور پہاڑی غزل کو دوئی زبانوں دی غزل دے مقابلے واسطے تیار کیتا۔ پہاڑی غزل سُن انہاں گچھ
ہک ابتدائی شاعراں دی تصوراتی کوک تھیں جنم کہند اہور اندی چھوٹی بچ جوان ہو کے سوہنے لٹکے نال ادبی
بازاراں دی رونق بنی۔ فاروق انوار ہوراں دا انہاں ہی صف اوّل دے شاعراں بچ شمار ہوندا ہے۔ انہاں
پہاڑی گیت بھی ہک عظیم سرمائے دے تحت پہاڑی قوم کو پیش کیتے۔ اُندی خوش نصیبی دا ایہہ عالم ہو یا جے
اُنڈے گیتاں کو پہاڑی دے نامور گلاکار اقبال ملنگامی، ہور عبدالرشید قریشی دی سُریلی آواز ملی۔ اُنڈے
گیت اپنا نمونہ پیش کر رہے ہین۔

لنگ گیا کوئی ہائے دُوروں آلمہ مار کے

برجھی اوہ طعنیاں دی سینے بچ مار کے

ککھ نالوں رولیا سی بچناں پیاریاں

جہاں دی اڈیک بچ عمراں گزاریاں

اوہی آج کُری گئے بچناں ببار کے

برجھی اوہ طعنیاں دی سینے بچ مار کے

اُٹھ جاگ سویلے جاگ دِلا
 دہنہ چڑھیا بولن کاگ دِلا
 گئی لٹی رات جدائیاں نی
 رُت بدلی بہاراں آیا نی
 پر ایہہ اکھیاں تہریائیاں نی
 ڈنگ لاگئے زہری ناگ دِلا
 دہنہ چڑھیا بولن کاگ دِلا

اوہ وعدے قول و قرار چٹاں
 اوہ قسماں سو سو وار چٹاں
 اوہ پھیرے رار و پار چٹاں
 اوہ کدھر گیا ہُن پیار چٹاں
 آ فرِ میل جا اک وار چٹاں
 توں نیناں کی شرماون دے
 توں زلفاں کی بل کھاون دے
 اک گیت خوشی نا گاؤن دے
 میں سو واریں قربان چٹاں
 آ فرِ میل جا وار چٹاں

پہاڑی زبان وادب دے مطالعے توں بعد پتہ چلدا ہے کہ جے ڈی مئی اس ادب دی اُچی ہوو
 قد آور شخصیت ہین۔ انہاں پہاڑی نثر و نظم دویاں بچ اپنا حصہ کہن کے اپنی مادری زبان دا فرض ادا کیتا
 داسے۔ اوہ بیک وقت ہک مصنف، ہک ادیب، ہک شاعر، ہک مورخ ہوو ہک نقاد دے علاوہ ہک صحافی بھی
 ہین۔ جدید پہاڑی شاعری بچ مئی صاحب ہوو اس دا شمار پہلی صف بچ ہوندا ہے۔ اوہ اس مقام تے اسطراں
 گوٹھ مارکا بیٹھے دے ہین کہ ابجائ بکر اوہ پہاڑی قوم ہوو زبان دا ناثہ وسدے ہین۔ اُنندی پہاڑی شاعری
 اپنے اندر ہک پورا جہان ہے۔

اُنندیاں غزلاں تہ گیتاں بچ پیکر تراشی ہوو آسان ترکیاں بچ ڈوہنگیاں معنیاں بچ نظر
 ایندیاں ہین۔ اوہ ہسدیاں ہسدیاں اپنی شاعری دے ذریعہ عام فہم ہوو معنی خیز تہ باوزن گلاں آکھ گیندے

ہیں۔ اُن دے دو خوبصورت گیتاں دا نمونہ پیش کر رہیاں ہاں۔

آ نیناں سنگ نین ملایے
 رہجھاں کرے تانگاں پایے
 برہیا رنگ رگیلی آئی
 سکھیاں رل مل ککھی پائی
 تیرے باہجوں میں تھریائی
 توں سینے کیوں برچھی لائی
 آ پیار پریت دی عید منایے
 رہجھاں کرے تانگاں پایے

☆

اُچی دُپری تہ کھلا پیار اڑیا
 پئی گئی ہے بچھوڑے نی مار اڑیا
 تہہ باج سینے ڈاڈا ہول جانی
 مگی سنکیا سنگ لئی جول جانی
 نیلی گھوڑی تہ بانکا سوار صدقے
 ماہی جرگے ناسردار صدقے
 آساں چا دتی چند بے مول جانی
 مگی سنکیا سنگ لئی جول جانی

پہاڑی زبان وادب واجتنا بھی جدید سرمایہ ہے اُسکو یاد کر دیاں کدے ہک ناں پھیل گچھ تہ اوہ
 سرمایہ اُدھا دسدا ہے ہور اسطراں لگدا ہے جیاں کوئی پیاری چیز ہتھوں نکل گئی دی ہے۔ اوہ نال پرویز
 مانوس ہوراں دا ہے۔ مانوس ہوراں پہاڑی زبان وادب بچ اُتبا باہدا کیتا دا ہے کہ دور جدید دی پہاڑی
 نثر و نظم ہمیشہ ہمیشہ واسطے اُن دے مرہون منت رہی۔ مانوس اپنے اندر اُردو، پہاڑی ہور گوجری دا ہک
 مکمل جہان رکھ دے ہن۔ بے پناہ ہور لا جواب نثر تھیں ہٹ کے اُن دی شاعری بھی لاثانی ہے۔
 شاعری دی دنیا بچ اُن دے مختصر ہور نکلے نکلے اشارے ہک دیوان آ کھال دے ہن۔ اُن دی شاعری بچ
 تصور عشق دے مختلف رنگ ملدے ہن۔ اُن دیاں غزلاں ہور گیتاں تھیں عشق دی عظمت، افادیت تہ
 اہمیت دا احساس ہوندا ہے۔ اوہ ہر نویں رت بچ پُرانی یاد کو سینے نال لا کے غزل دی نوک پلک سنوار دے
 ہن۔ اُن دی شاعری بچ پہاڑی ثقافت، پہاڑی قوم دا تواریخ جغرافیہ، اُن دی سماجی حالت صاف ستھرے

چشمیاں داپانی، ٹھنڈی ہوا تہ صاف فضاء ہو، رشت و محبت دیاں حسرتاں دا ذکر جانی جانی ملدا ہے۔
 نمونے دے طور اُندے گیت پیش کرداں تاں جیٹاں قارئین حضرات مانوس ہوراں دی شاعری تھیں
 مانوس ہو سکن۔

دل ماہڑا ڈُبی ڈُبی جانا
 جدوں یاد توں آنا اودہ پردیسا
 تنگی ماہڑی چندڑی دا کتنا خیال سی
 ٹھنڈو بچ بک واریں دتا مگی شال سی
 انہاں گلاں کی وی ہویا ہے زمانہ
 اودہ پردیسا اودہ پردیسا

☆

کمال اڑیا کمال اڑیا
 مگی لئی جُل اپنے نال اڑیا
 توہڑی خبر نہ آئی
 کوئی چٹھی نہ پائی
 ٹکڑو ڈیکی ڈیکی تھکی
 ماہڑی چند گئی مگی
 ہن لگی گیا ہو اک سال اڑیا
 مگی لئی جُل اپنے نال اڑیا

☆

پونچھے نی ٹھنڈی ٹھنڈی مٹھی مٹھی چھاں
 اِس وروں دل ماہڑا چند قربان
 ٹھنڈے مٹھے چشمے تہ سونیاں نے ٹھوکاں
 موہنڈے نال موہنڈا لائی دشمن کو روکاں
 پکھاں نے رکھے اتھے گبرو و جوان
 اِس وروں دل ماہڑا چند قربان

ذاکر شبنم لون پہاڑی ادب دے بک ہو، رگیت کار ہن۔ شبنم ہوراں دیاں مچ ساریاں گیتاں
 پہاڑی ادب دے کوٹھارہ بچ خاطر خواہ اضافہ کیا دا ہے۔ اُندی گیتاں دی شاعر روائتی لوک گیتاں دی

نشان دہی کر دی ہے۔ اُن دے دو گیت نمونے دے طور پیش کرنا مناسب سمجھا ہاں۔

اوٹھاں ور پھولیاں تہ کھلے نے بال نی
 کہیڑا ماہڑے دکھاں نا جانی گا حال نی
 آجا مائی چھٹ کہیڑی بہہ جا ماہڑے کول نی
 تگی میں سناں کجھ دکھاں والے بول نی
 کھیڑی دسو کیاں ٹساں ماہڑے سنگ چال نی
 کہیڑا ماہڑے دکھاں نا جانی گا حال نی

☆

پردیسی ٹھولا ٹری چلیا ، تیرے ہجر کلجڑا ماہڑا سلیا
 مری گیاں او اللہ جی غماں دے نال
 اک واری مڑی دکھ جتاں ، کدوں آسیں مگی دس سچ جتاں
 مری گیاں اوہ اللہ جی

اک دے جا نشانی میں یاد کرساں
 سینے لا کے میں چن کی یاد کرساں
 نالے اللہ اگے فریاد کرساں

مری گیاں اوہ اللہ جی

پہاڑی زبان دے ہک ہور خوبصورت تہ بانکے شاعر محمد رفیق خان رفیق پن۔ انہاں پہاڑی ادبی
 سرمائے کو کلا دے پھر پھر گیتاں پیش کیتاں پن۔ انہاں بھی تمام گیت روائتی لوک گیتاں دی جرتے لکھے
 دے پن۔ جد کہ اُن دے لفظاں ہور کھیل بچہ پنچھ پہاڑی مٹی دی خوشبو ایندی ہے۔ اوہ لکھدے پن کہ ۔

بنیاں نہ علاج زخماں دکھیاں دا
 کدے تہ کرتوں خیال روندیاں اکھیاں دا
 گزرے سال مہینے چن جی نیہہ آیا
 داغ جدائیاں والا سینے پنچ لایا
 رو رو گیاں حال توہڑیاں سکھیاں دا
 کدے تہ کرتوں خیال روندیاں اکھیاں دا

☆

سُن فریاد پردیسیا دی یار دے
 واسطہ رب دا توں دیویں نہ بساروے

رب سوہنے لکھی تقدیر ماہری سجاں
خوشیاں دی لوڑ نہ تہ غماں نال رجاں
دُشمنان کیتا ماہڑا دل دوچار دے

واسطہ رب دا توں دیویں نہ بساروے

شمینہ سحر مرزا پہاڑی قوم دی اوہ لاڈلی تھی ہے جس سُن اپنی زبان کو فروغ دے واسطے اپنے خیالات تصورات ہو رخیل دا گھوڑا ہمیشہ ہمیشہ واسطے میدان کارزار بچ سٹ چھوڑا دا ہے۔ سحر غزل دی ہک بلند خیالات والی خوبصورت شاعرہ ہین۔ اُنہاں پہاڑی زبان بچ غزل دی صنف کو ہک نواں بانگین دتا۔ سحر جی دیاں غزلاں دا تحلیل انسان کو سحر زدہ کر چھوڑا دا ہے۔ اُنہاں غزل دے علاوہ خوبصورت تہ نکھرے دے گیتاں دی سوغات پہاڑی ادب دی چُتولی بچ باہی۔ گیت دی دُنیا بچ اُنہاں گزلیاں دے معاملات، اُنڈے دُکھ درد تہ حسرتاں ہو رنچھوڑے دے زہر دا ذکر کیتا دا ہے۔ اوہ لکھدی ہین کہ ۔

تہیاں نے دل کچ تھیں نازک ہر صدمے نال پڑر ہون
چپ رہون تہ حال گماون جد ماء پے تھیں دُور ہون

رب جبار ہے پالنہار اوہی سب نا مدد گار
پنچھیاں ہاروں اڈ جاون جس کھر بچ پھور ہون

مشکور شاد بھی پہاڑی زبان دے ہک نو جوان ہو رنچے دے بانگے شاعر ہین۔ شاد غزل دے شاعر ہین۔ اُنڈیاں غزلاں بچ پہاڑی سماج دی عکاسی دا درس ملدا ہے۔ شاد کدے گیت دی دُنیا دی سپر کو بھی ایندے ہین۔ ہک گیت بچ اوہ لکھدے ہین ۔

اَج رُس رُس بیٹھے نے دو کرن والے

اک نال جیون والے اک نال مرن والے

ڈھلڈے نی ایہہ آتھروں طوفان ہی آگیندا

اک پل کوئی اکھیاں کو ہک خاب دہسا گیندا

اَج دُور کنارے تے بیٹھے نے تماشا ئی

اک نال جیون والے اک نال مرن والے

پہاڑی گیت دا موضوع اتنا طویل تہ وسیع ہے کہ اس موضوع تے کئی کتاباں رقم ہو سکدیاں ہین۔ میں طوالت دے خوف تہ ذرا نال اسکو مختصر کیے دی کوشش کرساں۔ جد کہ پہاڑی زبان دے اوہ شعراء جہاں گیت لکھ کا اس زبان دے جُتے کو جسم کیتا۔ اُنڈے کلام سمیت مختصر اُنڈا تعارف پیش نہ کرنا ادبی نا انصافی ہوی۔ اس ضمن بچ میں ہر شاعر دے ہک گیت نال اُنہاں کو یاد کیتے دی کامیاب کوشش کرساں۔

ملک ذاکر خاکی:

دُکھاں پھرے ہوئے بول توں نہ بولیں بابلا
آج غماں نیاں پہکھیاں نہ چھولیں بابلا
تیرے محل چھوڑی آج پردیس جلی ہاں
گلاں اماں جی نیاں دی مگی میہہ پُہلیاں
پوڑاں یاداں نیاں آج نہ پھولیں بابلا
آج غماں نیاں پہکھیاں نہ چھولیں بابلا
نکی عمری دے ویلے مائے یاد آونے
لکھے کس پردیا بچ غوطے کھاونے
ہور زہر نہ بچھوڑے والا کہولیں بابلا
آج غماں نیاں پہکھیاں نہ چھولیں بابلا

عارف جرال عارف:

کنڈھ پھیری تہ ٹری گئے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
ساری عمری دا رہیا انتظار میں کھلی تلی تکی رہی
سنگ موسماں نے بدلیا توجیاں برفاں تھیں بعد بہار
ساہڑا پُہلیا سچا ادھ پیار میں کھلی تلی تکی رہی
بابونور محمد نور:

اُس نی آئی ہے یاد آج دل فر دیوانہ ہوئی گیا
کس کی سناواں حال دل دشمن زمانہ ہوئی گیا
ماہی جدوں نادور ہے دل ایہہ بڑا مجبور ہے
کس آگا میں کراں گلہ ماہی دیوانہ ہوئی گیا
حاجی نذیر حسین اس:

اڈجا کبوتر توں چٹھی کھڑ نال وے
جائی پردیسا کی دہس ماہڑا حال وے
کراں جے میں کم کوئی دل رہنا ڈولنا
کھتے پاسے ہر ویلے کاگ رہنا بولنا
خبرے کے گل ہوسی بجان نے نال وے
اڈجا کبوتر توں چٹھی کھڑ نال وے

تو ہڑے ملنے نا مگی بڑا چاہ
توں بہلا کمر آجناں
تو ہڑے باجوں ماہرا لگنا نیہہ دل وے
کہن چھٹی کمر آئی مگی مل وے
ایس دُروں دُروں مگی نہ تر فا
تو ہڑے ملنے نا مگی بڑا چاہ
توں بہلا کمر آجناں

معراج راہی:

چتر نیاں لمیاں راتاں بچ
ان تھک بھرنی برساتاں بچ
انہاں لمیاں ہجر نی راتاں بچ
جدوں یاد کسے نی آئی ہے
ساری رات کلیجہ کھانی ہے
طفیل اجم:

ہائے خزاں نیا ظالم بچھوڑیا وے
نالے کپی شاخ نالے پھل تروڑیا وے
مک گیاں پھلاں نیاں مہکاں
مڑ سجاں کدے آتا ہے بہکاں
میں پیار نارشتہ جوڑیا وے
ہائے خزاں نیا ظالم بچھوڑیا وے
شریف حسین منہاس شوق:

توں بگاں نہ چھکا گڈیے
توں اپنا آپ بچا گڈیے
جیہڑی ایہہ جوانی ہے
ہونی بڑی دیوانی ہے
بدنامی نی نشانی ہے
کمر وں باہر نہ توں جا گڈیے

توں بگاں نہ چھکا گویئے
توں اپنا آپ بچا گویئے

شام لال شرم:

یاداں نے کبوتریاں کی رکیاں توں اُڈاریا
دہس گٹھا چھپی گیا لوئی نیا تاریا
دل فی حویلی ماہری بن گئی جاڑ فی
راہ بچ کھڑا ہوئی گیا ہجر ناہاڑ فی
محبتاں کے باغ کی ہن رکیاں اُجاڑیا
دہس گٹھا چھپی گیا لوئی نیا تاریا

عبدالکریم رحمتی:

کالیاں وے کانواں تو مُندیرے ماہرے بولیا
رُ گیا چن کدے دل ماہڑا ڈولیا
چٹھی آئی جہان دی پڑھ پڑھ رکھنی آں
دل کی میں دی حوصلہ تہ راہ تنگی آں
کوئی کدے بہہ کا ماہڑا غم نیہہ پھلوریا
رُ گیا چن کدے دل ماہڑا ڈولیا
اقبال راجوروی:

بن پکھڑوں بہکاں آ گوریئے
انہاں تلیاں رونقاں توں لا گوریئے
اتھے مال چرندے گھلے فی
اتھے لے چوڑے ڈلے فی
پھل رنگ برنگے پھلے فی
توں آکے دل بہلا گوریئے
بن پکھڑوں بہکاں آ گوریئے
محمد شریف مڑہوئی:

تخت نہ تاج مئے دل اطمینان مئے
لوکاں فی سازشاں تھیں بکھرا جہان مئے

ہوون سکون تجھے شرم و حیا ء ہووے
 کہوون نہ اکھیاں تجھے خوفِ خدا ہووے
 دل سوئی گماہنڈیاں فی مٹھی زبان منے
 لوکاں فی سازشاں تھیں بکھرا جہان منے
 ظلماں نا بدلہ جگہ ور ظالم انسان پہنکے
 اکھیں مظلوم تکلن ضد اوہ امتحان پہنکے
 شریف ایہہ محشر جیا جگہ درمیزان منے
 لوکاں فی سازشاں تھیں بکھرا جہان منے
 حاجی شیر محمد پرواز:

اوہ پردیسیا اوہ دلبر جانیاں
 مُکُہر آویں چٹاں واسطے میں باہنیاں
 نوکری تو کیتی نالے چاکری دی کر لئی
 دکھ لے جوانی نیاں رتاں لگی جانیاں
 مُکُہر آویں چٹاں واسطے میں باہنیاں
 جس ویلے ہتھاں تے مہندی رتی لگدی
 دکھ دکھ ہتھاں کو یاداں تو ہڑیاں آئیاں
 مُکُہر آویں چٹاں واسطے میں باہنیاں
 محمد یونس رہائی:

کوئی گل کراں کس نال
 بچھوڑا بچاں دا
 ماہڑے جگر دے وچ پیڑ ہوئی
 ایہہ چندڑی لہرو لہر ہوئی
 آ دل دا تک جا حال
 کوئی گل کراں کس نال
 بچھوڑا بچاں دا
 توں یونس رہائی کے کیتا
 ایہہ زہر پیالہ خود پیتا

ہُن کون کرے کچھ پہاں
کوئی گل کراں کس نال
بچھوڑا سجاں دا

رتن سنگھ کنول:

پیلے پیلے موسماں دے پیلے پیلے رنگ وے
تیرے خیالاں گیاں عُمر اودہ لنگ وے
راہ بچ بیٹھی کراں لوکاں دا شمار وے
کوئی نہ ڈٹھا ماہی تیرے جیہا یاروے
سکھنا ہے خاکہ میرا پہریں کوئی رنگ وے
تیرے خیالاں گیاں عُمر اودہ لنگ وے

ماسٹر محمد اقبال منجا کوئی:

مِگی کہلیاں نہ تو رول وے
میں جِلساں تو ہڑے کول وے
میں ایتھے تہ ہول منجا کوٹ وے
مِگی ڈاڈی لائی توں چوٹ وے
چند دکھیا کر گجھ ہول وے
مِگی کہلیاں نہ تو رول وے
میں ایتھے تہ ہول کشمیر وے
آ تک جا سینے چپر وے
دل قیدی کیتا کھول وے
مِگی کہلیاں نہ تو رول وے

عبدالرشید ریشمقامی:

موسم سیال داہے برفاں دے ٹہیر وے
ماہی میہ مڑیا رب کرے خیر وے
لٹھے جیہا رنگ ہويا باغاں تہ جنگلاں
گلی گلی بند ہوئی پیراں پیاں سنگلاں
شامی ویلے پچیاں نہ کر تو دیر وے
ماہی میہ مڑیا رب کرے خیر وے

محمد صدیق احتشام پوری:

توں ماہڑی اکھیاں دی لوہ سوئی
مٹھی مٹھی لگے توہڑی خو سوئی
بچ پردیس رہندا توہڑا ہی خیال نی
مٹھیاں اوہ پیار دیاں گلاں آون یاد نی

توں ماہڑی اکھیاں دی لوہ سوئی
مٹھی مٹھی لگے توہڑی خو سوئی
ملک شفیق عارش:

بجناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
اینویں نہ ترُفا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
ماہڑے اوہ نین شتابی بس غم نیاں تصویراں
درداں سنگ سینہ چھلنی ارمان ہوئے نی لیراں
سب خواب ماہڑے کیوں ٹٹے سٹریاں کیاں تعبیراں
تاریا سرخی نیا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
بجناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
میں باہر منڈیرے کھل کے کچر ہک بال سنواراں
ہر روز سویرے شامی اینویں ہی کاغ اڈاراں
اکھیاں نی تہیوی تھکی بے چین دلا نیاں تاراں
پردیسی راہیا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
بجناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
محمد شریف غمگین:

خط ماہڑے بجناں دا توں جلدی لے کے آ
آکھیں ماہڑے جن جی کو آنے توہڑے دا دکھ دیاں راہ
اڈجا کبوتر ا وے بجناں دے دیس جا
چُج واری ٹھاکہ میں توں پردیاں نہ جا
ماں پو توہڑے بڑھیر تہ نکے نکے پھین پھرا
اڈجا کبوتر ا وے بجناں دے دیس جا

اپنے اس مضمون دے آخرتے میں اتنا ضرور آکھساں جے پہاڑی گیت دے مچ سارے شعراء کرام کو میں اپنے اس مضمون پنج درج نہ کر سکیاں۔ اُسدی وجہ ایہہ ہوئی جے میں مچ بھونڈی کیتی مگر کافی شعراء حضرات دا کلام میسر نہ ہو سکيا۔ جہاں شاعراں دے ناں اس مقالے پنج درج نیہہ ہو سکے میں انہاں کو لوں فی الحال معافی دا خواہشگار ہاں۔ اس موضوع واسطے کافی مواد موجود ہے۔ میں سمجھدا ہاں جے اہجاں کافی کم کرن دی ضرورت ہے۔ انشاء اللہ کدے زندگی وفا کیتی تہ سارے گلے شکوے مک جلسن۔

محمد رفیع

.....محمد منشاء خاکی

پہاڑی گیت: اک جائزہ

انسانی زندگی نے اتار چڑھاؤ بچ دو کہنویاں ایجیاں اشئیاں ہیں جس ویلے اکثر لوک اپنے جذباتاں تہ احساساں کی قابو بچ نیہہ رکھی سکنے۔ کوئی کچھ وی گلائے ایہہ انسانی نفسیات ناقاضا اے بے خوشی ہو رنمی ویلے انسان نے اندر نالاد و زبان ہو ا کھیاں تھیں باہر آشنا شروع ہوئی جانا اے۔ اوہ اگر ہنسا اے تہ زور زور نال ہنسا اے ہو ر اگر رونا اے تاں تہو ایاں ماری ماری۔ لیکن زندگی نے سفر کی جاری رکھن جوگی اُس کی حالات نال سمجھوتہ کرن فی لوڑ اے۔ اپنے آپ کی تسلی دین فی لوڑ اے ہو ر خورے اسے ضرورت نے اظہار سُن گپتاں کی جنم دتا۔ اس نے اتھرواں نا پہنار الفاظ چلنے ہین ہو ر اوہ کہنویاں بہوں خوبصورت یاداں فی شکل بچ ہمیشاں جوگی محفوظ ہو جانیاں ہین۔ انسانی زندگی نے اس لمے سفرے بچ زندگی نے بارے بچ اکثر موضوعاں کی گپتاں سُن اپنی بکھی چھکنے فی کوشش کیتی اے ہو ر ایہہ اکثر ہجرت فراق نے اگے چکھے پھر نار ہنا اے۔ موسیقی سُن ہر دور بچ ہر زبان بچ ہو ر معاشرے بچ چلن والی زندگی نا ساتھ دتیا اے ہو ر بھاریٹی اے۔

شاعری فی دنیا بچ گپتاں کی ساری کولوں متی اہمیت دتی گئی اے۔ اس نابڑا ثبوت اسا ہڑی لوک شاعری اے۔ سگوں ایہہ گل اکھاں غلط نہ ہوی گی جے برصغیر فی لوک شاعری بچ اکثر حصہ لوک گپتاں بکر ہی محدود اے۔ ایہہ جتنی سلسلے جیہڑے انسانی حافظے بچ صدیاں تھیں محفوظ رہے ہین اُج وی تخلیقی عمل بچ اہم رول ادا کرنے ہین۔ گپتاں ور گل کرنیاں ہوئیاں لوک گپتاں ہو ر لوک دھناں کی اک بکھی نیہہ کیتا جاسکنا، کیریاں جے سماج نے جمالیاتی شعور نا علم اسے نال ہونا اے۔ لوک گیت سماجی زندگی نے اتنے نیڑے ہونے ہین جے معاشرے نے ہر فرد کی انہاں گپتاں بچ اپنی شبیہہ دسی اے ہو ر جیہڑی تخلیق جتنی معاشرے نے نیڑے ہوی اُس نادارہ اتنا ہی متا ہونا اے جس فی وجہ تھیں اس کی مقبولیت حاصل ہونی اے۔

پہاڑی گپتاں کی وی اس تھیں بکھ نیہہ کیتا جاسکنا۔ شاعر اپنے احساس کی لفظاں نے کپڑے لائی گلوکار نے حوالے کر شوڑا ناے جیہڑو اس کی دھناں نے سا بچ بچ باہی سجائی تہ لوکاں اگے پیش کرنا اے۔ ایہہ

باباگری (واگت) کنگن۔ گاندربل

اے۔ ایہہ نذرانہ کدے دلاں نی تہہ کن تہ کدے جذباتاں نا اظہار یعنی عوامی قبولیت نے سہارے اُچائیاں کی چھون لگنا اے ہور صدیاں تکر قائم رہتا اے۔ گہیاں کی وی تخلیق ہونے ہور سجنے سنور نے واسطے مناسب ماحول نی لوڑ ہونی اے ہور پہاڑی علاقیاں بچ رہن آ لے پہاڑی لوکاں کی ایہہ ماحول میسر اے۔ در و فراق، ہجر وصال، وفا، عشق بدلے موسم شادی بیاہ، پکھنواں بنیاں وازاں وغیرہ گہیاں نے اہم موضوعات ہین، جہاں ور لوک شاعری نا دار و مدار اے۔ لیکن اوہ گیت جیہڑے کسے خاص زبان بچ خاص موضوع کی ذہن بچ رکھی تہ کسے اکس ہی شاعر تخلیق کیے، اوہ لوک گہیاں یا لوک شاعری تھیں تھوڑی مختلف ہونے ہین۔ میں اپنے موضوع کی انہاں ہی گہیاں تکر محدود رکھدیاں ہوئیاں کجھ حوالیاں تہ عنواناں نے سہارے اپنی گل کی آگے بدھان نی کوشش کرساں گا۔ جموں و کشمیر بچ پہاڑی زبان نے جتنے وی شاعر ہین، انہاں ساریاں سن اپنی مادری زبان کی نوایاں گہیاں نی تخلیقات تھیں مالا مال کرن نے جتن کہتے ہین۔ ہُن کون کس میدان بچ کتنا کامیاب رہیا، ایہہ اک بکھری گل اے۔ کجھ تہ پہلاں تھیں ہی بنیاں بنائیاں دھناں، منتخب جہراں ہور موضوعاں در نوایاں تخلیقات نی بسم اللہ ہوئی۔ انہاں بچ ماہیے چن سی حرنی وغیرہ نا ذکر خاص طور ور اچھسی گا۔

پہاڑی گہیاں نا اک اپنا مخصوص انداز ہور ماحول اے، جس بچ انہاں کی پروان چڑھنا ہونا اے ہور انہاں نے حرکات نے اثرات یقیناً تخلیق کار نے ذہن کی وی متاثر کرنے ہین جیہڑے کہ پہاڑی گہیاں بچ باندے باچھڑ دسنے ہین۔ مثلاً پیچھی بیسا کھ، کگو وغیرہ اس گل نا ثبوت ہین پہناویں جے انہاں نا ذکر لوک شاعری بچ ہونا اے لیکن باقی گیت وی انہاں نے تذکریاں تھیں خالی نیہہ۔ برفو ناں پٹکے نے پہاڑاں، چھمراں ہور کھلی تہ صاف شفاف فضا بچ ساہ کھنٹی زندگی نی سوچ یقیناً مختلف ہو سکنی اے۔ پہاڑی لوک شہر نی رنگینیاں تھیں تہ دُور ہین لیکن ہمدردی نا جذبہ خلوص، مہمان نوازی ہور فراخ دلی نے بہوں نیڑے ہین۔ اپنیاں نی دُوری بچ زندگی اڈھ کر ڈی جیسی لگنی اے۔ زمانے نیاں سختیاں تہ ستم چھلی چھلی جس ویلے بہار آوے، لیکن ماہی نہ آوے تاں جذبات کجھ اسراں آنی باہر نکلنے ہین:

چن ماہڑے کولوں دُور گیا
کر شیشہ دل نا چور گیا
کھنڈ برہیا کھن بہنی اے
سپنے بچ برچھی لانی اے
(خوش دیو مٹی)

ایہی اے اوہ جدائی ہور تنہائی بچ گُزرن آلیاں کہنوپاں نا منظر جس نارونا تہو نا سماج نے ہر اک معاشرے بچ دنا اے۔ شاعر سماج نی نبض ورانگی تہری اوہ جو کجھ محسوس کرنے ہین، کی مجھن نی کوشش کرنا

اے ہو رُ دیاں نے غم کی اپنا غم ہو رُ د بھی گئے چُنے لفظاں بچ سامعین ہو رُ قارئین فی نذر کرنا اے۔

خوشیاں نے گپت پالی توں آساں کی پاس رکھ
تھکی اے رات درد نی سرگی نی آس رکھ
(شہباز را جوری)

زندگی ناسفر جاری رکھن لئی مَیداں ناسہارا ضروری اے۔ شہباز صاحب ریاست بچ بولی جان والی کئی
زبانوں نے شاعر ہیں۔ اُردو کشمیر ہو رُ گوجری بچ دی انہاں ناکلام موجود اے۔ لگاتار محنت تہ لگن نال کم کرنی وجہ
تھیں ہی شعری دنیا بچ انہاں کی اک خاص مقام حاصل اے، اوہ وی اپنے درد کی چھپائی یہہ سکے۔

کُلو پھور پیسے بولن
پہلے ہسے درد پھولن
ایہہ موسم نی رہت اڑیا
آ چھیراں کوئی گیت اڑیا
(ڈاکٹر مرزا فاروق انوار)

اویہی دردنی کسک پہاڑی بستیاں فی منظر شمسِ موسماں ناتذکرہ ہو رُ اسے فریاد نے نال دلاں بچ پلنے
ارماناں ناذکر انہاں کول وی ملنا اے۔ شاعر کئی واری اپنے آپ کی بے بس محسوس کرنا اے:

توں وی مجبور ایں
میں وی مجبور ہاں
بند اپنی زبان
کے کراں، کے کراں
(ڈاکٹر مرزا فاروق انوار)

لیکن کدے کدائیں اس کی دُور اُچائیاں ور کدھرے لوئی فی نیکی جیسی رسمِ دینی اے تہ اوہ اپنے آپ
کی خوش نصیب سمجھی جان آلیاں بہاراں کی جی آیاں کی آکھن ور مجبور ہونا اے ہو رُ ایہی مجبوری اس فی باقی بچی
فی زندگی ناسہارا ثابت ہوئی اے۔ شاعری بچ ساری حقیقت تہ نیہہ ہوئی، لیکن حقیقت فی ترجمانی اسراں
کیستی جانی اے جے ہر کسے کی اس بچ اپنی شیبہ دینی اے ہو رُ ایہی حقیقت پسندی ہو رُ ترجمانی کسے وی نویس
تخلیق فی مقبولیت ناسب بنی اے۔

اُجڑ گیا ماہڑا ایہہ گلزار رَبا سڑ گئیاں
پانی چھمبراں دا ٹھنڈا ٹھار رَبا سڑ گئیاں
ماہلیاں دی ہوا ہے مزیدار رَبا سڑ
(سید اقبال ملنگامی)

چوہیاں ناٹھنڈا اٹھار پانی، گندگی تھیں پاک صاف ٹھنڈی ہوا بیچ پلن ولا وجود معمولی گرمی ہو رہی تھیں
 کی برداشت کن واسطے تیار نیہ اے۔ سید قبال ملنگا صاحب پہاڑی موسیقی نی جانی پہچانی آواز ہین۔ اوہ
 جس ویلے انہاں گچھاں کی اپنی آواز دینے ہین تہ سُنن والیاں نی خوشی نی کوئی انتہا نیہ دینی ہو رہی تھیں تہ اوہ
 جادو اے جس کی ٹھونڈی لئی ہر شاعر گلی گلی پھر نا اے۔ اس کی دُنیا ہو ردولت نال تہ کوئی غرض نیہ لیکن اوہ ایہہ
 ضرور چاہنا اے جے ہر کوئی اس نی ہر تخلیق نی خوب تعریف کرے۔ لوک اس کی پاگل آکھن پھل آکھے پھاتر
 آکھے، مفلس آکھے یا امیر اس کی اس نی کوئی پرواہ نیہ۔

ماہری ٹٹی گئی ہے اُدھ وچوں دُور کہ پتنگ وانگوں ڈولنی پھراں
 سٹکی گیا ماہرے لیکھاں والا باغ کہ پانی پئی ڈولنی پھراں
 ماہری ٹٹی گئی ہے اُدھ وچوں دُور کہ پتنگ وانگوں ڈولنی پھراں
 رُی گیا پردیس روئی چھوڑ کے، کوئی گیا دل ہائے رُخ موڑ کے
 دل ٹھگی لئی گیا دل چور کہ دُکھڑے پھر لئی پھراں
 ماہری ٹٹی گئی ہے اُدھ وچوں دُور کہ پتنگ وانگوں ڈولنی پھراں
 راتاں لہیاں تہ ہیریاں گزاریاں، تیرے لئی جانی آساں بٹھائیں ماریاں
 سپنہ سڑ بل ہو یا ہے کھکھور کہ میں سجیاں گرونی پھراں
 ماہری ٹٹی گئی ہے اُدھ وچوں دُور کہ پتنگ وانگوں ڈولنی پھراں
 جس ویلے دل سڑنا اے تاں اکھاں انگار بن جانا ہین۔ جس ویلے اکھیاں انگار بن دیاں ہین فر
 اتھروں بیہ اکھیاں بچوں اک بہر نی اے۔ فراگ تہ اک.....! دُنیا والے اس کی کوئی وی ناں دیون
 لیکن جس ویلے بکئی اے تہ بچنے نے ٹھیر لائی شوڑنی اے۔ فر جدوں یار نی یاری ترونی اے یا پتنگ نی دُور
 ترونی اے انہاں ور کہہ برتی اے دُنیا تہ تماشہ ہی بکئی اے۔

میری لگدی کسے نہ دیکھی
 تہ ٹھڈی نوں جگ جاندا
 اوہ تہ اپنی وفاداری نے ثبوت بیچ پکھنواں پھسراں جنڈ بوٹیاں، برفریاں مانیان، چن تاریاں، پھلاں
 نیاں نرم تہ نازک پیتاں ہو بارش کی اپنا گواہ بنائی تہ پیش کرن نے ہاڑے کرنا اے۔ اسہی تہ اس نی صاف
 گوئی نا ثبوت اے جس کی دُنیا پسند کرنی اے۔

موراں مچایا اے شور ڈاڈا
 پھلاں کو سوگھنا اے پہور ڈاڈا
 کیاں غوطے لگن ہزار سجناں
 میرے ولے دا قرار سجناں

موسیقی ہو رقص ناہیوں نزدیکی تعلق اے، جس میں اہل ہور پہور نا، فر لفظ ”مور“ تہ اک علامت نے طور ور برتیا جانا اے۔ سامن پہور گھنا، چن، مور، موج، دریا، سمندر ایہہ سارے لفظ گہتاں پنج علامت نے طور ور برتے جانے ہین۔ علامتاں شعری تخلیقانی جان دنیاں جانیان ہین۔
راوی کا کنارہ ہو

ہر موج کے ہونٹوں پر افسانہ ہمارا ہو

”ماہیا“ پہاڑی گہتاں ہو، لوک گہتاں پنج پہوں مشہور ہو، ہر دلعزیز اے۔ اک پہوں پیارا جہیا خیالی کردار اے لیکن اس کی اتنا بھادوتا گیا اے جے ہر روز پیش آن والے واقعات کی ماہیے سُن اپنے سانچے پنج باہی تہ گہتاں نی شکل پنج پیش کیتا اے۔

گل گانی نے دوپوٹے

پلا چائی تک ماہیا

ماہڑے کا لہجے نے دوٹوٹے

☆

ڈونگی ڈابے پنج دوئے ترساں

چپساں تہ دوئے چپساں

جے مرساں تہ سنگ مرساں

(نذیر حسین انس)

وفاداری نے وعدے ساتھ بھان نی گل ہوڈے یا فر بے وفائی نارونا، جو گھدی ہوڈے احساس نی رگوئی تہو کن ورائگی تہری تہ ”ماہیے“ نے بول لکھے جانے ہین۔ ایہی وجہ اے جے سُن والیاں نے دلاں نی تہو کن وی تیز ہوئی جانی اے ہو، ایہی تیز بہاؤ زندگی نیاں حساس رگاں نے نال چھیڑنے رہے ہو، گہتاں کی جنم دینا اے ہو، ایہہ دور کدوں تکر چلنا، ہسی گا، اس نا فیصلہ آن آلیاں نسلاں کرسن گئیاں۔

اکھاں روندیاں نی کردیاں زاریاں

کیہو ڈکھ دیاں کرے ہُن کاریاں

حالیں ملنے دی وار نہ آئی

نیہہ بترئی کی مکھ دہس جا

ہجر وصال، ڈکھ ہو، سٹکھ، خوشی ہو، غمی، عاشق ہو، معشوق، ایہہ ایچے موضوعات ہین جنہاں کی گہتاں سُن صدیاں تھیں اپنے سنے نال لائی رکھیا اے۔

بن کے توں میت ماہڑے ول کو دکھا گیا
 عشق دا روگ ماہڑی چندڑی کو لا گیا
 (محمد مقبول ساحل)

زندگی بچ قول و فعل بچ یکسانیت ہووے تاں اعتبار قائم رہنا اے۔ پیار نے نازک رشتیاں کی
 نبھانا ہو رہا مگناں تھیں بچانا ہو رہا بچنا اس راہ درن راہ والیاں واسطے بہوں ضروری اے۔ پنجابی گیتاں سن اس
 ویلے دُنیا پھر بچ تہلکہ مچایا ہوا اے۔ فرجوں و کشمیر بچ بولی جان والی پہاڑی زبان پنجابی نے اتنے نیڑے
 اے جے کدے کدے دواں زبانوں نے درمیان حد بندی کرنا مشکل ہوئی جانا اے۔ ریہی گل انہاں نے
 معیار نی تاں آن والے ویلے بچ اس نا تجزیہ کیتا جاسکنا اے۔ کیاں جے اس واسطے تمام پہاڑی گیت
 کاراں نیاں تخلیقاتاں نی لوڑ اے، لیکن ایہہ گل قابل ذکر اے جے بہوں ہی کہٹ عرصے بچ پُر خلوص
 شاعر اس سن پہاڑی زبان کی چنگا متا دی خزانہ مہیا کیتا اے۔ بہر حال ماہڑے نیڑے بہترین تخلیق اوہ اے
 جیہڑی اگر کوئی پڑھے نہ اتنا متاثر ہووے جے کہڑی کہڑی پڑھنا چاہوے ہو اگر سُنے تاں فر تھیں سُننے نی
 خواہش کرے۔ شاعر کائنات نے دردنی عکاسی لفظاں نال اسراں کرنا اے جے اوہ تمام تگن سُنن ہو پڑھن
 والیاں کی اپنے غم بچ شریک کری پتا اے۔ ایساں وی اگر دُنیا غم دینی اے تاں شریک غم وی ہونی اے۔

~~~~~

..... ڈاکٹر لیاقت نیر

پہاڑی گیتاں نا تجزیاتی مطالعہ

اس گل ورسب متفق ہیں کہ ابراہیم عادل شاہ جگت گرو ۱۲۶۷-۱۵۸۰ء فی تحت نشینی تھیں بعد ادب تہ فن فی بہوں ترقی ہوئی۔ اس زمانے پنج زبان کی وی خوب مانجھ کوچ کے صاف ستھرا کیتا گیا۔ نالونال شاعری پنج موسیقی فی وجہ تھیں جمالیات ناوی اثر شامل ہوئی گیا۔ اس زمانے پنج تقریباً ہر زبان پنج گیتاں نے بہوں ترقی کیتی۔ فرتھوڑا گے آئی انہاں گیتاں پنج تصوف نے موضوع شامل ہوئی گے۔ اس گل پنج ذرہ ماسہ شک نیمہ کہ گیتاں فی ترقی پنج تصوف نا بڑا عمل دخل رہیا اے۔ اس دور نے مشہور گیت کاراں پنج امین الدین اعلیٰ، شیخ ہاجن محمود ریائی تہ کام دھنی ہوراں نے ناں قابل ذکر ہیں۔ صوفی شاعران نا ایہہ انداز مشہور رہیا اے کہ انہاں شاعران راگ تہ راگیاں نے مطابق گیت ترتیب دتے۔ اصل گل ایہہ اے جے اس دور پنج گیت موسیقی فی زبان پنج لکھے گئے۔ انہاں گیتاں پنج شری کرشن وی ہین تہ شیواجی مہاراج وی۔ اس زمانے نیاں گیتاں پنج آکھیا گیا اے کہ مرشد پاک فی جوت نال سارے ہنیرے چھٹے جانے ہین تہ فراپنے معشوق نا مشاہدہ ہوئی جانا اے۔ ادہ آا کھنے ہین کہ اپنی ذات کی اللہ فی ذات پنج فنا کرن نال عرفان حاصل ہوئی جانا اے۔ بحر حال انہاں گیتاں پنج پوری دنیا کی نیکی تہ ہمدردی نا درس دتا گیا اے۔ اسطراں نے گیتاں نال محفل سماع اپنے جوہن ور ہوئی جانی سی۔ ایہہ دور گزری گیا تہ فراس تھیں بعد قرون وسطیٰ فی گل کراں تہ اس زمانے پنج عوام تہ خواص نیاں گروہ بندیان نے ادب تہ اسلوب دواں کی بہوں متاثر کیتا۔ اس دور پنج قلی قطب شاہ تھیں علاوہ کوئی بڑا شاعر نظر نیمہ اچھنا، جیہو اغزل تھیں علاوہ گیت وا کھ دی مائل ہو یا ہووے۔ اس دور پنج تصوف نے موضوع ختم ہوئی گئے۔ گیت تہ موسیقی وی لازم و ملزوم نہ رہی سکے۔ زمانہ بدلیات ادب وی بدل گیا۔ فراس دور تھیں بعد ڈرامیاں تہ قلمان نا دور شروع ہو یا جیہو اک واری فری گیتاں واسطے سازگار ثابت ہو یا۔

تھندک سورکھٹ۔ پونچھ

تعریف:

”گیت ہندوستانی ادب فی مقبول ترین صنف اے۔ اس نا تعلق صرف ادب نال ای بیہہ بلکہ براہ راست موسیقی نال وی جویا نا اے۔ گیت تہ گھاتھاواں وی اس زمرے پنج شامل ہین۔ سنگیت لفظ وی گیت نال تعلق رکھنا اے۔ سم تہ گت کی ملائی اے سنگیت بنایا گیا اے۔ سم تھیں مراد سرتہ تال اے۔ گت نغے فی دل کشی کی آکھیا جانا اے۔“ (بیکل اُتساہی)

ماہرے خیال پنج گیت فی اس تھیں بہتر تعریف ممکن بیہہ اے۔ بحر حال گیتاں نیاں دو قسماں بہوں مشور ہین (۱) ویدک گیت (۲) لوک گیت۔

ویدک گیت نا تعلق سام وید ناک اے۔ لوک گیت نیاں وی دو قسماں ہوئی جانیاں ہین۔ (۱) غدہ گیت (۲) پرگنت غدہ گیتاں کی سازاں ور گایا جائی سکنا اے تہ انہاں پنج موجودہ ترقی یافتہ گیتاں کی رکھیا جائی سکنا اے۔ اسطراں اسماں کول گیتاں ناسر مایہ لوک گیت؛ ادبی گیت تہ فلمی گیتاں ور مشتمل اے۔ پرگنت غدہ گیتاں اسطراں نے گیت کی گایا بیہہ جائی سکنا مثلاً آزاد نظم وغیرہ۔

تجزیہ:

گیت اک بہوں پرانی صنف اے۔ اس نا وجود انسان نے وحشی دور پنج وی سا۔ دوسری گل ایہہ اے کہ ہوئی سکنا اے ہندی؛ پنجابی سندھی تہ پہاڑی وغیرہ زباناں پنج گیت عربی تہ فارسی ادب آلے رستے داخل ہوئے ہون۔ کیاں جے ایہہ مشور روایت اے کہ سرکار دو عالم ﷺ نے مدینے پاک پنج داخل ہون ویلے مدینے پاک نیاں بچیاں نے دف بجائی خوشی پنج گیت گائے سن۔ عربی تصیدے تہ تہنیاں وی گیت نا اک روپ ہین۔ بعد پنج موسماں سوہنے منظر اں تہ جوان دودلاں کی ملن ورا بھرنے آلے جذبات گیت بن کے ادب پنج داخل ہوئی گئے۔ فلمی گیت اسطراں نے جذبات نا آمینہ ہونے ہین۔ انہاں گیتاں فی وجہ تھیں بہوں ساریاں فلماں کامیاب ہوئیاں ہین۔ اس تھیں علاوہ خوشیاں تہ غماں نے موقعے نے گیت مزدوراں تہ کساناں نے گیت تہ انہاں گیتاں پنج زندگی نے مسائل؛ معاشرے فی خستہ حالت؛ لہو لہو وارداتاں تہ حادثیاں فی تصویر کشی ہوئی اے۔ گیت ہی اک ایہی صنف اے جیہڑی دُنیائی ہراک زبان پنج مقبول اے۔ خوشیاں تہ غماں نے گیت شادی بیاہ نے گیت؛ فصلاں کپن نے گیتاں تھیں علاوہ جلسیاں جلوساں تہ بخشاں نے گیت رسمی طور ہر جگہ گائے جانے ہین۔

بحطراں کہ پہاڑی زبان ہزاراں سال پُرانی اے۔ یعنی جدوں تھیں ہمالیہ نیاں کہانیاں ور حضرت انسان نے اپنا قدم رکھیا سی؛ ادوں تھیں ای پہاڑی زبان اُس فی زبان ریہی اے۔ تاریخ گواہ اے کہ پہاڑی زبان مہاراجہ اشوک نے دور پنج بولی جانی سی۔ فراس زبان کی پوری طراں وجود پنج آونے واسطے کہو کہٹ اک ہزار سال لگے ہوسن گے۔ اج ایہہ زبان جموں و کشمیر پنج ہمالیائی سلسلے نے نال نال

کٹھوعہ بھدرواہ کشتواڑ اڈمپور بانہال ریاسی پونچھ راجوری میر پور اڑوی کرناہ مظفر آباد تہ درابا تھیں
علاوہ بارہمولہ کپواڑہ دارہ شویان اننت ناگ بچ بولی جانی اے۔ پاکستان بچ کوہ مری وادی کاغان تہ
ہزارہ نے نال نال دریائے سندھ نیاں کندیاں تکر اپناراج کرنی اے۔ بچ پچھوتہ ایہہ گلاں وی گیت نی
تمہید وریاں۔ پیر پینچال جیہڑا پہاڑی زبان ناحت منیا جانا اے اس بچ اس رنگ نے پہاڑی گیت
صدیاں تھیں مشہور رہے ہین۔

ٹھول:

اس درد پئے گیت بچ ہجر فراق تہ جدائیاں نیاں سبھ کیفیتاں موجود ہیں۔ اپنے محبوب نی
جدائی بچ دلاں بچ ہجر نے سر کنے کنڈے وی ہین تہ مرچیلے آتھروں وی۔ پئے واراں واسطے پہیناں نا اتھاہ
پیاری وی اے تہ ماں نی بے لوث محبت وی۔ ”ٹھول“ پہاڑی زبان نا پئے درد گیت اے۔ اس گیت بچ اسماں
کی اوہ پہین وی باندے باچھڑ نظر آونی اے جس نا اپنے بائبل نے کئہر در کوئی دعویٰ نیہہ رہیا۔ ہن
پہر جائیاں کی اُس نا بائبل نے کئہر آونا وی چنگا نیہہ لگنا تہ اوہ اواں چھنڈے چھوڑے کرنیاں نظر آونیاں
ہین۔ بلکہ پہر جائیاں سب کچھ ہستی ہندہ اے تہ پئے اوہ پہر جائیاں نے آکھے ور چلنا اے۔ پہین فروی
اُس نی ذرہ برو بر تکلیف نیہہ سہی سکنی۔

ماہرے بائبل نیاں سونیاں اندرا
جتھے پئے جائیاں ماریا جندرا
میں سستی تہ تھمکا ہلیا
ماہرا ویر مسافر چلیا
اللہ ملاوے اوئے ٹھولا
ادھی رات تہ لشکے تارا
وڈیا منگے ویر پیارا
پونچھ تیاری اے جی ٹھولا

شوپیا:

پہاڑی بستیاں بچ ایہہ گیت پئے مشہور اے۔ اس گیت بچ محاذ جنگ بچ گئے بندے نے
کئہر آلیاں نا اضطراب تہ بے قراری نا سراغ لھنا اے۔ معاشی مجبوریاں انسان کی کتنا مجبور کرنیاں
ہین اس تلخ حقیقت نا آئینہ ایہہ گیت اے۔ اس تھیں علاوہ اس گیت بچ شادی بیاہ ناوی ذکر اے تہ بلانا
سوز و گداز وی۔ بچ گل ایہہ اے کہ اس گیت بچ پرانے کئہر جان آلی جیہی نیاں کئہر وں نکلن ویلے نیاں

چیناں ہن۔ اپنا کھر تگی کو چے اس واسطے پر اے بنی جانے ہن جتھے ایہہ اپنے بچپن بچ کھڈی تہ جوان
 ہوئی۔ پھر اپکھنا اے ماہڑی بہین ہن کدوں آویس۔ اوہ آکھنی اے ہن ماہڑا جو گیاں ملنگاں آلا پھیرا
 ہوی۔ جنے ہن میں کدے کدے ای اتھے آوساں گی۔ انتہائی دکھاں درداں آلا ایہہ گیت پہاڑی
 زبان بچ کنی طراں نال لکھیا گیا اے۔ بحر حال ایہہ دو بند نکو:

مُو مُو نکاں تیریاں گلیاں
 چور تکے چور

بائل ڈک لے دو دن ہور
 چھوڑ دے مائے ماہڑا کھیرا
 قسمت نے ہتھ ڈور
 بائل ڈک لے دو دن ہور

قینچی:

قینچی گیت بچ اک اتہی کالسری نی دلدوز واز سنا کی دینی اے جس نامحبوب مار دتا گیا
 اے۔ حقیقت بچ اس کالسری ناناں حلیمہ سی تہ اس کی منشی نال پیار ہوئی جانا اے۔ فراوی کجھ ہو یا جیہڑا
 اکثر عشق بچ ہونا اے۔ منشی کی بڑے ظلمان نال قتل کیتا گیا۔ اُس نے قتل تھیں بعد حلیمہ نو حہ بلند کرنی
 اے۔ ہائے ایہہ درد پھری اواز جیہڑی دیوانگی نی حالت بچ نکلی اے۔ ایہہ صدا قینچی نا گیت بنی جانا
 اے۔ ایہہ گیت پیر پچال بچ صدیاں تھیں مشہور اے۔ اس گیت بچ حلیمہ نے بولاں بچ اوئی اگ اے
 جیہڑی صاحبان نے بولاں بچ اے۔ اس گیت بچ ایہہ کالسری چرخہ کتنی بکریاں چارنی تہ پانی پھرنی نظر
 آونی اے۔ قینچی بچ کالسری اسے بے بسی تہ بے کسی نی حالت بچ دینی اے جس بے بسی تہ بے کسی نی
 شکار اوہ برصغیر بچ رہی اے۔ اوہ الوداع ہون ویلے وی اپنے خاوند کی اپنی سس نے ڈرنال اک لفظ
 وی پیارنا بیہ آکھ سکی۔ اُس نے دل نا حال زبان بیہہ اکھیاں بچ کھلریاں ناں کجلہ تہ آتھرواں سنگ پھریانا
 منہہ بیان کرنا اے۔ اوہ اپنی بے بسی نے باوجود اپنا پیار نبھان واسطے ہر ہر مصیبت برداشت کرنی اے تہ
 صبر کرنی اے۔

لگی قینچی کالجے کی دل ڈاڈا تنگ اے
 گولی مارو بیریاں کی اللہ ماہڑے سنگ اے
 لگی قینچی کالجے کی دل ڈاڈا تنگ اے
 درشی نے بناں بچ چارنیاں مال
 آوے ماہڑا منشی تکے ماہڑا حال
 لگی قینچی کالجے کی دل ڈاڈا تنگ اے

اک واری پونچھے کی آوے ماہڑا منشی
 سوہنا ماہڑا دیس نالے چنگی تھائی درشی
 لگی قینچی کالجے کی دل ڈاڈا تنگ اے

چن:

چن ناگیت اساہڑیاں بستیاں پنج بھوں مشہور رہیا اے۔ درشی تہ قینچی ہاروں ایہہ گیت وی کئی
 طراں نا اے۔ اساہڑے مئے سارے شاعران چن لکھیا اے۔ اس گیت پنج اپنے محبوب نی جدائی نے
 ہاڑے چہڑے ہونے ہین۔ چن گیت پنج کالسری نے دل ناپیار وکھو وکھ انداز پنج سامنے آونا اے۔ اس
 پنج عورت نے رنگورنگ پیار تھیں علاوہ وی بہت کجھ اے۔ بڑے اختصار نال ایہہ تھکو۔

چن ماہڑا چڑھیا اُپر سمہوٹ
 چٹے چٹے دند سوہنے رتے رتے ہوٹھ

ملیاں ضرور ماہڑی جان اوہ

ڈاڈی مجبور ماہڑی جان اوہ

چن ماہڑا چڑھیا اُپر تہنور

کئی واری بسی رسی اُجڑی راجور

ملیاں ضرور ماہڑی جان اوہ

ڈاڈی مجبور ماہڑی جان اوہ

ماہیا:

ماہیے پنج انسانی جذبات تہ احساس نا بے ساختہ اظہار ہونا اے۔ پرہانی اک پنج کالسری اپنے
 آپ کی ایہجیا مکھن محسوس کرنی اے جیہڑا ہجران نی اک پنج گلی گلی کئی بنی جانا ہے۔ ماہیے پنج تشبیہ تہ
 استعارے نی تازگی زبردست ہونی اے۔ پہاڑی تہذیب تہ ثقافت نی پچھان واسطے ایہہ گیت بھوں مدد
 گارے۔ اس تھیں اس پہاڑی تہذیب نے اک اک نقش نامطالعہ کری سکے ہاں۔ بریا چاننی راتاں پنج
 مرغزاراں پنج بیٹھے ہوئے لوک جنودوں ماہیا گانے ہین تہ اک قیامت ہوئی جانی اے۔ پہاڑاں تہ
 جنگلاں پنج بکریاں چارن آکیاں گویاں ماہیا اکثر گانیاں ہین۔

بٹیاں اُتے گتتا کوئے میہ

دیسی بندے رت ملدے

پردیسیاں دا پتہ کوئے میہ

☆

کوئی پاپے نا دگ نکلے
پلہ چائی تک بالو
ماہڑے سینے بچوں اک نکلے

پیر پینال بچ کچھ نہ کچھ ماہیے تقریباً ہر انسان کی یاد ہیں۔ اساہڑے علاقے بچ ماہیے نیاں وی
دو قسمیں مشہور ہیں۔ اک بالو ماہیا تہ دوجہ اسلامی ماہیا۔ اسلامی ماہیا وی پہاڑی شاعراں بڑی دل سوزی
نال لکھیا اے۔ مثلاً

کوئی زلفاں چھلے اوہ چھلے
سارا جگ بھوں سوہنا
ماہڑے مدنی توں تھلے اوہ تھلے
پاپے نی نہر وگدی
عرب والے ماہیے دی
سرداری اے دو جگ دی

نکو:

جدوں بہار آونی اے اساہڑے مانجھی تہ آجڑی اپنے مال پہاراں لے کے ٹھوکاں
بہکاں جانے ہیں۔ اس موسم بچ ہر پاسے قطار اندر قطار پھل کھلے ہونے ہیں۔ اک عجیب نظارہ ہونا
اے۔ گرمیاں نے دناں بچ ٹھوکاں نے ٹھنڈے ٹھارے مٹھے پانی ہر پاسے سبزہ ہی سبزہ ہائے اس موسم
واسطے زندے ہی نیہہ بلکہ قبریں بچ سٹے ہوئے لوک وی ترسنے ہوسن گے۔ فطرت نیاں رانا نیاں صرف
بسا کھ بچ ہی نیہہ بلکہ لگو نا ایہہ گیت اس رُجبان نا بہترین آئینہ دار اے۔ اس لوک گیت بچ اُچے بوٹے نی
چوٹی در بیٹھے نے اک پُر سوز طرز بچ گان آلے پرندے نا ذکر ملنا اے۔ اُس پرندے کی مخاطب کری
پہاڑی شاعراں اپنے دل نی کیفیت نی ترجمانی کیتی اے۔ لگو کی شاعراں اس طراں پیش کیتا اے جے
ایہہ پرندہ انہاں نا ہمارا ساسھی تہ نمگسار اے۔ اساہڑے علاقے بچ لگو گان نا ہیوں پرانہ رواج اے۔

لگو نے گلے بچ سوہنے سوہنے ہار
اجکل لگو بولے واگت تہ لار

پر دیا لگو بول
اوتے نمائیاں لگو بول

واراں:

واراں گان نا وی اس علاقے بچ بڑا رواج رہیا اے۔ اوہ پہاڑی جنیدا جی ہووے۔ سیف علی

شیرازہ (پہاڑی)

نی وار ہووے سردار بہادر علی نی واریا فر معرکہ کہوڑی ہووے پہاڑی زبان بچ زبردست واراں لکھیاں
گمیاں ہین۔ گوجری بچ نورے نی وار تا جانی وار، بسرے نی وار تھیاتہ ڈھینڈی نی وار تہ فرمیاں ڈھولن
وغیرہ بہوں مشہور رہیاں ہین۔ انہاں سارے لوکاں نیاں الگ الگ کہانیاں ہین جہاں ورا نسا اللہ فر
کدرے گل کرساں۔ اختصار نال جنیدے نی وار نا ایہہ بند دیکھو:

جنیدا جی پنجاں پہیناں دا لا لا
اک کن مندری دو بے کن بالا
جنیدے کو نہ مارو

بولی:

لیتری نا اہتمام ہر سال زبردست ہونا اے۔ لوک کہنا کہنے فنکار نظر آونے ہین۔ دراٹیاں
چکانے بولی دینے اک دو بے تھیں اگے بدھنے تہ اچھلنے اک منظر پیش کرنے ہین۔ کم کرن نال بندے
نی صحت وی ٹھیک رہی اے تہ کم وی ہوئی جانا اے۔ اسا ہڑے علاقے بچ گچھ بولیاں بہوں مشہور ہین۔
مثلاً

رل کے کیو اللہ ہو
شاوا شیرو اللہ ہو
برکت ہوئی اللہ ہو
ہمت کریو اللہ ہو
رج کے کھاساں اللہ ہو
شاوا شیروں اللہ ہو
صدقے سنگیو اللہ ہو
ہمت مرداں اللہ ہو
مدد خدا اے اللہ ہو
شاوا شیروں اللہ ہو

لوری:

لوری نارواج اسا ہڑے علاقے بچ بہوں پرانا اے۔ پہاڑی ماواں اپنیاں بچیاں کی اس
طراں نے گیت گائی کے سوالنیاں ہین کہ ہن چین وی سو گیا اے تہ تارے وی سو گئے ہین۔ ساری دُنیا سو
گئی اے۔ اپنی امڑی نے لعل ہن توں وی سو جا۔ بچہ ماں نا دودھ پینیاں پینیاں اکھاں ٹھوٹ جانا

اے۔ پہاڑی زبان بچہوں ساریاں لوریاں لکھیاں کدیں ہیں۔ چیاں

سو جا امڑی نے لعل

سو جا سو جا سو جا اوئے
سو جا چمڑی نے نال

سو جا سو جا سو جا اوئے
چن سویا اے تارے سو گئے
توں وی سو جا سارے سو گئے

سو جا سو جا سو جا اوئے
سو جا ماہڑے کالجے نال
چن تھیں بدھ اے تیری چٹال

سو جا سو جا سو جا اوئے
اپنی مراد کی آپوں پالاں
شیر دے نا میں پیالاں

سو جا سو جا سو جا اوئے
سو جا ماہڑی جان صدقے
جان کہہ اے ایمان صدقے

سو جا سو جا سو جا اوئے

گیت کالسریاں فی زبان بچہ ہونے ہیں تہ کالسریاں نے جذبات فی ترجمانی کرنے ہیں۔ آج
اساہڑے پہاڑی ادب بچہ وی لوک گیت ادبی گیت تہ فلمی گیتاں فی طرز ور پہاڑی گیت لکھے جارہے ہیں۔
پہاڑی زبان بچہ جیہڑے شاعر گیتاں نے تعلق نال اپنی پچھان بنان بچہ کامیاب ہوئے ہیں انہاں نے ناں
کچھ اسطراں ہیں۔ رشید قمر ڈاکٹر صابر مرزا کے ڈی مینی شیخ ظہور امتیاز نسیم ہاشمی، پرویز ملک، ڈاکٹر مرزا فاروق
انوار، محمد اعظم خان، منیر عباسی، قاری محمد اشرف، میاں کریم اللہ قریشی، محمد مقبول ساحل، گور شرن سنگھ گلشن، ذاکر
شبیم لون، شہباز راجوروی، میر حیدر ندیم، ماسٹر محمد بشیر خاکی، شیخ آزاد احمد آزاد، عبدالواحد منہاس، ایڈوکیٹ
بشارت حسین خان، پرویز مانوس، عارف اقبال عارف، تنویر اقبال ملک وغیرہ۔ ایہہ مختصر جتیا مضمون میں
بہوں جلدی بچہ اپنے بہت پیارے دوست تہ پترا عبدالواحد منہاس، ہوراں نے حکم ور اختصار نال لکھیا
اے۔ میں جاننا ہاں کہ بہوں ساریاں گلاں ریہی گئیاں ہیں۔ اس نیکے جے مضمون بچہ ساریاں گلاں بیہہ
ہوئی سکئیاں۔ بحر حال میں پورے وثوق نال آکھ سکنا ہاں کہ رشید قمر ڈاکٹر صابر مرزا کے ڈی مینی امتیاز نسیم ہاشمی

شیرازہ (پہاڑی)

یہ شیخ ظہور الدین جے اک اک شاعر و پئی ایچ ڈی نامقالہ وی کہت نظر آونا اے۔ اگر زندگی نے وفا کیتی تہ اپنی یونیورسٹی نے پہاڑی شعبے پنج انہاں ادیبان تہ شاعران فی خدمات و ضرور کم کرساں تہ انشا اللہ کروا سادی۔ بحر حال حضرت علیؑ نا قول اے ”بولو کہ پہچان لئے جاؤ ہو رکھو کہ زندہ ہو جاؤ“۔ اُمید اے کہ اساہڑے پہاڑی شاعر اپنیاں خوبصورت تحریراں نال پہاڑی ادب پنج گل بوٹے اے طراں سجانے رہسن گے۔
آخر و رکھ پہاڑی لکھاریاں نے گیتاں نے کجھ بند نمونے نے طور پیش کرنا آں۔ ملاحظہ کرو:
رشید قمر:

چن تگلی ڈکنا ایہہ تارے تگلی ڈکینے
پھلی نی رویل نے کیارے تگلی ڈکینے
آساں پہری شام رہجھاں پالی پالی رکھیاں
چپہ چپہ راہے پنج اکھیں بالی رکھیاں
چاہتاں نی لوہ نے منارے تگلی ڈکینے
چن تگلی ڈکنا ایہہ تارے تگلی ڈکینے
تیرے لئی گھلاں ماہی تلی لائی سوتیاں
بیہڑا پورا لمبیا میں پھڑیاں وی پوچھیاں
جالیاں جج مھتے کچے گارے تگلی ڈکینے
چن تگلی ڈکنا ایہہ تارے تگلی ڈکینے
شیخ ظہور:

ہانے توں مری جاسیں گی ، کجھ نہ کجھ توں کری جاسیں گی
دکھ رويا نہ کر ، دل مہلویا نہ کر ، روئی روئی مری جاسیں گی
ہانے توں مری جاسیں گی ، کجھ نہ کجھ توں کری جاسیں گی
چار تہیاڑے حیاتی نے سارے اڑے ، ادھ وی شوڑ ونگائی رونے تہوئیاں
ماہڑی گل سُن گڑے ، چنپڑے دل نے گڑے ، سوچی سوچی سڑی جاسیں گی
ہانے توں مری جاسیں گی ، کجھ نہ کجھ توں کری جاسیں گی
پرویز ملک:

تیرے بند دوارے دکھی مڑی جُلے
ایہہ گلیاں بنجارے دکھی مڑی جُلے

کدھرے دی مستانیاں راتاں نہیں لہیاں
 آج بستی بچ مہر محبتاں نہیں لہیاں
 یاداں نے انگارے دکھی مُڑی جُلے
 ایہہ گلیاں بنجارے دکھی مُڑی جُلے
 چھاں زلفاں فی نہ اڈٹھاں پُر لارے سن
 آج نہ تیریاں اکھاں بچ اشارے سن
 مٹے سب سہارے دکھی مُڑی جُلے
 ایہہ گلیاں بنجارے دکھی مُڑی جُلے
 خوش دیویتی:

نین سلکھنے ، رتیاں کھا کھاں
 تگی پتیاں نا چن آ کھاں
 او ماہڑی جائیے
 او دل فی رائیے
 گھلا ڈھلا جو بن تیرا
 تھر کے تھر کے تن من بہتیرا
 او ماہڑی جائیے
 او دل فی رائیے
 راشد عباسی:

جو ہوئی ساہڑے نال ، وے ٹھولا
 درداں چھوڑیا بال ، وے ٹھولا
 دہیئے کس کی ، جیہڑی ہوئی
 بچاں کی ساہڑی لوڑ نہ کوئی
 نکشیاں نا آ کال ، وے ٹھولا
 جو ہوئی ساہڑے نال ، وے ٹھولا
 تکت تکت راں آساں لوہ گمائی
 بچاں کی ساہڑی یاد نہ آئی
 پل پل گنا سال ، وے ٹھولا
 جو ہوئی ساہڑے نال ، وے ٹھولا

لنگ گیا کوئی ہائے دُوروں آلہ مار کے
 برچھی اوہ طعنیاں دی سینے بچ مار کے
 ککھ نالوں رولیا سی بچناں پیاریاں
 جہاں دی اڈیک بچ عمراں گزاریاں
 اوہی آج ٹری گئے بچناں بسار کے
 برچھی اوہ طعنیاں دی سینے بچ مار کے
 عبدالواحد منہاس:

اُنہاں نے دیس جانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 میں حالِ دِل سُنانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 فضاواں مُسکراں ، سونیاں خوشیاں نے دَر کھلسن
 اُجاڑ اِس دِل نی بستی بچ ارماناں نے پھل پھلسن
 مقدر آزمانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 اُنہاں نے دیس جانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 میں حالِ دِل سُنانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 قاری محمد اشرف:

کیہڑے پاسے جاں ، میں تہ ماہیے کُٹی آں
 گل اتناں کی سُنّاں ، میں تہ ماہیے کُٹی آں
 ٹیچی بچ رکھیا اے سونے نا میں کل وے
 سوہریاں نے کُہر ماہڑا لگنا بیہ دِل وے
 لتاں جی میں سوچی سوچی مری مٹکی آں
 کیہڑے پاسے جاں ، میں تہ ماہیے کُٹی آں
 سس ماہڑی روز مگی طعنے مینے مارنی
 گلاں گلاں بچ ماہڑے کالجے کی ساڑنی
 دینی اے ننان مگی بیہیاں رُٹیاں
 کیہڑے پاسے جاں ، میں تہ ماہیے کُٹی آں

پرویز مانوس:

لائی لارے اوہ ہنجرے ٹری جُلے
راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے
کونجاں مُڑیاں اوہ ہرجائی میہ مُڑیا
ماہڑے دل نا ٹٹا شیشہ میہ بُڑیا
ساواں بچ پہننگاں نے ہلارے ٹری جُلے
راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے
میر حیدر ندیم:

چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے
بولن پکھروں بوٹے ڈاہلیاں تے
کوئی پیار دیاں تداں جوڑ گئے
کوئی عُمر اں دے ناٹے توڑ گئے
کوئی صدقے بنگاں تہ بالیاں تے
چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے
آ مہر وفا دی گل کریئے
بچ بہنگاں مسئلے حل کریئے
سوئی رُٹ ہے سب پر جہالیاں تے
چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے

میر حیدر ندیم

.....عبدالمجید حسرت

پہاڑی گیت

ہک چوہانی نظر

جذبات دا ظہار انسانی فطرت دا ہک اہم پہلو ہے۔ دورِ قدیم تھیں ہی انسان سُن اپنے اندرونی احساسات کو بیان کرنے واسطے گیتاں دا سہارہ رکھندا ہے۔ شدید جذبات دی حالت پنج گیتاں سُن انسان دی سنگت بچھائی ہے۔ گیتاں پنج بناوٹ تہ مصنوعی پن بڑا کھٹ ہوندا ہے بلکہ ایہہ جذبات دے سچے ترجمان ہوندے ہین۔ گیتاں دے ذریعے انسان دوئیاں کو بھی اپنے دکھ تہ سکھ پنج شریک کردار ہیا ہے۔ گیت ہک باعتبار فن ہے۔ اس فن دی خصوصیت ایہہ ہے کہ اس پنج نہ تہ بحراں دی قید ہوندی ہے۔ نہ ہی زبان دی سلاست تے پابندی۔ انسان جو کجھ بھی محسوس کردا ہے۔ اُس دا اظہار بغیر کسے جھک تھیں جدوں کرے اسے کو گیت آکھدے ہین۔ گیتاں پنج ”لے“ کو بڑی اہمیت حاصل ہوندی ہے۔ گیت ”لے“ تھیں بغیر مکمل نیہہ ہوندا۔

اکثر گیت دے بولال تھیں پہلے ہک ”لے“ ذہن پنج ابھرا ہندی ہے ایہہ ”لے“ اصل پنج سنگیت دے تحت ہوندی ہے۔ اسے تہا گے پنج فرتمام جذبات تہ احساسات پروئے گیندے ہین۔ دتھے نثر پنج الفاظ دی تکرار کو عیب سمجھیا گیندا ہے۔ اُتھی گیت پنج ایہہ ہی لفظ تکرار خوبصورتی پیدا کردی ہے۔ رچر ڈس دے بقول۔

”وزن تہ بحر دا انحصار توقع تہ تکرار اُتے ہی ہے۔“

گیت دی مختصر تعریف تھیں بعد اسیں ذکر کر دے ہاں پہاڑی گیتاں دا۔ پہاڑی زبان دے گیت اس لحاظ نال بھی منفرد ہین کہ ایہہ خالص پہاڑاں دی مٹی تھیں پیدا ہوندے ہین۔ پہاڑاں دی پچھول پنج بسنے والے پہاڑیاں دی ثقافت چھمراں دے پانی نالوں صاف و شفاف تہ خالص ہے۔ زبان مٹھی تہ ادب و لفریب ہے۔ انہاں دے ہوٹھاں تھیں نکلنے والے گیت ماکھیر نالوں مٹھے تہ خوشبودار ہین۔

سرفراز گنڈ۔ گاندر بل

پہاڑی گیتاں بچ فطرت دے حسین جلوے چھلیاں مار دے نظر ایندے ہین۔ جدوں بھی پہاڑی دے شاعر قلم چیندے ہین، ریلے گیت ڈھل پیندے ہین ہور جدوں ایہہ گیت موسیقی دی لہراں تے چڑھدے ہین فرسنے والیاں تے سحر انگیز کیفیت طاری کردے ہین۔ پہاڑی دے ہر شاعر سُن گیت لکھنے دی کوشش کیتی ہے ہور اپنے جذبات تہ حساسات کو خوبصورت نغمیاں دار و پ دتا ہے۔

میاں کریم اللہ قریشی صاحب جدید پہاڑی دے صف اول دے شاعر ہین۔ انہاں سُن گیتاں دی صنف بچ کامیاب طبع آزمائی کیتی ہے۔ انہاں دے شعری مجموعے ”پنگ“ بچ کچھ معروف و مشہور گیت شامل ہین۔ جیہڑے تقریباً چالی (۴۰) سال گزرنے دے باوجود بھی نویں کورے دسدے ہین۔ ایہہ گیت آج بھی لوکاں کو مہذب زبانی یاد ہین۔ ”بول کاگا“ جدید پہاڑی دے اولین گیتاں بچ شامل ہے۔ ایہہ گیت پہاڑی موسیقی دی شان تہ شناخت ہے۔

نکی نکی لوئی توں بول کاگا

تلاں داہروں آوے ماہڑا تھول راجا

نامور لکھنؤ کار عبدالرشید قریشی صاحب دی آواز سُن اس گیت کو لازوال بنا دتا ہے۔ قریشی صاحب دے گیتاں بچ پہاڑی ثقافت دارنگ نمایاں دسدے۔ انہاں دے گیتاں بچ وطن دی محبت ٹھاٹھاں ماردی ہے۔ پہاڑی لوکاں دی زندگی دیاں اوکھتاں، لوکاں دی جفاشی، تہ درد بچھوڑ کریم اللہ قریشی صاحب دے گیتاں دے خاص موضوع ہین۔ اس دے نال نال گیتاں دے ذریعے انہاں پہاڑی لوکاں دی سماجی تہ معاشی حالت بھی بیان کیتی ہے انہاں دے گیتاں بچ خالص تہ سدھے سادھے عام فہم الفاظ استعمال ہوئے ہین۔

شہباز راجوری ہوریں گیت دے ہک اہم شاعر ہین۔ انہاں دے شعری مجموعے ”خواب سونے“ تے نظر مارنے نال گیتاں دا وافر خزانہ دیکھنے کو ملدا ہے۔ انہاں دے گیتاں تھیں ہوادی سرسر تہ پکھنواں دے مٹھے بولاں دا احساس ہوندے۔

کھگھے اودہ کھگھے گتھے تیرا آہلنا

آہلے نا پیہت اڑیا ولے کی سمہاننا

شہباز ہور ان دے گیت سُن کے صرف فطرت دی پھول بچ نیندر نیہہ پیندی بلکہ آج کل دی خوفناک فضاء دا تذکرہ بھی لکھدا ہے۔ جس کو سُن کے اکیہاں گھل گیندیاں ہین ہور ساری نیندر ہوا ہو گیندی ہے۔

ہن بستی بچ خوف ہین جاگے

روز ہی سٹن جین دے تہناگے

لہو بگنے ہین مل بے ملے

میں کے ریلے گیت لکھاں

اُنہاں سُن اپنے گیتاں دے ذریعے پیار، محبت، امن تہ پہنائی چارے دا پیغام دتا ہے۔ ولی
واردات دے اظہار دے نال نال زمانے دے حالات تہ موسماں دا تذکرہ بھی کیتا ہے۔

فر فر آسی پھلکن بہار کوئجاں مُو آسن

فر پھلکن گے گلزار کوئجاں مُو آسن

”دل منگنا گچھ خواب سولے“ بڑا مشہور گیت ہے۔ اس گیت کو نامور گلوکار سنگیت نانک اکیدی
انعام یافتہ جناب سید اقبال ملنگامی دی آواز سُن زندہ جاوید کر دتا ہے۔

شہباز ہوراں دے گیت لسانی اعتبار، منظر کشی تہ موسیقیت دے لحاظ نال پہاڑی ادب دا انمول
سرمایہ ہین۔ ہور نویں لکھاریاں واسطے مشعل راہ بھی ہین۔

ڈاکٹر مرزا فاروق انوار پہاڑی دے ہک نامور قلمکار ہین۔ جملہ اصنافِ سخن بچ کامیابی نال طبع
آزمائی کر دے ہین۔ گیت بھی بڑے خوبصورت لکھدے ہین۔ ایسے گیت جہاں تھیں قارئین تہ سامعین
متاثر ہوندے ہین۔ گیتاں تھیں خالص پہاڑی سماج دی عکاسی ہوندی ہے۔ جذبات دا سمندر چھلیاں
ماردا ہے۔ گیت موسیقیت تہ آہنگ نال پُر پُور ہین۔ مثال دیکھو۔

چھن چھن، چھنکے چھنچھن میری گنگرودا چھنکار
نکی نکی تھپ نکی ہے م جھم بہرے پھوار
یا

اچے نکے بول باغاں دے بچ مور
ڈالی ڈالی پکھو نچن کرے پیہا شور

موسم برہیا دا

انوار دے بچ سارے گیتاں کو جناب سید محمد اقبال ملنگامی ہوراں دی آواز نصیب ہوئی ہے ہور
ریڈیو دے ذریعے اکثر سامعین تک پہنچدے رہندے ہین۔

عبدالرشید قمر درہالوی ہور خوبصورت گیت لکھدے ہین۔ جذبات دی شدت، موسماں دے مزاج دا
تذکرہ تہ درد و اظہار سارا گچھ اُنہاں دے گیتاں بچ لکھدا ہے، نالے زبان دی صفائی دا احساس بھی ہوندے ہے۔

مجروح ملنگامی ہوراں دے گیتاں بچ رمزماں، فکر تہ درد لکھدا ہے۔ پہاڑی شفافیت دی چہلک نظر
ایندی ہے اُنہاں دے گیتاں دا خاص وصف درد ہے۔ اس دے نال نال اُنہاں وطن دی خوبصورتی کو بھی
گیتاں بچ بیان کیتا ہے۔

کون بنڈاوے درد آساں دے چچھدا کون بیماراں کو
اس چن تھیں عرصہ ہویا رُس گیاں بہاراں کو

لعل دین مظلوم پہاڑی شاعری بچ بک بڑاناں ہے۔ آج اوہ پہانویں اُساں دے درمیان موجود
 بیہ مگر اپنی تخلیقات دے ذریعے اوہ پہاڑیاں دے دلاں بچ بسدے ہن۔ جتھے تک اُنہاں دی گیت نگاری دا
 تعلق ہے۔ اُنہاں پہاڑی شاعری کو ”سدا بہار پہاڑی گیتاں“ تہ گلزار مظلوم دی صورت بچ گیتاں دے مکمل
 مجموعے پیش کیتے ہن۔ اُنہاں دے گیت مختلف عنوانات دا احاطہ کردے ہن۔ حیاتی دی تہنپ تہ چھاں کو
 اُنہاں خوبصورتی نال بیان کیتا ہے۔ گیتاں بچ موسیقیت ہے ہور عام فہم الفاظ استعمال ہوئے ہن۔ گلزار
 مظلوم تھیں علاوہ اُنہاں دے دوئے شعری مجموعے پھلاں دی چنگیر بچ بھی کافی گیت شامل ہن۔

جہراں دے روگ پیڑے دل ماہڑا کھاگے
 سُنساں میں کد اوہ فجری ویلے آگے
 جاندیاں کو چھوڑ کے میں بیٹا بچھتا رہیاں
 سچ بولیں کاگا تُوں بلی تھیں اڈار رہیاں
 اُنہاں دے گیت زبان و بیان دے لحاظ نال مکمل تہ معیاری ہن۔

چار ہوئے اقرار ہوئے
 اسیں سجان تھیں بیزار ہوئے
 رکیاں لے گیو دل اُدھار چناں
 توں آجاوے دلدار چناں

مظلوم دی گیت نگاری تے بحث کرن واسطے بہر حال ہک انگ مضمون دی لوڑ ہے۔

پہاڑی گیت نگاری بچ خوشد یو مینی اہم مقام رکھدے ہن اُنہاں دے گیت زندگی دے نیڑے
 تریڑے تہ پہاڑاں دی گماہنڈی ہن۔ وطن دی محبت تہ جذبہ ایثار و ہمدردی اُنہاں دے گیتاں دے اہم
 موضوع ہن۔

اُجیاں شفید چوٹیاں نالے پہاڑی گاؤں گیت
 سجان نبھائی رکھیاں تو چٹے دندان دی پریت
 ”ساہب اہندوستان تہ دِکھو“ ایہہ گیت ملک دی عظمت تہ بسنیکاں دے آپسی پیار و محبت ہور حُب
 وطن دے جذبے دی عکاسی کردا ہے۔

بانکے شیر جوان تہ دِکھو
 ہندو مسلمان تہ دِکھو
 اُساں کس مٹی جے جائے
 آنی بچ میدان تہ دِکھو

کرناہ دی ذرخیز ادبی تہرتی دے سپوت جناب نور احمد قریشی صاحب ہوراں پہاڑی گیت نگاری
بچ ناں مکایا ہے۔ انہاں پر سوز تہریلے گیتے لکھے۔ جہاں دی خوشبو چرتونی ماحول کو معطر رکھی:

چناں دی توں چانی ہیں تاریاں دی لوہ
جگ اُتے کھنڈ گئی تیری خوشبو
لٹ گیا نور دین پے گئے چور
ایہوئی غم کھاندا تلو لیوے نہ کوئی ہور

نعیم کرناہی ہوراں بھی خوبصورت نغے تخلیق کردے ہیں۔ عبدالواحد منہاس ہوریں بچھے گیت لکھنے
دی صلاحیت رکھدے ہیں۔ واحد صاحب ہوراں دے ہک گیت بچوں ہک بند ملاحظہ کرو:

زمانہ راہ بچ کندھاں کچر تک چاہڑنا رہی
کدوں توڑیں بچر نا سیک سپنہ ساڑنا رہی
میں اپنا پیار پانا اے، سرے نے بل ٹری جاساں
انہاں نے دیس جانا اے، سرے نے بل ٹری جاساں
میں حال دل سنانا اے، سرے نے بل ٹری جاساں

پہاڑی زبان دے ہک نامور شاعر، محقق صاحب کتاب لکھاری میر حیدر ندیم ہوراں بھی خوبصورت
گیت لکھے ہیں ہور خاص گل ایہہ کے انہاں اپنے لکھے گیت خود گائے ہیں۔ جیہڑے آج بھی آل انڈیا ریڈیو
سرینگر تھیں سن کے کتاں بچ کر س کولہ دے ہیں۔

عارف جرال عارف بھی کامیابی نال گیت نگاری دے میدان بچ ڈٹ کے کھلے ہیں۔
کُند پھیری تہ ٹری گئے نے یار میں کھلی تلی تکی رہی
ساری عمری نارہیا انتظار میں کھلی تلی تکی رہی

پہاڑی شعر و ادب دے ہک شہسوار ۲۰ مارچ ۲۰۱۸ء کو آساں تھیں ہمیشہ واسطے جد اہو گئے۔ مرحوم محمد
مقبول ساحل اپنی تخلیقات دی وجہ تھیں ہمیشہ زندے رہسن۔ انہاں پہاڑی شاعری دے ہر میدان بچ
کامیاب طبع آزمائی کیتی ہے۔ شاعر کوئی بھی ہو دے زندگی بچ پیش ایسے والا ہر واقعہ تہ تجربہ اُس کو متاثر کردا
ہے۔ کندیاں دیاں چھو باں تہ پھلاں دے سائے تھیں گزر کے ہک کیفیت گیت دی شکل اختیار کردی
ہے۔ ساحل ہوراں بھی بڑے دردیلے گیت لکھے۔ گیتاں بچ موسیقیت معنویت تہ رمزیت لبھدی
ہے۔ حیاتی دی ناپائیداری دا تذکرہ بھی گیتاں بچ کیتا ہے۔

رات ہنیری جان اکیلی دُور جن دا ڈیرا ہے
رستہ اوکھا کہلیاں ٹرنا پینڈا سخت بہتیرا ہے

اُس دی دُنیا ابدی دُنیا ایہہ ہک رین بسیرا ہے
 رات انہیری جان اکیلی دُور بچن دا ڈیرا ہے
 ساحل ہوراں داشعری مجموعہ پر چھانواں۔ شائع ہوندیاں ہی ریاستی کلچرل اکیڈمی تھیں ایوارڈ بھی
 حاصل کر چکیا ہے۔ اس مجموعے پنج صفحہ ۲۲۱ تھیں صفحہ ۲۹۴ تک گیت شامل ہن۔ ساحل دے گیت حیاتی
 دے ہر موڑ دی ترجمانی کردے ہن۔ درد دا احساس اسطراں انہاں دے گیتاں تھیں دُھلدا ہے:
 کونج بچھو گئی، قسمت سڑ گئی پیار ہویا پامال
 تیرے میرے راہ پنج بہہ گئے دشمن ڈھا کے جال

یا
 میری اڈگئی کوئل کالی وے
 میری راہ گئی ڈالی خالی وے
 میں کس گلشن دا راکھا نی
 میں کس باغے دا مالی
 انہاں دے گیتاں پنج منظر کشی بھی خوب لہدی ہے۔ جیہڑا گیت نگاری دا خاص وصف ہے۔
 باغاں دے پنج کوئل بولے کٹھیاں پھریا پانی
 جنگل جنگل پکھن بولن کر کے جھب متانی
 چک لے تھوڑا آنا چاول گاگر ہور مدھانی
 آگئی رُت بہاراں والی ٹھوک چلاں دل جانی
 پرویز ملک غزل دے بچھے شاعر ہن۔ خوبصورت ترنم دے مالک ہن۔ انہاں بڑے خوبصورت
 گیت لکھے تہ گننائے ہن۔ مثالاں

کوئی گیتے سُنائی جایاں اوہ پنچھی پردیسیا
 دل تھوڑا پر چائی جایاں اوہ پنچھی پردیسیاں

یا
 بسر توں اڈ اڈ جاوے چادر ملل نی
 ماہڑے ہوش اڈاوے چادر ملل نی
 رتن سنگھ کنول ہوراں بھی گیت نگاری دے ضمن پنج خاصا کم کیتا دا ہے۔ منظر نگاری تہ درد دا اظہار
 خوب کردے ہن:

پیلے پیلے موسماں دے پیلے پیلے رنگ وے
 تیریاں خیالاں پنج گلیاں عمراں وی لہنگھ وے

کچھ گئے دیئے ماہرے نال بل بل کے

اجاں وی ہے رات باقی اکھیاں چوہل کے

بحظر اس پہلے ذکر ہو یا پہاڑی دے غالباً ہر شاعر سن گیت لکھے ہین۔ کچھ ضروری ناں جہاں دا ذکر نہ ہو سکيا اس طراں ہین۔ نور محمد نور، شاہ محمد، شباب مرزا، لقمان راہی، تنویر اقبال ملک، عبدالرشید لون غمگین، عزیز ندیم، محمد یاسین لون، شیخ آزاد احمد آزاد، گورنر سنکھ گلشن، محمد شریف غمگین، محمد صدیق احتشام پوری، ذاکر شبنم لون وغیرہ۔

مذکورہ بالا شعراء تھیں علاوہ مچ سارے ناں ایسے رہ گئے ہوسن جہاں دا ذکر اس حوالے نال کرنا ضروری بند آسا۔

آئندہ انشاء اللہ کوشش کر ساں۔ اس سلسلے پنج وسیع مطالعے ہوور تحقیق دی لوڑ ہے۔ تاں اس موضوع نال انصاف ہوئی۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۷

پہاڑی گیت تہ رشید قمر

الک مطالعہ

اس تھیں پہلیاں بے اسیں جناب رشید قمر در ہالوی ہوراں نے گیتاں نا جائزہ کہتاں ایہہ گل
 بہوں ضروری سیکی ہونی پئی اے بے انہاں نی ذاتی زندگی نے بارے پنج وی کجھ گلا یا جائے۔ کیاں بے
 کسے وی فنکار نے فن نا تعلق اُس نی ذاتی زندگی نال ڈوہنگا ہی نیہہ سگوں متاڈوہنگا ہونا اے۔ ایہہ آکھنا غلط
 نہ ہوسی گا بے کسے فنکار نا فن اگر منظر اے تاں اس نی ذاتی زندگی اس نا پس منظر اے۔ کسے منظر نا پس منظر فن
 کی پالنے پونے پنج ساریاں کولوں اہم کردار ادا کرنا اے۔ اُس نی زندگی اُس نے فن نال جڑی نی ہونی اے۔
 اگر اوہ فنکار شاعر اے تاں اُس نی شاعری پنج اُس نی زندگی نی شیبہ ملیسی گی۔ ور شرط ایہہ اے بے اُس
 شاعری طبیعت پنج آمد ہووے۔ آج نے دور پنج بہت ہی ایچے کہتے شاعر ملے ہن جہاں نی طبیعت پنج آمد
 ہوسی ور نہ شاعر اں نی مٹی ساری فوج ایچگی ہونی اے جیہڑی آوردنی شاعری نال تعلق رکھنی اے۔ ایہہ الفاظ
 دویاں ”شعر برائے شعر گفتن“ ور عمل پیرا ہونے ہین۔ ایہی گل اے بے شاعری نا ایہہ دور کار وباری بنی گیا
 نا اے۔ آمدنی شاعری نا اثر قاری نے دل تہ دماغ ور کو جھپیا پینا اے جد کہ آوردنی شاعری صرف ذہن تکر ہی
 محدود دہنی اے۔ آج نے دور پنج ایہہ سلسلہ عام اے۔ لیکن جس ویلے اسیں جناب رشید قمر در ہالوی نے کلام
 ور نظر سنے آں تاں ایہہ گل باندے اشنی اے بے انہاں نی طبیعت پنج آمد اے۔ اس صورت پنج شاعر خود
 شعر نیہہ آکھنا بلکہ شعر اپنے آپ کی شاعر کولوں آکھوانا اے۔ کسے شاعر نے اوہ شعر جیہڑے مشہور ہونے
 ہن آمدنی شاعری نال انہاں نا تعلق ہونا اے پتہاویں اوہ کسے وی زبان نال وی تعلق رکھنے ہون۔ اچھو اس
 تھیں پہلاں بے اسیں قمر صاحب نی شاعری نا جائزہ کہتاں کجھ سطر اں انہاں نی ذاتی زندگی ور نظر باہنے
 ہاں۔ قمر صاحب تھیں گنگ در ہال نے بسپک ہن جیہڑا کہ ضلع راجوری نی تحصیل اے۔ قمر صاحب نی
 شاعری اس واسطے وی بھی ہوئی ہور موثر اے کہ انہاں نی زندگی پڑھائی لکھائی نال جڑی ہوئی اے۔ انہاں
 سُن میٹرک نا امتحان پاس کرن مگروں تاویلیاں ہی سرکاری سطح ور بحیثیت اُستاد ملازمت اختیار کری کہندی

سی۔ ضلع راجوری پنج جدوں جموں و کشمیر اکیڈمی آف آرٹس، کلچر اینڈ لٹریچر نازلی دفتر قائم ہو یاں قمر صاحب بطور ریسرچ اسٹنٹ تعینات کیتے گئے۔ اکیڈمی نی ملازمت نے دوران ہی انہاں سن پوسٹ گریجویشن نی ڈگری حاصل کیتی۔ قمر صاحب نی گنتی پہاڑی زبان نے نمائندہ غزل گو شاعران پنج ہونا اے، لیکن انہاں نی طبیعت گہت آلی بکھی وی مائل اے۔ غزل تھیں علاوہ انہاں سن گہیاں پنج وی اک اچا مقام حاصل کیتا اے۔ اکیڈمی نی ملازمت تھیں اوہ بحیثیت اسٹنٹ ایڈیٹر سکدوش ہوئے۔ ایہہ آکھنا صحیح ہوی گا جے انہاں نی زندگی پہاڑی ادب نی خدمت واسطے وقف اے۔

قمر صاحب ہو را کہ چنگے شاعر ہی نیہہ سگوں اک بہوں چنگے انسان وی ہین۔ میں بسم اللہ تھیں ای اس گلے ور یقین رکھنا آں جے اک چنگا انسان ای چنگا فنکار بنی سکنا اے۔ اوہ فن کسے وی فن نال تعلق رکھنا ہووے۔ لیکن آج نے دور پنج ابھجا کہٹ ای نیہہ بلکہ بہوں کہٹ اے۔ ایہی وجہ اے جے آج نا ادب کار و باری اے۔ خاص کری تہ شاعری۔ لیکن قمر صاحب نی زندگی ور اس نا چھامد تک نیہہ پیا۔ اسیں اس کی پہاڑی ادب نی خوش قسمتی وی آکھی سکے آں۔ کسے زبان کی جس ویلے کوئی چنگا فنکار نصیب ہونا اے تاں زبان یقیناً ترقی نی راہ ور گامزن ہونی اے ہووے ہر بکھی اس نی ترقی ہونی اے۔ اس گلوں قمر صاحب سن صرف پہاڑی شاعری کی ہی آپے مقام ور نیہہ پچایا سگوں راجوری نا ناں وی چکایا۔ اساہڑی نظر ان پچوں بہوں ای کہٹ چنگے ہووے ہوئے ایچے فنکار گزر نے ہین جہاں نی وجہ تھیں اس جگہ نی پہچان قائم ہونی اے جس جگہ نال انہاں نا تعلق ہووے۔

جناب رشید قمر صاحب نے گہیاں نا جائزہ کہنے ویلے اسیں بسم اللہ اس گہت نے اس شعر نال کرنے آں۔

بس اک وار ملیاں فر پے گئے عمر پچھوڑے

کندے دریاواں نے رب دؤر تکر نہ جوڑے

گہت نے اس شعر تھیں ہی ایہہ گل باندی آئی جانی اے جے شاعر کی زبان ور چنگی پکڑاے۔ شعر پنج جس خیال کی نبھایا گیا نا اے اس نا بیان کرن نا طریقہ چنگا ہی نیہہ سگوں بہوں چنگا اے۔ اتھے ”پچھوڑے“ ہووے ”جوڑے“ کی جتنی چنگی طراں نبھایا گیا نا اے اس تھیں ایہہ گل دی باندی اشنی اے جے شاعر لفظاں نے مزاج نال چنگی طراں واقف اے۔ ”پچھوڑے“ نے استعمال نے نال ”ملیاں“ لفظ وی تعریف نے قابل اے۔ دوئی مصرعے اتنی موزوں ہین جے انہاں پنج شعریت پیدا ہو گئی نی اے جد کہ آج نے دور نی شاعری صرف خیال تکر ہی محدود ہوئی تہ رہ گئی نی اے۔ عام طور ور شعراء حضرات فن تھیں بالکل ناواقف ہین جد کہ شعر پنج ”کہہ آکھیا“ نے بجائے ”کسر اس آکھیا“ نی اہمیت متی اے۔ ”کسر اس آکھیا“ پنج فنی لوازمات شامل ہونے ہین۔ اس صورت پنج شعر پنج شعریت پیدا ہون اے۔ آج نے مے سارے شاعر

حضرات فنی خوبیاں تھیں بے نیاز ہیں۔ ایسہ وی ہوئی سکنا اے جے اوہ فن تھیں واقف ہی نہ ہوں۔

اُپر ذکر ہوئے نے گیت ناؤ اشعرو وی قاری نے دل بچ کبر کری پہنا اے ۔

چٹے گورے ہتھ ماہی مہندی سچیاں آساں لاواں

ڈپکاں ملن بیتیاں کچ لال بنگاں چھنکاواں

اس شعرنی وی جتنی تعریف کیتی جائے اتنی کہت اے۔ اس گل نی حیرانی ہونی اے جے شاعر سُن

قافیے کتھوں ٹھونڈی ٹھونڈی آندے ہن۔ صرف ٹھونڈے ای نیہہ سگوں پہوں چنگی طراں برتیاوی اے۔

ایہہ خوبی اس گل نابا سادہ بنی اے جے شاعر کی شعر نے بکھرے بکھرے پہلوواں ور چنگی پکڑ اے۔ اسیں

پہاویں لکھ کوشش کراں اس گیت نے دُویاں شعراں کی نظر انداز نیہہ کر سکے۔ ایہہ شعر تگے ۔

ڈک ڈک یاداں کی ماہی چھلکن نین کٹورے

بس اک وار ملیاں فرے گئے عُمر بچھوڑے

اتھے ”چھلکن نین کٹورے“ نی جتنی متی تعریف وی کیتی چلے کہت اے۔ اس نا ”عُمر بچھوڑے“

نال وی ڈوہنگا تعلق اے۔ گل اتھے ہی ملنی اے جے ایہہ شعر شاعر سُن آپ نیہہ آکھ بلکہ شعراں سُن اپنے

آپ کی شاعر کولوں آکھوایا اے۔

قمر صاحب نا ایہہ گیت وی قاری نی توجہ نامُحق اے ۔

رنگاں بچ ڈوکی بہار اُجاں ہور وی

بلیں بلیں چڑھسی خمار اُجاں ہور وی

گیت نے انہاں شعراں ور غزل نا انداز اپنا اثر چھوڑنا اے۔ اس نی وجہ تھیں شعرنی اہمیت ہور بدھ

گئی نی اے۔ ”اُجاں ہور وی“ ردیف سُن شعر زمی روں اُشمان بکر پُچائی شوڑیا اے۔ اس گلے ناوی شک

ہوئی جانا اے جے ایہہ شعر کے غزل نا مطلع اے حالاں کہ ابھی کوئی گل ہی نیہہ۔ اس گلواں اسیں آکھ سکے

آں جے ایہہ گیت نا نواں انداز اے۔ اس سلسلے بچ اک ہور شعر تساں نی خدمت بچ پیش اے۔ آؤ اسیں

اس تھیں لطف اندوز ہوواں ۔

راتاں نی سیاہی کی جوانی دیتی جانیاں

زلفاں لمیریاں سنوار اُجاں ہور وی

گیت ناہر شعر فنی خوبیاں نال پُر یانا اے۔ ہر شعر بچ ”اُجاں ہور وی“ سُن جیہڑی کشش پیدا کیتی اے

اُوہ تعریف نے قابل اے۔ اس گل تھیں وی اُس نیہہ مگر سکے جے انہاں نے گہتاں بچ وی غزلیت اے۔ سُن

بیان نے نال نال شعریت وی اے جس سنگ ہر گیت ہر شعر بچ موسیقی پیدا ہوئی گئی اے۔ ساریاں شعراں بچ

پہوں ہی سوہنے یہ خوبصورت قافیے برتے گئے ہن جس تھیں شاعرنی ادبی اہلیت نا اندازہ ہونا اے۔

جس ویلے جس گپتے نافذ کر کیتا جارہیا اے ور نظر سٹنے آں تہ اس شعر ور نظر آنی کھٹی جانی اے ۔

گل ایہہ ملا لاں والی تہ ملکی
کرنے میں شکوے شمار آجاں ہور وے

اُپر ذکر کیتے نے شعر بچ دوا مصرعے تیاں ساریاں خوبیاں نال پہریا ہویا اے۔ اس تھیں علاوہ ”
آجاں ہور وی“ بھر اں برتیا گیا نا اے ہور اس تھیں پہلیاں ”شکوے شمار“ اس گل نا باسا دینا اے جے شاعر کہنہ
مشق شاعر اے ہور اس کی فن ور چنگی پکڑا اے۔ اس گلے نا ثبوت لفظاں نا چنگی طراں برتوا اے۔ لفظاں نی
نشت و برخاست اے۔ ایہہ خوبیاں عام طور ور اردو نے اُچے پائے نے شاعر اں بچ ملکیاں رہنیاں ہن۔
اوہ وی اوہ شاعر جہاں نا تعلق ماضی نال اے ہور شعر بچ فن کی ترجیح دینے ہن۔ قمر صاحب مبارک باد نے
حق دار ہن جے انہاں اس طریقے نی اپنائی رکھیا نا اے۔ انہاں کولوں اس گلے نی میند رکھنی چاہنی اے جے
ایہہ خوبیاں دویاں شاعر اں توڑیں وی اڑاں کیاں جے ایہہ خوبیاں قدرتی ہونیاں ہن ہور قدرت نی
امانت ہن۔ جس شاعر کی نصیب ہوون اُس نا اخلاقی فرض بننا اے جے اوہ انہاں خوبیاں کی دویاں بچ وی
بندے۔ ایہہ اک تعمیری نظریہ اے ہور ایہہ دور تعمیری نیہہ تخریبی اے۔ انسان کوشش کرنا اے جے دویاں کی
کسراں متے تھیں متا نقصان پہنچایا جائے۔

پہاویں جے لوڑ اس گلے نی اے جے قاری نی خدمت بچ ہور وی کئی گپتاں نے شعر پیش کیتے جان
لیکن اتھے مجبوری ایہہ آئی پئی جے اس اُپر ذکر کیتے نے گپت نے اس شعر کی نظر انداز نیہہ کپتا جاسکنا ۔

تیریاں محبتاں نے لہوے سنگ رلیاں
سولی ور پڑھنے پیار آجاں ہور وی

جزاک اللہ..... کہہ خوبصورت خیال اے جیہڑا کہ بیوں سوئی طراں پیش کیتا گیا نا اے۔

اک ہور گپت نے اس شعر سُن ذہن ہور ولے کی کھولی تہ رکھ شوڑیا اے ۔

دل کمیا کلیجہ ماہڑا ڈولیا
رَت خیر کرے کاگ کھتے بولیا

شعر بچ دویاں خوبیاں تھیں علاوہ جیہڑا محاورہ استعمال کیتا گیا نا اے اس تھیں ظاہر اے جے قمر
صاحب شعر آکھنے ویلے اس نے ساریاں پہلواں ور نظر رکھنے ہن ہور بیوں چنگی طراں انہاں کی نبھانے
ہن۔ ایہہ ضروری اے جے اتھے گپت نا پورا بند پیش کیتا جائے ۔

دتی گلوے مُنڈھیرے چڑھی بانگ وے
آساں کچیاں کی لگی گئی لانگ وے
اکھیں دکھ دکھ رستے نی تھکیاں
بڈھی گئی مگی سجناں نی تاہنگ وے

یاداں غم نے بوہے کی آنی کھولیا
رَب خیر کرے کاگ کھتے بولیا

شعراں پنج جیہڑی روانی اے اوہ توجہ طلب اے۔

لوڑتہ اس گلے نی اے جے تمام گپت اتھے درج کیتے جان، درطوالت نی وجہ تھیں ایہہ ممکن نیہہ۔
اتھے وی تلو قمر صاحب نے اک ہو رگپت واخ، ایہہ وی بہوں ہی خوبصورت گپت اے۔

ڈلاں پنج لوڑیاں میں پتاں پنج لوڑیاں
جانے گتھے رہی گئیاں کونجاں پتاں جوڑیاں

مالیاں نے بھیس پنج باغاں کی اُجاڑیا
تہلا تہلا کری ساہڑے آہلے کی ساڑیا
پھل وی لتاڑے نالے کلیاں مروڑیاں

جانے گتھے رہی گئیاں کونجاں پتاں جوڑیاں

ساریاں گچاں پنج ایہی کیفیت اے۔ اس پنج صرف حُسن بیان ہی نیہہ، شدت جذبات وی اے
جیہڑی قاری نے دل کی پچھوڑنی اے۔ اس گپت نا آخری بند تلو، تھس وی ماہری طراں قمر صاحب نے
عاشق ہو جاسوگے۔ اس کی تلو تہ سوچو ہور اندازہ لاؤ جے جس ویلے شاعر حُسن اس گپت کی لکھیا ہوئی گا، اُس
نے اپنے دل نی کہہ کیفیت ہوئی ہوئی گی۔

پے گئے ہنیرے دیتے ہکنے توں رہ گئے
پھٹ نویں یاداں نے کلجے وچ پے گئے
قمر اُتار تہو پتاں نہ زلفاں نچوڑیاں

جانے گتھے رہ گئیاں کونجاں پتاں جوڑیاں

اتھے اس گل کی وی منا پسی گا جے قمر صاحب نویں نویں خیالاں کی شعراں پنج جہننا لے ہن۔

اس گپت پنج قمر صاحب حُسن کیہڑے ہنگ نال اپنے دلے نی کیفیت بیان کیتی نی اے۔ ملاحظہ

فرماؤ۔

ماہری ٹٹی گئی اڈھ وچوں ڈور کہ پتنگ وانگوں ڈولنی پھراں
سُکلی گیا ماہڑے لیکھاں والا پاغ کہ پانی پئی ڈولنی پھراں
قارئین نی توجہ اس کبھی وی موٹا ناہاں جے قمر صاحب سن لمیاں بحر اس پنج دی گپت آکھے ہن۔
لمیاں بحر اس نابرتیوا آپے پائے نے شاعر ہی کر سکنے ہن۔ جسراں کہ شروع پنج ہی اس گلے واخ اشارہ کیتا
گیا سی جے قمر صاحب پہاڑی زبان پنج اک قد آور غزل گو شاعر منے جانے ہن، اس واسطے ایہہ گل باندی

اے بے ادب فنی خوبیاں وروی اپنی چنگی پکڑ رکھنے ہیں۔ قمر صاحب نے لکھے گیتاں فی اک لمی چوڑی فہرست
اے۔ اس واسطے تمام گیتاں نا حوالہ دینا بہوں اوکھا اے۔ انہاں نے اس گیت نے نال ہی مضمون کی منک
چک کرن فی کوشش کرنا ہاں۔

راتاں فی سیالے نیٹاں لمیاں تہ کالیاں
تیریاں اڈیکاں ماہی اکھاں بچ پالیاں
راتاں فی سیالے نیٹاں لمیاں تہ کالیاں
چٹ لے فی مہندی نے رنگ سارے
باقاں سنگ رہی گئیاں اوٹھاں نیٹاں لالیاں
راتاں فی سیالے نیٹاں لمیاں تہ کالیاں

شاعر سن شعراں بچ جیہڑا منظر بیان کیا اے اوہ منظر بیان کرنا ہر اکس نے بے فی گل نیہہ۔ انہاں
خوبیاں کی تکی تہ قمر صاحب کی اگر اسیں پہاڑی نا نمائندہ شاعر آکھاں تاں وی بہوں کہٹ اے۔
جس ویلے اُساں اس گلے فی منی ہند اے بے قمر صاحب پہاڑی غزل نے نمائندہ شاعر ہیں تاں
لازمی ہوئی جانا اے بے انہاں فی پہاڑی غزلاں نے کجھ شعروں اتھے سا بچھے کیے جان۔ لیکن اُساں اوہ شعر اس
واسطے اتھے سا بچھے نیہہ کیے، کیاں بے اک تہ ایہہ مضمون صرف ہو صرف قمر صاحب نے گیتاں نے حوالے نال
اے دوئی گل اے بے اتھے گنجائش وی کہٹ سی۔ انہاں نیٹاں پہاڑی غزلاں ورا قلم سن پہلیاں وی اک مضمون
لکھیا اے ہو انشاء اللہ اگر موقع ملیا قمر صاحب فی اردو شاعری وراک مضمون قلمبند کرساں۔ اس واسطے میں
قارئین کولوں معذرت منگنا ہاں۔ دُعا کرساں بے قمر صاحب اس کولوں وی چنگے شعر آکھن ہو راوہ دُویاں نویاں
شاعراں واسطے رہنما ثابت ہووون۔

(اُردو تھیں ترجمہ: مفیہ رسول)

پہاڑی زبان تہ گیت

ادبی اہمیت تہ خصوصیت

پہاڑی زبان جتنی قدیم ہے اسی قدر ہک مکمل زبان بھی ہے۔ کدے بد قسمتی نال اسدا ماضی ادبی ذخیرے تھیں خالی ہے یا زمانے دیاں انقلاباں دی نظر ہو گیا۔ صدی دے آخری ستر دے دھا کے پنج اسدی نشوونما دور شروع ہو یا ہور سونے تے سہاگ ایہہ جے اس زبان دے بولنے والیاں سن اس دی ترقی تہ ترویج کوئی کسر نیہہ چھوڑی بلکہ جی جان لا کارات تہیاڑ ہک کر کا پہاڑی زبان کو آہنڈ گماہنڈ دیاں زبانیں دی برابری پنج آندے واسطے جو کچھ کیتا، اوہ واقع ہی قابل ستائش ہے ہور پہاڑی زبان تہ ادب نال منسلک شاعراں، ادبیاں یا لکھاریاں سن سوئی تھیں کہن کا پھال بکرتے چوکا تھیں سرے توڑیں زبان تہ ادب تے کم کیتا ہور اجدے وقایع اسیں فخر نال زبان تہ ادب تے گل کر سکدے ہاں۔ پہاڑی زبان پنج ابتدا کدے شاعری تھیں ہوئی، سیف الملوک یا لوک گیتاں تھیں، لیکن اس کو اگا بدھیندیاں نثر تہ نظم پنج ادبی کوچھی رچی دی ہے۔ عالمی سطح تے اسان کو حالاں مقابلہ نیہہ بلکہ مقامی سطح تے پہاڑی زبان کسی حد تک کھاڑے پنج مقابلے واسطے تیار ہے ہور اسدے محقق، ادیب تہ شاعر انتھک کوشش پنج لگے دے ہن۔ پراکیدی خصوصاً پہاڑی شعبہ سن اپنی محنت تہ لگن نال پہاڑی تہذیب تہ ثقافت کو گٹھیاں بچالیاں بچول کڈھ کا چارچن لائے۔

کدے پنج آکھاں تہ پہاڑی دی بنیاد لوک ادب تے رکھے گئی دی ہے۔ صرف پہاڑی ہی نیہہ بلکہ دنیادی ہر بڑی بکی زبان دی پس لوک ادب تے رکھے گیندی ہے۔ پہاڑی لوک کہانیاں تہ لوک گیتاں ہی آسیاں جہاں دی نہ کوئی تدوین آسی تہ نہ ہی تالیف۔ لیکن جسے پہاڑی زبان دی تحریک اٹھی تہ اس دے نتیجے پنج اوہ کم ہو یا جہڑا صدیاں تھیں پہاڑی فراموش کر کالمیاں لتاں ستا دا آسا۔ دُنیا دا ہک اصول ہے جے اتھا کسی بھی چیز کو پائیداری حاصل نیہہ بلکہ ہر دم بدلے رنگ کو اسیں دُنیا آکھساں۔

کندی کرناہ۔ کپواڑہ

اتھا تقاضے تہ ضرورتاں انسان کو بدلنے تے مجبور کر دیاں ہن۔ قدیم دور بچ کدے لوک ادب اوہ بھی جیہڑا سینہ بسینہ اگاڑا آسا زندگی ٹیدی رہی۔ انفارمیشن تہ مینیکشن دے ذریعے نہ آسے۔ ٹیکنالوجی تہ موجودہ ذرائع وجود بچ ہی نہ آئے دے آسے۔ اس واسطے اس پاسے کوئی خاص تنہاں نیہ دتے گیا پر ہک دور آیا جدوں انفارمیشن دے ذرائع پیدا ہوئے ہور تعلیم عام ہوئی پہاڑی بھی اس نور تھیں منور ہوئی۔ دنیا خانے دا پتہ چلیا تہ فرگچہ کا کمرے لک بدھا۔ کیاں جے اسدے پاسا نالوں کئی قافلے منظم ہوکا میلاں اگا لکھ گئے دے آسے۔ پر پہاڑی زبان صرف ہک بولی بلکہ پہاڑاں بچ بولے جلے والی ہک گمنام اواز آسی جدی نہ کوئی سناں آسی تہ نہ کوئی پہچان۔ اوہ دور بھی آسا جد کہ خود پہاڑی بھی نہ جاندا آسا جے اوہ کون ہے؟ آسدی پہچان کے ہے؟ آسدی زبان کے ہے؟ پارمی ہے ہند کو ہے پونچھی ہے وغیرہ؟ اوہ خود اپنی سناں نہ رکھدا آسا جے اوہ پہاڑی ہے، اوہ دیہاتی ہے بلکہ پہاڑی بولنے والے کوڈوے لوک اکیاں پھاڑ پھاڑ کا دکھدے آسے جے ایہہ کون ہے؟ لیکن جس ویلے پہاڑی زبان و ادب کو سرکاری سرپرستی حاصل ہوئی تہ فرایہہ زبان تہ ادب زندگی دیاں انہاں منزلاں تے ٹر پیا جسدیاں منزلاں دے نشان اج اساں کو نظر این لگے ہن۔

پہاڑی زبان بچ اسویلے ادب دیاں صفاں بچ ہر ہک صنف تحریر کیے گئی یا اسدے بارے کم چل رہیا ہے۔ راقم اتھا صرف پہاری گیت دے بارے بچ گل کرنی ہے۔ پہاڑی زبان بچ جیہڑے گیت لکھے گئے انہاں بچ ساجی، لسانی تہ ثقافتی تقاضے مد نظر رکھے گئے دے ہن ہور انہاں کو قدیم روایت نال جوڑنے دی پوری کوشش کیتی گئی تاں جے ایہہ اوپرے نہ لگن بلکہ اندا اس طور تے پیش کیا گیا داہے جے ایہہ لوکاں کو اپنے دل دی آواز لگن البتہ انہاں بچ حال دے جذبات کو پیش کیا گیا داہے۔ پہلیاں اسیں تھوڑا جیا گیت دا تعارف کر کہناں تہ فر پہاڑی گیت دے نمونے ہور انہاں تے مفصل گل کرنے دے حقدار ہو سکدے ہاں۔

گیت دی تعریف کراں یا گیت کس کو آکھدے ہن، موسیقی بچ گیت سُر اں دی ہک اتہجی لے ہوندی ہے جس بچ انسانی آواز شامل ہووے تہ اوہ گیت دے بول گاوے۔ گیت گایا گیندا ہے تہ انسانی آواز جیہڑی سُر بچ ادا کیتی جلے، اس نال موسیقی دے آلات دا بھی استعمال کیا گیندا ہے۔ کجھ گیت ایہے بھی ہوندے ہن جہاں بچ موسیقی یا ساز دا استعمال ممنوع ہوندا ہے تہ اسطراں گیت دے کل جزویات انسانی آواز تے مشتمل ہوندے ہن۔ گیت دے بول عام طور و شعری تے مشتمل ہوندے ہن تہ انہاں کو ادا کیے واسطے سُر تال دا پورا احترام ملحوظ خاطر رکھیا گیندا ہے۔

گیت یا تہ ہک ہی گلوکار گاندا ہے یا فر مرکزی گلوکار نال کئی دویاں آوازاں بھی شامل کیتیاں گیندیاں ہن، جیہڑیاں سُر چائے تہ اسدیاں ضرورتاں پوریاں کرنے واسطے شامل کیتیاں گیندیاں ہن۔

دوے گائیک عام طور تے وار وار بول یا مصرعہ دوہریندے ہین یا کدے مرکزی گلوکار دے ہم آواز
سُراں کو زندہ رکھنے بچ مددگار ہوندے ہین۔

گیت دے کئی قسم ہین جیہڑے شاعری، آواز تہ خطیاں دی بنیاد تے درجہ بندی بچ بٹھالے
گیندے ہین۔ جیاں لطیف گیت، کلاسیکی گیت، پاپ گیت، یا فرلوک گیت وغیرہ۔

گیت دی تعریف اسطراں بھی ہوسکدی ہے جے شاعری دی محسوسات دا غنائی اظہار ہے۔
شاعری جذبیاں دے طوفاناں کو لفظاں بچ قید کرنا ہے۔ جذبیاں کو لفظاں بچ قید کرنا کوئی سکھلا کم نبیہ مگر
شاعر جیہڑا لفظاں کو تخلیقی طور تے برتنا جان دا ہے اسدی مثال ترکری دے پلڑے تے بٹھا کے کو تو لے دی
خصوصیت رکھدا ہے۔ شاعری تاثرات دی فطری زبان ہے۔ شاعری حُسنِ تخیل تہ حُسنِ بیان دا بے ساختہ
مرکب ہے۔ لفظاں دا ترنم، اشاریاں تہ کنایاں کو اپنی چھول بچ گہنٹن کا سامنے ایندا ہے۔
تخلیقی گیت تہ لوک گیتاں بچ ایہہ فرق ہے جے لوک گیت عوام دے جذبات دا آئینہ دار ہین۔ انہاں بچ
عوام دیاں دلاں دیاں تہو کناساں بسی دیاں ہوندیاں ہین۔ لوک گیتاں بچ زبان دی چستی تہ صفائی داہر
کہٹ ہی تھیان دتا گیندا ہے۔ اسدی وجہ ایہہ ہے جے ایہہ عوام دیاں سینیاں بچوں بھٹ کا نکلدے
ہین۔ اوہ انہاں نال اپنے جذبات دا اظہار کردے ہین۔ ایہہ اظہار کسراں ہووے انہاں کو اس نال کوئی
غرض نبیہ ہوندی۔

تاں ہی اسیں دکھدے ہاں جے گیت بچ ڈنگے تریدے لفظ بھی آ گیندے ہین لیکن انہاں تے کسی
کو کوئی اعتراض نبیہ ہوندا۔ لوک گیت کوایاں ہند الاصل اکھدے ہین پر پہاڑی گیت اصل الاصل پہاڑی ہی
ہین۔ اندامادہ ایہہ زبان تہ تہذیب ہے۔ پہاڑی سماجی تہ لسانی ساخت اس اندر پُہر پورے۔ پہاڑی گیت کو
کسی دی سند دی لوڑ نبیہ۔ پہاڑی گیت کدے سینہ بسینہ اگا بدھدے رہے، نسل در نسل منتقل ہوندے رہے،
پہاڑی گیت واسطے پہاڑی، بحر ہی موزون ہے۔ اس بچ نظم نالوں موضوع دی کوئی پابندی نبیہ۔ اس بچ ہر
طراں دے موضوعاں تے طبع آزمائی کیتی جُل سکدی ہے۔ گیت بچ محبت تہ تنگی گنہے ملے دے ہوندے
ہین تہ اندامزاج انہاں عناصر تے تشکیل دتے گیندی ہے جس بچ غنائیت ہوندی ہے۔ غنائیت گیت
واسطے لازمی ہوندی ہے ہو ترنم، جھنکار تہ تھاپ اسدیاں خصوصیتاں ہوندیاں ہین، اسدا اپنا ہک تہذیبی مزاج
ہوندے۔

اتھاں کجھ نمونے پیش ہین تہ انہاں توں اسیں ایہہ اندازہ کر سکدے ہاں جے پہاڑی گیت دی
ادب تہ تہذیب بچ کتنی اہمیت ہے۔ محمد مقبول ساحل دا ایہہ گیت:

تہنیاں ہوون دھن پرا یا ، بڑیاں دا فرمانا
آگئی دل دی گل بُلاں تے آج میں بیہہ شرمانا

ہمت کر کے پھڑلے ماہڑی بنی شیر جوانا

میں تو ہڑے کبہر جانا بچاں ! میں تو ہڑے کبہر جانا

توہڑا کبہر ہو توہڑا چبارہ ، ایہہ ہے ماہڑا گہنا

ایہہ کبہر ماہڑے ماء پیو دا ہے ، میں نیہہ اتھے رہنا

چھوڑ دے ہن توں لک چھپ ملنا ، چھوڑ دے آنا جانا

میں تو ہڑے کبہر جانا بچاں ! میں تو ہڑے کبہر جانا

اس گیت بچ لوازماں پورے کیتے گئے دے ہن۔ غنائیت، ترنم تہ نسوانی فطرت داراز باندا

کیا گیا دا ہے۔ شاعر سن پہاڑی ثقافت کو پلے بہن کا اس گیت دے ذریعہ اظہار کیا دا ہے۔

اج انٹرنیٹ دے دور بچ پہاڑی ثقافت کو زندہ رکھنے دی ہک پہلی جی کوشش کیتے گئی دی

ہے۔ قاری محمد اشرف دے اس گیت کو ملاحظہ کرو:

چناں نہ رُس آج فی رات وے

تیری راہ تگاں دن رات وے

پل پل چیتے او نیاں مگی گلاں تیریاں مٹھیاں وے

ڈاکیے کی جائی چکھنی ہاں نیہہ آ نیاں تیریاں چٹھیاں وے

ہوئی ہنجواں فی برسات وے

تیری راہ تگاں دن رات وے

تیرے چھوٹھے لاریاں مگی گلیاں نے بچ رولیا

غیراں نا توں بن گیا میہہ پھیت دل نا کھولیا

اجاں کیتی نہ گل بات وے

تیری راہ تگاں دن رات وے

ایہہ گیت پہاڑی اصل سماج دی عکاسی دامظہر ہن۔

ذاکر شبنم لون دا ایہہ گیت لسانی تہ سماجی طور تے اوہی ماہلیاں تہ مرگاں دا ہر تنہیاں کھڑا ہے:

پردیسی ٹھولا ٹری چلیا ، تیرے ہجر کلہجوا ماہڑا سلیا

مری گیاں او اللہ جی غماں دے نال

اک واری مڑی دکھ بچاں ، کدوں آسیں مگی دس بچ بچاں

مری گیاں اوہ اللہ جی

اک دے جا نشانی میں یاد کرساں
سینے لاکے میں چن کی یاد کرساں
نالے اللہ اگے فریاد کرساں

مری گئیاں اوہ اللہ جی

گیت بچ اوہ جذباتی خلفشار نہ بلکہ گیت بچ مٹھا درد تہ نرم جی خوشی سننے والے کو جذباتی بنا
چھوڑا ہے ہو رآپا دہر چھک کہند ہے۔ کدے زیادہ درد یا بے حد خوش دا اظہار بیاں کیتا جُلے تہ اوہ
جلدی طبقاتی گیت بن گیندا ہے۔ اسطراں دا ہک گیت فدا گزارسن لکھیا دا ہے:

توں ہک واری نیڑے آ
خالی دل بچ ہے تو ہڑی جا
دل دیا اوہ محرماں
دور ماہڑے تھیں توں نہ جلیں او
سدھی راہ توں کدے نہ پھلیں او
نہ دیکیں توں مگو ابھی سزا

دل دیا اوہ محرماں

اس گیت دی سادگی تہ نرمیاش عام سامع یا قاری دے دل کو چٹ بچ قابو کر کہند ہے۔
انسانی جذبات نال رلدی ملدی گل اوہ تاولیاں ہی قبول کر کہندے ہین۔
خوش دیویتی دا ہک گیت ہے جس بچ تاریخی واقعیاء کو اج دے دور نال جوڑ کا مغلاں
دی خوش مزاجی تہ حساس طبیعت دا ہر اشارہ کر دیاں ہوئیاں پہاڑی سماجی تہ تہذیبی طور تے رونق
لیندے ہین:

کشمیر نی سیل کرائی دے کھنا، مغلاں آلے رستے
امری سیو کھلائی دے کھنا، مغلاں آلے رستے
مغلاں آلے رستے سُنیا یار ملن سنگ یاراں
نالے لاون رونق میلے نالے موج بہاراں
دل نی موج کرائی دے کھنا، مغلاں آلے رستے
چندی مڑھ نے قلچے، ستو ہونے بیوں کرارے
نالے شنگر چھمر سوہنے نکساں نال توہڑے
نوری چھم دہسالی دے کھنا، مغلاں آلے رستے

چہر گلی نی مرگے اندر ہر پاسے بھلکاری
موجاں ہوں سنگ تو اہڑے میں صدقے میں واری

مرگاں ڈیرہ لائی دے کھنا ' مغلّاں آلے رستے

میں اتھاں عرض کراں جے اس گیت بچ بٹھا بٹھا درد بھی ہے تہ خوشی دی اوہ لہر بھی ہے اس واسطے
ایہ عام پہاڑی زبان بولنے والے کو اپنے جذبات لگدے ہن۔ راجہ نذر بونیاری دا ایہ گیت جس بچ معاً
شرے دی تصویر صاف دسدی ہے ایہ بھی دکھ کہنو:

ڈوہنگا لکيا ہے دلا بچ تہر وے
ماہڑی سڑ گئی ہے تقدیر وے

ماہڑے دلا دیا محرما!
دہس ماہڑی ہے کے تقسیر وے
اسیں اتھا تہ نسیں کشمیر وے

ماہڑے دلا دیا محرما!
آ سپنے ماہڑے کو چہر وے
ہے اس بچ بھی تو ہڑی تصویر وے

ماہڑے دلا دیا محرما!
ٹڑے والی ہے ساء دی زنجیر وے
ہن چلدی نہ کوئی تدبیر وے

ماہڑے دلا دیا محرما!
چند جان ہوگئی ہے لہر ولہر وے
آ کا انہاں لہراں کو سیڑ وے

ماہڑے دلا دیا محرما!

گیت بچ دل دی گل کرنی ضروری ہے عام انسان دا درد بیان کرنا لازمی ہے۔

پرویز ملک دا ایہ گیت جس بچ اوہ چھپیا دکھ لفظاں وے ذریعے بیان کیتا گیا دا ہے جس ہر
ہک آدمی کو واسطہ پیندا ہے:

دل دلدار مئے
آجا تیرا پیار مئے
پل پل کرے آڑیاں
ساوان لایاں چہڑیاں

دُور پُہا بولے
 دُرد پرانے کھولے
 تن سگ من ڈولے
 میری ایہہ جگ بولے
 لکھ لکھ بولڑیاں
 ساون لایاں چہڑیاں
 زُلفاں سنوار فی آں
 پکھنو اُڈارنی آں
 آلے پئی مارنی آں
 صبر قرار نیہہ آں
 کھلی گئیاں جھکڑیاں
 ساون لایاں چہڑیاں

پہاڑی بچ لکھے گئے دے ایہہ گیت پہاڑی لوک گیتاں دے کافی نیڑے ہن۔ اندی ہیئت
 تہ ساخت مکمل پہاڑی ہے۔ ایہہ زبان کسی دُڑے دی لے تہ بخردی محتاج نیہہ ہے ہور نہ ہی الفاظ تہ مو
 ضوع دی البتہ ایہہ کدے عام سامعین تکرر چچ گچھے تہ فراس کو چارچن لگ گیسن۔

محمد امین ظفر دا ایہہ گیت غنائیت دی ہک اعلیٰ مثال ہے۔ اس بچ نسوانیت بھی ہے اس بچ سُر بھی
 ہے۔ پہاڑی بچ اسیں جس کو آکھساں لکا بھی ہے معنوی لحاظ نال بھی پہاڑی سماج دا عکاس ہے ملاحظہ کرو:

اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں
 دن راتیں راہ تکاں کھولی کے میں باریاں
 یاد تو اہڑی سجاں کدے دی نہ پُہلیاں
 کھان ، پَن ، چین پُہلے ، مہنڈھیاں ایہہ گھلیاں
 دہسی آ وے سوہنیاں کی ماہڑیاں اوه زاریاں
 اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں
 توں ماہڑی جد جان توں ماہڑا یار نی
 توں گیا جت میں بیٹھی بازی ہار نی
 تکاں نین سوہنے تو اہڑے زُلفاں پیاریاں
 اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں

صبرے نا پیالہ ماہڑا پھر یا اسے ڈھلسی
پہیت ایہہ سارا چٹاں چھپیا نا کھلسی
تواہڑے چکھے سوہنیاں میں چٹکیاں خواریاں

اڈ جا کبوتر اودہ لمیاں اڈاریاں

کبوتر اں ہتھ سنیا جو لنے دی پرانی روایت ہے۔ اپنیاں عزیزاں تہ بچناں دیاں
راہواں تکنیاں دور گئے دیاں یا بچھڑے دیاں داہر تہنیاں زندگی دے اوکھے تہ کتر بیڑے راہ
جیہڑے ہک سیت بھی چین تہ سکون داساہ نہیہ کہنن دیندے ایہہ گیت بھی پہاڑی معاشرتی تہ
تاریخی روایت کو سامنے رکھ کا لکھیا گیا داہے۔

شفیق عارش دا ایہہ گیت دکھو جس بچ درد غم دکھ تہ فریاداں ہن۔ اس گیت بچ شاعر ہک
ذکارانہ مہارت نال ہک پہاڑی نسوانی فطرت کو اسطراں بیان کردا ہے جے جیاں گیت بچ جان پئے
گیندی ہے۔ محبت تہ پیار دا اودہ جذبہ جیہڑا اس سماج دی علامت تہ سنجان ہوندا آسا۔

بچناں بے دردا کجھ مجرم وی لا سر ماہڑے
اینویں نہ ترفا کجھ مجرم وی لا سر ماہڑے
ماہڑے اودہ نین شتابی بس غم نیاں تصویراں
درداں سنگ سینہ چھلنی ارمان ہوئے فی لیراں
سب خواب ماہڑے کیوں ٹئے سٹریاں کیاں تعبیراں
تاریا سرخی نیا کجھ مجرم وی لا سر ماہڑے
بچناں بے دردا کجھ مجرم وی لا سر ماہڑے
میں باہر منڈیرے کھل کے کچر ہک بال سنواراں
ہر روز سویرے شامی اینویں ہی کاغ اڈاراں
اکھیاں فی تہیوی تھکی بے چین دلا نیاں تاراں
پردیسی راہیا کجھ مجرم وی لا سر ماہڑے
بچناں بے دردا کجھ مجرم وی لا سر ماہڑے

غنائیت نال پھر پور تہ روز مرہ دی بول چال نال رلداملد ایہہ ہک پہلا جیا گیت ہے جس
پڑھنے تہ سننے دے کنیاں کو ہک مزاتہ لطف ایندا ہے۔ ایہہ گیت ذاکر شبنم لون دا لکھیا داہے:

آئی جا پردیسا دل ڈاڈا تنگ وے
سہک سہک تیلہ ہوئی پیلا ہویا رنگ وے
آئی جا پردیسا دل ڈاڈا تنگ وے

دو سال دو مہینے چار دن ہوئی گے
 ڈبکی ڈبکی اتھروں چھولی ماہری تھوئی گے
 نہ کوئی کٹاں بالی نہ باہواں بنگ وے
 آئی جا پردیسا دل ڈاہڈا تنگ وے
 اُڈیک تیری کچر اک رکھساں گی چن وے
 چھیتی کھر آجا ہُن واسطہ ہے من وے
 مِگی چھوڑی غیراں دا تو کریاں نہ سنگ وے
 آئی جا پردیسا دل ڈاہڈا تنگ وے

بچھوڑے دی مارکتی سخت تہ ڈاہڈی ہوندی ہے۔ انساناں کو اندر رواند رہی کھامکا کا چھوڑ دیندا
 ہے۔ اس بچ صرف اتھرواں دیاں سوغاتاں تہ صلہ ہوندا ہے۔ تھہ کے ایندا ہے اوہ اس کولوں بچھو جیدا
 کوئی پچھڑ گیا دا ہوندا ہے۔

رشید قمر دا ایہہ گیت پُر مغز تہ ڈوہنگیاں نال رچیا بسا دا ہے۔ اس بچ گیت دی چاشنی ہے تہ
 نال ہی غزل داسر دے ہے۔ اس بچ کدے ہک پاسے تہ دُدی جان ہے تہ دُوے پاسے ہسدے زخم ہین:

بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 سُسراں چوں کرچاں میں تالی تالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 آپے وی نہ آیا کسے ہتھ وی نہ مہنچیاں
 رنگاں نیاں رتکھلاں ایویں پالی پالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 ٹہلی آئے رُٹاں سنگ پتراں نے قافلے
 مھلاں نیاں یاداں سٹھے ٹاہلی ٹاہلی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 سہرے نیاں تاراں لے بال جٹاں رہ گئے
 جفر ایویں جہراں نے جالی جالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 سنگواں نی رات کوئی آہلنا نہ آسرا
 ساساں نے چراغ راہواں بالی بالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں

سُسر اچوں کر چاں، تالنیاں کوئی اسان کم نیہہ رنگاں دیاں رتجھاں، رتجھاں ہی رہہ چھن
 فر انسان دی ساہ ٹردی رہوے۔ ہک مصرعہ ”ٹھنکی آئے رُتتاں سنگ پتراں نے قافلے“، کشمیر دے مو
 ساں تہ طبعیتاں دی عکاسی دا غماز ہے یا ”لئے بال جنڈاں رہ گئے“، ”ساساں نے چراغ راہواں“ تہ
 اجاں ساہواں کو سیاں، جیاں لفظاں سن اس گیت کو بہتریں گیت بنا چھوڑ یاداہے۔

خوش دیو مینی دا ایہہ گیت جیہڑا ہک پہاڑی دی محبت تہ اُلفت کو بیان کرداہے۔ ہک پہاڑی
 دی محبت و فاداری، جوان مردی غیرت مندی تہ نڈری، بانکا پن، رونق پُہر یا چہرہ، بڑے تھیں بڑا دکھ
 چھکے دی قوت تہ برداشت، ہک پہاڑی مددگار دے طور تے بھی اس گیت بچ شامل ہے۔

ماہڑے پہاڑ نیا ٹھولا تیرے باجھ رکیاں چینا
 تیرا چن جیا مکھوڑا تو اہڑا پہاڑ جیا سپنہ
 تیرے باجھ رکیاں چینا
 ماہڑے پہاڑ نیا ٹھولا برفاں پہاڑ ملے اتیراں
 اساہڑے نین ملے اتیراں اساہڑے دل رلے اتیراں
 تیرے باجھ رکیاں چینا
 ماہڑے پہاڑ نیا ٹھولا ٹھنڈی چھاں چناراں نی
 جیکر سنگ ہووے تیرا فر ہے موج بہاراں نی
 تیرے باجھ رکیاں چینا
 ماہڑے پہاڑ نیا ٹھولا متھے ٹور تیرے چکے
 چٹا دُدھ تیرا صافہ شملہ موراں ور ٹکے
 تیرے باجھ رکیاں چینا
 ماہڑے پہاڑ نیا ٹھولا ٹٹھے درد دلاں آلے
 ڈوبنگے سل آساں کھاہدے ڈوبنگے پیار آساں پالے
 تیرے باجھ رکیاں چینا
 ماہڑے پہاڑ نیا ٹھولا تیری ٹور زالی ہے
 پٹی پھمناں والی ہے، سٹی شاماں والی ہے
 تیرے باجھ رکیاں چینا
 ماہڑے پہاڑ نیا ٹھولا کالجے اڑک جدائی نی
 تیرے باجھوں میں چھڑکاں پے گئی چڑک جدائی نی
 تیرے باجھ رکیاں چینا

پہاڑی گیتاں بچ لچک بھی ہے، سرور بھی تہ ثقافت بھی ہے، ہور دردِ غم دا بیان بھی ہے۔ قاری
محمد اشرف دا ایہہ گیت جس بچ درد و غم بھی، گلہ شکوہ بھی ہے، پیار دیاں گلاں بھی ہین، ہور ہجر دی داستان بھی
ہے، گلگوٹو بھی ہے تہ کھلی فضا بھی ہے۔

پہنکيا قول قرار ماہڑا دلبر جانی
اکھیاں ہوياں چار بے قدراں قدر نہ جانی
اتھروں اتھروں رونی آں میں
غم نے ہار پرونی آں میں
ہُن توں دُور نہ جاياں اڑیا
ڈانڈی ڈکھیا ہونی آں میں

جس سنگ ہويا پیار اوہ ماہڑا دلبر جانی
اکھیاں ہوياں چار بے قدراں قدر نہ جانی
گیت ہجر نے گئی آں میں
اُج ڈانڈی پچھتانی آں میں
حالت جیہڑی ماہڑی ہوئی
دہسنے تھیں شرمانی آں میں

رُستی سو سو بار ماہڑا دلبر جانی
اکھیاں ہوياں چار بے قدراں قدر نہ جانی
بہلا واپس آیاں اڑیا
ہور نہ توں ترُفایاں اڑیا
اشرف نازک دل ہے ماہڑا
بحری چوٹ نہ لایاں اڑیا

کری بہوں بڈھیار ماہڑا دلبر جانی
اکھیاں ہوياں چار بے قدراں قدر نہ جانی
حیلے تہ ہاڑے، فراق تہ درد کو اس گیت بچ خوب بیان کیتا گیا دا ہے۔

محمد آزاد خان دا ہک گیت پیش ہے جس بچ اُلفت توں کہن کے جذبہ محبت تکر فریاداں تہ دل
دیاں حالتاں دا بیان ہے:

دِن لگدا نیہہ تہ رات لگے سال
اوہ چٹاں آکے توں دکھ ماہڑا حال

دل کو ماہڑے لہراں لہراں کہتا اس فراق
فر بھی سمجھیں پیار ماہڑے کو بچناں توں مذاق
دور ہے سوئی کولوں رکیاں مہیوال

اوہ چٹاں آکے توں دکھ ماہڑا حال
پاگل سمجھے پتھر مارے دُنیا ایہہ دیوانی
لگ گئی ماہڑے دل کو بچناں بھر توہڑے دی کافی
چپنا بھی ہُن ماہڑا ہویا ہے محال

اوہ چٹاں آکے توں دکھ ماہڑا حال
سجدے کراں مُڑ مُڑ چٹاں جاء میں وصلّاں والی
رَب دے در توں منگاں تلو بن کے اُج سوالی
مُر مُڑ کراں اُس رَب اُگے یارو ایہی سوال

اوہ چٹاں آکے توں دکھ ماہڑا حال

لیلیٰ مجنوں دے قصے کو اتھاں گیت دی صورت بچ پیش کیا گیا دا ہے۔ فراق سن دل کو لیراں
لیراں کیا 'فر بھی یار پیار کو مذاق سمجھدا ہے۔ سوئی تہ مہیوال دی جدائی دا درد بیان کیا گیا دا ہے۔ گیت کا رسن
محبت بچ دیوانے کو تھیر مارنے دا ذکر کیا دا ہے۔ دل کو بھر دی کافی لگ گئی دی ہے ہو وصالاں والی جائی کو ہچمنا
تہ اس کو سجدے کرنا۔ اس گیت بچ آخر کار لکھاری رَب دے در تے وصل دی دُعا منگنے واسطے کچھ رہندا ہے۔

پہاڑی گیتاں بچ صرف وصل تہ جدائی دا ہی ذکر نہیہ بلکہ مختلف موضوعات بیان کیے گئے
دے ہین۔ پرویز ملک ہوراں دا اک ہو رگیت نمونے دے طور تے پیش خدمت ہے:

سب جگ تھیں نیاریاں پیاریاں

شاناں ماہڑے دیس نییاں

آپے رَب نے اُگائیاں پھل کاریاں

شاناں ماہڑے دیس نییاں

اسنی شان نرالی لوکو

پھلنی ڈاہلی ڈاہلی لوکو

چار چو فیری رونق اتھے

ہر چہرے پُر لالی لوکو

اتھے ماریاں چوایاں اڈاریاں

شاناں ماہڑے دیس نییاں

ہر مذہب نا مان ہے اتھے
 گیتا تہ قرآن ہے اتھے
 ہندو ، سکھ ، عیسائی کوئی
 کوئی مسلمان ہے اتھے
 رہن جہنیاں محبتاں اساہریاں
 شانناں ماہرے دیس یتاں

یاراں نے ہاں یار البیلے
 بھناں نے اُس جھن پکے
 میلی اکھ نہ کریو کوئی
 دشمن نے اُس دشمن پکے

آساں رکھیاں نے پوریاں تیاریاں
 شانناں ماہرے دیس یتاں

اس گیت پنج ہک نواں تہ عوامی ہو رُح الوطنی تہ پہنائی چارے دے درس دی خوشبو ایندی ہے۔
 اُس محبت دی جیہڑی کجھ سال پہلیاں اسدے سماج تہ معاشرے دا حصہ آسی بلکہ سماج تہ انسانیت دی بنیاد تے
 کھلتی دی آسی۔ اج مادی دور پنج انسان تہ نہ رہیا بلکہ اپنے مفاد تہ مطلب پرستی اسدا دین تہ تہمزم بن گیا۔ خود
 غرضی سن اس کسی بڑے اژدھانا لوں نیگل کہدا لیکن گیت دی اوہ مہک حالاں تکر معصوم زندگی کو ہک نویں جلا
 بخشدی ہے۔ پہاڑی گیتاں پنج کھلدے پھلدے موضوع تہ مواد بھی ہے ہو رہاڑی لے تہ ترنم بھی ہے۔

گیتاں

میرے پر پت جھڑ نے پتر
 پنکھ تیرے رنگاں نیٹیاں لاراں
 موسم نی پہر کمی ڈاری
 آ وصالاں نی نظر اُتاراں
 مٹاں نے بل گھٹی جاوَن
 تہت تہپاں نے پھٹکی جاوَن
 جل پچاں پھل ، چچیاں تہاراں
 آ وصالاں نی نظر اُتاراں
 ساہ وچ جرکے کندے سرگن
 اکھیں یاد نے آتھروں ولکن
 ٹاہلی بھی اک رات گواراں
 آ وصالاں نی نظر اُتاراں
 روز ہوا سنگ پھچاں ناپاں
 لیتی اچھیاں سونے نیٹیاں چھاپاں
 باغاں مڑ فر پکھنو چاراں
 آ وصالاں نی نظر اُتاراں

تھانہ منگ درہال۔ راجوری

ہٹا کے جاں بس تیرے خیالاں
 سِکڑے پُناں تہ چکھی بالاں
 اچھ ماہی دوئے چول لہ سہاراں
 آ وصلّاں نی نظر اُتاراں
 آ مِنگاں بچ چھپاں لگاں
 لوے نور نے چکھے بُہگاں
 تگی جتاں میں آپے ہاراں
 آ وصلّاں نی نظر اُتاراں

❦ ❦ ❦

اچاول

بنّاں تیرے نیّاں جھیاں لکڑاں
 چُچیاں اُکھیں بچ تہوں چرنا
 کالکھ گوری بانہہ ور دُہنی
 پلکاں روں پیا کجلا ترنا
 راتی کلی کوئی پھل جاوے
 مہک تیرے جسمّاں نی آوے
 خوشبو دُیاں من نہیں پھرنا
 گھم پکاں سنگ ہولاں چہستاں
 تیرے خیال کی رستے دہساں
 کہنیاں کھاواں دل نہیں کرنا
 ہتھ ' موہنڈے ور چھالے لہن
 کشت تیری نے پالے لہن
 خاب دکھاں لہو بدل بہرنا
 پردیاں بچ زر کی پھوکاں ؟
 کل مکھلے کھر کی پھوکاں
 موسم ترن وصل نیہہ سرنا
 چُچیاں اُکھیں بچ تہوں چرنا

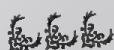
استہانان

سِلِ وِں تھکی سائیاں کھاساں
 عیدی وِں دی ٹاکیاں لاساں
 مڑ ماہی ہُن دِل نہیں جِرنَا
 چِیاں اُکھیں بچ تہوں چِرنَا
 ایہہ پتنگ نے بچے ہونے
 خاب غریباں بچے ہونے
 قمر کفیل بیہہ فارغ کرنا
 چِیاں اُکھیں بچ تہوں چِرنَا

بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 سُراں چوں کرچاں میں تالی تالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 آپے دی نہ آیا کسے بختہ دی نہ پہنچا جیہاں
 رنگاں نیاں رتجھاں ایویں پالی پالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 ٹہلی آئے رُتاں سنگ پتراں نے قافلے
 پھلاں نیاں پاداں سٹھے ٹاہلی ٹاہلی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 سہرے نیاں تاراں لئے بال جنڈاں رہ گئے
 جفر ایویں ہجراں نے جالی جالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 سنگواں نی رات کوئی آہلنا نہ آسرا
 ساساں نے چراغ راہواں بالی بالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں
 آجاں اکھیں گھلیاں نے آجاں ساہواں کوسیاں
 آجا ماہی حادثے میں ٹالی ٹالی رہ گئیاں
 بچ گئیاں بنگاں بانہواں خالی خالی رہ گئیاں

کونجاں اڈیاں تہ بول گیاں بولی با بلا
 ساہڑی ٹوریاں دُعاواں سنگ ڈولی با بلا
 نیل خوشیاں نے رنگاں نیاں لاراں تازیاں
 سدا بھیڑے پنج رہن ایہہ بہاراں تازیاں
 پھلاں نال پہری رہوے تیری چولی بابلا
 ساہڑی ٹوریاں دُعاواں سنگ ڈولی با بلا
 کچے میٹے نے چلبے تے کنڈال رہ گئے
 تیرے کوٹھے ورگھلے خیال رہ گئے
 چوڑ چپ چپ یاداں نی پھرولی بابلا
 ساہڑی ٹوریاں دُعاواں سنگ ڈولی بابلا
 راتی تاریاں کی دکھاں تہ لیکھ بولن
 میرے گیتاں پنج درداں نے سیک بولن
 آگ ہجراں نی جدوں وی گرولی بابلا
 ساہڑی ٹوریاں دُعاواں سنگ ڈولی بابلا

..... رشید قمر

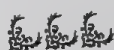
بس اک وارِ ملیاں فر پے گئے عمر بچھوڑے
 کندھے دریاواں نے ربِ دُورِ بکر نہ جوڑے
 چٹے گورے ہتھ ماہی مہندی سُچیاں آساں لاواں
 ڈپکاں ملن نیاں کچ لال بنگاں چھنکاواں
 ڈک ڈک یاداں کی ماہی چھلکن نین کٹورے
 بس اک وارِ ملیاں فر پے گئے عمر بچھوڑے
 بے سُد رتجھاں بچِ اساں گز گزِ بال بدھائے
 دُده دریا تہو کے نویں ریشم ہار سُکائے
 شاماں ترس گیاں کر کنکیاں ٹہلے نہ چھوڑے
 بس اک وارِ ملیاں فر پے گئے عمر بچھوڑے
 جہلم نے ساحل میں چن سنگ رات گزاراں
 اکھیاں نے بال دیئے تیرے خاواں نظر اُتاراں
 مَتاں من رکھنی ماہی فیر شکاراں موڑے
 بس اک وارِ ملیاں فر پے گئے عمر بچھوڑے

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اے.....چاند

لئے بال تہوئی کسے سنوارے تہ شاماں شرماں لکیاں
 چن کھلتا سی جہلماں کنارے تہ لہراں چلانا لکیاں
 بائیں گوریاں تہ بنگاں کچ ساویاں روپاں نی پرہت ڈولنی
 رنگ پھٹ پھٹ مارنے اڈاریاں تہ موسماں نی نیت ڈولنی
 اُلی آئے آسمانوں چن تارے جے زلفاں لہراں لکیاں
 اُھیں ڈوہنگیاں چناب نیاں لہراں تہ آسے پاسے لال ڈوریاں
 ہرے سوٹ وچ پری آئی کدھروں دے وچ کہن گوریاں
 تہیاں منگاں وچ چڑھنے نی نساہے تہ سدھراں ستان لکیاں
 کوئی پلے بچ ہوئی گیا میرا میں سمجھاں محول ہو گیا
 پینڈا سینکڑے کوہاں توں لمیرا کیاں کری کول ہو گیا
 ریتاں پانیاں نے دسی چنکارے تہ ایویں سرچان لکیاں
 کسے پیار نا پیغام کوئی پہنچیا جگ سارا چھوٹھ مارنا
 آساں چکھیا ہواواں جدوں لنگھیاں کوئی نہ سی خط ڈارنا
 ہے سی کچیاں خیالاں نا دھسارا تہ یاداں ترخان لکیاں

راتاں فی سیالے نیاں لمیاں تہ کالیاں
 تیریاں اڈپکاں ماہی اکھیں بچ پالیاں
 راتاں فی سیالے نیاں لمیاں تہ کالیاں
 پٹ لے فی مہندیاں نے رگ سارے پتھراں
 اٹاں سنگ رہی گئیاں اوٹھاں نیاں لالیاں
 راتاں فی سیالے نیاں لمیاں تہ کالیاں
 تہوئی تہوئی بینیاں کی بنگاں لئی رکھنی
 آجا ماہی لے کے نالے سونے نیاں بالیاں
 راتاں فی سیالے نیاں لمیاں تہ کالیاں
 آئی سی بہار آکے بیہڑے بچوں نگھ گئی
 سکتی گئیاں یاداں بچ پھلاں نیاں ڈالیاں
 راتاں فی سیالے نیاں لمیاں تہ کالیاں
 کئی چن چڑھے کئی شماں ایویں پے گئیاں
 کھکھر تلو سے آساں عمراں فی گالیاں
 راتاں فی سیالے نیاں لمیاں تہ کالیاں

﴿﴾

ڈاکٹر صابر مرزا

بھلاں بچ رکھیا اے، ڈاہلی ڈاہلی رکھیا
 آساں نا ایہہ دیا آساں بالی بالی رکھیا
 اُچیاں پہاڑاں نالے ماہلاں تھیں چرائی تہ
 زندگی نے کچے تیراں سالاں تھیں بچائی تہ
 چودھویں نے چٹاں ٹنگی پالی پالی رکھیا
 آساں نا ایہہ دیا آساں بالی بالی رکھیا
 رکھیاں توں چیتے ماہڑے نویں نویں رنگاں بچ
 ہسی تہ ہسایاں مگی زندگی نے سنگاں بچ
 یاداں نا ایہہ سونا آساں ڈاہلی ڈاہلی رکھیا
 آساں نا ایہہ دیا آساں بالی بالی رکھیا
 نویں ساوے گچاں نی توں رم جھم سنی جا
 پہاڑاں پنے جوگنے توں جوگی مہل چنی جا
 ماہڑے ساہواں چٹاں ٹنگی تالی تالی رکھیا
 آساں نا ایہہ دیا آساں بالی بالی رکھیا

~~~~~

شاہباز راجوری

شہر نے اُتھوں اُج دی دُہلے
قد میں قد میں خاب ہن پھلے
میں کے رسلے گیت لکھاں

ہُن بستی بچ خوف ہن جاگے
روز ہی مٹن جین نے تہاگے
لہو بگنے ہن مل بے ملے
میں کے رسلے گیت لکھاں

ہُن سرگی کوئی ہسنی نیہ ہے
شام نی رونق بسنی نیہ ہے
ڈر بچ دُہلے سب کھنر کُٹے
میں کے رسلے گیت لکھاں

چمنّاں ، چمنّاں قہر اُن بہرنے
پھلاں اُپر زہر اُن ترے!!
جبتے سک تہنہ کھورے پھلے
میں کے رسلے گیت لکھاں

بستی دی ہُن ہے پردیس ہی
روز مسافر دُڑنا رسی
بدھے پتھر کُٹے گھلے
میں کے رسلے گیت لکھاں

میں کے رسلے گیت لکھاں

.....بہروٹ، تھنہ منڈی۔ راجوری

شاہباز راہجوری

توں بول چہتے یے لرزے بول
 آساں روئے اتھروں تیرے کول
 توں بول چہتے یے لرزے بول
 پھل تیرے ہین ہنسے مٹیا
 دل چین ہین کھسنے مٹیا
 ہن اتھروں ماہڑے تول
 توں بول چہتے یے لرزے بول
 ایہہ خوشبو کھلری بولنی ہے
 دل دکھیا اسرائ پھولنی ہے
 توں تانگاں میریاں نالے جول
 توں بول چہتے یے لرزے بول
 ایہہ درد ، مصیبت کس نے ناں؟
 ایہہ دکھ نی چارے پاسے چھاں
 کیاں تھرتی ور ہین کہول!
 توں بول چہتے یے لرزے بول
 کیاں چپ ہیں درد بنڈانی نیہ
 ایہہ پہنار اساہڑے چانی نیہ
 ایہہ سنگل توں چپھ نی کھول!
 توں بول چہتے یے لرزے بول

میں چکھساں روز سوال تنگی
 دل سَلنا میرا حال تنگی
 دو اُتھروں توں وی آنی ڈوہل
 توں بول چہتے یے لرزے بول

توں خوشبو میں ہاں سوچ چھڑی
 اُس چنے دوئے کبڑی کبڑی
 کوئی کرنا میہ ایہہ پرچول
 توں بول چہتے یے لرزے بول

ایہہ اُتھروں میرے ہین پیراں پہنار
 ایہہ خوشبو تیری وی نَس ہار!!
 ایہہ تھرتی منگنی روز تمول
 توں بول چہتے یے لرزے بول

اُس شاہباز اُداس فقیر
 منگنے ہاں اک سبز لکیر
 گن پے نی ماہڑے بول؟

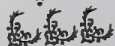
توں بول چہتے یے لرزے بول
 توں بول چہتے یے لرزے بول
 اُساں اُتھروں رولے تیرے کول
 توں بول چہتے یے لرزے بول

عبدالحق صاحب

شاہباز راہجوری

گہنگھتے اوہ گہنگھتے گھتے تیرا آہلنا
 آہلنے نا پہنیت اڑیا دلے کی سہلانا
 گہنگھتے اوہ گہنگھتے گھتے تیرا آہلنا
 آس پہنیری پینڈیاں تھیں مہہ ہے کدے تھکنی
 بوہے بوہے آنی جانی رہیں کتیاں تگنی
 لنگھی جاسی رت سوئی توں ہی رہیں چھکنی
 دے راتی تگی رہی دُکھ ایویں بالنا
 گہنگھتے اوہ گہنگھتے گھتے تیرا آہلنا
 پھگنے نی پُملیاں دین مگی آلے او!!
 رتی رتی آج توڑی درد سارے پالے او
 بن سارا شوکی شوکی سدا ہے نالے او
 مَن کیہڑی ڈالیاں کی پانی دے ہی ہے پالنا
 گہنگھتے اوہ گہنگھتے گھتے تیرا آہلنا
 اتھے اتھے جتھے جاسیں دل پہنیرا نسا!
 کدے رون خوشیاں تہ کدے غماں ہنا
 بے لگامی جی ساری ، راہ کیہڑا دہنا
 گہنٹیں گہنٹیں زہر سارا سنگیوں ہے ٹہلانا
 گہنگھتے اوہ گہنگھتے گھتے تیرا آہلنا
 راجہ راجہ راجہ

نہ کوئی تقدیراں بندے نہ کوئی تدبیر
 دیر سویرے آپے پھرنے رنج خوشی تصویر
 خوشی تصویر دیر سویرے آپے پھرنے رنج خوشی تصویر
 نہ پھلاں نے رنگ انوکھے نہ خوشبو نے ہرکار
 گچھ لکیراں ہوں سولیاں بدن گچھ آثار!
 کس نے عملوں کس نی گلوں ہونی ہے تاثیر
 خوشی تصویر دیر سویرے آپے پھرنے رنج خوشی تصویر
 گچھ پھلاں نے ہنس ہنس مارے گچھ دلے نی لوڑ
 سول خوشی نی پلے پھلنی ہنسی روہ توں توڑ
 میں خاباں نے بوہ کھولی ڈپکاں سبز لکیر
 خوشی تصویر دیر سویرے آپے پھرنے رنج خوشی تصویر
 سب گچھ مٹی ہتھو ہتھی بدن رنگ نظام!!
 دو کھڑیاں نے سارے رشتے تابنگاں نے پیغام
 نہ سمجھاں ، نہ سمجھاون ہوون ڈوبنگے پہنیت فقیر
 خوشی تصویر دیر سویرے آپے پھرنے رنج خوشی تصویر
 اس تہرتی در ایاں ہی رہن تہنپاں چھاماں نال
 مورکھ سوچے نہ کر تاول تنکا جا جنجال
 ایہہ کیہڑیاں شہباز غنیمت اُس یادے نے چیر
 خوشی تصویر دیر سویرے آپے پھرنے رنج خوشی تصویر

شاہباز راجوروی

فر آسی پھلکن بہار
 فر پھلسن تہ کونجاں گلزار
 آسن مڑ
 آسن مڑ
 ایہہ چنناں نے ہین لیکھ
 اتھے آنے ہاڑ نے سیک
 اتھے ہون سیال ہزار
 آسن مڑ
 ہے ہتھ کسے نے ڈور
 ایہہ موسم ٹور و ٹور
 ہے سچی بچ انگار
 آسن مڑ
 اس پہو لے ہاں شہباز
 ہے سب گچھ راز و راز
 تکی تہرت نے خاب ہزار
 آسن مڑ
 تہ کونجاں

۱۱۷

خوش دیوینی

کھسن گیا میں تھیں اوہ گراں لوکو
 جتھے بسنی سی ماہری ماں لوکو
 کچا کوٹھا کھلا پیار ہے سا
 حُب لب ہے سی، مٹھ پیار ہے سا
 کٹی لینے ساں تپ تہ چھاں لوکو
 جتھے بسنی سی ماہری ماں لوکو
 رتجھ پیار نے نال کھلاونی سی
 لاڈ کری کری سپنے لاؤنی سی
 اُس جانی روں کہول کہماں لوکو
 جتھے بسنی سی ماہری ماں لوکو
 رونق پتری، رچنے کہناڑیاں نی
 نیہہ پنہنی رات کھلاڑیاں نی
 خوش باش ہے سی چند جاں لوکو
 جتھے بسنی سی ماہری ماں لوکو
 بڑے کوفرے کہنے چنار ہے سن
 نالے اڈنے کونجاں نے ڈار ہے سن
 نپلو کہنائی دے جدھر جاں لوکو
 جتھے بسنی سی ماہری ماں لوکو

متصل نیواریکیشن کمپلیکس۔ پونچھ

ٹھنڈے پائیاں ور رول پہنول ہونا
 پانی پہر نیاں ہاسا مخول ہونا
 بڑی رونقی سی ساہڑی باں لوکو
 جتھے بسنی سی ماہڑی ماں لوکو
 رشتے پیار نے سانجھ پہلیاں سن
 چراں حُب نیاں جوتاں بالیاں سن
 اک مک سا سارا گراں لوکو
 جتھے بسنی سی ماہڑی ماں لوکو

نین سُلکھنے ، رتیاں کھا کھاں
 تنگی پٹیاں نا چن آکھاں
 او جائیے ماہری
 او دِل نی رائیے
 گھلا ڈھلا جو بن تیرا
 تھر کے تھر کے تن من بہتیرا
 او گپتاں گائیے
 او دِل نی رائیے
 مہر محبت لانے آلی
 قول قرار نبھانے آلی
 او سچیاں قسماں کھائیے
 او دِل نی رائیے
 دِل آکھے میں کہول کہماواں
 نالے توں ور صدقے جاواں
 او جند جائیے
 او دِل نی رائیے

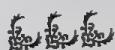
~~~~~

خوش دیویتی

آ برہیا نی موج منایے
 ٹھوکان بہکاں ٹھنڈیاں لایے
 بسوہل ملائیاں آلا
 ویلہ لکیاں لائیاں آلا
 لکیاں لائیاں توڑ چڑھائے
 آ برہیا نی موج منایے
 چھن چھنکائے باہون
 دل بچ حُباں جِرساں لاون
 ناڑے اُپر رونق لایے
 آ برہیا نی موج منایے
 نی پھلکاری سوئی
 رُت رنگیلی پیاری سوئی
 سوہنے نے سنگ نین ملایے
 آ برہیا نی موج منایے
 نا کہونکار پیّا اے
 کتیاں بچ شونکار پیّا اے
 تلیاں نے بچ نچھے گایے
 آ برہیا نی موج منایے

لگی لائی چھوڑی مٹھ پیار چھوڑی
 ٹری گیا ماہڑا سوہنا یار چھوڑی
 نہ آس اُمید نہ پتہ نیواں
 تیرے باج میں سکیا کِیاں جیواں
 گتھے جانی بیٹھا ایں بہار چھوڑی
 لگی لائی چھوڑی مٹھ پیار چھوڑی
 ماہڑی چند تہ جان قربان توں ور
 میں کہول کہماوساں جان توں ور
 نہ کریاں توں اَبے زار چھوڑی
 لگی لائی چھوڑی مٹھ پیار چھوڑی
 ماہڑا باغ بہار گلزار توں ایں
 چند جان توں ایں مٹھ پیار توں ایں
 کدھر گیا ایں پیار ستکار چھوڑی
 لگی لائی چھوڑی مٹھ پیار چھوڑی

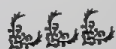

آئی سجاں نی یاد، دل ڈولی وے گیا
 دبی مُدتاں نی آگ کی گرولی وے گیا
 ہنچی، ہڈکاں، ہسیراں تہ یاد آئیاں
 لائی ڈم ایہہ کیلجے پنج بھئی جاناں
 آیا اک پل، غم باہی، چھولی وے گیا
 دبی مُدتاں نی آگ کی گرولی وے گیا
 گھنداں، کبریاں، بچلیاں کی کچھنا رہیاں
 یاداں تیریاں تہ تازیاں میں کرنا رہیاں
 دل فر وی تہ ماہڑا، جند کھولی وے گیا
 دبی مُدتاں نی آگ کی گرولی وے گیا
 کدے اُراں پراں تیکنے تہ ڈکھنے وی ساں
 اک دُوے کولوں چھینے تہ لکھنے وی ساں
 انہاں ہولاں پنج آزاد جند رولی وے گیا
 دبی مُدتاں نی آگ کی گرولی وے گیا

سورنگوٹ۔ پونچھ

سورنگوٹ۔ پونچھ

گل پیار آلی لائی ' مڑی جایا نہ کرو
 ایویں لارے پتے تس وی تہ لایا نہ کرو
 ڈیرے لمی لمی دلے نے میں رکھنی رہی
 کھڑے پیار آلے ڈاہی تہ میں تکنی رہی
 اک داری آئی مڑی جایا نہ کرو
 ایویں لارے پتے تس وی تہ لایا نہ کرو
 بہاری پھیری نالے راہواں لمی لمی رکھیاں
 راتیں جاگی جاگی یاداں دل سامی رکھیاں
 دلوں کھڑی کھڑی گھاں تہ بنایا نہ کرو
 ایویں لارے پتے تس وی تہ لایا نہ کرو
 کلیجہ درداں تہ ماہڑا ہن پھری شوڑیا
 نالے چراں ایہہ سینہ وی تہ ساڑی شوڑیا
 رلی غیراں نال آزاد کی ستیا نہ کرو
 ایویں لارے پتے تس وی تہ لایا نہ کرو

شیخ آزاد احمد آزاد

اک پاسے چہنگاں پیار نیاں
 کچھ گلاں قول قرار نیاں
 میں گیت پیار نے گانی ساں
 جند اپنی کہول کہانی ساں
 ساں اپنے ملک نی غلی میں
 کھادی سینے رَج رَج گولی میں
 میں تہ کفنی نہ ہی لانی ساں
 جند اپنی کہول کہانی ساں
 رَت کرے جے جذبہ آوے اودہ
 ہر کوئی گیت تہ گاوے اودہ
 جیڑا چرخہ ڈاہ ڈاہ گانی ساں
 جند اپنی کہول کہانی ساں
 آج بوہے آگ نہ بالی ہے
 کچھ دل نا رُٹھا مالی ہے
 کدے اکھیوں دُور نہ جانی ساں
 جند اپنی کہول کہانی ساں

شیخ آزاد احمد آزاد

ٹھنڈاں کہنیاں آئی بہار
 نہ کر اتنا سوچ و چار
 سوہنے ہوئی گئے سب تیار
 گے ٹھوکاں جاساں
 گے ٹھوکاں جاساں
 اُتھے کہنیاں کہنیاں چھاواں
 یہساں رل مل نال پیراواں
 پیریاں کہناہ میں کئی چاواں
 ٹھنڈیاں نالے ہوسی گا
 گے ٹھوکاں جاساں
 گچھیاں چچی تہ پھنچی پیرساں
 فر کنڈھور نی سبزی چنساں
 گایاں منجھیاں کہناہ وی تہرساں
 نالے ہوسن قول قرار
 گے ٹھوکاں جاساں
 کن کولیاں چن چن کھاساں
 نالے رل مل موج مناساں
 ڈنگی اپنی اپنی ڈاہساں
 گچھ پکسن بے شمار
 گے ٹھوکاں جاساں

نیلے تلے ، یاداں ملے
 جھٹھے ہونے ساں اکہٹے
 اللہ کرے جے لیکھ سوتے
 سوہنا میل جائے اک وار
 ٹھوکاں جاساں گے
 توں آ ماہڑیا دلدارا
 تنکاں نوری چھم نظارا
 ہووے رنج وی دؤر ایہہ سارا
 جھٹھے پینی مست پھوار
 ٹھوکاں جاساں گے
 آیا پنج تاری نا تارا
 ہاں تہ اس ویلے میں کہنارا
 آ ہُن کھیڈاں کھتوں ٹلا
 نالے کراں تہ رنج پیار
 ٹھوکاں جاساں گے
 اوہ تہ ٹھوکاں نی ہے رانی
 نالے اُس نی اڑ جوانی
 مگی یاد بڑی ستانی
 سپنے یاداں نا کھلیار
 ٹھوکاں جاساں گے

ﷲ ﷲ ﷲ

اُس بسے بچ پہاڑاں نے
 تہ شنگراں نالے ناڑاں نے
 سنکیاں فی غلامی کرنے ہاں
 دشمن تھیں کدے بیہ ڈرنے ہاں
 ہاں سگی اُس لاچاراں نے
 اُس بسے بچ پہاڑاں نے
 اساہڑی بولی مٹھوی پہاڑی ہے
 ایہہ مائی ماہڑی تواہڑی ہے
 اُس عاشق ہاں دلداراں نے
 اُس بسے بچ پہاڑاں نے
 اُس تمہی گدتی لانے ہاں
 تنہ پگ تہ شہراں جانے ہاں
 اُس بندھاں غم غمخواراں نے
 اُس بسے بچ پہاڑاں نے
 اُس ڈراں نہ سپنہ پہگیاڑاں تھیں
 انہاں بکیاں اُچیاں ' کاڑاں تھیں
 اُس شیر وطن نے پہاڑاں نے
 اُس بسے بچ پہاڑاں نے

ہین ہندو ، مسکلم ، سیکھ پھرا
توں شک اس پنج نہ آن ذرا
ہتھ پکڑ لیو بیماراں نے
اس بنے پنج پہاڑاں نے
حق ساہڑا ایس ٹی سگیو
اٹھو ہن جلدی ٹس اٹھیو
پہت کھول دو درباراں نے
اس بنے پنج پہاڑاں نے

.....ڈاکٹر مرزا فاروق انوار

لنگھ گیا کوئی ہائے دُوروں آلمہ مار کے
 برچھی اوہ طعنیاں نی سپنے بچ مار کے
 یاداں والی سولی جیسی چہنگ تے ہمار کے
 لنگھ گیا کوئی ہائے دُوروں آلمہ مار کے
 لکھ نالوی رولیا سی بجاناں پیاریاں
 جہاں نی اڈیک بچ عمران گزاریاں
 اوہ ہی آج ٹری گئے نی بجاناں بسار کے
 لنگھ گیا کوئی ہائے دُوروں آلمہ مار کے
 لکی پُر مدتاں تھیں بولی اے کاگنی
 دے تگیاں رستے میں راتی رہواں جاگنی
 بنی ٹھنی بیٹھی رہی سنور سنوار کے
 لنگھ گیا کوئی ہائے دُوروں آلمہ مار کے

جہند پیٹی ماہلیاں ، پھوار تیری ساونا
 گوزریاں نوتاں مڑ فر کدوں آونا
 ٹریاں نی یاداں آج خود کی شکار کے
 لنگھ گیا کوئی ہائے دُوروں آلمہ مار کے
 درداں نی چڑ رکھی سام سہال نی
 سین نہ دتا جس رکھا جگال نی
 جی ہوئی بازی ٹریاں نی میں ہار کے
 لنگھ گیا کوئی ہائے دُوروں آلمہ مار کے
 مہنگے مہنگے

بدھ کنہ تھنہ منڈی۔ راجوری

.....ڈاکٹر مرزا فاروق انوار

محبت نی کسوٹی پُر تنگی میں آزماساں گا
ایہہ ماہڑا فرض اے سچنی تہ میں اس کی نبھاساں گا
خزاں لکھ وار آوے ایہہ تواہڑے نال وعدہ اے
تواہڑی مہنڈھیاں بچ اک تازہ پھل سجاساں گا
محبت نی کسوٹی پُر تنگی میں آزماساں گا

توں گڈی بن کے اسماناں نے بچ پیٹی ڈولہنی رہیں
کسے نی یاد بچ نالے توں اتھروں ڈولہنی رہیں
تہ فر دکھاں نیاں چوڑاں وے نالے کھولنی رہیں
تنگی میں پریم پھر یا گیت اُس ویلے سناساں گا
محبت نی کسوٹی پُر تنگی میں آزماساں گا

توں پکھروں بن کدے سہکاں نے بچ اک بار آ جاویں
دلے نی چہڑ کی تجھن لئی دلدار آ جاویں
پہاویں توں کوئج ہیں پر چھوڑ کے توں ڈار آ جاویں
ملم سڑنے دلے پُر تیرے ہتھوں ای لواساں گا
محبت نی کسوٹی پُر تنگی میں آزماساں گا

کچر تک یاد تیری دل نی دُنیا جاڈنی رہی
حسن نی لاٹ دُوروں جگر ماہڑا ساڈنی رہی
تواہڑی نظر چوراں نی طراں بس تاڈنی رہی
تہ میں انوار اُسنی یاد نی کفنی سواساں گا
محبت نی کسوٹی پُر تنگی میں آزماساں گا

~~~~~

.....نثار راہی

آئی بدلاں فی پھوہار، اکھیاں کھول ذرا
 فر آئی مڑی بہار، اکھیاں کھول ذرا
 بڑے کاگ اڈ اڈ آون
 جانے کیہڑی گل سُناون
 جوگی کولوں فال کھڈھاون
 لگبو اپنی باری لاون
 دلائیاں نہ توں بسار، اکھیاں کھول ذرا
 فر آئی مڑی بہار، اکھیاں کھول ذرا
 میرے آکھے نا توں کریاں مان
 توں ہی میری جند تہ جان
 تیرے نال اے میری شان
 مگی اپنی دے پشان
 امیدیاں نا کھہر بھریاں یار، اکھیاں کھول ذرا
 فر آئی مڑی بہار، اکھیاں کھول ذرا
 ایہہ دل ڈانڈا کھہرانا اے
 نت اکھیاں پانی باہنا اے
 بچ بیہڑے کھڑا ڈانڈا اے
 کچھ ہور سیاہ پانا اے
 رکیاں ہوسی بیہڑا پار، اکھیاں کھول ذرا
 فر آئی مڑی بہار، اکھیاں کھول ذرا

فر آ چھپیا بولی جا
 تہ پہنیت دلاں نے کھولی جا
 رکیاں گزری ایہہ پرچولی جا
 ایہہ کندے راہ توں رولی جا
 نہ کریاں کوئی ہُبکار ، اُکھیاں کھول ذرا
 فر آئی مڑی بہار ، اُکھیاں کھول ذرا
 دل ہمیش الجے کھانا رہنا
 اُکھیاں پنپندر کی ترسانا رہنا
 نالے اُکھیاں ہنر بہرانا رہنا
 نت نویں تاناہنگ جگانا رہنا
 ایہہ ٹنسی کدوں بُخار ، اُکھیاں کھول ذرا
 فر آئی مڑی بہار ، اُکھیاں کھول ذرا

تہ پہنیتِ دلاں نے کھولی جا

ایہہ کنڈے راہ توں رولی جا

نہ کریاں کوئی ہُبکار، اُکھیاں کھول ذرا

فر آئی مڑی بہار، اکھیاں کھول ذرا

وَلَمْ يَمُوتْ بِمَيْمَنِهِ اَلْبَمْبُ كَهَانَ رَهْنَا

آکھیاں نپندر کی ترسانا رہنا

نالے اکھیاں نیر بہرانا رہنا

ست نویس، تاهنگ جگانا رہنا

یہ ٹنسی کدوں بخار، اکھاں کھول ذرا

آئی مڑی بہار، اکھیاں کھول ذرا

三

ڈاکٹر جہانگیر دانش

ایہہ صداقت دے چے پرستار ہین
 اندے دلاں بچ رواں ہے وفا دا لہو
 ہین محبت دی تصویر اہل وطن
 اندیاں رگاں بچ ہے شفقت دا پھر دا لہو
 قوم دے باغ بن گچھا رشک بہشت
 مک چھن خزاں دے سارے نشان
 آزادی دی قیمت تیں سمجھو ذرا
 مک گیسن غلامی دے سارے نشان
 آون طوفان کدے لکھاں سخت تر
 لکھ کرکن برق و شرر سنگو
 دلاں بچ نے دلوں عزم بھی ہے جوان
 ہور ہمت بھی رکھو ہمسفر سنگو
 ہین محبت دی تصویر اہل وطن
 اندیاں رگاں بچ ہے شفقت دا پھر دا لہو
 ایہہ صداقت دے چے پرستار ہین
 اندے دلاں بچ رواں ہے وفا دا لہو

دردِ دل

دلدار کرتاہ۔ کپوارہ

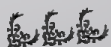
شیخ ظہور

آ آڑیے چھٹ بوہ ماہڑے سنگ سُن ماہڑے دل نے روہڑے
 میں دکھاری لیکھوں ہاری ماری نت بچھوڑے
 اڈنا اڈنا اک پکھیرو اندر ساہڑے بڑیا
 پہنکھا پہنانا ٹوڑے خاطر آن کندالیں چڑھیا
 چھنجیاں ، پچھیاں سب پھرو لے گجھ دی ہتھ نیہ آیا
 توسی تاسی ہر ہر کھیرا جاں اڈن ور آیا
 کوٹھا بند کیتا چو طرفوں میں بوہے روہڑا لایا
 جتناں سنگ جائی قابو کیتا مڑ دل نے پنجرے باہیا
 پوڑی گٹ کھولن کھرنی اکا مُنہ نیہ لانا
 نہ ہسنا نہ رونا مویا نہ ہی نین ملانا
 نیندر ، چین ، آرام دواں نے پھڑ گئے پارے ہاروں
 پھستی جان گروکی اندر نہ کوئی دوا نہ داروں
 جے چھوڑاں فر گتھے لوڑاں نہ چھوڑاں مر جاسی
 اپنا خون مشوم نمانا سر ماہڑے خنر جاسی
 بٹا رکھ کلیجے اُپر میں ایہہ ٹھانی بیٹھی
 چھوڑن خاطر پنج پیرے آخر آنی بیٹھی
 کھول دتے سب پہت دروازے نالے ہر ہر تاکی
 گہاڑی سٹیا بوہا دل نا گجھ نہ رکھیا باقی
 دل تھیں اتری ہولی ہولی چھولی اندر آیا
 نیناں سنگ فر نین ملائے تہ اتنا جتلایا
 پرہت مناسب ہر گز نہ ہی پنج پکھنو انساناں
 مار اڈاری پنج خلاواں اڈر گیا مرجاناں

۶۸۔ فیروز لین سٹیلا رٹ کالونی، بٹھنڈی موڑ۔ جموں # 9797554808

ہانے توں مری جاسیں گی ، گجھ نہ گجھ توں کری جاسیں گی
 دکھ رویا نہ کر ، دل مہلویا نہ کر ، روئی روئی مری جاسیں گی
 ہانے توں مری جاسیں گی ، گجھ نہ گجھ توں کری جاسیں گی
 چار تہیاڑے حیات نے سارے اڑے ، ادھ دی شوڑا لنگائی رونے تہونیاں
 ماہڑی گل سن گئے ، چہنڑے دل نے گواہڑے ، سوچی سوچی مری جاسیں گی
 ہانے توں مری جاسیں گی ، گجھ نہ گجھ توں کری جاسیں گی
 سبز باغاں نا منظر دھسائی کھڑے ، ہنیریاں بچ سراہاں نا ایہہ دیوتا
 دودھلی مٹھرے ، بڑھ نہ بچ پنجرے ، پہنیت کدھرے چڑھی جاسیں گی
 ہانے توں مری جاسیں گی ، گجھ نہ گجھ توں کری جاسیں گی
 تاریاں مارنے رکھی کچا کہوا ، سوئی آخر چھلاں نی نذر ہوگئی
 عشق نی ایہہ چنّاء ، اف جدا نی پناہ ، ادھ ڈبی توں تری جاسیں گی
 ہانے توں مری جاسیں گی ، گجھ نہ گجھ توں کری جاسیں گی
 عمر نیہہ ایہہ تواہڑی دکھاں واسطے ، نہ چکھیں پہنولے ایہہ پڑی زہر نی
 چھسیں شالا توں خوشیاں تہ ماناں اندر باج رہیں جری جاسیں گی
 ہانے توں مری جاسیں گی ، گجھ نہ گجھ توں کری جاسیں گی

بندیا بندیا وے بندیا اکھاں کھول مغز نیا گندیا
 بندیا بندیا وے بندیا اکھاں کھول مغز نیا گندیا
 نہ کر میری تیری چٹلیا دُنیا کس نی ہوئی
 مارے کتنے گُبرو اِس نے ایہہ پر آپ نہ موئی
 اک ہتھ اندر دولت اِس نے دُوے اندر کاسہ
 تھوکھا چھوٹھ فریب بہتیرا شفقت نیہہ اک ماسہ
 جو مُوندھا ٹٹھٹھا اگے اِس لکڑی ہاروں رندیا
 بندیا بندیا وے بندیا اکھاں کھول مغز نیا گندیا
 ڈاکے رشوت چوری کر کر دولت تڈھ کمائی
 گجھ پُتراں نے کھانی تہ گجھ کھان گُروم جمائی
 لیکن وقت مرن نے سبناں دولت کم نہ آسی
 وقت کھڑائی آخر تیری عقل ٹھکانے آسی
 فر پچھتاسیں گا جد اگی در پٹھا جاسیں ٹٹکیا
 بندیا بندیا وے بندیا اکھاں کھول مغز نیا گندیا
 کر لے نیک کمائی جتنی جلدی کر سکنا ہیں
 ایہہ ویلا ہتھ نیہہ اچھسی گا کھلتا کہہ تکتا ہیں
 خوف تو اہڑے دل اندر جے پہلاں آیا ہونا
 اُج عملّاں نی چاہنڑی اُوپر توں ہی نیہہ سا رونا
 پوڑ اُوے رستہ جو اجک مُرشد تیرے لنگھیا
 بندیا بندیا وے بندیا اکھاں کھول مغز نیا گندیا
 عجب عجب عجب

سُندر پری نے گاہٹے بھی اک ہمیل توں
 سدھراں نی شام سرمی سجرى سويل توں
 سُندر پری نے گاہٹے بھی اک ہمیل توں
 تشبیہ تواہڑی واسطے لوڑاں نزاکتاں
 کچھنی مکے نے نانڈے ور ارڑی نی بیل توں
 سُندر پری نے گاہٹے بھی اک ہمیل توں
 مکھن جئے وجود ور پھٹن ترلیاں
 تازے پھلاں آر ہاڑ نی ترنی تریل توں
 سُندر پری نے گاہٹے بھی اک ہمیل توں
 خوشبو تواہڑی نال معطر فضا ہوئی
 مستی پیری پھلواڑیے پھلنی چمیل توں
 سُندر پری نے گاہٹے بھی اک ہمیل توں
 پکچن ٹنگی ٹرنے ٹنگی شیار ڈاہلیاں
 داخے نی بیل تو اڑے ہگنی غلیل توں
 سُندر پری نے گاہٹے بھی اک ہمیل توں

~~~~~

اے..... مک نے نانڈے ور چڑھنے آلی اک خوبصورت پھلاں نی بیل

کہہ ماہری جوانی کی توں روگ اوڑا لایا
 چچھ دل اپنے کولوں تگی کیوں اس پہیڑے تڑفایا
 جسدن تھیں توں ملیا ہیں اُس دن تھیں بنی دیوانی
 بچن تو اہڑے نہ رہی سکنی ماہڑے دلبر جانی
 آسمجھا! اس دل ماہڑے کی میں بھتا سمجھایا
 کہہ ماہری جوانی کی توں روگ اوڑا لایا
 چچھ دل اپنے کولوں تگی کیوں اس پہیڑے تڑفایا
 حُسن تو اہڑا تگی پہیڑا دہنہ شرمنا ہوسی
 تگی تگی چن بدلاں اندر چھپی جانا ہوسی
 کرک ٹھٹھی کدھرے مُنبہ اُپروں توں پلا سرکایا
 کہہ ماہری جوانی کی توں روگ اوڑا لایا
 چچھ دل اپنے کولوں تگی کیوں اس پہیڑے تڑفایا
 توں ماہری اکھیاں نا تارا توں جد نالوں وی پیارا
 کول ماہڑے جے توں نیہہ سچاں سخناں اے جگ سارا
 آ لنگھی ہُن سوہنیاں سچاں توں ڈاڈا تڑفایا
 کہہ ماہری جوانی کی توں روگ اوڑا لایا
 چچھ دل اپنے کولوں تگی کیوں اس پہیڑے تڑفایا

پرویز ملک

رنگِ بجنی رہی رات ساری ، بجاں کی اکھ لگ گئی
 اُساں کپتیاں ٹرائیاں لکھ واری ، بجاں کی اکھ لگ گئی
 بوہے ٹھو کے تہ وازاں وی ماریاں
 اُساں کپتیاں حکمتاں ساریاں
 بس کندیاں تے رات گزاری
 بجاں کی اکھ لگ گئی
 اِتھے لینے نے دینے پے گئے
 چٹوٹھے لاریاں نی پہنگ تے چڑھ گئے
 دلا غلطی سی اے بڑی پہناری
 بجاں کی اکھ لگ گئی
 لوک ہسنے خول بنا کے
 اُس سُننے آں مُنہ لٹکا کے
 پرویز ہوئی بہت خواری
 بجاں کی اکھ لگ گئی

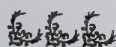
~~~~~

درہال - راجوری

شیرازہ (پہاڑی)

پرویز ملک

سکڑا ، سُرمہ ، لالی ، پوڈر لانے ہین
 مک جنجالا اُجاں بال گندانے ہین
 پیے بالے اکھاں بالی رکھیاں ہین
 اپنے ہتھوں لگھاں تنداں کتیاں ہین
 ایہہ نیہہ مکے خاصے پیٹے تانے ہین
 مک جنجالا اُجاں بال گندانے ہین
 آج دِلے فچ چور کوئی بڑیا اے
 آج کسے کی تگن نا چاء چڑھیا اے
 نہائی تھوئی گہنے کپڑے لانے ہین
 مک جنجالا اُجاں بال گندانے ہین
 نکلی وقت کویلے ڈاڈی چھٹی میں
 لے اوکھے پینڈے کھل مکہٹی میں
 دیس تیرے نے رستے وی انجانے ہین
 مک جنجالا اُجاں بال گندانے ہین

تیرے بند دوارے دِکھی مُوی جُلے
 ایہہ گلیاں بنجارے دِکھی مُوی جُلے
 کدھرے دی مستانیاں راتاں نہیں لہیاں
 اَنج بستی بچ مہر خستیاں نہیں لہیاں
 یاداں نے انگارے دِکھی مُوی جُلے
 ایہہ گلیاں بنجارے دِکھی مُوی جُلے
 چھاں زلفاں فی نہ لڈٹھاں پُر لارے سن
 اَنج نہ تیریاں اکھاں بچ اشارے سن
 ٹٹے سب سہارے دِکھی مُوی جُلے
 ایہہ گلیاں بنجارے دِکھی مُوی جُلے
 پھلاں بچوں خوشبوواں دی ٹہنی گئیاں
 چاننیاں دی پھکیاں پھکیاں پئی گئیاں
 چارے طرف خسارے دِکھی مُوی جُلے
 ایہہ گلیاں بنجارے دِکھی مُوی جُلے

~~~~~

پرویز ملک

میں صدقے فر فر پھلنی آ
 آنی ٹھنڈ کیلجے باہ
 نالے گلاں چار سنا
 سوپنے ہوئے نی ماہڑے دیش یے
 پھلنیاں سرسوں تہ پکدیاں امیاں
 بولنیاں کونلاں تہ اڈنیاں کماں
 پینگاں باغاں نے بچ لاون
 گڑیاں لٹے لارے کھاون
 منڈے بھلی مست بجاون

سوپنے ہوئے نی ماہڑے دیش یے
 کسراں منانے نی اوہ عیداں تہ دیوالیاں
 مگی دی سناں جا بھن ، قوالیاں
 رونق لگتی شام سویر
 میلے لگنے چار چوفیر
 آ جا بہلی نہ کر دیر

سوپنے ہوئے نی ماہڑے دیش یے
 غرس پہنڈاریاں نا ، رنگ دی کمال نا
 کوئی جنوب نا تہ کوئی شمال نا
 اکو جند تہ اکو جان
 سارے ہندو مسلمان
 پڑھنے گیتا تہ قرآن

سوپنے ہوئے نی ماہڑے دیش یے

۔۔۔۔۔

پھل نا روپ تہ کلیاں نی ادا لکھساں گا
 جانِ خوشبو تیرے آئیل نی ہوا لکھساں گا
 جسم چھوئی تہ ہوا مست مگن ہوئی اے
 تیری زلفاں نی مہک بادِ چمن ہوئی اے
 میں تگی ہوش نہیں نشہ لکھساں گا
 جانِ خوشبو تیرے آئیل نی ہوا لکھساں گا
 تگی دکھی تہ کدے چن دی شرمنا اے
 ہر ستارہ تیرے چہرے نی ضیا پانا اے
 تُو خدا تہ نہیں پُر نورِ خدا لکھساں گا
 جانِ خوشبو تیرے آئیل نی ہوا لکھساں گا
 پھل بچ تیری لچک ، چانی تیری چمک
 لئی چانی اے سدا بادِ صبا تیری کھنک
 تیری زلفاں کی میں گھنگور گھٹا لکھساں گا
 جانِ خوشبو تیرے آئیل نی ہوا لکھساں گا

~~~~~

پرویز ملک

کوئی گیت سُنائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا
 دِل تھوڑا پرچائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا
 توں اڈ جانا ، مُرد نہیں آنا
 پل چل نیا اوہ مڑمانا
 یاداں نی تھل رائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا
 کوئی گیت سُنائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا
 پڑی گئی باہساں گئی
 دِل نے پہیت سُناساں گئی
 ماہڑا دَر دَر بندائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا
 کوئی گیت سُنائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا
 سنا وَل جے پاہیا پھیرا
 گذر ہو یا جے اُدھروں تیرا
 حال احوال سُنائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا
 کوئی گیت سُنائی جا یاں ، اوہ پنچھی پردیسا

پرویز ملک

مچے موتیاں نا ہار ماہڑا دیس لگنا
 سارے جگ نا سنگھار ماہڑا دیس لگنا
 کھو بولنے نی بنی بنی ٹولیاں جتھے
 بہاراں ڈوبل نیاں پھلواں نیاں چھولیاں جتھے
 رُٹ ساونے نی مد چھلکاؤنی جدوں
 تہند پہاڑاں کی کلجے سنگ لاؤنی جدوں
 ڈوہنگے نیناں نا خمار ماہڑا دیس لگنا
 سارے جگ نا سنگھار ماہڑا دیس لگنا
 عیدیاں آئیاں تہ خوشیاں نے سو اُمنے
 رنگ ہولیا نے آئی تہ فضاواں رنگنے
 کدے مٹھرا تہ کاشی بچ جگ بچنے
 کدے دکھو اجیر بچ میل لگنے
 ہر دل نا قرار ماہڑا دیس لگنا
 سارے جگ نا سنگھار ماہڑا دیس لگنا
 اتھے پیار بچ لوکاں نے جدواں گالیاں
 شہنشاہواں دی بنائی تاج لاجاں پالیاں
 جتھے شیرا نال بکری نے کھیل دی اتھے
 پرویز گنگا جمنا نے میل دی اتھے
 ہتھوں بندنا پیار ماہڑا دیس لگنا
 سارے جگ نا سنگھار ماہڑا دیس لگنا

پرویز ملک

نہ ویلے نہ میلے نہ اوہ یار رہے
نہ اوہ پریم پرپتاں نہ دلدار رہے
نہ کوئی ثیاریں چرخا ڈھنی اے
نہ ہُن بیہڑے بہہ کے بال گوندانی اے
روقت کدھر گئی اوہ سر نے صافے نی
پھون گئی کس پاسے لک نے لاچے نی
نہ اوہ پنی بگدر نے بڈیار رہے

نہ اوہ پریم پرپتاں نہ دلدار رہے
چائی بچ مدہانی کی کھڑکاسی کون
کھر آیاں مزماناں چھاہ پلاسی کون
مک نی روٹی نال تندور نے لاسی کون
کھیتاں بچ ہُن سریاں چھنے جاسی کون
نہ اوہ بنگاں شنگاں نے چھکار رہے

نہ اوہ پریم پرپتاں نہ دلدار رہے
لنگھ گئے اوہ ویلے رہت رواجاں نے
بچ گئے اوہ پہانڈے پھرے احساساں نے
کیہڑا کس نییاں یاداں گل نال لاسی گا
کیہڑا چڑھ منڈیرے کاگ اڈاسی گا
نہ ہُن چٹھیاں پتراں بچ مٹھیار رہے

نہ اوہ پریم پرپتاں نہ دلدار رہے

بھگت بھگت

راشد عباسی

ماہی دُکھڑے سنیے دہیے
 چل ہور کسے جائی بسیے
 اُساں لہراں لہراں ہوئے
 اُساں جہنیاں پل پل موئے
 دُکھ اندر و اندری پہنناں
 اُساں باہرا باہرا ہسیے
 چل ہور کسے جائی بسیے
 نیہہ ہور بچھوڑا سہنا
 اُساں بھناں نے سنگ رہنا
 ایہہ پرہت فی پیری دُنیا
 اِس دُنیا کولوں نیسے
 چل ہور کسے جائی بسیے
 کل ٹھول مڑی کھر آسی
 دل گیت خوش نے گاسی
 ہُن ماری عشق اڈاری
 کہہ جگ نے جال اِچ پھسیے
 چل ہور کسے جائی بسیے

جو ہوئی ساہڑے نال ، وے ٹھولا
 درداں چھوڑیا بال ، وے ٹھولا
 دہیئے کس کی ، جیہڑی ہوئی
 بچاں کی ساہڑی لوڑ نہ کوئی
 نکھیاں نا آ کال ، وے ٹھولا
 جو ہوئی ساہڑے نال ، وے ٹھولا
 تکت تکت راہ آساں لوہ گمائی
 بچاں کی ساہڑی یاد نہ آئی
 پل پل لگتا سال ، وے ٹھولا
 جو ہوئی ساہڑے نال ، وے ٹھولا
 کس کی دہیئے دکھڑے دل نے
 راشد نکھڑے یار نیہ ملنے
 چپنا ہویا محال ، وے ٹھولا
 جو ہوئی ساہڑے نال ، وے ٹھولا

راشد عباسی

راشد عباسی

اَساں کھلے اندر میلے
 کیاں سڑنے ویلے کویلے
 ساہڑے دن سے رات سی کالے
 اَساں لوہ نال دیوے بالے
 اَساں زخماں نے نال ^{چڑ}
 اَساں ویلے نے ^{منصور}
 اَساں اپنیاں ہڈیاں بالی
 کیہوے دکھ کچ جھڑی گالی
 اَساں دُبنے ترے رہے آں
 ہائے! چھٹ چھٹ مرنے رہے آں
 اَساں عشقے نے ^{مزدور}
 اَساں ویلے نے ^{منصور}
 ہن رات ایہہ کالی مکسی
 چند نہیارے توں چھٹسی
 اَساں اپنیاں عُمرّاں چساں
 خوشیاں نے امرت پساں
 جگ ہوسی تُوں و تُوں ^{نور}
 اَساں ویلے نے ^{منصور}
 ریت ریت ریت

کٹاں بچ رَس کھول وے ماہیا
 چُپ نہ رہ کجھ بول وے ماہیا
 خباں سیں اَس دُور یاں مائے
 زخماں نے سَنگ پُور یاں مائے
 کون اَساں نے درد بندای
 مَتھا چُسی ، گل نال لاسی
 لکھاں اَر نہ رول وے ماہیا
 چُپ نہ رہ کجھ بول وے ماہیا

پیراں نے بچ چھالے سائیاں
 ننگے پیراں نالے سائیاں
 کس کی دل نا حال سُنائیے
 دتھا بچ یے مر نہ جائیے
 یاداں نے در کھول وے ماہیا
 چُپ نہ رہ کجھ بول وے ماہیا
 یہاں لے نے دن چار وے ماہی
 جہیاں تہ نہ مار وے ماہی
 ہرے ساں توں پتھر کچا
 بے قدری نا زہر وی پچا
 پکنے آن دن مول وے ماہی

کٹاں بچ رَس کھول وے ماہیا
 چُپ نہ رہ کجھ بول وے ماہیا
 رَس کھول وے ماہیا

احیائی

تواہڑے جینا سوہنا کوئی ہور کوئی نہ
 جگے بچ ٹھولا کوئی ہوئی کوئی نہ
 آساں نے توں دلے نا ایس سوٹھا ٹھولنا
 ساہڑی روچے بچ تواہڑا پیار بولنا
 چنگا تواہڑے کولا کوئی ہور کوئی نہ
 تواہڑے جینا سوہنا کوئی ہور کوئی نہ
 مری ، کشمیر تہ ہزارہ سوہنیاں
 کوئی ساہڑا چن ، کوئی تارہ سوہنیاں
 جنتاں نا ٹوٹا کوئی ہور کوئی نہ
 تواہڑے جینا سوہنا کوئی ہور کوئی نہ
 پہاڑی ساہڑا مان تہ پچھان سنگو
 بھٹی ساہڑی اپنی زبان سنگو
 فخر تہ ساہڑا کوئی ہور کوئی نہ
 تواہڑے جینا سوہنا کوئی ہور کوئی نہ

اوہ دکھ سکھ نے وچ آنا ' جانا وی پھلیا
 اوہ سیف الملوک ' اوہ زمانہ وی پھلیا
 گراں وی جدوں شہر وچ ساہڑے بدلے
 اوہ ٹھلاں ' تراڑاں تہ پتھر وی پھلے
 دراٹی ' کہواڑی تہ گیتھی تہ پیلاں
 اوہ ہل ' جونٹ ' ڈوگے تہ داند ہور فصلاں
 اوہ گھمناں ' اوہ مولے ' اوہ ٹانڈے تہ کھیلاں
 اوہ ٹہاکے ' اوہ کہناہ ' نالے ڈنگر وی پھلے
 ایہہ تھیلے نے وچ جیہڑا آنا ' ہماری
 ایہہ راشن تہ سارے نا سارا ہماری
 ایہہ دڈھ کیہڑا ؟ پانی ایہہ چٹا ' ہماری
 کنیراں ' اوہ کتھے تہ جندر وی پھلے
 گراں وچ تہ ہُن کچی ٹہاری وی کوئی نیہہ
 اوہ لالے نی کھٹ ' اوہ پساری وی کوئی نیہہ
 اوہ ائی ' اوہ ڈنڈا ' اوہ واری وی کوئی نیہہ
 آساں باہر لہنے آں ' اندر وی پھلے

~~~~~

.....میر غلام حیدر ندیم

آ چن ماہی دیدار کران
 کوئی بانا قول قرار کران
 ایہہ ویلہ لنگھدا جل گیسی
 انمول جوانی پُل گیسی
 ہر راز پوشیدہ گھل گیسی
 ہر جذبے دا اظہار کران
 کوئی بانا قول قرار کران
 نہ شہریں فرہاد دا دور رہیا
 نہ عاشق کوئی ہور رہیا
 نہ کگو تہ نہ مور رہیا
 اسیں عشقے دا بندھار کران
 کوئی بانا قول قرار کران
 ایہہ دُنیا پہیڑی فانی ہے
 ایہہ کھر کھر دی کہانی ہے
 اِتھاں مَکدی ہر جوانی ہے
 آ نواں کاروبار کران
 کوئی بانا قول قرار کران

~~~~~

.....میر غلام حیدر ندیم

چھو سکیاں نے دل دیاں تاراں
رَبا موڑ ججن دیاں مہاراں
لُٹھا دہنہ تہ بتیاں بکیاں نی
تگاں میں ججن دیاں گلیاں نی
بچ باری دے کھل کے پکاراں
رَبا موڑ ججن دیاں مہاراں
میں اندر چھپ چھپ روندی ہاں
نالے دُخواں دے ہار پروندی ہاں
گل پے گئی بچ بازاراں
رَبا موڑ ججن دیاں مہاراں
کاگا ماریں توں لُٹی اڈاری
دہسیں حالت اُنہاں کو ساری
مُڑ آون فر بہاراں
رَبا موڑ ججن دیاں مہاراں

میر غلام حیدر ندیم

.....میر غلام حیدر ندیم

ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ
 توں چھوڑے یار ملا مولیٰ
 ایہہ بجر فراق دے تیر مندے
 ریت کردے اتھروں نہر مندے
 توں رستے یار منا مولیٰ
 ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ
 بھریا دیاں رتاں بدل گئیاں
 گل چڑیاں باغوں اڈر گئیاں
 کہٹ کر چھوڑ ہن سزا مولیٰ
 ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ
 اکھ پھیر کے کون ایسی آج
 زخماں تے ملماں لیسے آج
 ایہہ کہندی عمر بدھا مولیٰ
 ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ
 ہن فجری کاگ بول رہوے
 اوہ دلاں دے پہیت کھول رہوے
 انہاں دلاں توں پھکا چا مولیٰ
 ہتھ چا چا منگاں دُعا مولیٰ

~~~~~

.....میر غلام حیدر ندیم

چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے
بولن پکھڑوں بوٹے ڈاہلیاں تے
کوئی پیار دیاں تنداں جوڑ گئے
کوئی غمراں دے ناٹے توڑ گئے
کوئی صدقے بنگاں تہ بالیاں تے
چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے
آ مہر وفا دی گل کریئے
بچ بہکاں مسئلے حل کریئے
سوئی رُت ہے سب پر جہالیاں تے
چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے
گرے لوک گپتاں دا ساز سوہنا
گرے لوک ناچاں دا واز سوہنا
ہر تھاپ ہے بجدی تالیاں تے
چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے
لوکی نچدے نیلیاں تلیاں بچ
ریوڑ چُکدے ڈوہنگیاں نلیاں بچ
ٹھولک بجدی سوئی تھالیاں تے
چھٹی چُھلدی اُچیاں ماہلیاں تے

بھگت سنگھ

.....میر غلام حیدر ندیم

چٹھی اُنہاں دی آئی ، آئیاں نے فر بہاراں
اوہ تہ اُجاں نیہہ آئے ، چھیٹرو نہ دل دیاں تارا
لکھیا جواب اُسدا ، لکھے نیہہ سارے بول
چن تارے نیہہ آون ، آویں کدے توں کول
لکھیا اُنہاں کو ایہہ بھی موڑو ادھر مہاراں
چٹھی اُنہاں دی آئی ، آئیاں نے فر بہاراں
دل ہويا لہراں لہراں اوہ یاد اُجاں نیہہ پُہلدي
اوہ یاد کھر کر گئی اُجاں نیہہ جلدی
رُفو کرے کون اُنہاں دل دیاں لنگھاراں
چٹھی اُنہاں دی آئی ، آئیاں نے فر بہاراں
چن تہ چکورنی دا ملنا ہی دُور ہے
اک آس تے ہاں چپدے اتنا ضرور ہے
لکھے متھے دے لیکھ ایہہ اُنڈیاں نی ماراں
چٹھی اُنہاں دی آئی ، آئیاں نے فر بہاراں

.....میر غلام حیدر ندیم

اک واری بن مہمان چٹاں
میں لکھ واری قربان چٹاں
چھم چھم روندے ایہہ نین چٹاں
توہڑے بانج سکھ نہ چین چٹاں
ایہہ دیس آیا آج کھان چٹاں
اک واری بن مہمان چٹاں
سوہنے پکھروں بولن ڈالیاں تے
جوگی پھر دے سارے ماہلیاں تے
میں تک تک راہ حیران چٹاں
اک واری بن مہمان چٹاں
چن جی کدوں توہڑی دپد ہوسی
چن دکھیاں ہی ماہڑی عید ہوسی
توہڑی دپد دا ہے ارمان چٹاں
اک واری بن مہمان چٹاں
زخماں تے ملتاں لا چن جی
توں بن پکھیاں آج آ چن جی
کر دؤر ماہڑا خفقان چٹاں
اک واری بن مہمان چٹاں

~~~~~

پرویز مانوس

فر جا گیا اے ملنے نا چاہ
مگی اک واری مل جا
اوہ بخاریا ، اوہ بخاریا

جدوں نیاں چڑھیا اے رنگ تیرے پیار نا
روپ کی خیالاں بچ ماہرے توں نکھارنا
رکیاں ہويا ایں توں بے پرواہ
مگی اک واری مل جا
اوہ بخاریا ، اوہ بخاریا

جیہڑیاں توں اک وار بنگاں سن دتیاں
ڈپکی ڈپکی ہن تگی ہوئی گتیاں پھکیاں
انہاں چھلیاں کی کجھ سمجھا
مگی اک واری مل جا
اوہ بخاریا ، اوہ بخاریا

بجرے نا سپ مگی ہر ویلے ڈگنا
تیریاں اڈپکاں بچ ہر ویلے لگھنا
کیہڑے کرماں نی دینا ایں سزا
مگی اک واری مل جا
اوہ بخاریا ، اوہ بخاریا

۱۱۵ آزاد بستی، نئی پورہ۔ سرینگر

سُن سُن جگ کولوں طعنے پیاں ہارنی
 تیرے پرچھانویں کی کلاوے پیاں مارنی
 کدے خاباں بچ بوہا کھڑکا
 مگی اک واری مل جا
 اوہ بنجاریا ' اوہ بنجاریا

سنگ ٹرنی ایس بنی کے توں چھاں
 قربانیاں کی کسراں پہلاں
 اوہ مائے پیاریے ' اوہ مائے پیاریے
 دودھ سنگ رت دی توں اپنی پلائی
 پہنکھی ریشی آپ مگی دتی توں ملائی
 سچی اپنے توں کپتے ارماں
 سنگ ٹرنی ایس بنی کے توں چھاں
 اوہ مائے پیاریے ' اوہ مائے پیاریے
 گلے ور سینی مگی سکتے ور سوالیا
 کری کری جوہدیاں نے سنگ مگی پالیا
 کراں کتیاں صفتاں بیاں
 سنگ ٹرنی ایس بنی کے توں چھاں
 اوہ مائے پیاریے ' اوہ مائے پیاریے
 ٹھڈا مگی لکيا تہ دل تواہڑا کیا
 پالنیاں مگی اے آرام تواہڑا گیا
 کری نپندراں دی توں قرباں
 سنگ ٹرنی ایس بنی کے توں چھاں
 اوہ مائے پیاریے ' اوہ مائے پیاریے

روئی کے نمازاں بچ اُکھاں سُن پڑھیاں
 تواہڑیاں دُعاواں نال اتھے توڑیں پڑھیاں
 جَد ماہڑی وِر تواہڑے احساں
 سَنگ رُنی ایں بنی کے توں چھاں
 اوہ مائے پیاریئے ' اوہ مائے پیاریئے
 پیراں تھلے رُب تائیں جنتاں کی رکھیا
 تواہڑے بچ ہر ویلے رُب کی میں تکیا
 پیر تواہڑے رکیاں تھوئی نہ پیاں
 سَنگ رُنی ایں بنی کے توں چھاں
 اوہ مائے پیاریئے ' اوہ مائے پیاریئے

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پرویز مانوس

لائی لارے اوہ بخارے ٹری جُلے
 راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے
 کونجاں مُڑیاں اوہ ہرجائی نیہہ مُڑیا
 ماہڑے دِل نا ٹٹا شیشہ نیہہ جُویا
 ساون بچ پہپنگاں نے ہلارے ٹری جُلے
 راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے
 پچھیاں اکھاں نال جسی میں ٹوریا سا
 جائی کے پردیس اُسے دِل تروڈیا سا
 دسی کے پھراں نے انگارے ٹری جُلے
 راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے
 عشق نا دیوا آج وی دِل بچ بکنا اے
 آس نا دینہہ وی بلیں بلیں ٹھننا اے
 اوہ مُڑیا نیہہ آئی سارے ٹری جُلے
 راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے
 اکھیاں نے بچ جیہڑا پانی باقی اے
 سمجھو ایہہ جہاں فی نشانی باقی اے
 بک بک ڈہلنے اتھروں تہارے ٹری جُلے
 راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے
 کریاں خیر خدایا دِل اے کہہرایا
 ہُن توڑیں کجھ سَینا پتر نیہہ آیا
 رات گزاری گن گن تاری ٹری جُلے
 راہواں نے بچ چھوڑی پیارے ٹری جُلے

گیا توڑ کے قول قرار ، اوہ پردیسی دلدار
 دل رونا زار و زار ، بہاراں کہہ کرساں
 پھلاں بچ پتی ہوئی لکھاں بچ رُلی آں
 توہڑے چھوٹھے وعدیاں تے چھپکی سیاں پھپکی آں
 ایو دل ور اے اک پہنار ، ہُن دن توہڑے دیدار
 بہاراں کہہ کرساں ، بہاراں کہہ کرساں
 باغاں بچ مکنی آں کگو جدوں بولنا
 تنگی یاد کری کری دل ماہڑا ڈولنا
 مڑی کونجاں نی اوہ ڈار ، نیہہ مڑیا ماہڑا یار
 بہاراں کہہ کرساں ، بہاراں کہہ کرساں
 توہڑیاں اڈیکاں بچ ہویا پہنڑا حال وے
 تنہاڑی راتی رہنا مگی توہڑا ہی خیال وے
 مگی پھلیا ہار سنگار ، ہوئیاں باج توہڑے لاچار
 بہاراں کہہ کرساں ، بہاراں کہہ کرساں
 دُنیا نے لوک مگی طعنے پئے مارنے
 سہ بنی ڈکنین دن ایہہ بہار نے
 پئی لیکھاں نی اوہ مار ، ہُن چپنا اے دشوار
 بہاراں کہہ کرساں ، بہاراں کہہ کرساں
 ایہکی بہار نال توں وی مڑی آونا
 ماہڑے اس اُجڑے نے دل کی بساونا
 ٹی امیدیاں نی تار ، ہُن جدڑی اے دن چار
 بہاراں کہہ کرساں ، بہاراں کہہ کرساں

~~~~~

..... پرویز مانوس

چلی آج اتھے خوشیاں نی لہر
میں تہ منگنی آں وطنے نی خیر
نہ ابھیا کوئی دکھیا، نہ ابھیا کوئی ہور دکھیا
آج ٹٹیاں غلامی نیاں رسیاں
آج کھر کھر خوشیاں نے بیاں
ماہڑے دیش نا ترنگا یاں چھلکيا
جیاں بوٹیاں نا چھنڈ کدے گھلکيا
آج خوشیاں وی چھنی اے پیر
میں تہ منگنی آں وطنے نی خیر
نہ ابھیا کوئی دکھیا، نہ ابھیا کوئی ہور دکھیا
اس تھرتی نے پُت اوہ جمائے نے
جہاں دکھ کے فرنگی کھرائے نے
جہاں دیش اُتے جدڑیاں رولیاں
جہاں سپنے ور کھاہدیاں نے گولیاں
اوہ تہ سورگاں نی کرنے نے سیر
میں تہ منگنی آں وطنے نی خیر
نہ ابھیا کوئی دکھیا، نہ ابھیا کوئی ہور دکھیا

ماہری سہرتی اے بڑی خوشحال وے
 اتھے رہین والے سارے ہین نہال وے
 بل چلنے تہ کنیاں فصلاں
 پیار بندیاں اتھے ریاں نسلاں
 انہاں خوشیاں تھیں سڑنے اوہ غیر
 میں تہ منگنی آں وطنے نی خیر
 نہ ابجیا کوئی دکھیا، نہ ابجیا کوئی ہور دکھیا
 اتھے بکنا اے جہلم چناب وے
 ماہڑے دیش نا نہ کوئی وی جواب وے
 کوئی ہندو مسلم نا سوال نیہہ
 اتھے ایکتا نی الھنی مثال نیہہ
 اسیں رکھنے نیہہ دلاں بچا بیر
 میں تہ منگنی آں وطنے نی خیر
 نہ ابجیا کوئی دکھیا، نہ ابجیا کوئی ہور دکھیا

ﷻ ﷻ ﷻ

محمد عظیم خان

چن بدلاں نے بیٹھ چھپایا صبح صبح
ایہہ کس ماہڑا یار رُسایا صبح صبح

دُکھ درداں سُن سپنے بچ ہے ڈیرہ لایا
منخوس کوئی آج جنگوں آیا صبح صبح

بَلّیل رونا پھورنا بولے بول اُداسی
شاخ ہری ور پھل مَر جھایا صبح صبح

تپر چلا کے زخمی کر کے پیری نیا
خوب کھتے فرض نبھایا صبح صبح

پوری رات گزاری گن گن کے میں تارے
یار دی خاطر کاگ اڈایا صبح صبح

رُوپ نا جلوہ یا فر سوہنے یار فی خوشبو
ایہہ کس جذبے مور نچایا صبح صبح

بولن لگ پئے پکھنوں ماہڑے سنگ عظیمیا
جد وی تیرا گیت میں گایا صبح صبح

~~~~~

اقبال کالونی، شنگرگ۔ بارہمولہ

صد مبارک تیرا آنا یوسف خوش آمدید
نیک قدم نال ٹرنا قافلہ خوش آمدید

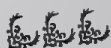
خوب صورت تھیں ہویدا نیک سہرت ہے توہڑی
خوش خلق تہ خوش طبع اے خوش دلا خوشامدید

شادیانے شامیانے ، رنگ برنگی ڈیڈھیاں
چنل پہلاں گنگناون راجیا خوش آمدید

گلستان نی پھل اڈیکن منتظر پھلواڑیاں
آوندن تیری مبارک بلبلا خوش آمدید
شمع سوزاں ہے اگرچہ دل ملول و بے قرار
اتھروں ہین کوکنے پروانیا خوش آمدید

قافلے حوراں نے گادون گیت مٹھے شوق نال
چپ چیتی ہیر آکھے رانجھیا خوش آمدید

نور پاشی نی بکس تاریک دُنیا کی اڈیک
آفتابا ، ماہتابا ، تاریا خوش آمدید

.....محمد عظیم خان

رُت آگئی یارو بہاراں نی
رُت ٹھوکاں تہ کوہساراں نی
رُت باغاں تہ گلزاراں نی
بچ کٹھیاں تہ شونکاراں نی

آ گیت خوشی نے گا بجاں
مُ بہاراں آیاں آ بجاں
ہُن لوک سلائی آسن گے
کچھ مڑ وطناء کی جاسن گے
کچھ بچ امن نے رہسن گے
کچھ گیت چمن نے گا سن گے

توں اپنا فرض نبھا بجاں
مُ بہاراں آیاں آ بجاں
رُت بریا خوب سہانی ہے
ہر شے پر جوش جوانی ہے
بہوں یاد بچن نیمہ آنی ہے
ایہہ بہار تہ آنی جانی ہے

ہُن خیری نال توں آ بجاں
مُ بہاراں آیاں آ بجاں
ہر طرف دے ہریالی ہے
ہر بوٹے نی ہر ڈاہلی ہے
ہر چہرہ خوب گُلالی ہے
ہر پاسے عید دیوالی ہے

میں کرنا خوب دُعا بجاں
مُ بہاراں آیاں آ بجاں

کھیتاں بچ سَریاں پھلنی ہے
 ٹھنڈیاری چھٹی چھلنی ہے
 ایہہ دیکھ کے دُنیا پھلنی ہے
 پر مہر مری کیوں رُلنی ہے
 میں تکتا تیری راہ بچناں
 مڑ بہاراں آئیاں آ بچناں

سکیاں کٹھیاں پانی بکنا
 ایہہ کوثر تنیم ہے لگنا
 جائی جائی زمیاں سگنا
 بچنا ، کدنا ، رُسنا ، مٹلنا

آ توں وی کھیڈ کھڈا بچناں
 مڑ بہاراں آئیاں آ بچناں
 بھل کھیلی ڈاہلی ڈاہلی ہے
 ہر پاسے خوش خوشخالی ہے
 ایہہ رونق سال بسانی ہے
 قدرت نی کھیڈ نرالی ہے

دل کراں فدا بچناں
 مڑ بہاراں آئیاں آ بچناں

چھوڑ کے چٹ چٹیاں وردی
 جگ لائی ہے بہار نی وردی
 سبزے گل گلزار نی وردی
 مہر محبت پیار نی وردی

ایہہ وردی توں وی پا بچناں
 مڑ بہاراں آئیاں آ بچناں

بہوں سوہنا کشمیر نا موسم
 اس وادی دلگیر نا موسم

قدرت نی تصویر نا موسم
خواباں نی تعبیر نا موسم

ہے سوئی آب و ہوا بجاں
مُڑ بہاراں آئیاں آ بجاں
ہر سو گل گلزار نی خوشبو
مہر محبت پیار نی خوشبو
دلبر تہ دلدار نی خوشبو
سچے قول قرار نی خوشبو

ہے عطر و عطر فہما بجاں
مُڑ بہاراں آئیاں آ بجاں
خوشگوار موسم رُت بہریا
غمخوار موسم رُت بہریا
من پیارا موسم رُت بہریا
کرارا موسم رُت بہریا

آر و لُق ہور بدھا بجاں
مُڑ بہاراں آئیاں آ بجاں

روشن	تارے	آج	وی	حاضر
بلبل	پیارے	آج	وی	حاضر
گل	گلنارے	آج	وی	حاضر
شاعر	سارے	آج	وی	حاضر

آتوں وی گیت سنا بجاں
مُڑ بہاراں آئیاں آ بجاں

~~~~~

انتیاز نسیم ہاشمی

سہیلیو سکہیو جلدی کرو
 مہیلیو مہیلیو جج آشی پئی اے
 نی نواہ باہی پانی مگی
 نی لواہ سوٹ چٹا سوہنا
 یا جانا کبر ساورے میں
 نی چکاؤ سارا ہج ماہرا
 سہیلیو سکہیو جلدی کرو
 مہیلیو مہیلیو جج آشی پئی اے
 بچھوڑیاں کھاہی ازلوں میں
 نیچوڑیاں درد سیک ماہرا
 مقدرال رب میل کچتا
 چھوڑیاں نہ چج رستے مگی
 سہیلیو سکہیو جلدی کرو
 مہیلیو مہیلیو جج آشی پئی اے
 سجاوساں بیج جالی میں
 مناوساں سنگ زلیاں رنگ
 وے منڈلی بہار وے لمھی مگی
 سناوساں ڈکھڑے سارے میں
 سہیلیو سکہیو جلدی کرو
 مہیلیو مہیلیو جج آشی پئی اے
 سہیلیو سکہیو جلدی کرو
 مہیلیو مہیلیو جج آشی پئی اے

نزل (چھترال) مینڈھر۔ پونچھ

شیرازہ (پہاڑی)

اتیار نسیم ہاشمی

گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 کوئی خیر نی گل سنا کاگا
 اس بجر نے تے صحرا بچ
 کوئی آس نا تمبو لا کاگا
 گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 اوہ ماہیا پھل گلاب جنیا
 اس اکھ نا کیف شراب جنیا
 اوہ زلف سنہری شام ہاروں
 اوہ نغمہ چنگ رباب جنیا
 میں اکھ نے دیتے بالی تہ
 بچ بیٹھاں تو اہڑے راہ کاگا
 گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 اک گزری عمر اڈپکاں بچ
 اوہ اوہ چھلنا ، باہی ترپکاں بچ
 اس تے بجر نے صحرا بچ
 پیا ہاسا ہن شرپکاں بچ
 ماہڑا پل پل سکا ساہ کاگا
 گرے ماہڑے بیہڑے آ کاگا
 بیٹھے بیٹھے

انتیاز نسیم ہاشمی

رات چنے فی کہنے بہینی بہینی
 اگلے چکھلے درد پھلورنا
 ہاڑے ہو کے پاس رکھی
 فر ملنے رستے لوڑاں
 اکھیاں نے بچ اکھیاں باہی
 لکھ لکھ واری صدقے جاں
 جے گیا یار لیٹھے می
 ڈانڈے رب نے لیکھ نماں
 دانے درد فراق نے چکساں
 سینے اگ غماں فی بالی
 آنھرواں تا تیل میں باہساں
 سو سو واری ہتھ کہمائی
 لکھ لکھ واری صدقے جاں
 جے گیا یار لیٹھے می

~~~~~

بول توں گجھ وی نہ بول ٹھولا
 پھیت دے نے نہ کھول ٹھولا
 نیکی ماہری چندڑی نہ رول ٹھولا
 سٹ کے قبیلہ آئیاں کول ٹھولا
 جان چند میں تہ قربان کیتی
 سکنناں کو سٹ آئی آں تیری نیتی
 ہن میرا پیار نہ توں رول ٹھولا
 نیکی ماہری چندڑی نہ رول ٹھولا
 دیس سٹ میں پردیس لوڑیا
 سنگ پر تیرا میں نیہہ چھوڑیا
 کھنڈ بچ زہر نہ کہول ٹھولا
 نیکی ماہری چندڑی نہ رول ٹھولا
 لائیاں نبھا ہن آس کوئی نیہہ
 تیرے دن دُنیا راس کوئی نیہہ
 جگ تھیں کرا نہ محول ٹھولا
 نیکی ماہری چندڑی نہ رول ٹھولا

اقبال کالونی، شنگرگ۔ بارہمولہ

پلکاں آجاں نہ کمان ہون دے
آجاں میں نیکی ہاں جوان ہون دے
پیار کو توں جان اُمول ٹھولا
نیکی ماہڑی جتڑی نہ رول ٹھولا
نال ماہڑے بیہ کوئی اُتیاں جایا
آپے رُ تان ریحان آیا
رُ رُ پے گئے نی چھول ٹھولا
نیکی ماہڑی جتڑی نہ رول ٹھولا

اُجاں میں نیکی ہاں جوان ہون دے

پیار کو توں جان انمول ٹھولا

نکی ماہری چندڑی نہ رول ٹھولا

نال ماہڑے فیہ کوئی اُتّاں جایا

آئے ٹر تال ریحان آیا

ٹر ٹر بے گئے نی چھول ٹھولا

لکھی ماہری چندڑی نہ رول ٹھولا

三

.....سیدا اقبال ملنگا آتی

آیا ہے بیساکھ کُلو کُھر کیاں آندا نیہہ
 دُورے دی اِس نوکری کو اُگ کیاں لائدا نیہہ
 نپلے نپلے تلے پانی چھمراں دے ٹھنڈے نی
 ماہیاں تے مال چردے نال نیکے تنڈے نی
 دیگر ویلے مال کُھر نچدا کھیڈا آندا نی
 دُورے دی اِس نوکری کو اُگ کیاں لائدا نیہہ
 ڈاہلی ڈاہلی پتر پھل باغاں بچ کھلدے
 مَدتاں دے نکھوڑے مُو سَنکیاں کو ملدے
 جلدی موڑ مہار جانی دِل کُھراندا نی
 دُورے دی اِس نوکری کو اُگ کیاں لائدا نیہہ
 شور مچایا کیاں پکھروں ڈاہلی ڈاہلی بولدے
 ٹہاکے دے بچ بچلی مارن بول رپلے بولدے
 رُت مِلن دی آ گئی کُلو وار و وار بُلاندا نی
 دُورے دی اِس نوکری کو اُگ کیاں لائدا نیہہ

ملنگا گام۔ بانڈی پورہ

.....سیدا قبال ملنگا آئی

پانی چھمبراں دا ٹھنڈا ٹھار رہا سڑ گئیاں
 ہوا ماہیاں دی مزیدار رہا سڑ گئیاں
 دل تڑپدا پیٹی روندی تہ گر لاندی ہاں
 باج تو ہڑے سونیاں کہلی پیٹی کہہ راندی ہاں
 بولدا ہے کگو وار وار رہا سڑ گئیاں
 پانی چھمبراں دا ٹھنڈا ٹھار رہا سڑ گئیاں
 کاگ کیاں بیہڑے بچ اڈ اڈ کے پیا بولدا ہے
 کھاندی ہے یاد کلیجہ ماہڑا دل ڈولدا ہے
 ہو گیا تہر جدائی دا چگر پار رہا سڑ گئیاں
 پانی چھمبراں دا ٹھنڈا ٹھار رہا سڑ گئیاں
 پہنچے قاصد تہ نہ آیا کوئی ہک وی مڑ کے
 ہوندا کوئی نیب تہ میں پہنچدی ہائے زہر گڑ کے
 اُجڑ گیا ماہڑا ایہہ گلزار رہا سڑ گئیاں
 پانی چھمبراں دا ٹھنڈا ٹھار رہا سڑ گئیاں

~~~~~

تنویر اقبال ملک

اڑیا وے اڑیا کدے ساہڑے بیہڑے جُل وے
 تیرے چکھے پیاریا گئے آں اسیں رُل وے
 تیریاں جدائیاں بچِ دل اَساں جالیا
 آس والا دِیا جانی اَجاں وی نیہہ ساہلیا
 اُتھروں ایہہ اکھیاں نے گئے سارے دُہل وے
 تیرے چکھے پیاریا گئے آں اسیں رُل وے
 تیریاں خیالاں بچِ جدڑی ایہہ ساڑی اے
 آس والی نگری اوہ سبھاں توں جاڑی اے
 قول قرار تئیں گئے اوہ سارے پھل وے
 تیرے چکھے پیاریا گئے آں اسیں رُل وے
 نپے تلے سدنے نی آلے ماری ماری تہ
 رہنے ہوسو کسراں جے اَساں کی بھاری تہ
 لیئی لیو لکسی گا جیہڑا تیرا مُل وے
 تیرے چکھے پیاریا گئے آں اسیں رُل وے

غازی آباد سنجواں۔ جموں

مجرّوحِ ملنگامی

ملے یا رُب سوہنا ولا منگ توں دُعا
دتی دردِ فراقے سپنے اگ پہوکا
سوہنا مکھڑا نورانی

مکو لائی جس کانی
ڈٹھے سوہنے بہتیرے
ماہڑا چن ہے لاثانی

ہوئیاں کملی دیوانی دکھ اس دی ادا
دتی دردِ فراقے سپنے اگ پہوکا

کالی زلف کھنیری
لگے دل کو چنگیری
چہڑ ساونے دے وانگوں
جیاں رات ہنیری

دل ول ماہڑے دلے کو لگدے نی پھا
دتی دردِ فراقے سپنے اگ پہوکا

دند موتیاں دی لڑی
ماہڑی چند کڈھ کھڑی
میں چند ہار بیٹھی
لڑی اکھ جدوں مڑی

ماہڑے نال نال رہندا میں نہ کردی وسا
دتی دردِ فراقے سپنے اگ پہوکا

ملنگام۔ بانڈی پورہ

سوئی کہڑے اُتے چڑھی

ہیر قید پنج بڑی

مجروح دیکھ تماشہ

سی تھل پنج سڑی

جہاں پکیاں نے لایاں اوہ نہ دکھدے قضا
دتی درد فراقے سپنے اگ پہڑکا

میں نے

.....محمد مقبول ساحل

توں بھی ہیں فریب ، تیرا پیار بھی چھلاوا ہے
 یار بے وفا ہیں ، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے
 کہن کے سکون ماہڑا ، دتیاں ایہہ دوریاں
 ساریاں مُرداں تڈھ چھوڑیاں ادھوریاں
 توں ہیں کول ماہڑے ، ماہڑی اکھ دا پہلاوا ہے
 یار بے وفا ہیں ، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے
 اکھ دی شراب نیہ ، ادھ نظراں دا تیر سی
 تیرے نال میل ہويا ، پیہڑی تقدیر سی
 مٹھڑی آواز تیری ، موت دا بکلاوا ہے
 یار بے وفا ہیں ، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے
 رُک میں نہ پایا ، مگور وکدے رہے لوک وے
 تن کو تہکھا کے توہڑے پورے کیے شوق وے
 اج ماہڑی راہ دے بچ ، خاک دا بچھاوا ہے
 یار بے وفا ہیں ، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے
 چھوٹھیاں محبتاں کو دل بچ پالیا
 تلو سینے لاکے جیویں سپ سینے لالیا
 توہڑیاں اداواں اُتے زہر دا سجاوا ہے
 یار بے وفا ہیں ، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے

تکو دیکھ اکیاں دا صدقہ اُتاریا
کبہر، جند، جان سب، تیرے اُتوں واریا
ٹدھ باہیا سنگ کسے ہور دے کلاوا ہے
یار بے وفا ہیں، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے
کر کے ہمار، کدے چھیا نہ حال بھی
موسماں دے نال ٹدھ بدلے خیال بھی
اج ماہڑی موت اُتے اپنا بھی دکھاوا ہے
یار بے وفا ہیں، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے
چھوڑ کے طوفاناں بچ ساحل اُتے سو گئے
لاکے ماہڑے نال یاری، بے ایمان ہو گئے
بجناں دے کن باہیا کس ایہہ سکھاوا ہے
یار بے وفا ہیں، ماہڑے دل دا ایہہ دعویٰ ہے

.....محمد مقبول ساحل

باغاں دے بچ کوئل بولے ، کٹھیاں پھریا پانی
 جنگل جنگل پکھنوں بولن ، کر کے چھب مستانی
 چک لے تھوڑا آتا چاول ، گاگر ہوو مدھانی
 آگئی رت بہاراں والی ، ٹھوک چلاں دل جانی
 مرگاں ٹر گئے آہنڈ گواہنڈی ، بستی ہوگئی خالی
 ڈنگر ، بچھے کھا گئے سارے کھیتاں دی ہریالی
 اس جا ماہڑا دل نیہہ لگدا ، نہ کر توں من مانی
 آگئی رت بہاراں والی ، ٹھوک چلاں دل جانی
 ددھ ، کھناں دا موسم آیا پھر پھر بندھاں پہناڈے
 چھیڑن لگے راگ دلاں دے مست ہوا دے پھانڈے
 رستہ تیرا تک تک بلیا ! مرگئی میں مرجانی
 آگئی رت بہاراں والی ، ٹھوک چلاں دل جانی
 بانہواں کھول بلاندی ہے اج نیلی نیلی ماہلی
 نغے ماہڑے ناں دے گاندے بلبل ڈاہلی ڈاہلی
 مرجاساں ، بے اج وی نہ تھدھ دل دی رمز پکھانی
 آگئی رت بہاراں والی ، ٹھوک چلاں دل جانی
 زلفاں نالوں کالے جنگل ، لے لے بوٹے
 تیرے لئی میں پہننگاں لائیاں ، آ لے لے دو چھوٹے
 رل میل دواں نے جندڑی دی بیڑی پار لنگھانی
 آگئی رت بہاراں والی ، ٹھوک چلاں دل جانی

کم زیادہ ہیں ' ویلا تھوڑا ' جلدی جلدی ٹرنا
 منزل اُپر پہنار پہچا کے فر واپس کھر مُرنا
 رُتاں بدن ' موسم بدن ' مَکدی جائے جوانی
 آگئی رت بہاراں والی ' ٹھوک چلاں دل جانی
 شہر تیرا ہے تھوواں ' تھوواں ' ایہہ کس دا دل سڑدا
 شور شرابہ چار چوہیری ' سپ بن بن کے لڑدا
 تیری بستی ہن نیہہ بسدی میں پہاڑاں دی رانی
 آگئی رت بہاراں والی ' ٹھوک چلاں دل جانی
 ساحل! جلدی مُر وِطناں کو ' چھڈ دے دیس بگانہ
 تیرے باہجوں اس گوری دی قیمت نیہہ ہک آنہ
 توں ہک پیار دا چڑھدا دریا ' میں ہک موج طوفانی
 آگئی رت بہاراں والی ' ٹھوک چلاں دل جانی

.....محمد مقبول ساحل

دُنیا چنگی دُنیا والے ہو گئے چغل خور
 او رُب ڈاہڈے! تیری دُنیا بچ جیواں کس طور
 لوکاں نے دستور بنایا ، اپنا چھڈ ، بیگانہ کھا
 دُوبے دے کُہر اگ تھنکھا کے اپنے کُہر بچ چانن باہ
 حاکم سارے تھلے بہہ گئے ، کرسی اُپر چور
 او رُب ڈاہڈے! تیری دُنیا بچ جیواں کس طور
 نہ چُتری نہ چادر کدھرے ، نہ آچل ، نہ دامن ہے
 ابروں ، پلکاں ، بال کٹانا ، ایہہ گڑیاں دا فیشن ہے
 نک ، کن کٹ کے سرکٹاؤن ، مرضی تے کہہ زور
 او رُب ڈاہڈے! تیری دُنیا بچ جیواں کس طور
 ”فیشن شو“ بچ ریپ دے اُپر لک مٹکا کے رُٹنا سیکھ
 جتی ، سنڈل تھلے رکھ دے ، سپٹی سُن کے مُردنا سیکھ
 کس نے کتنی پنڈو گڑیئے! تیری باکی ٹور
 او رُب ڈاہڈے! تیری دُنیا بچ جیواں کس طور
 کالج دا ناں لے کے سارا دن گزارن راہواں بچ
 کھلم کھلا پھر دے رہندے بانہواں باہ کے بانہواں بچ
 نہ شرماندے ، نہ کُہراندے ، نہ کوئی چکدا شور
 او رب ڈاہڈے! تیری دُنیا بچ جیواں کس طور

رسم چلی ہے حق غریباں ہوو مسکیناں دا کھانا
 بدمعاشاں کو عہدے ملدے ہوو شریفاں کو تھانہ
 سچ لکھ لکھ کے کٹوا لئے میں ، دس انگلاں دے پور
 او رب ڈاہڈے! تیری دنیا بچ جیواں کس طور
 سچ آکھو ، کجے جانڈے ، اکڑ انہاں دی مکدی میہ
 سچ آکھن وودوان ، سیانے عادت مندی چھندی میہ
 کم عقلان کو وعظ ، نصیحت کر کر ہویاں بور
 او رب ڈاہڈے! تیری دنیا بچ جیواں کس طور
 نہ تن تھکيا ، نہ من پھیا ، نہ میں چھڈیاں اُمیداں
 جس کُہر ساعل! ماتم ہوندا ، اس کُہر بھی آون عیداں
 ہک دن آسی ، جد پے جان چوراں اُتے مور
 او رب ڈاہڈے! تیری دنیا بچ جیواں کس طور

ﷻ ﷻ ﷻ

نکلی عمری بچ ہک پھل اُجاڑ دتا
 مائے نی میرا کنڈیاں دامن پاڑ دتا
 تیرے میرے بچ اُچیاں دیواراں نے
 بجلی نالوں چمکدیاں تلواراں نے
 ہجر تیرے دی اگ سُن سینہ ساڑ دتا
 مائے نی میرا کنڈیاں دامن پاڑ دتا
 رنگ رنگ دا گل بوٹا ' میوہ لایا سی
 اپنے ہتھاں میں ہک باغ سجایا سی
 قسمت نے دل دا ہر پھل اُجاڑ دتا
 مائے نی میرا کنڈیاں دامن پاڑ دتا
 ماہڑے گورے رنگ نے بھی مگو لٹیا
 مکھن کو بے ایماناں نے کھئی کر سٹیا
 سجرے تن کو دُدھ سمجھ کے کاہڑ دتا
 مائے نی میرا کنڈیاں دامن پاڑ دتا
 بے قدراں کو میں چا دتا اپنا دل
 ہن روون ' پچھتاون بچ ہے کہہ حاصل
 اپنے ہتھوں ' اپنا کم بگاڑ دتا
 مائے نی میرا کنڈیاں دامن پاڑ دتا

ماہڑی خواہش سی ہک دل بچ بسے دی
 سپاں کو جلدی ہوندی ہے ڈسنے دی
 پیار میرے دے بدلے لکھ کھلواڑ دتا
 مائے نی میرا کنڈیاں دامن پاڑ دتا
 میں منگیاں سن ساحل! کچھ ٹھنڈیاں چھاواں
 ہتھ ماہڑے لگا ہک چوٹھا پرچھاواں
 ساون دے بدلے ہک تپدا ہاڑ دتا
 مائے نی میرا کنڈیاں دامن پاڑ دتا

ﷲ ﷲ ﷲ

میں مرجاساں پھاہی لا کے فر بیٹھا پچھتاویں
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !
 لگھاں بچوں چُن کے بچناں بابل نے لڑ لایا
 چھوڑ کے اپنے سارے رشتے ' کھر تیرا چکایا
 جان پہناویں کڈھ لیویں ماہڑی ' مِل نہ دل تڑپاویں
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !
 روز سویرے ہتھ ہلا کے بچناں ! 'بائی' کرساں
 سارا دن میں یاد تیری بچ ٹھنڈے ہو کے پُہرساں
 شامی کم تھیں فارغ ہو کے سدھا کھر آجاویں
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !
 سارے تیرے گہنے ' کپڑے ماہڑے ہی تن بجدے
 تیرے خفے لے کے دل بچ ٹھول ' نگارے بجدے
 دل دے باغیچے بچ ماہیا ! میں نچساں 'توں گاویں
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !
 چور لٹیرے پھر دے اجکل ' گنڈی دِل کو لالے
 لٹ لیندے نے گھٹ پلا کے ' مکھ جٹے دِل کالے
 اپنے کھر ' محلے دا توں رستہ نا پہنل جاویں
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !

بدلے رنگ زمانہ یا فر دُنیا ظلم کماوے
 بدل ، بجلی ، گرم ہواواں یا فر ہاڑا آوے
 چُپ ، چُپچٹا آکے ماہڑے خاباں بچ سو جاویں
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !
 نہ منکساں میں چھلے چھاپاں ، نہ بنگاں نہ سنگھی
 سدھی سدھی رہ کے بھی میں ہاں حوراں تھیں چنگی
 لکھ بھی پہاویں نا دے بچا ! اکھ نہ کدھرے لاویں
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !
 توں ہی ماہڑی منزل اڑیا ، توں ہی ماہڑا ساحل ہیں
 باج تواہڑے کراں چساں میں ہاں جان نہ توں دل ہیں
 زہر پہنا ویں دے دیویں ہس کے ، پر نہ قہر کماویں !
 سوکن نہ لے آویں اڑیا ! سوکن نہ لے آویں !

چٹے چٹاں نی چانی بیچ
 تاریاں نی نیکی نیکی لوہ ماہیا
 کدے سامنے وی آ کے کھلو ماہیا
 میں تہ سکنی آں تیرے راہ ماہیا
 گرے پہنکی کے ادھروں وی آ ماہیا
 بوہا سکنی آں ڈکی ڈکی ساہ ماہیا
 توں چنگا تہ چنگی تو اہڑی خو ماہیا
 کدے سامنے وی آ کے کھلو ماہیا
 جے میں پہنکی آں تہ پہلیاں ہزاراں نی
 کون دیسی ہُن تاہنگ قراراں نی
 خاک چھانی آں شہر ہزاراں نی
 کدے تکیاں میں پہو گیا جو ماہیا
 کدے سامنے وی آ کے کھلو ماہیا
 میں تہ رُنیاں ستائیاں لوکاں نے
 جدوں دُہیاں بچائیاں لوکاں نے
 فر کیتیاں پرائیاں لوکاں نے
 اِس دُنیا نے روپ نے دو ماہیا
 کدے سامنے وی آ کے کھلو ماہیا

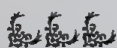
باباگری (واگت) کنگن۔ گاندربل

راہ چکنی آں ہر دن لکھ واری
 مر گئیاں تہ آسو فر کس کاری
 دُوب گئیاں تہ دہسو فر کون تاری
 جند ایکی تہ دُکھ نے سو ماہیا
 کدے سامنے وی آ کے کھلو ماہیا
 انہاں دُکھاں سُن رولیاں روایاں میں
 چکھے سکھاں نیاں پنہراں گوائیاں میں
 ہُن دہسنے اوہ لوکاں جے پرایاں میں
 چیاں روئی آں میں اک باری رو ماہیا
 کدے سامنے وی آ کے کھلو ماہیا

.....ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر

واہ واہ محبتاں دیں دیاں
ایہہ پہینگاں ماہرے عیش دیاں
واہ واہ زمانہ جان گیا
اودہ روپ دی چادر تان گیا
نال ہمتاں لشکن لیس چیاں
واہ واہ محبتاں دیں دیاں
واہ واہ جواناں جوڑ دیا
رُخ چنگھڑاں دے توں موڑ دیا
نیمہ رہساں تیرے کیس دیاں
واہ واہ محبتاں دیں دیاں
واہ واہ اودہ بچناں لال جیا
اودہ سنکيا ہک ہک بال دیا
ایہہ شاناں تواہرے بیس دیاں
واہ واہ محبتاں دیں دیاں

.....ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر

سدا نیہہ رہنا نالو نال
 جلیئے چن جی مابلو مابل
 آج تہ دل دی گل نہ نال
 پھرئیے چن جی مابلو مابل
 دُده جنیا مگھڑا اتھا نہ ساڑ
 کجھ دن نگھے تہ بہکاں اُجاڑ
 رہیاں تیاریاں سالو سال
 جلیئے چن جی مابلو مابل
 قدماں قدماں بوٹے چھتری
 چے چے تے پھلاں ستھری
 سنگناں ٹریاں نالے مال
 جلیئے چن جی مابلو مابل
 زُمیاں باڑیاں تہ کھربار
 ہتھال تہ پھوریاں کر کر کار
 کم ایہہ مگسن ساہ دے نال
 جلیئے چن جی مابلو مابل

~~~~~

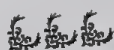
.....ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر

بہلا بہلا مُرد کے آ ماہیا
 نہ چچی کو سو کے پا ماہیا
 بہلا بہلا مُرد کے آ ماہیا
 بہلا بہلا دا سکدا ساہ ماہیا
 بہلا بہلا مُرد کے آ ماہیا
 رستے اکھیاں ڈاہیاں نے
 کھاوان کھلیاں جائیاں
 یاداں تہ سپنے لایاں نے
 سپنے پنج پہنگھدا لا ماہیا
 بہلا بہلا مُرد کے آ ماہیا
 کھانا تہ پینا چھٹیا وے
 ہولا ملن دا اٹھیا وے
 دل دا ڈوڈا چھٹیا وے
 گلا پنج لگدا چاہ ماہیا
 بہلا بہلا مُرد کے آ ماہیا

عارف اقبال عارف

ماواں کدھر گئیاں
 تھپ تھلیرے نی
 ٹھنڈیاں چھاواں کدھر گئیاں
 ماواں کدھر گئیاں
 بستے بچ دو پھلکے باہنے
 یلے اُپروں ہتھ کہمانے
 جہاں راہواں ٹریاں نال
 اوہ راہواں کدھر گئیاں
 ماواں کدھر گئیاں
 لگتا سارے چھوڑ گئے نی
 اُس پاسے مُنہ موڑ گئے نی
 پہنایاں نال جے بانہواں ہے سن
 فر اوہ بانہواں کدھر گئیاں
 ماواں کدھر گئیاں
 ایہہ دل نی مِت سی دُنیا
 کل توڑیں جنت سی دُنیا
 عارف قہر بدل نا چڑھیا
 مست ہواواں کدھر گئیاں
 ماواں کدھر گئیاں

ڈوڈاج، درہال۔ راجوری # 9419386237

عارف اقبال عارف

پُہلیاں فی گہلاں تہ گراں پُہلی گئے
تھوڑے تھوڑے کری سارے ناں پُہلی گئے
پُہلیاں فی گہلاں تہ گراں پُہلی گئے
رکھیاں سمہالی گئے ٹھیکریاں ساریا
رملیا دہسیں جیہڑی تھاں پُہلی گئے
پُہلیاں فی گہلاں تہ گراں پُہلی گئے
ڈاواں وچ مارنے اوہ پُجھیاں تہ تاریاں
پتھراں ر لکھے نے نشان پُہلی گئے
پُہلیاں فی گہلاں تہ گراں پُہلی گئے
بوہے داہر اکھیاں ، اڈیکاں لائی رکھیاں
خیراں جیہڑی منگنی اوہ ماں پُہلی گئے
پُہلیاں فی گہلاں تہ گراں پُہلی گئے
عارف اوہ متلیاں نے چتے سنگ بنے
بیہڑے وچ کھوڑیاں فی چھاں پُہلی گئے
پُہلیاں فی گہلاں تہ گراں پُہلی گئے

.....عارف اقبال عارف

ملنگا کر بہلا یہاں ڈپکے باہر ملنگا کر بہلا
 ملنگا کر بہلا یہاں ڈپکے باہر ملنگا کر بہلا
 دہنہ چل چل کرنے ور آیا
 دل ڈرنا جے توں نیہہ آیا
 جانا ندیوں پار ملنگا کر بہلا
 ملنگا کر بہلا یہاں ڈپکے باہر ملنگا کر بہلا
 دشمن چار چوہیری تازن
 طعنے مارن ، سپنہ ساژن
 توں پھسیا بشکار ملنگا کر بہلا
 ملنگا کر بہلا یہاں ڈپکے باہر ملنگا کر بہلا
 کہہ ذاتاں کہہ شجرے کرنے
 جیہڑے اک دؤے ور مرنے
 ایہہ گلاں بیکار ملنگا کر بہلا
 ملنگا کر بہلا یہاں ڈپکے باہر ملنگا کر بہلا
 یہاں نال ملنگا جاسی
 پناویں سولی جان چڑھاسی
 میں مرساں سوبار ملنگا کر بہلا
 ملنگا کر بہلا یہاں ڈپکے باہر ملنگا کر بہلا
 کامل ٹپیاں کہتے مڑیاں
 دکھیاں چھبے تھیں نہ رُہڑیاں
 میں ہوسائیں اُس پار ملنگا کر بہلا
 ملنگا کر بہلا یہاں ڈپکے بار ملنگا کر بہلا
 عارف اقبال عارف

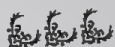
عارف اقبال عارف

آیا ساون ندیاں چڑھیاں جئے جئے تریل ہوگئی
ماہی آوے تہ کدھروں آوے جئے جئے تریل ہوگئی
آیا ساون ندیاں چڑھیاں جئے جئے تریل ہوگئی
اکھیں بچ آساں رات گزاری ، دل آکھے ماراں اڈاری
لگا نیندرو نا نکا جیا چھولا تہ کدھرے سویل ہوگئی
آیا ساون ندیاں چڑھیاں جئے جئے تریل ہوگئی
دن دُبنے نا ویلہ ہويا مالی کماں داہروں بہلا ہويا
نہ سد مِگی ہتھ ماری بے چچیا کویل ہوگئی
آیا ساون ندیاں چڑھیاں جئے جئے تریل ہوگئی
ہتھم بدلا ، نہ بہر بہتا ، ماہی ندیوں پار کھلوتا
توں منگ لے دُعاواں عارف رُت نویں نویل ہوگئی
آیا ساون ندیاں چڑھیاں جئے جئے تریل ہوگئی

عارف اقبال عارف

میں رنجور غماں فی ماری کہنیاں چھوڑی نہ جایاں
 دیس پرایا لوک بیگانے ایہہ دل توڑی نہ جایاں
 میں رنجور غماں فی ماری کہنیاں چھوڑی نہ جایاں
 پھل کھیلی ہریالی ہوسی بہار بساکھے فی ہوسی
 پھرن پکھنوں چار چوفیری توں منہہ موڑی نہ جایاں
 میں رنجور غماں فی ماری کہنیاں چھوڑی نہ جایاں
 بلبل باغاں فی متوالی ہر ناہلی ٹھنگ مار گئی
 توں اے نیل انگوراں والی بلی اوہڑی نہ جایاں
 میں رنجور غماں فی ماری کہنیاں چھوڑی نہ جایاں
 یاداں گنیاں نال اُسے نے دل وی اُسے نال گیا
 پکھرن دے ہن چار چوفیری تاہنگاں موڑی نہ جایاں
 میں رنجور غماں فی ماری کہنیاں چھوڑی نہ جایاں
 یا ایویں ماہڑے کن بجنے یا کوئی آلے مار گیا
 نہرتی بچ دفنائیاں عارف یاداں موڑی نہ جایاں
 میں رنجور غماں فی ماری کہنیاں چھوڑی نہ جایاں

.....عارف اقبال عارف

کونج رکیاں نکھڑی اے ڈار نالوں
جان ماہڑی رُسی رکیاں یار نالوں
کونج رکیاں نکھڑی اے ڈار نالوں
آئی مہمہ سی بہار اِیاں رانجھا ٹُر چلیا
چنگی سی خزاں مِگی بہار نالوں
کونج رکیاں نکھڑی اے ڈار نالوں
مُدتاں فی لائی اک پل بچ ٹُٹ گئی
تار چِیاں نٹئی اے گٹار نالوں
کونج رکیاں نکھڑی اے ڈار نالوں
تیریاں پہلکھیاں نے دل ڈاڈا رولیا
دُور نہ رکھیں رتا یار کولوں
کونج رکیاں نکھڑی اے ڈار نالوں
پلکاں نے اُتھروں توں سہالی تہ توں رکھیاں
موتی رکیاں ٹہنیں لگے ہار نالوں
کونج رکیاں نکھڑی اے ڈار نالوں
داغ جیہڑے ہس کے توں دسی گئیں بچاں
سِک ڈاڈے انہاں نے انگار نالوں
کونج رکیاں نکھڑی اے ڈار نالوں
میں

خورشید کرمانی

چھان کر گیا سینہ ھو
 ہو گیا عشق کمینہ ھو
 اکھاں سڑنیاں نیند نی آنی
 عشق بیواہ تن گیا تانی
 مشکل ہو گیا جینا ھو
 ہو گیا عشق کمینہ ھو
 اک لگی رگ رگ نے اندر
 ساڑے ہور لساڑے اندر
 سمندر پے گیا پینا ھو
 ہو گیا عشق کمینہ ھو
 چل گئی اس دن اندر آری
 لگی جس دن عشق بیماری
 نچرنا خون پسینہ ھو
 ہو گیا عشق کمینہ ھو

✽✽✽

خورشید کرمانی

بشارت حسین خان

اَساں چھوڑ گئے دل نے جانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 ہُن بن گئی جِدِ نمائی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 سوہنے بچاں فی یاد ستاسی ، نالے ڈم وی کلجے لاسی
 جدوں آئی کوئی رُتِ مستانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 اَساں چھوڑ گئے دل نے جانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 مڑ جان آلے مڑ کدوں اچھسن ، سپ ہجراں نے کبڑی کبڑی دُکسن
 آئی بچاں فی یاد پُرانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 اَساں چھوڑ گئے دل نے جانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 اَساں روئی حال گمایا ، انہاں ظالماں کی ترس نیہ آیا
 ہُن ملکی ظلم کہانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 اَساں چھوڑ گئے دل نے جانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 ہُن مُک گئے روئی اتھروں ، رُب خیر کرے اپنے امروں
 ہُن پیچ کوئی غیب نشانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں
 اَساں چھوڑ گئے دل نے جانی کہ اکھیاں چھلک پئیاں

مینڈھر۔ پونچھ

بچاں اوہ نیناں آلے تہر رکیاں مارے نی
 دہس کیہڑے پاسے جان دکھیا بچارے نی
 زلفاں نے گنڈلا بچ دل کی پھسائی تہ
 دُور دُور نسا ایں ڈم سپنے لائی تہ
 دلاں ریتاں لکیاں نے کر گجھ چارے نی
 بچاں اوہ نیناں آلے تہر رکیاں مارے نی
 ماہڑیاں محبیاں نی لاج چتاں رکھیاں
 نکلے نکلے کھٹ دی بکھوڑیاں نے چکھیاں
 یاراں باج ہونے نیہہ یاراں نے گزارے نی
 بچاں اوہ نیناں آلے تہر رکیاں مارے نی
 آساں واری رکیاں مکھ موڑیاں پیاریا
 چھوٹھیاں پرپتاں لائی مگی رکیاں ماریا
 ماڑیاں نصیاں آلے ڈبے رکیاں تارے نی
 بچاں اوہ نیناں آلے تہر رکیاں مارے نی

بشارت حسین خان

تلاں دیاں شہراں ماہڑا چن بسدا
مگو کدے رنج کے نیہہ لوہ دہسدا
اس پہیڑے وطنوں کو جُل گیناں
اَساں چن دیاں یاداں بچ رُل گیناں
چن آج کل ماہڑے کولوں دُور نسا

تلاں دیاں شہراں ماہڑا جین بسدا
چھوہلے چھوہلے قدماں مُر آئی آں
سارے کم سٹ کے مُر آئی آں
ہُن مگو ٹھونڈنا اے اک رستہ

تلاں دیاں شہراں ماہڑا چن بسدا
جدوں توڑیں یاد پُرانی اے
چُٹھی توہڑے تھ دی سیانی اے
نہ ہُن ماہڑے کولوں کوئی کھسدا

تلاں دیاں شہراں ماہڑا چن بسدا
جدوں توڑیں تلاں داہروں چنگ مُردی
سارے کم سٹ کے میں کُہر مُردی
نہ رہیا کم کوئی ماہڑے بس دا

تلاں دیاں شہراں ماہڑا چن بسدا
 مہینے مہینے

پہاڑاں نی گیتارن گیت گدے گانی اے
 بجر نی آگ ماہڑے کالجے کی لانی اے
 اُس نے رسلے بول ول ماہڑا لٹی گئے
 غماں نی کہواڑی سنگ جان ماہڑی رٹی گئے
 کدے اوہ ہسانی اے کدے اوہ روانی اے
 بجر نی آگ ماہڑے کالجے کی لانی اے
 سُنیا ضرور اے میں اُس کی نیہہ تکیا
 دن راتیں رستے میں تکی تکی تھکیا
 آنے لے کنڈھے بیٹھی مال اوہ چرائی اے
 بجر نی آگ ماہڑے کالجے کی لانی اے
 گل کوئی چکھو کدے منہویں تھیں نیہہ بولنی
 دلے والا پہنیت پہنیزی کدے دی نیہہ کھولنی
 منی نیہہ گل ہر ویلے نرمانی اے
 بجر نی آگ ماہڑے کالجے کی لانی اے
 اُس نے فراقے بچ دکھیاں اکھیاں
 پہلے تہ میں اُس سنگ لائی بیٹھا اکھیاں
 ماہڑے دکھاں درواں نی عجب کہانی اے
 بجر نی آگ ماہڑے کالجے کی لانی اے
 اشرف چڑھیا اے عشقے نا جوش دے
 اُس نے غماں مگی کیتا مدہوش دے
 اتھروں ایہہ ماہڑے سارے اُسنی نشانی اے
 بجر نی آگ ماہڑے کالجے کی لانی اے

~~~~~

لے..... بندھل نادریا

قاری محمد اشرف

بٹگاں پہنیاں تہ باہواں وی مروڑیاں مائے
 ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے
 گئی سس تہ نناناں ڈاہڈا ترڑفانیاں
 آپوں کھان چنگا چوکھا مگی ترسانیاں
 کیاں پتھراں نے سنگ میں چھوڑیاں مائے
 ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے

بتی سال نا منڈا باراں سال فی کڑی
 دل آکھے کھائی مراں میں زہر فی پڑی
 اکھیں دکھی کیاں جوڑیاں نہ جوڑیاں مائے
 ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے
 لائے اماں نے پیار گئی چیتے آئی گئے
 ڈوہنگا بھرے نا تیر دے بچ لائی گئے
 یاد آن گئی ٹساں نیاں لوریاں مائے
 ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے

اج اشرف نیندراں وی دور نسیاں
 اللہ جانے کس حال بچ میں مھسیاں
 راتی روئی روئی اکھیاں نچوڑیاں مائے
 ڈاہڈی ظالماں میں دکھی کری چھوڑیاں مائے

﴿﴾

قاری محمد اشرف

ٹری جُلیا گماہنڈی یار رَبا ہُن کے ہوئی
 گیا چھوڑی غماں بشکار رَبا ہُن کے ہوئی
 پاگلاں ہاروں آلے ماراں
 اُس کی دل تھیں کسراں بساراں
 لہماں پئی گیا سوچ بچار رَبا ہُن کے ہوئی
 ٹری جُلیا گماہنڈی یار رَبا ہُن کے ہوئی
 میں ہُن کھٹ صبر نا پیتا
 اُس ماہرے سنگ وعدہ کیتا
 آج پہنٹی گیا قول قرار رَبا ہُن کے ہوئی
 ٹری جُلیا گماہنڈی یار رَبا ہُن کے ہوئی
 کہنیاں ماہرا دل نیہہ لگنا
 چھم چھم نیر اکھیں تھیں بکنا
 میں رِواں زار و زار رَبا ہُن کے ہوئی
 ٹری جُلیا گماہنڈی یار رَبا ہُن کے ہوئی
 اُس ایہہ کیسا بدلہ لیتا
 ماہرے سنگ اُس ظلم ہے کیتا
 ماہرا کھسی گیا چین قرار، رَبا ہُن کے ہوئی
 ٹری جُلیا گماہنڈی یار رَبا ہُن کے ہوئی
 اشرف میں اک بزم سجا ساں
 اُس بچ پہاڑی غزل سُناساں
 نیہہ بچنے نے آثار رَبا ہُن کے ہوئی
 ٹری جُلیا گماہنڈی یار رَبا ہُن کے ہوئی

.....قاری محمد اشرف

آجا پردیسا جایاں نہ توں دُور وے
 دہسی جایاں ماہڑے کولوں ہویا کے قصور وے
 روز بیٹھی بئی وروں ڈارنی آں کاگنی
 دے تگاں رستے میں راتی رہواں جاگنی
 مگی گیا آج ماہڑے دل نا سرور وے

آجا پردیسا جایاں نہ توں دُور وے
 روز تگاں رستے میں مانی ماہڑا آوی
 گنی رکھاں پوری آنی چن ماہڑا کھاوی
 پھری پھری رُیاں نے لانی آں میں پور وے

آجا پردیسا جایاں نہ توں دُور وے
 روئی روئی اکھیاں تھیں اُتھروں دی سُکی گئے
 لگنا اے دن ماہڑی زندگی نے مگی گئے
 غماں نا کلیجے بچ پہنکھیا تندور وے

آجا پردیسا جایاں نہ توں دُور وے
 اشرف یاں رت اپنی نہ کاہڑیاں
 اُس چکھے اپنی جوانی نہ توں ساڑیاں
 قصہ ساہڑے پیار والا ہویا مشہور وے

آجا پردیسا جایاں نہ توں دُور وے

~~~~~

نت آویں کلجے اگ پاویں
 وے ساونا بچ آویں توں
 چہڑی چلدی ، کلجے اگ بلدی
 ججن آوے کدے جلدی
 چند برفو نالوں گلدی
 نت آویں کلجے اگ پاویں
 وے ساونا بچ آویں توں
 دُکھ ڈاہڈے ، غماں کیٹے باہدے
 بدلے آساں ارادے
 لکھی روز ازل دی نیہہ نلدی
 نت آویں کلجے اگ پاویں
 وے ساونا بچ آویں توں
 دل مارے روز ہلارے
 میں پر لاواں پریاں دے
 اڈ دیس ججن دے جاواں
 نت آویں کلجے اگ پاویں
 وے ساونا بچ آویں توں
 ﷻ ﷻ ﷻ

نورکھاہ بونیار بارہمولہ

عبدالعزيز مملد يال نديم

چھم چھم بارش بہرن لگی اے تہنداں ملے پہاڑ
بچ تلاش توہڑی دے گیا ماہرے گل دا ہار
پہراکد ایسیں ، اوہ پہراکد ایسیں
ٹھنڈی ہوا نت گلیاں چُھلدی تہرکن کردی زور
بچ اڈپکاں ساون لنگھدا کرے پیپہا شور
پہراکد ایسیں ، اوہ پہراکد ایسیں
کیاں پاسے نیلے نیلے ٹھنڈے ٹھنڈے پانی
یاد توہڑی بچ گلیاں رُلدی ماہڑی چند نمائی
پہراکد ایسیں ، اوہ پہراکد ایسیں
ڈوہنگے ڈوہنگے تلے پہاڑاں رہندے روئس چکور
ساون دی رُت نال خوشی دے نچدے لگدے مور
پہراکد ایسیں ، اوہ پہراکد ایسیں
دن توہڑے دل ماہڑا تیہہ لگدا کجھ نیہہ چلدا زور
تُزف تَوف بچ یاد توہڑی دے اتھروں کردے زور
پہراکد ایسیں ، اوہ پہراکد ایسیں
ندیم خطایاں بچ کماکیاں اللہ نام غفور
ملن بچھوڑا اِس نگری بچ قدرت دا دستور
پہراکد ایسیں ، اوہ پہراکد ایسیں

کنڈی کرناہ۔ کیواڑہ

رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
 کدوں توڑیں آویں گا توں دلا دیا جانیاں
 ونے راتیں توہڑے ہی خیالاں بچ پھلیاں
 بن کے دیوانہ میں توہڑے اُتے ڈھلیاں
 سچ من تیرے نال سدا میں بھانیاں
 رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
 کدوں توڑیں آویں گا توں دلا دیا جانیاں
 کندھ تہ لکپراں نال ناواں توہڑا بولدا
 اکھیاں تہ دل بچ زہر پیّا کہولدا
 جدوں وی میں دکھدا ہاں توہڑیاں نشانیاں
 رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
 کدوں توڑیں آویں گا توں دلا دیا جانیاں
 رنگ ساوے پلے تیرے بُت نال سجدے
 توہڑے پناں دُنیا دے ہاسے مندے لگدے
 کھل کھل گیندیاں نے زخماں پُرانیاں
 رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
 کدوں توڑیں آویں گا توں دلا دیا جانیاں

روپ توہڑا دکھ کے کلیجہ ماہڑا ساڑدا
 توہڑی ایہہ جدائی والا روگ مگو ماردا
 دکھ بندھے کون اَساں کہلیاں نبھانیاں
 رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
 کدوں توڑیں آویں گا توں دلا دیا جانیاں
 دلا دیے محرمیں توں مکھ دہس جا
 حال ماہڑا دکھ توں میں کیاں بسدا
 اٹھے پہراں توہڑے پناں کندھاں مگو کھانڈیاں
 رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
 کدوں توڑیں آویں گا توں دلا دیا جانیاں
 پہلا پھل کندھا اُتے کیاں اوہ پہلاواں میں
 ہس ہس کردا سلام جدوں آواں میں
 زخماں ایہہ روز نور سپنے اُتے کھانیاں
 رکھیاں سمہال کے میں توہڑیاں نشانیاں
 کدوں توڑیں آویں گا توں دلا دیا جانیاں

❦❦❦

نور احمد قریشی

دکھ دکھ کے چبارے توں میں رکنی تھکیاں
 آج آوے میرا ماہی تہ میں چھو لاں پکھیاں
 بیلے بیلے ٹراں میں دوپٹہ رولدی
 نالے کوک دی کوکل وانگوں پر تولدی
 ہاسے ہاسے طعنے معنے دین سکھیاں
 دکھ دکھ کے چبارے توں میں رکنی تھکیاں
 آج آوے میرا ماہی تہ میں چھو لاں پکھیاں
 سوہنے چن پردیسا توں گئیں دؤر نی
 لمب پک گئے تہ نالے سک گئے بور نی
 آساں یارو تیرے ملن دیاں آساں رکھیاں
 دکھ دکھ کے چبارے توں میں رکنی تھکیاں
 آج آوے میرا ماہی تہ میں چھو لاں پکھیاں
 کدے اٹھ پھواں کدے رہواں گھل کے
 ساڑا یار دا دکھاوے نالے رواں گھل کے
 پہنانا ٹھویں والا کر کے میں پونہجاں اکھیاں
 دکھ دکھ کے چبارے توں میں رکنی تھکیاں
 آج آوے میرا ماہی تہ میں چھو لاں پکھیاں
 نور عشق والا روگ ڈاڈا من ساڈا
 تن عشق والا مٹی بچ لہو کاہڑ دا
 راتاں لمیاں ہویاں میں ٹر ٹر تھکیا
 دکھ دکھ کے چبارے توں میں رکنی تھکیاں
 آج آوے میرا ماہی تہ میں چھو لاں پکھیاں

ہک مدتاں تھیں یار دے دیدار ہو گئے
 کھابدا اکھیاں پہنکھا فر دیدار ہو گئے
 راہ تک تک تھکیاں میں سچ پے گئی
 سوٹھے دل نال کر کر رات آ گئی
 اکھ میچدیاں ہی یار دے دیدار ہو گئے
 ہک مدتاں تھیں یار دے دیدار ہو گئے
 کئی قسماں تہ وعدے کپتے گنڈاں بٹھ بٹھ
 کپتے قول تہ قرار دینی جان تن من
 توڑ لکیاں نہ یاریاں خوار ہو گئے
 ہک مدتاں تھیں یار دے دیدار ہو گئے
 نورِ خاب تہ خیال کدے میل نیہہ ہوئے
 سچے عاشق والے کھیل کدے فیل نیہہ ہوئے
 مجازی عشق والے کھیل کدے فیل نیہہ ہوئے
 ہک مدتاں تھیں یار دے دیدار ہو گئے

~~~~~

ماسٹر منیر منہاس

لکھ لکھ چٹھیاں اندر تہرساں
 بجر تیرے پنج رو رو مرساں
 زخماں نا میں خون نچوڑی
 حرفاں نال میں گلاں کرساں
 یاداں نے ایہہ کھکھر تو سی
 اپنی چھولی پنج میں پھری
 لکھ لکھ چٹھیاں اندر تہرساں
 بجر تیرے پنج رو رو مرساں
 تاپ تیری محبت والا
 لے دریاواں پنج میں رُہرساں
 لکھ لکھ چٹھیاں اندر تہرساں
 بجر تیرے پنج رو رو مرساں
 وقت نے فرہاد کی کچھی
 فر میں چسپاں فر میں مرساں
 لکھ لکھ چٹھیاں اندر تہرساں
 بجر تیرے پنج رو رو مرساں
 منیر محتاج نہ ہوی تیرا
 پہاویں ڈوہنگیاں ڈاباں ترساں
 لکھ لکھ چٹھیاں اندر تہرساں
 بجر تیرے پنج رو رو مرساں
 عید عید عید

بیلان سورنکوٹ۔ پونچھ

مستور احمد شاد عارفی

بچی گئیاں بنگاں مائے ، بچی گئیاں بنگاں
ہُن مِگی دیسی کیہڑا ہور
لاڈلی میں مائے تواہڑے بیہڑے بچ کھیڈنی
جانے کدوں دیسیں مِگی ٹور

سامی سامی رکھیاں توں گڈیاں پٹولے
کریاں نہ مائے مِگی اکھیاں تھیں اوہلے
میں ہاں تواہڑی لاڈلی مائے تواہڑی لاڈلی
کھننی چلے آج مِگی ہور

بچی گئیاں بنگاں مائے
ہُن مِگی دیسی کیہڑا ہور
پہلی گئیاں آج مِگی دُده تہ ملائیاں
مائے تواہڑی یاداں ریاں پہننگاں آج پائیاں
کھانی آں میں یاداں ریاں پہننگاں نے اُلا رے
غیراں تہ مائے ماہڑی ڈور

بچی گئیاں بنگاں مائے
ہُن مِگی دیسی کیہڑا ہور
پندراں نہ آن آج دیسی کیہڑا لوریاں
بچ پردیس مائے کھکھراں پھلوریاں
جاگنی آں شاد نالے گنی آں تارے
نہ توں مائے ماہڑی لوڑ

بچی گئیاں بنگاں مائے
ہُن مِگی دیسی کیہڑا ہور

مستور احمد شاد عارفی

بجناں او بجناں وے بجناں پیاریا
 ہویا کہہ قصور ماہڑا کیاں توں بساریا
 اک واری آئی تہ قصور ماہڑا دہسی جا
 چن سنگ تاریاں نے اک واری ہستی جا
 میں تہ تواہڑے چکھے سارے جگ کی بساریا

بجناں او بجناں وے بجناں پیاریا
 کدے کدے خاباں تہ خیالاں بچ آیا کر
 چاننیاں راتاں بچ کول بھیئی جایا کر
 غماں نیاں لمیاں راتاں نیا تاریا

بجناں او بجناں وے بجناں پیاریا
 ہجر فراق سپنے تواہڑا غم بکھ نی
 تہیاڑی روئے دل ماہڑا راتی روئے اکھ نی
 کیاں توں جدائی والا تہر سپنے ماریا

بجناں او بجناں وے بجناں پیاریا
 مدتاں تھیں چکھے آج کاگ بیہڑے بولیا
 دل ماہڑا کیا کلچہ ماہڑا ڈولیا
 پوریاں کھلائی شاد کاگ میں اڈاریا

بجناں او بجناں وے بجناں پیاریا

﴿﴾

مستورا احمد شاد عارفی

چانیاں راتاں بچ چنے سنگ تارے
ماہڑے سنگ ماہیے کیتے لارے تہ لپارے
آہڈناں گماہڈناں می مارنیاں طعنے
چٹھی آئی ماہیے نی میں کرنیاں بہانے
جہڑے پردیس گئے اوہ ٹری آئے سارے
ماہڑے سنگ ماہیے کیتے لارے تہ لپارے
روز بیہڑے کاگ بولے نالے اکھ پھر کے
مڑیا نیہہ ماہیا تہ کلیجہ ماہڑا چھڑ کے
روز باہی پڑیاں میں کاگ اڈارے
ماہڑے سنگ ماہیے کیتے لارے تہ لپارے
رکھیاں اڈیکاں جدوں پھل پھلی پھلسی
اللہ رکھی خیر ماہیا بہلا کھر مڑی
باغاں بچ بہاراں آئیاں پھل پھلے سارے
ماہڑے سنگ ماہیے کیتے لارے تہ لپارے
آس ماہڑے دے بچ ماہیا کھر مڑی
نیدتاں نا پچھڑیا روح بت ملیسی
شاد کئی آساں بچ سال گزارے
ماہڑے سنگ ماہیے کیتے لارے تہ لپارے

.....عارف جرال عارف

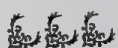
کنڈ پھیری تہ ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
 ساری عمری نہ رہیا انتظار میں کھلی تلی تکی رہی
 کنڈ پھیری تہ ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
 سنگ موسماں نے بدلایا تو جیاں برفاں تھیں بعد بہار
 ساہرا پُہلیا سچا اوہ پیار میں کھلی تلی تکی رہی
 کنڈ پھیری تہ ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
 سکی سکی تہ ہوئی ہاں تیرا رنگ سریاں تھیں بد ہو یا پیلا
 ہوئی ہاں ہجرے بچ پیار میں کھلی تلی تکی رہی
 کنڈ پھیری تہ ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
 چناں آکھیا سی آوساں وطنان سنگ حلیاں تہ سوسو جتناں
 راہ تکنا بیٹی سارا کہہر بار میں کھلی تلی تکی رہی
 کنڈ پھیری تہ ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
 لمبی مار گیاں سنگناں اڈاری میں بجناں تھیں اپنے ہاری
 اڈ گیا اوہ سمندروں پار میں کھلی تلی تکی رہی
 کنڈ پھیری تہ ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
 کنڈ پھیری ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی
 ساری عمری نا رہیا انتظار میں کھلی تلی تکی رہی
 کنڈ پھیری تہ ٹری گے نی یار میں کھلی تلی تکی رہی

عبدالمجید

.....بدھ کتہ تھنہ منڈی۔ راجوری

.....سید الطاف حسین بیتاب

کاگ کجے بولیا تہ درد پھر بولیا
 آہلنے دا تیلہ تیلہ ایویں مُرد کھولیا
 بیٹھی اڈیک میں تانگ جہاں تیرے آنے دی
 جوڑا سویا میں تہ خوشی تیرے لانے دی
 کیاں بساریا ہی من میرا ڈولیا
 آہلنے دا تیلہ تیلہ ایویں مُرد کھولیا
 ہس ہس لائی سی پر پے گیاں فکراں
 روز دے طعنے بولی کھانے ہین چہڑکاں
 لگا ایہہ جدایاں دا زخم نہ مولیا
 آہلنے دا تیلہ تیلہ ایویں مُرد کھولیا
 لمی تہ کالیاں راتاں ہمیریاں
 کھا گیاں نیندراں اوہ یاداں فی تیریاں
 تگو یاد کر کر من ماہڑا ڈولیا
 آہلنے دا تیلہ تیلہ ایویں مُرد کھولیا

نہندہ جواہر نگر۔ راجوری

.....سید الطاف حسین بیٹاب

تاں روندی تاں روندی میرا چھوڑ گیا سوہنا یار
کہ میں تاں روندی ہاں
لائی ایسی کافی سوہنے ، بن بیٹھی ہاں دیوانی
یاداں اندر رو رو کے میں ساڑ گئیاں جوانی
الٹی باہی سوز تیریدی مار گئیاں نی کٹار
کہ میں تاں روندی ہاں
درد جدائی مشکل کیسا میرا کھانا سونا
پہل گیا میں قوم قبیلہ پے گیا نی رونا
لکھا جس نے داغ سی تھوٹا چھوڑ گیا دلدار
کہ میں تاں روندی ہاں
بچ اڈیکاں عمر گزاری راہ توہڑا پیٹی دیکھاں
کاں بولے تہ بیہوا سنواراں میل ہوسی بچ لیکھاں
بچ پردیاں چھوڑ گیا نی رو رو کراں پکاراں
کہ میں تاں روندی ہاں
دل دیاں تاراں چھیڑ بکاداں دُور گیا دل جانی
حال دیوانی گلیاں پھردی ہو گئیاں مستانی
عمر بیتاب غلامی کرسی دلوں نہ توں بار
کہ میں تاں روندی ہاں
ﷲ ﷲ ﷲ

.....ملک شفیق عارش

بچناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 ایویں نہ ترفا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 ماہڑے اوہ نین شتابی بس غم نیاں تصویراں
 درداں سنگ سینہ چھلنی ارمان ہوئے نی لیراں
 سب خواب ماہڑے کیوں لٹے سٹریاں کیاں تعبیراں
 تاریا سرگی نیا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 بچناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 میں باہر منڈیرے کھل کے کچر بک بال سنواراں
 ہر روز سویرے شامی ایویں ہی کارغ اڈاراں
 اکھیاں نی تہیوی تھکی بے چین دلا نیاں تاراں
 پردیسی راہیا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 بچناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 میں نیا حسن تیرے نے کُہر کُہر ہونے نی چرچے
 دل تروڑی کے رُ جانا تہ نہ کتنا فر مڑ کے
 آویں تہ جان نہاراں جاواں واری تہ صدقے
 بندیا مغرورا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 بچناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 سکھیاں نے سُن سُن طعنے دل بچ پے جادن چھالے
 پپیل پر لکیاں پینگاں اکھیاں ہُن مارن آلے
 بوندناں نے اجڑاں ہنجواں سنگ عارش نین سیالے
 سامن ترہیا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے
 بچناں بے دردا کجھ جُرم دی لا سر ماہڑے

.....دَرہال ملکان راجوری

اُنہاں نے دیس جانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 میں حالِ دل سُناتا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 فِصداواں مُسکراسن، سوہنیاں خوشیاں نے در پھلسن
 اُجاڑ اِس دل نی بستی بچ اِرماناں نے پھل پھلسن
 مقدر اُزانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 اُنہاں نے دیس جانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 میں حالِ دل سُناتا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 زمانہ راہ بچ کندھاں کچر تک چاہڑنا رہسی
 کدوں توڑیں بجر نا سیک سپنہ ساڑنا رہسی
 میں اپنا پیار پانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 اُنہاں نے دیس جانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 میں حالِ دل سُناتا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 میں اُکھیاں کھولساں جائی تہ اُتھروں ڈولساں اُتھ
 میں واحد اُکھیاں نے بند سارے کھولساں اُتھ
 میں جائی دل کہہانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 اُنہاں نے دیس جانا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں
 میں حالِ دل سُناتا اے، سرے نے بِل ٹری جاساں

عبدالواحد منہاس

شاداب کریوہ۔ شوپیان

نیناں دیتی جگراتے راہی ٹری گیا
 عمر اڑپکاں پلے باہی ٹری گیا
 پیر ننگانے کرچی کرچی کھلری کچ
 اکھیں کھولی دیکھی من ہیرے نا سچ
 صدیاں بچ ترپکاں باہی ٹری گیا
 نیناں دیتی جگراتے راہی ٹری گیا
 لائی سنگت کالیاں شاہ ہواواں نال
 مڑیا کدوں کوئی دل دوز صداواں نال
 مانڈے بختاں بچ پھسائی ٹری گیا
 نیناں دیتی جگراتے راہی ٹری گیا
 بچ جدائیاں سڑنا بلنا پیسی گا
 ریگستاں وچ کہلیاں گھلنا پیسی گا
 پھل پہنکھنے انگاراں لاہی ٹری گیا
 نیناں دیتی جگراتے راہی ٹری گیا
 کیہڑے کیہڑے نکلے نالے تگاں میں
 کیہڑا کیہڑا رستہ تھماں ڈکاں میں
 واحد خوشیاں جھنڈے باہی ٹری گیا
 نیناں دیتی جگراتے راہی ٹری گیا

..... پروفیسر محمد جہانگیر اصغر

آ بیتی جا ماہرے نال یرا
 ایہہ غم اندیشے نال یرا
 جند رونی تہ گرلانی اے
 تقدیر نی الجھی تانی اے
 ایہہ دکھیا ہتھ کہمائی اے
 آ تک لے کبجا حال یرا
 آ بیتی جا ماہرے نال یرا
 ایہہ غم اندیشے نال یرا
 غم کھا کھا اڑیا تھک گئی آں
 میں پہریاں نگ و نگ گئی آں
 بچ اگ پھر نی پک گئی آں
 ہن پہامڑ پہنکھنے سہال یرا
 آ بیتی جا ماہرے نال یرا
 ایہہ غم اندیشے نال یرا

گوتھل، سورنکوٹ۔ پونچھ

رُتِ پیارِ فی اڑیا لنگھ جاسی
 غمِ سؤلی اُتے تنگ جاسی
 کوئی پہل پہلاوے منگ جاسی
 پھل چھنی رتے لال یرا
 آ بھینی جا ماہڑے نال یرا
 ایہہ غم اندیشے نال یرا
 آ چتاں مگی ہاے دے
 سرِ چھولی رکھ دلاے دے
 پھل پیار نے اصغر خاصے دے
 منگ جان سب ملال یرا
 آ بھینی جا ماہڑے نال یرا
 ایہہ غم اندیشے نال یرا

رچھا رچھا رچھا

ونگاں چڑھالو فی گودیو ، واز مارن ونگاریاں
 بچن گلی گل پھر کے ، سر تے چا کے کھاریاں
 جہاں نے ماہی ہونے کول وے
 انہاں نے اُچے اُچے بول وے
 جہاں نے ماہی پردیس بچ
 بنگاں لکین اوہ اُدھاریاں
 کنکاں کی لگ گیا ہتھ وے
 چچھاں میں ڈاکیے توں خط وے
 رو رو ماہی تیری یاد بچ
 راتاں جاگ گواریاں
 کاں بنیرے اُتے بولیا
 دل دی ہولے ہولے ڈولیا
 نکلیا آنا میرے ہتھ چوں
 کپتیاں جھول تیاریاں
 کرنی عرض میں چن وے
 بنگاں نہ میریاں توں پہن وے
 پتلی پنی اُتے دیکھ توں
 لگنیاں کتنی پیاریاں
 چچھیا ماہرے کولوں ماں وے
 میں نہ لیا تیرا ناں وے
 کہیا میں کھیڈنی بچ گہڑا
 ٹٹ گنیاں بنگاں ساریاں
 گہڑا گہڑا گہڑا

.....شکیل اعوان

میرا ماہی جو عدالتاں نا جج وے
 شالا رکھے مقدمے نی جج وے
 پلہ چھوڑیا نہ ہتھوں انصاف نا
 گجھ سوچ کے کریں وعدہ معاف نا
 پہاویں جان گواہ سارے پیچ وے
 سانوں دہس نہ جو وڈی پارسائی توں
 سانوں پیون نی جاج سکھائی توں
 طعنے دیوے کہہ پروں کہہ چھج وے
 لہو پچتا ، چم لواں نا اُدھیڑیا
 مال اپنا پرایا نہ نکھیر دیا
 کھا کے سو چوہے پئی ٹری جج وے
 گل جاوے نہ زمانے بیچ کھل وے
 جیہڑی ہوئی کر معاف اودہ پُہل وے
 گنہگاراں نا دی پردہ توں کج وے

~~~~~

جِسلے بالکل پہنگھے پہانے ہونے ساں
 اُس وی پہنارا گڈا چانے ہونے ساں
 پوہ 'مانہہ' ریتاں راتیں سڑنے رہنے ساں
 ساہواں نے انگار پہننے ہونے ساں
 جِسلے بالکل پہنگھے پہانے ہونے ساں
 حرام ہے جے کوئی اپنی گل وی کیتی وے
 اُسناں گلاں اُس نال بانے ہونے ساں
 جِسلے بالکل پہنگھے پہانے ہونے ساں
 ماخی روں ایہہ غزلاں ایویں لکھیاں نے
 نکلیوں اسماں ماہیے گانے ہونے ساں
 جِسلے بالکل پہنگھے پہانے ہونے ساں
 ہُن تہ ساہڑا تیل وی نیہہ بکنا اختر
 اگے اگ پانی بچ لانے ہونے ساں
 جِسلے بالکل پہنگھے پہانے ہونے ساں

کنکاں ، مٹاں ، گندلاں تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 منجھیاں ، گایاں ، بکریاں ، اودہ آڑیاں کدھر گئیاں
 کنکاں ، مٹاں ، گندلاں تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 کندھاں ہی کندھاں ہر جفا کیاں دھسناں مگی
 اودہ چاچے تائے تہ پھوپھیاں ماہڑیاں کدھر گئیاں
 کنکاں ، مٹاں ، گندلاں تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 امب ، ٹاہلیاں ، پپل ، سری ، بھڈی ، بوہڑے نے بوٹے
 لوچیاں ، خرمائیاں ، انجیر تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 کنکاں ، مٹاں ، گندلاں تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 بن وی اک ہونی سی آساں نے گرائیں نے باہر
 سمٹے چنھیاں تاریاں اراں بیتاں تاڑیاں کدھر گئیاں
 کنکاں ، مٹاں ، گندلاں تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 اک دواتے فچ ڈوبے لائی تہ لکھنے سیاں دوست سارے
 سکول تفریح تختیاں سیاہیاں گھاڑیاں کدھر گئیاں
 کنکاں ، مٹاں ، گندلاں تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 گس درھڈ تہ موتیاں آلا پانی وی ہونا تہ سی
 اودہ کہنا سرالے چکڑو تہ سروٹے نیا چھاڑیاں کدھر گئیاں
 کنکاں ، مٹاں ، گندلاں تہ باڑیاں کدھر گئیاں
 ﷲ ﷲ ﷲ

ماہرے اُٹھی کلیجے چڑ، چن پردیس گیا
 دل ڈاڈا یا دلکیر، چن پردیس گیا
 یاد ستاوے، ہند نہ آوے اُٹھ اُٹھ روواں راتاں کی
 تیرے سنگ جو کپتیاں سن میں یاد کراں ملاقاتاں کی
 نیناں تھیں ڈہلنا ہر، چن پردیس گیا
 ماہرے اُٹھی کلیجے چڑ، چن پردیس گیا
 باری بجے، پھٹ کھڑکے کدے کاگ تیرے بولے
 طعنے بول شریکاں دین چند نمائی ڈوبے
 ماہرے اندر بننے کبر، چن پردیس گیا
 ماہرے اُٹھی کلیجے چڑ، چن پردیس گیا
 رُت پھری مھل پھلتے جہاں گلو گپت سنایا
 گلشن آج سنہیا کہلیا ماہی تیرا آیا
 اوہ رانجھا، میں اُسنی ہیر، چن پردیس گیا
 ماہرے اُٹھی کلیجے چڑ، چن پردیس گیا

چہلا س۔ پونچھ

.....گلشن سنگ گلشن

ماہرے پونچھ نی تہرتی تگی بے نظیر آکھاں
 جنت نی حور آکھاں ، رانجھے نی ہیر آکھاں
 تیرے قدماں بچ ہے دریا پر بت نے بازو تیرے
 ٹھوکا بچ مال چرنے تلیا بچ لائے ڈیرے
 تیرے چشماں نا پانی نہچھا مکھیر آکھاں
 جنت نی حور آکھاں ، رانجھے نی ہیر آکھاں
 تیری مٹی خوشبو خوشبو ، توں پریتاں نی رانی
 تیرا راز توں اس جانے ، محبت نی توں کہانی
 بولی پہاڑی مٹھی ، مٹھی تہ شہر آکھاں
 جنت نی حور آکھاں ، رانجھے نی ہیر آکھاں
 سائیں میرا اُچی جائی ، دشنامیاں اکھاڑہ
 گلشن دُعاواں منگنا ، بیہوا بسا رہے توہڑا
 ڈیرہ ننگالی سچا ، پیراں نا پیر آکھاں
 جنت نی حور آکھاں ، رانجھے نی ہیر آکھاں

~~~~~

رُس گئے نے اوہ یار پُرانے کیہڑے پاسے جاواں
 فر ملے نہ مدتاں ہوئیاں بکتیوں کاگ اڈاواں
 جاناں آ میلی جا
 چڑھیا جن ماہڑی عید نہ ہوئی کسراں عید مناواں
 دو اکھیاں نے دیوے بالی تیریاں ملکیاں راہواں
 جاناں آ میلی جا
 ڈوہنگی ڈابے ڈھڈ بولے تہ باغی ٹھنڈیاں چھاواں
 پیاں نماشاں ملکیاں آساں رو رو حال گماواں
 جاناں آ میلی جا
 گلیاں نے بچ رُل گئے سجاں لعلوں نے بجاوے
 بجر تیرے نے مار مکایا بھر دے مارے مارے
 جاناں آ میلی جا
 ڈوہنگی ڈاب محبتاں والی دُب دُب غوطے کھاواں
 ہون دیدار جن نے جیکر دُب کے وی تر جاواں
 جاناں آ میلی جا

.....گلشن سنگ گلشن

نخرے ماہرے دلدار نے
 دل تے چھریاں مارنے
 چڑھنی جوانی سوہنے یار نی
 کئی کوئی کھڑی ہے اتار نی
 بال چھلے ، خوشبو کھلار نے
 دل تے چھریاں مارنے
 جن جے مکھڑے تے لالیاں
 رنگ چٹا دودھ اکھیاں کالیاں
 لڈٹھ رتے ، رتے بھل کپنار نے
 دل تے چھریاں مارنے
 اُس نا خُسن چناں چھالاں مارنا
 کوئی ثانی نیہہ ماہرے دلدار نا
 اُس نا شاعر وی صدقہ اُتار نے
 دل تے چھریاں مارنے

~~~~~

.....یچی خالد

مکی رو رو اکھیاں دی لوہ ' میں بازی ہار گئی
 نیہہ گرے تیری خوشبو ' میں بازی ہار گئی
 تیرے نال میں اکھیاں لا کے ڈاڈی پھل گئی وے
 میری نازک نازک جدڑی گلی گلی رل گئی وے
 بیٹھی پنجواں دے ہار پرو ' میں بازی ہار گئی
 نیہہ گرے تیری خوشبو ' میں بازی ہار گئی
 اکھ لاندیوں سوچ نہ آئی تہ رو لے پئے گئے نے
 جیہڑے گائے خوشیاں دے گپت اوہ ویلے لے گئے نے
 ریٹی آس دی گنڈھڑی تھو ' میں بازی ہار گئی
 نیہہ گرے تیری خوشبو ' میں بازی ہار گئی
 پائی پہننگ میں اچیاں ڈالاں تہ لکھے مک گئے نے
 گیا لارہ اڈھ آسمانے تہ لاڑ تڑٹ گئے نے
 ہڈی پسلی گئی ہک ہو ' میں بازی ہار گئی
 نیہہ گرے تیری خوشبو ' میں بازی ہار گئی
 تھہ خالی اے پتہ نیہہ گرے نشانی مندری دا
 خوشی ہک سیتی دی دے گئی رونا عمری دا
 بنے دشمن ماء تہ پیو ' میں بازی ہار گئی
 نیہہ گرے تیری خوشبو ' میں بازی ہار گئی

❦❦❦

.....مکھی خالہ

چہڑے تہوتے آن کے ٹنگے درپکاں نال
اندروں سڑ گئی آں ماہیے دیاں سینکاں نال
میں سنگ تیرے نال پایا
پر دل اندروں کہہرایا

چہڑے تہوتے آن کے ٹنگے درپکاں نال
اندروں سڑ گئی آں ماہیے دیاں سینکاں نال
میں چہڑا سرے تے کچھا
تدھ پکھیا وی نہ بد بچھا

چہڑے تہوتے آن کے ٹنگے درپکاں نال
اندروں سڑ گئی آں ماہیے دیاں سینکاں نال
تدھ کنہاں توں ماری بولی
لگی دلے میرے بچ گولی

چہڑے تہوتے آن کے ٹنگے درپکاں نال
اندروں سڑ گئی آں ماہیے دیاں سینکاں نال
ماہڑے بیہڑے کھلی پھل کھلی
نیہہ ملدا اپنا بلی

چہڑے تہوتے آن کے ٹنگے درپکاں نال
اندروں سڑ گئی آں ماہیے دیاں سینکاں نال
میں

.....یچی خالد

ہتھ ہتھ ہتھ کراں سوال ' میریا چن ماہیا
 کدے کچھ تترئی دا حال ' میریا چن ماہیا
 پیئی بک بک آتھروں روندی
 نیہہ اکھیاں توں اوہلے ہوندی
 تیری نخرے والی چال ' میریا چن ماہیا
 کدے کچھ تترئی دا حال ' میریا چن ماہیا
 رکھن ہسیاں خوشیاں دے دن گئے
 نالے بپدریاں میریاں رکھن گئے
 تیرے گنڈلے گنڈلے بال ' میریا چن ماہیا
 کدے کچھ تترئی دا حال ' میریا چن ماہیا
 سدا یاداں دی لوہری چٹھلی
 کدے مرنے تک نہ پٹھلی
 تیرے مکھڑے دا سوہنا حال ' میریا چن ماہیا
 کدے کچھ تترئی دا حال ' میریا چن ماہیا
 ہويا حال تجن بے حال اے
 غم تیرا اس دم نال اے
 گئیں اگ غماں دی بال ' میریا چن ماہیا
 کدے کچھ تترئی دا حال ' میریا چن ماہیا

~~~~~

.....یچی خالہ

میں سجاں وی دتے ہار، وے لکھتے کے کچائی
گل پیئی گئے غماں دے ہار، وے لکھتے کے کچائی
میرے دل پنج جس دیاں چاہواں
اوہ پھل گیا میریاں راہواں
ہویا دشمن گل سنار، وے لکھتے کے کچائی
گل پیئی گئے غماں دے ہار، وے لکھتے کے کچائی
ماہی بسدا کیہڑیاں گلیاں
کوئی دسدا میہ میں چٹلی آں
اوہ وی پھل گیا قول قرار، وے لکھتے کے کچائی
گل پیئی گئے غماں دے ہار، وے لکھتے کے کچائی
لگی ڈانچی لگے کجاوے
کوئی دردی نظر نہ آوے
ہن پکڑے کون مہار، وے لکھتے کے کچائی
گل پیئی گئے غماں دے ہار، وے لکھتے کے کچائی
پے یار دے چنگھڑ پھلدے
جیہڑے سٹ گئے اوہ نیہ پھلدے
بگی کھانے آں آوے کھار، وے لکھتے کے کچائی
گل پیئی گئے غماں دے ہار، وے لکھتے کے کچائی

.....مچی خالد

پیا چھم چھم چھم چھم بسدا ساون اُکھیاں دا
 ایئے ہس ہس کے کدے گایا گاؤن اُکھیاں دا
 میں جس پچھے جدڑی رولی
 دُکھ پا گیا میری چڑولی
 گتھے دردی آ کے درد بندواں اُکھیاں دا
 ایئے ہس ہس کے کدے گایا گاؤن اُکھیاں دا
 راہواں تک تک تیریاں اُکھیاں
 بہوں ڈاہڈیاں بچناں تھکیاں
 کوئی کدوں تک سام کے رکھی ساون اُکھیاں دا
 ایئے ہس ہس کے کدے گایا گاؤن اُکھیاں دا
 رت کرے جے مڑ کھر آویں
 ٹھنڈ آ کے سپنے پاویں
 تیرے بجر دے سیک پئے نور گمان اُکھیاں دا
 ایئے ہس ہس کے کدے گایا گاؤن اُکھیاں دا
 تیری اُکھیاں دا دُہلدا کجلا
 کر خالدے آں گیا پگلا
 جتھے ویناں لوک پئے شور مچاون اُکھیاں دا
 ایئے ہس ہس کے کدے گایا گاؤن اُکھیاں دا

خوشبو بن کے فیر آ پیاری
 آ کے پیار دی چہنگ چڑھا پیاری
 چھوٹے چھوٹی ایں ہس ہس کے
 لئی ایں اُلا رے لوکاں دہس دہس کے
 اُساں ٹھونڈی پھرے ہوا پیاری
 آ کے پیار دی چہنگ چڑھا پیاری
 کدے زمی تہ کدے اُساں اُتے
 راج کرنی ایں سارے جہان اُتے
 اُنہاں راتاں کو موڑ کے لیا پیاری
 آ کے پیار دی چہنگ چڑھا پیاری
 اُساں جاگدیاں اکھیاں خواب دِکھے
 جدھر دِکھے کھردے گلاب دِکھے
 خوشبو بن کے فیر آ پیاری
 آ کے پیار دی چہنگ چڑھا پیاری

﴿﴾

.....ساحل یوسف

گڈی اڈی اے ماہرے چن دی
گڈی گڈی اے ماہرے من دی
گڈی نال اڈاں ہوا پنج
گڈی نال ڈولاں فضا پنج
دوروں دکھاں میں شان چن دی
گڈی اڈی اے ماہرے چن دی
ڈور بے تہ گڈی دی بے
حکم میرے ماہی دا چلے
عید ہوئی اے نین دی
گڈی اڈی اے ماہرے چن دی
میں اُتے ای اُتے جاواں
ماہی چاہوے تہ گاٹا ہو جاواں
گڈی گڈی اے میرے من دی
گڈی اڈی اے ماہرے چن دی

~~~~~

..... ساحل یوسف

رُسیاں رُتّاں کو کوئی منا لُیوے
ساہڑے دُکھے ہوئے دِل دی دُعا لُیوے
اسیں جانے آں ایہہ پھیرے پاندیاں نیہہ
رُس جاوَن ہسِدیاں ہساندیاں نیہہ
رُتّاں مڑ کے کدے بھی آندیاں نیہہ
اُجڑے دِلاں کو کوئی بسا لُیوے
ساہڑے دُکھے ہوئے دِل دی دُعا لُیوے
جہاں راہواں اُتوں اوہ جاندیاں نے
قدم قدم خوشبوواں آندیاں نے
اوہ راہواں آساں بُلانِندیاں نے
روندیاں اکھیاں کو آ کے ہسا لُیوے
ساہڑے دُکھے ہوئے دِل دی دُعا لُیوے
دِیوے بِل نہ سکے کہہ ہوسی
رات ٹہل نہ سکے کہہ ہوسی
آئی ٹل نہ سکے کہہ ہوسی
سُتی قسمت کو کوئی جگا لُیوے
ساہڑے دُکھے ہوئے دِل دی دُعا لُیوے
عبدالحق صاحب

..... ساحل یوسف

ہسدی اے اوہ پھلاں ہار
 جس گڑی نال آساں پیار
 دل اُسدے بچ پیار دی لگن
 ٹرے راہواں سوہنیاں لگن
 سارے اُسدے اچے شگن
 نظراں ہوون دل دے پار
 جس گڑی نال آساں پیار
 اوٹھاں دے بچ گلاں ٹن
 اکھیاں بچوں ہاتے پھٹن
 بے پیپل وترے چھٹن
 ماکھوا اُسدا باغ و بہار
 جس گڑی نال آساں پیار
 ساہڑے سامنے اُسدی گلی
 ساہڑے ہاروں اوہ بھی چہلی
 اسیں بھی کہنے اوہ بھی کہلی
 رہندی اوہ دل دے بشکار
 جس گڑی نال آساں پیار
 .....

.....ڈاکٹر نرمل ونود

بُورِ پیا امباں نے اُپر

بُورِ پیا امباں نے اُپر، آ کُہر آ
کُئل کُئل کوہے آندر، آ کُہر آ
بَدل چڑھن لگی پیئے امبر، آ کُہر آ
تک تکیاں لائی چھہہر، آ کُہر آ
ہول اٹھنے چتے اندر، آ کُہر آ
کوت ساریاں نین کُہر و کُہر، آ کُہر آ
اُج بسنت گیا، کل پت جڑ، آ کُہر آ
پھل کھڑی پیئے، پُہرن پتر، آ کُہر آ
غرض بادلی، سدنی آں کُہر، آ کُہر آ
کالیاں راتاں بچ لگنا ڈر، آ کُہر آ
چٹھی لکھاں تاں بچنے اکھر، آ کُہر آ
چر نہ لا بہلا بہلا کر، آ کُہر آ

~~~~~

ایزودار چھڑی

۱ اسی سوشیل نو اس ہری سنگھ مارگ (ریہاڑ کالونی)۔ جموں

.....ڈاکٹر نرمل ونود

چہرہاں نی چھاویں چھاویں

چہرہاں نی چھانواں چھانواں میں ٹرنا یاں
ہوٹھاں اُپر تیرا ناں ' بس تیرا ناں
اتے رستے کدے ساں ٹرنے

اک دُؤے نی رہو لے
بٹھی کوئی یاد پُرانی

اُج وی بٹھری کہو لے

ہوویں ہر پل توں نال ' منو من اُج وی توئی بالاں
ہوٹھاں اُپر تیرا ناں ' بس تیرا ناں
ہوٹھاں پُر ناں دل نے اندر

مورت تیری بسنی

اکھیں اگے سوئی چٹچل

صورت پھر نی ہسنی

توئیں دہس ' چھوڑی تیرا ناں ہن رکش ہو رکھہ گاں

ہوٹھاں اُپر تیرا ناں ' بس تیرا ناں

.....ڈاکٹر نرمل ونود

بسرے اپنے منے نے اکھر

بسرے اپنے منے نے اکھر ہوسی کہہ
چبچھے کدھرے دُور رہیا کبُہر ' ہوسی کہہ
اوپرے اوپرے موسم لگنے
اپنا آنکھی سارے ٹھگنے
بیری جہاں تھیں اے امبر ' ہوسی کہہ
بسرے اپنے منے نے اکھر ہوسی کہہ
اُس اپنی بستی وَل ٹرنے
ہولے منے اِچ سو سو پھرنے
میلی ہوئی جے راہ وِچ چادر ' ہوسی کہہ
بسرے اپنے منے نے اکھر ہوسی کہہ
ریت بگولے نیناں آگے
قداں پُر راہ نہ لَہے
بجنے پتر سُر سُر سُر ' ہوسی کہہ
بسرے اپنے منے نے اکھر ہوسی کہہ
ڈاروں پُھڑی کوئج مناں نی
پتہ میہ کتھے نا دانا پانی
تک تکیاں ہوئی آں بے پُر ' ہوسی کہہ
بسرے اپنے منے نے اکھر ہوسی کہہ
بسرے اپنے منے نے اکھر ہوسی کہہ

.....ڈاکٹر نرمل ونود

ماہڑے کولوں رُستی چھپیا

ماہڑے کولوں رُستی چھپیا ، جائی ماہی کی رِکیاں ترلے کرانا
کوئی جائی آکھے اُس کی ، اُس ملے آں تہ رَے نا اے بہانا
ماہی سوہنا چن میں نہ سوئی ، میں آں جاننی
چنگی ماڑی جیئی وی ہاں ، چنے نی آں چاننی
تنے نا ہی رنگ تکنا ، نہیں مانرے بھات پانا
کوئی جائی آکھے اُس کی ، اُس ملے آں تہ رَے نا اے بہانا
جہماں نا میلہ ، نہ اے اتھے نا ہی ساتھ اے
اتھرے سِجُوگ بڑے ، سِدھی گل بات اے
میل رَے میلیا ، ساہ پچر اَن اچر بھانا
کوئی جائی آکھے اُس کی ، اُس ملے آں تہ رَے نا اے بہانا
نظر نیہ میرے جیئی ، چڑھنی ایہہ سچ اے
آکھو اُس کی دل نہ تروڑ ، کچا کچ اے
ہاڑے کرنی میں پھرنی ، یگی پھولے نیہ آدنا منانا
کوئی جائی آکھے اُس کی ، اُس ملے آں تہ رَے نا اے بہانا

~~~~~

نذیر حسین انس

لاریئے پونچھے پئے ، جُل لینو لین جُلاں
 سنتالی نے پچھوے نے جتھے پہنائی پہین جُلاں
 مُدتاں ہوئی گکیاں لگے زخم جدائیاں نے
 تیکنے نصیب نہ ہوئے مُنبہ پہیناں تہ پہائیاں نے
 ہُن تہ جُل جُلئیے ہوئی مفتی نی دین جُلاں
 لاریئے پونچھے پئے ، جُل لینو لین جُلاں
 آیا قسمت بچ سہکنا ، سارے لیکھ مقدران نے
 پہامڑ پئے بکنے ول لکیاں سدھراں نے
 پھٹ ولے نے لکیاں کی جُل ملماں لان جُلاں
 لاریئے پونچھے پئے ، جُل لینو لین جُلاں
 کئی اِس ڈپکے بچ دُنیا کی چھوڑی گئے
 ملنے نیاں آساں کی اوہ سروں تروڑی گئے
 دل تھمَن نیہہ ہونا سُنن اُنہاں نے بین جُلاں
 لاریئے پونچھے پئے ، جُل لینو لین جُلاں
 ماء رونی جدائیاں تھیں ، پہنائی پچھڑے نے پہائیاں تھیں
 پیو بکھ ہونے تہائیاں تھیں ، کئی دُور ہوئے لکیاں تھیں
 دکھایاں نے دکھاں بچ اُٹھ اِس پُین جُلاں
 لاریئے پونچھے پئے ، جُل لینو لین جُلاں

﴿﴾

چک بنولہ، مینڈھر۔ پونچھ

تواہڑیاں اڈیاں بچ وقت گیا
 کیاں چر لائی توں بہلی بہلی آ
 پہلیں پہل میں تواہڑے دیس آیا ساں
 ہوراں کنیاں واسطے خوشیاں لیاں ساں
 تکی تکی تگی سر چٹا ہوئی گیا
 کیاں چر لائی توں بہلی بہلی آ
 اک پاسے خوشیاں نے تکی ہاسے نی
 دؤے پاسے آئے غم درد خاصے نی
 خوشیاں بچ آیا جیہڑا رونا ہی گیا
 کیاں چر لائی توں بہلی بہلی آ
 لکيا پہلاوا کہ میں اُتھے ہی رہساں گا
 بچاں نے سنگ خوشی نال بہساں گا
 رہیا نہ کوئی اُتھے جانے سارے تہاؤ تہنا
 کیاں چر لائی توں بہلی بہلی آ
 آسے پاسے ہر ویلے آنی میں جانی اس
 دلاں بچ ڈونگے ڈونگے پھٹ پئی لانی اس
 ماہڑے پاسوں کیاں توں چائی نیہہ نگاہ
 کیاں چر لائی توں بہلی بہلی آ

﴿﴾

نذیر حسین اس

کہہ میں تھیں ہویا قصور اڑیا
 چھکیں کالجے باہی جمور اڑیا
 کدے کیتی نہ اُن منی جی
 نہ رہی سکاں میں کنی جی
 میں بنھساں گی لک بنھی جی
 کدے ہونی نہ مغرور اڑیا
 کہہ میں تھیں ہویا قصور اڑیا
 ٹساں پہنچے درد سوائے سن
 ماہری جان کتھن کی آئے سن
 خوش ہو میں سینے لائے سن
 فر ٹس کیاں مجبور اڑیا
 کہہ میں تھیں ہویا قصور اڑیا
 نہ ہی زخم پرانے بل کیتے
 ہور و ہور نویں سرسل کیتے
 جند اُپر غم نے جھل کیتے
 پٹے پہنھنے اندر تندور اڑیا
 کہہ میں تھیں ہویا قصور اڑیا

لگدے دردِ جدائی پہنارے نی
 کڈھاں راتاں رگن رگن تارے نی
 غم دتے پہر پہر کھارے نی
 کیسا انگ انگ درداں پھور اڑیا
 کہہ میں تھیں ہویا قصور اڑیا
 سینے درداں لائی کافی اے
 ڈاڈی یاد بجن نی آنی اے
 رو رو اکھیوں سکا پانی اے
 کد افس ہوسن غم دؤر اڑیا
 کہہ میں تھیں ہویا قصور اڑیا

نذیر حسین اس

ماہڑا اڑیو نخرہ اُوے جنیا
 ماہڑا سُرْمہ سکڑا وُوے جنیا
 جس ویلے میں کرنیاں ہار سنگار
 میں جانیاں اپنے مینڈھر ہزار
 ماہڑے اگے کچھے پھرنے کئی ہزار
 ماہڑا اڑیو نخرہ اُوے جنیا
 ماہڑا سُرْمہ سکڑا وُوے جنی
 جس ویلے میں ملنی آں سکڑا
 ماہڑا کھڑے آلا کرنا چھلکوا
 ماہڑا دلبر استھیں گکڑا
 ماہڑا اڑیو نخرہ اُوے جنیا
 ماہڑا سُرْمہ سکڑا وُوے جنی
 جس ویلے میں لائیاں سُرْمہ
 ماہڑا کھڑے آلا کچھے ٹرنا
 ہونا اُس ویلے مشکل مونا
 ماہڑا اڑیو نخرہ اُوے جنیا
 ماہڑا سُرْمہ سکڑا وُوے جنی

جس ویلے تہ میں لائیاں لالی
ماہڑا کمرے آلا ہونا سوالی
مردی مردی چھٹھا کو لے بہانی
جنیا جنیا
ماہڑا اڑیو نخرہ اوے
جنی جنی
ماہڑا سُر مہ سکڑا ووے
دند ٹہنی تہ بنیا پیار
لگی گیرے گڑیاں نی لار
جاگ بہین نی نہ لہنی کھار
جنیا جنیا
ماہڑا اڑیو نخرہ اوے
جنی جنی
ماہڑا سُر مہ سکڑا ووے
دند ٹہنی تہ بنیا بوڑ
کے چیزے نی نہ رہی لوڑ
سارے دکھن لگی پئے جوڑ
جنیا جنیا
ماہڑا اڑیو نخرہ اوے
جنی جنی
ماہڑا سُر مہ سکڑا ووے
جدوں بالاں کی پھیریاں کنگھی
ماہڑا کمرے آلا کرنا تنگی
کہہ میں تنگی لگنیاں چنگی
جنیا جنیا
ماہڑا اڑیو نخرہ اوے
جنی جنی
ماہڑا سُر مہ سکڑا ووے
ہڑے پُری چھڑی گئے بال
لکی رہی رہی اچھن خیال
ہناویں ہویا نا اے مندا حال
جنیا جنیا
ماہڑا اڑیو نخرہ اوے
جنیا جنی
ماہڑا سُر مہ سکڑا ووے

.....یا سرکیاتی

سُر ایہہ سُرِ بلی تان اوہ بندیا ، سُر ایہہ تان
 تن تن ، تڑ تڑ یار ، بولن روح نے تار
 عشق حُسن تہ پیار ایہہ روح وے
 میں توں نالے یار ایہہ روح وے
 دل بچ دل نے پہنار ایہہ روح وے
 روح ای رار تہ پار
 تن تن ، تڑ تڑ یار ، بولن روح نے تار
 کُن وی ایہہ یا کون اے ایے
 اُکرا ایہہ مضمون اے ایے
 ایے مَلَم لُون اے ایے
 ایے اندر باہر
 تن تن ، تڑ تڑ یار ، بولن روح نے تار
 پل پل دے تہ رات سُر اں بچ
 جیاں جنت اے بھات سُر اں بچ
 ساری کائنات سُر اں بچ
 ساہواں نے سنکار
 تن تن ، تڑ تڑ یار ، بولن روح نے تار
 سارے گا ما پا دھا نی سا
 سا نی دھا پا گا ما رے سا
 اوڑب کھوڑب سم پورن گا
 سرگم نے بچ یار
 تن تن ، تڑ تڑ یار ، بولن روح نے تار

~~~~~

یاسر کیانی

میں پتر پھوار نا سوہناں
 میں شملہ اس نی شان وی آں
 میں اندراں نی واز اک سچی
 میں پیاراں نی تہار اک لُچی
 ماہری پوڑے چیز نہ سچی
 میں لعلوں نی ہک کان و آں
 میں پتر پھوار نا سوہناں
 میں حفاظت نا بوبا گنڈی
 میں لیاں نی ٹیک تہ گھنڈی
 کراں پرالے لوڑی ٹھونڈی
 میں سپاہی ٹیک تران وی آں
 میں پتر پھوار نا سوہناں
 میں پوہری بوہری نا گھونفرا بوٹا
 میں ٹھڈاں نی چہنگ تہ چوٹا
 درداں نی میں آہ تہ سوٹا
 میں دل دل نی جی جان وی آں
 میں پتر پھوار نا سوہناں
 میں لجاں نا اُچا نکا
 میں یاراں نا یار آں پکا
 میں خلقت نا دردوں سکا
 میں یاسر شیر زمان وی آں
 میں پتر پھوار نا سوہناں

.....نجم کرنا ہی

فر یاد وطن دی ایندی ہے
جیہڑی تہر کلیجے لیدی ہے
فر یاد وطن دی ایندی ہے
جتھا رل میل سارے بہندے ساں
میل دکھ سکھ سارے سہندے ساں
سدو رہت اوئی ترفیدی ہے
فر یاد وطن دی ایندی ہے
جتھا ٹھنڈے مٹھے پانی سن
جتھا شکروں مٹھے ہانی سن
اوئی پریت سچ ستیدی ہے
فر یاد وطن دی ایندی ہے
جتھے خونی سارے رشتے سن
بند اکھیاں سارے دسدے سن
جتھا اماں سپنے لیدی ہے
فر یاد وطن دی ایندی ہے

~~~~~

.....دلدار، کرناہ۔ کپوارہ

اُج گُن کے مٹی بچ رنگِ عشق ہک بُت بناساں میں پیارا
 پلکاں تے سجا ساں کجھ موتی ، متھوے تے سجا ساں چن پیارا
 کشمیر دا حُسن و شباب سبھی
 ڈل جھیل ، وُلر ، چناب ، توی
 میں حُسن نشاط و شالا مار
 ممتاز محل دا حُسن تہ پیار

ہر رنگ توہڑے بُت بچ پہر ساں ، میں لیاں ایہجا لشکارا
 اُج گُن کے مٹی بچ رنگِ عشق ہک بُت بناساں میں پیارا
 جت تھیں چڑا کے پریاں دا
 میں حُسن کے آساں یار لئی
 قُدرت تھیں چڑا کے رنگ سبھی
 میں کرساں توہڑے ٹھڈاں دی ہنسی

فر پہو لے پہا لے بُت اندر ، پہر ساں میں عشق دا انگار
 اُج گُن کے مٹی بچ رنگِ عشق ہک بُت بناساں میں پیارا
 میں راتاں تھیں ہنیرے کو چڑا
 توہڑے بالاں بچ سجا ساں گا
 سب جگ دی کر کے شراب جمع
 توہڑی نظراں مست بناساں گا

ہوٹھاں تے گلاباں دی لالی ، چُخری بچ روشن لکھ تارا
 اُج گُن کے مٹی بچ رنگِ عشق ہک بُت بناساں میں پیارا

~~~~~

لوٹھا (ٹکڈار) کرناہ۔ کپواڑہ

.....مشکور احمد شاد

دیاں والے یاد کرن مُڑ آ
کہ چن پردیا او
اکھیوں بکن لہو نے اتھروں
چلے کردی ماء
او کہ چن پردیا
پیو توہڑے بھی آخر تے کھٹ پکڑی اے
ماؤ توہڑی دی حالت بھی گجھ پتلی اے
رشتہ داراں سُن ہک ہک کر، بدلے اپنے راہ
او کہ چن پردیا
پہنیو توہڑی دی عمر بھی ہنڈلی جلدی اے
پہر توہڑے دی مست جوانی رُلدی اے
ہر کوئی اکھیاں پُہر پُہر تکلے، آ کے لاج بچا
او کہ چن پردیا
پیسے چار کما کے پُہل گئے دیاں کو
پُہل گئے چن دینے ماء دیاں کھساں کو
چلھا پھونکاں اتھروں پونجھاں، تگاں توہڑے راہ
او کہ چن پردیا

آساون دی رُت تہریائی لگدی اے
اگ جیر دی سپنے اندر پہنکھدی اے
بلدے کپر جیر دے دل بچ، آکے آپ بجھا
او   کہ   چن   پردیسیا
ڈیرا ڈگا کوچ کے اجڑ مُڑ آئے
بہکا تھیں گاں، پٹھ تہ چھتری مُڑ آئے
خبر ہے کوئی آون تیرے دی، چکھن پے تہ ماء
او   کہ   چن   پردیسیا

مکو جولدہ ہے رت اوہ پیغام سلام ماہرے نام جولدہ
میں تہ منگاں جد و صلاں دی شام اوہ حیراں دی چھام جولدہ
گلہ کراں کے میں اس تقدیر کو
دل دیواں میں کس کس ہیر کو
مندا عشق دا ہوندا انجام
اوہ فر بھی سلام جولدہ

مکو جولدہ ہے رت اوہ پیغام سلام ماہرے نام جولدہ
نشہ عشق دا لہسی جان کھا کے
ذرا پیر رکھیں جہناں ٹکا کے
سولی چاہڑی ایہہ جند صبح و شام
جو عشق دا جام جولدہ

مکو جولدہ ہے رت اوہ پیغام سلام ماہرے نام جولدہ
جس گل دا سی ڈر اوہ ہی ہوگئی
ماہرے ہتھوں ماہڑی ساکھ سب کھوگئی
چینا کچنا شریکاں نے حرام
اوہ خط گھلے عام جولدہ

مکو جولدہ ہے رت اوہ پیغام سلام ماہرے نام جولدہ
پہیت ڈوہنگا ایہہ کسراں چھپاواں
رتا دہس توں میں کیہڑے پاسے جاواں
کرے اپنا پرایا بدنام
کہ طعنے ماہرے نام جولدہ

مکو جولدہ ہے رت اوہ پیغام سلام ماہرے نام جولدہ

﴿﴾

پیار محبت نہ کریں ، سب تھوکھا ہوندا ہے
 پیار نہیںیاں سچاں سچ ہی اوکھا ہوندا ہے
 مطلب نکلے پھیر کے اکھیاں یار سبھی ٹر گیندے نے
 سچے عاشق لگ لگ کے فر عمر اں روندے رہندے نے
 نال مرن دا آکھن مرنا اوکھا ہوندا ہے
 پیار محبت نہ کریں ، سب تھوکھا ہوندا ہے
 سنگ سنگ چنے مرنے دی جو قسماں کھیدے رہندے نے
 فر غیراں سنگ یاری لا کے دؤر کھلے مسکیندے نے
 اکھیاں تھیں فر خون جگر دا عمر ا چوندا ہے
 پیار محبت نہ کریں ، سب تھوکھا ہوندا ہے
 گہمن دے بچ سٹ کے مگو ملاح پار کنارے نے
 ترے کے پار ترا کے سارے دکھدے ماہرے نظارے نے
 شاد دا ماتم ہویا ساقی مئے چھلکاندا ہے
 پیار محبت نہ کریں ، سب تھوکھا ہوندا ہے

~~~~~

ہک وار محبت دا اظہار ذرا کر توں
 ارماناں دی کشتی تے دِلدار سفر کر توں
 توں پیار کو پیار آکھیں میں اِسکو خُدا آکھاں
 توں رنگِ اجل آکھیں میں اِسکو دوا آکھاں
 ہک رنگِ نواں دے کے ہک ہور سفر کر توں
 ہک وار محبت دا اظہار ذرا کر توں
 ہر رنگِ محبت دا ہر شوخِ جوانی کو
 انہاں پیار دے کنڈیاں تے زندگی دی کہانی کو
 ہک موڑِ نواں دے کے دِلدار بستر کر توں
 ہک وار محبت دا اظہار ذرا کر توں
 ایہہ غم ہور تنہائی تھنے نے محبت دے
 راہِ مَچ ہی اوکھے نے اِس پیارِ محبت دے
 اِس پیار دے امرت کو نہ شاد زہر کر توں
 ہک وار محبت دا اظہار ذرا کر توں

.....مشکور احمد شاہ

توہڑے عشق دا چرخہ بولدا
 امبر پیراں بچ رولدا
 کدے نیلے پردے کھولدا
 توہڑے عشق دا چرخہ بولدا
 اس عشقے بچ دل جانیاں
 بہہ لا چرخے دیاں تانیاں
 کدے گھمیاں چھوپے ہانیاں
 کدے رزماں پہن کے جانیاں
 کدے طور تے آ کے ڈولدا
 کدے عرش معلیٰ بولدا
 توہڑے عشق دا چرخہ بولدا
 کدے اگ بنا گلزار کرے
 کدے بچ سمندروں پار کرے
 مچھی دے ہنڈ بچ پال کھڑے
 منصور کو سؤلی چاہڑ چھوڑے
 کدے اپنے پیارے بھناں کو
 براق تے عرشاں ڈار کھڑے
 توہڑے عشق دا چرخہ بولدا

کدے سمس بھی تیکے پہنڈا ہے
 فرہاد بھی نہراں گھنڈا ہے
 بھبھوا تانی تندا ہے
 یوسف گاوہڑی نال ٹلدا ہے
 کدے گھریاں دی ہک رگڑے نال
 زم زم دا چوا بگدا ہے
 توہڑے عشق دا چرنہ بولدا

ﷻ

.....مشکور احمد شاہ

ماہڑے یار کو کوئی تہ مناؤ
نیہہ تہ میں ہی مر جانا
سؤلی چاہڑ کے جند ہک واری
نیہہ راہ کوئی کر جانا
اگ لگی ماہڑے چگرے اندر
تہواں چار چوفیری
غیراں دے سنگ ہتے کھیڈے
جس دن رات ہنیری
کوئی اُسکو تہ حال سناؤ

نیہہ تہ میں ہی مر جانا
کے عیداں شب راتاں ماہڑیاں
کے روزے کے نمازاں
میں تھیں یار جدا ہے ماہڑا
کون سنے فریاداں
دپد اکھیاں دے بوہے تے لاؤ

نیہہ تہ میں ہی مر جانا
لگن جتھے پیر بجن دے
اوہ جا چمدا جاواں
جتھے یار دے چھاڑ ہون میں
رو رو سجدے پاواں
ماہڑے سجدے تے جای تہ پاؤ

نیہہ تہ میں ہی مر جانا

~~~~~

.....مشکور احمد شاد

غم کھا گیا ساری جوانی دا عمر اں دا مان رہ گیا
ہک دکھیا ماہڑا دل ہے باقی سکھیا جہان رہ گیا
ریتو تے تصویر نیہہ بندی
ہنجواں دی جاگیر نیہہ بندی
بن گئی بُت ایہہ خاکی
باقی کے نشان رہ گیا
غم کھا گیا ساری جوانی دا عمر اں دا مان رہ گیا
پہل کے میں ہک تارا دکھیا
ایہہ دہنہ تہ چن پیارا دکھیا
لٹ لے گیا دہنہ، چن، تارے
خالی آسمان رہ گیا
غم کھا گیا ساری جوانی دا عمر اں دا مان رہ گیا
غیراں تے شکوہ کر نہ سکدا
شاد چاہواں تہ مر نہ سکدا
تھو کھا دے گئے سنگ دے ساتھی
ایہہ ہی ارمان رہ گیا
غم کھا گیا ساری جوانی دا عمر اں دا مان رہ گیا
~~~~~

عبدالمجید حسرت

چٹاں تھوکاں آ ہک واری
 تھوک آساں دی بہت پیاری
 چٹاں تھوکاں آ ہک واری
 چٹاں پھمائیے گاؤں
 ماہڑے دل دے درد جگاؤں
 چٹاں تھوکاں آ ہک واری
 چٹاں اینکے دے پھل کھلے
 نکھرے مڑ کدے نہ ملے
 چٹاں تھوکاں آ ہک واری
 چٹاں گیت سناؤں
 لٹے دل دے تار ہلاؤں
 چٹاں تھوکاں آ ہک واری
 چٹاں دہنہ چڑھیا ہے چوٹی
 توہڑی نیت ہے شاید کھوٹی
 چٹاں تھوکاں آ ہک واری
 چٹاں ایہہ رت مڑ نہ ایسی
 سدا نہ حسرت گیت سنسی
 چٹاں تھوکاں آ ہک واری

عبدالمجید حسرت

عبدالحمید حسرت

دیس تو ہڑے میں آساں بجاں
 دُکھڑے آپ سناساں بجاں
 تو ہڑیاں تاننگاں رکھاں دل بچ
 بسن آساں لکھاں دل بچ
 کل ارمان کہہساں بجاں
 دُکھڑے آپ سناساں بجاں
 اِس پاسے بھی موڑ مہاراں
 چنجرے کول بھی آن بہاراں
 رستے ہانھل ڈاہساں بجاں
 دُکھڑے آپ سناساں بجاں
 توں خوش قسمت دیاں والا
 میں دُکھیا پردیاں والا
 کد تک پرہت نہہساں بجاں
 دُکھڑے آپ سناساں بجاں

عبدالحمید حسرت

عبدالمجید حسرت

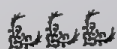
مُڑ آ جا بچاں وے تک حال نماںے دا
ہک تہ جدائی ہے دُؤا ہاسا زمانے دا

اُکھیاں تھک گئیاں تک تک کے راہواں کو
کس کو راز دہستاں اُس درد نماںے دا

ادہ زخماں لا ٹُریا فر حال بھی نیہہ چُکھیا
میں دُرد سمہال رکھدا اِس یار ایانے دا

بچ پردیاں دے جواں بھی تہ کے جواں
دہس کے اعتبار کراں اِس شہر بیگانے دا

کے حال سناواں میں دل غم بچ دُہیا ہے
کجھ درد نواں حسرت کجھ زخم پُرانے دا

گلاب الدین جزا

تنگ آئیاں نال شرپکاں میں
 گھلی زلف تہ یار اڈپکاں میں
 لمی رات بجر دی آ بجاں
 دل پہولا گجھ سمجھا بجاں
 پھرے اتھروں اتھروں چھولی میں
 دکھ سہے تہ گجھ نہ بولی میں
 ملنم زخماں اُتے لا بجاں
 دل پہولا گجھ سمجھا بجاں
 چت چور بہاراں آئیاں نے
 آج کلیاں وی مسکایاں نے
 اٹھی پھری چرخا ڈاہ بجاں
 دل پہولا گجھ سمجھا بجاں
 سر کھڑا چایا آج پانی دا
 تگاں رستہ آج میں پانی دا
 آئی عید ہے توں بھی آ بجاں
 دل پہولا گجھ سمجھا بجاں

بے بی بی

باباگری (وائٹ)، نگن۔ گاندربل

.....گلاب الدین جزا

ماہڑی بنگ دی بنگ توں بنگ ٹھولا
میں تاں نال شرپکاں بنگ ٹھولا
مکو لے جا اپنے نال، ٹھولا خوش رہساں
میں تاں عرض گزاری جگ ہیا
نالے چنول پیاری جگ ہیا
جے رکھیں خوب خیال، ٹھولا خوش رہساں
مکو لے جا اپنے نال، ٹھولا خوش رہساں
میں تاں گجھ ہلکی گڑلاواں تاں
توں سنسیں حال سناواں تاں
جے بنسیں سرتے ٹھال، ٹھولا خوش رہساں
مکو لے جا اپنے نال، ٹھولا خوش رہساں
میں ہائے تقدیر دی ماری ہاں
سو جتن کیتے پر ہاری ہاں
میں توہڑی مکو سمہال، ٹھولا خوش رہساں
مکو لے جا اپنے نال، ٹھولا خوش رہساں
ماہڑے آتھروں ماہڑے گپت ہوئے
جدوں بیری اپنے مپت ہوئے
دن ہوئے مہینے سال، ٹھولا خوش رہساں
مکو لے جا اپنے نال، ٹھولا خوش رہساں
مکو لے جا اپنے نال، ٹھولا خوش رہساں

..... حاجی شیر محمد پرواز

دِلاں دیو مالکو دِلاں کو سمہالیو
 دِل دے پردیساں کو تئیں نہ روالیو
 آسیں پردیسی آساں کوئی وی ٹھکانہ نیہہ
 آساں ٹر گینا تئیں بڑا پچھتانا نی
 دکھڑے ایہہ دِلاں آلے نہ وے پالیو
 دِلاں دیو مالکو دِلاں کو سمہالیو
 اگ ساڑے مول گئے عشق ساڑے مولے نہ
 درد ہووے ہائے نکلے ایہہ درد بولے نہ
 عشقے آلا روگ کوئی تئیں نہ لوالیو
 دِلاں دیو مالکو دِلاں کو سمہالیو
 بڑا مزہ آندا پہلاں اِس مٹھی زہر دا
 ہولیں ہولیں فر ظالم چارے پاسوں کھیر دا
 ایہہ مٹھا سچاں کو تئیں نہ کھوالیو
 دِلاں دیو مالکو دِلاں کو سمہالیو
 پہنا نڈا پچھے جو گیندا ، دِلاں دا کوئی جوڑ نیہہ
 پھلاں نالوں نازک ہووے سٹیو نہ مروڑ نی
 ایویں اِس دِلا دیاں نہ کرچاں کرا لیو -
 دِلاں دیو مالکو دِلاں کو سمہالیو
 لایاں پرواز آساں دِلا دیاں بازیاں
 لنگھیا زمانہ ہک زخماں نی تازیاں
 انہاں زخماں اُتے مڑ لون نہ شالیو
 دِلاں دیو مالکو دِلاں کو سمہالیو

~~~~~

..... درد کوٹ، اوڑی۔ بارہمولہ

..... حاجی شیر محمد پرواز

اوه پردیسیا اوه دلبر جانیاں
 مُز کھر آویں چٹاں واسطے میں بانیاں
 جانیاں دلبر
 نوکری توں کیتی نالے چاکری وی کر لیتی
 دکھ لے جوانی نیاں رُتّاں لگھی جانیاں
 دلبر جانیاں
 اوه پردیسیا اوه دلبر
 جھوٹے ہتھّاں اُتا مہندی رتی لگدی
 دکھ دکھ ہتھّاں داہر یاداں توہڑیاں آئیاں
 دلبر جانیاں
 اوه پردیسیا اوه دلبر
 چن راتی نکلا تہ تارے وی چمکدے
 رگن رگن تارے میں راتاں ایہہ لنگھانیاں
 دلبر جانیاں
 اوه پردیسیا اوه دلبر
 کس ویلے آسیں بجنا مرضی ہے توہڑی
 میں تہ ہر ویلے جانی پنگ پیڑے ڈانہیاں
 دلبر جانیاں
 اوه پردیسیا اوه دلبر
 کھڑی دا بساہ کوئی نہ زندگی اُدھاری دا
 لنگھدیاں کھڑیاں ایہہ مُونہ فر آئیاں
 دلبر جانیاں
 اوه پردیسیا اوه دلبر
 زندگی گزارنے دی فکر رکیاں ہوسی
 پرواز سام رکھیاں ہین یاداں پُرانیاں
 دلبر جانیاں
 اوه پردیسیا اوه دلبر

~~~~~

جنت حسین سلیم

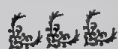
گئیاں گتھے اوہ پُہراواں پُہراواں آلیاں
 ہُن گتھے دُودھ لسیاں گراواں آلیاں
 چھو ' سریاں ' بریتاں والے ساگ مک گئے
 گپت ' مایہ اوہ پُرانے سب راگ مک گئے
 گائیاں مچیاں تہ کُلوں نا کال پے گیا
 مڑی پھر کے دو سیری والا سال آ گیا
 روٹی چلھے تے پکانی سارے لوک چھوڑ گئے
 چٹو ' کڑھ تہ مدہانی سارے لوک چھوڑ گئے
 ہنڈے ' کھپڑے ' پھوہڑیاں ' چٹائی آلے دن
 لادی ' تالی ' لیتری ' کٹائی آلے دن
 چلھے چڑھی ہنڈیاںچ دال کپنی
 لذتاں نی آپسی مثال اپنی
 سلیم کچے کوٹھیاں بچ مزے جین نے
 چاچکے ہُن لسیاں تہ دُودھ پین نے

﴿﴾

..... اقبال نگر، سورکلوٹ - پونچھ

جنت حسین سلیم

گتھے گئے اوہ دن سوہنے خوشیاں منان نے
 ائی ڈنڈا کوڈیاں تہ پنی گئی چان نے
 بارشاں نے پانیاچ کشتیاں چلانے ساں
 کاغذی جہاز اُچے اپنے اڈانے ساں
 گتھی گئے اوہ دن سوہنے خوشیاں منان نے
 گڈی گڈے نی اوہ شادیاں منان نے
 کچے کوٹھے مٹی نے بنائی ڈھائی چھوڑنے
 کھٹے مٹھے پھل ایویں کچے کھائی چھوڑنے
 کھیڈاں تہ شرارتاں اوہ منڈے میرے ہان نے
 رستے سکولیں دن اکٹھے آن جان نے
 روئی روء بڈاں کری آڑیاں منانے ساں
 ماء پیو نالوں کبھڑی کبھڑی رستی جانے ساں
 دن اوہ سلیم سوہنے خوشیاں منان نے
 چوکے چھٹکے مارنے تہ روپلاں بچان نے

جنت حسین سلیم

کچھ دی چنگا لگے نہ ہی بانج تیرے ہُن بجاں
 رو رو دِن گزاراں سارے کیا عیداں شب قدراں
 یاداں نے غم دوئے کیتے ڈم لگے بچ سپنے
 پل پل یاد تیری بچ تہکھنے اتھروں رہے ہاں پنے
 دُور دراہڈے ہو کے بجاں نیڑے نیڑے بہنے
 بسنے بچ خیالاں میرے اکھیاں نے بچ رہنے
 یاد تہاڑی آن ستایا پُہل گئے کھانا پیاناں
 بجاں نال حیاتی سوئی دِن بجاں کہہ چپناں
 میرا دل اُبالے کھاوے اگ لگی بچ سپنے
 ہجر فراق تیرے بچ بجاں اتھروں رہے ہاں پنے
 عرشاں تے رَت سوہنے جوڑی خوب آساں فی جوڑی
 ٹٹ کے بھی ایہہ ٹٹی نہ ہی قائم ہے آج توڑیں
 بیہڑے بیٹھی کول بجاں مارے لمیاں کوکاں
 ہستی ہستی میں رواں بیٹھا ماراں ٹھنڈیاں ہوکاں
 تک تصویر ٹساں فی بجاں دیواں دل دلیری
 صورت تک سلیم جِن فی اکھ میہ رجنی میری

~~~~~

ڈاکٹر عارف ملک

تنگی ہُن توڑیں بچناں اڈیکناں رہیاں
 سپنے گورے چٹے کاغذاں نے لپکناں رہیاں
 تیرے آنے نی آس پنج بہار مکی گئی
 جیٹھے بدلاں نی سوئی جی پھوار مکی گئی
 شہر ، بستی اُجاڑ تنگی کوکناں رہیاں
 سپنے گورے چٹے کاغذاں نے لپکناں رہیاں
 آپے سُنیاں نہ آساں کی سواںی رکھیا
 دل زخمی منڈھیرے راتاں بالی رکھیا
 چپے موتی میں انگاراں در سیکناں رہیاں
 سپنے گورے چٹے کاغذاں نے لپکناں رہیاں
 آج غم سٹھے دُنیا نے کھائی بیٹھا آں
 سارے اکھیاں چوں موتی وی مکائی بیٹھا آں
 اُگ پجراں نی ہُن توڑیں پھوکناں رہیاں
 سپنے گورے چٹے کاغذاں نے لپکناں رہیاں
 آج غم سٹھے دُنیا نے کھائی بیٹھا آں
 سارے اکھیاں چوں موتی وی مکائی بیٹھا آں
 اُگ پجراں نی ہُن توڑیں پھوکناں رہیاں
 سپنے گورے چٹے کاغذاں نے لپکناں رہیاں

ڈوڈان درہال۔ راجوری

تیری راہواں بچ ایاں وی نگاہواں جمیاں
 کیاں باہنا ایں توں پھیریا ترپکاں لمیاں
 اتھے ڈپکنا تہ بیٹھا میں چروکنا رہیاں
 سپنے گورے چٹے کاغذاں نے لپکناں رہیاں
 باہروں جندرو تہ اندروں اے خالی رکھیا
 عارف ایاں وی توں دل کی سمبھالی رکھیا
 راتاں لکیاں بچ آساں کی تھریکناں رہیاں
 سپنے گورے چٹے کاغذاں نے لپکناں رہیاں

❦ ❦ ❦

رُت بہار دی بیہڑے بیہڑے
 جلوے لے کے آ گئی اے
 میری تنہا پھل دے نالوں
 کھو کھو کھو کھو ہمدی پئی اے
 چارے پاس خوشیاں کھین
 رُت خزاں دی ندی پئی اے

رُت بہار دی بیہڑے بیہڑے
 جلوے لے کے آ گئی اے
 آزادی دے گیت سہانے
 گل بوٹے بھی گان لگے
 مور چکور پیسے مل کے
 سارے پہلاں پان لگے

رُت بہار دی بیہڑے بیہڑے
 جلوے لے کے آ گئی اے
 آؤ سارے پنہین پہراؤ
 زل میل کے تہ ہس کے بولو
 ہک دؤے دی خیر مناؤ

رُت بہار دی بیہڑے بیہڑے
 جلوے لے کے آ گئی اے
 سیرازہ (پہاڑی)

سید مدثر سراج

پیار محبت دے گُن گواں
 کنڈیاں بچ بھی پھل کھلاواں
 ہر ہک دی میں خیر منادواں
 میں نچاں میں گواں
 پیار اے میری ساہ دی ڈوری
 پیار اے مٹھی مٹھی لوری
 شہد دے گُٹ گُٹے دی پوری
 پیار کو گلے نال میں لاواں
 ہر ہک دی میں خیر منادواں
 میں نچاں میں گواں
 دل انسان دا خانہ کعبہ
 اس بچ اللہ پاک دا ڈیرہ
 اس کو توں لپکاں نہ لا
 پیار دے ہیں دا بوٹا راہواں
 ہر ہک دی میں خیر منادواں
 میں نچاں میں گواں
 مستی پھٹ پیئی اے ہر پاسے
 کھلر گئے ہر پاسے ہاسے
 بنڈاں پیئی میں دُدھ پتاسے
 دل بچ اپنے ٹھنڈ میں پاواں
 ہر ہک دی میں خیر منادواں
 میں نچاں میں گواں

﴿﴾

.....شمینہ سحر مرزا

دل ور اسراں نہ وار کری جا
 جانے واری گلاں دو چار کری جا
 کر نہ اسراں مگی بے حال توں
 ہنی جل پتاں مگی وی نال توں
 نیہ مرضی انکار کری جا
 جانے واری گلاں دو چار کری جا
 پورے کدوں ہوں گے ایہہ وی خواب
 چڑھن روز یاداں نے سیلاب
 یا می ڈبو یا پار کری جا
 جانے واری گلاں دو چار کری جا
 لگی ہوئی آس کی توں وی پالیاں
 پتھر نے دل کی سحر توں وی گالیاں
 تھوڑا جیہ قول قرار کری جا
 جانے واری گلاں دو چار کری جا

~~~~~

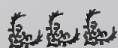
بڈھون۔ راجوری

.....شمینہ سحر مرزا

خیراں سنگ جائے تیری ڈولی سوئے
تگی جائیاں دل کی پھرولی سوئے
خوشیاں نی سر رہوے ہر پل چھاں
مُڑ مُڑ تیرے لئی جتھ میں چاں
منگی دُعاواں اڈی چھولی سوئے
خیراں سنگ جائے تیری ڈولی سوئے
یاد تگی پھمین پھرا آون
پیغام ماہرے اپنی تہ دُعا آون
بولی جائیاں فر مٹھی بولی سوئے
خیراں سنگ جائے تیری ڈولی سوئے
ہر پل ہون گے اتھروں تہ ہاڑے
چراں نے لکو ہونے مندے ساڑے
دل کی نہ جائیاں توں رولی سوئے
خیراں سنگ جائے تیری ڈولی سوئے
دل والی گل رکیاں توں نہ سنائی
چپ رکیاں ہوٹھاں ور توں سی لائی
دیاں توں راز ہُن کھوی سوئے
خیراں سنگ جائے تیری ڈولی سوئے
سکھ نیاں روز دُعاواں پہنچ ساں
سحر ٹھنڈیاں میں روز ہواواں پہنچ ساں
جُدائی نی نہ ماریاں توں گولی سوئے
خیراں سنگ جائے تیری ڈولی سوئے

.....شمینہ سحر مرزا

دُکھ سارے پینے سن نال بابلا
 یا فر چکھنا سی حال بابلا
 ہتھ لے سرور آنی تہ نہ پھیریا
 لوک ہین ظالم مِگی ایویں کھیریا
 کئی کئی کرنے سوال بابلا
 یا فر چکھنا سی حال بابلا
 ہر پل سوچاں فی اکھیاں روون
 دُکھ دینے والے اپنے ای ہوون
 پئی گیا خوشیاں نا کال بابلا
 یا فر چکھنا سی حال بابلا
 طعنے تہ معیبا سنگ مِگی ساڑیا
 اپنیاں مِگی ہُن سولی ور چاہڑیا
 ہر کے کھیڈی اتھے چال بابلا
 یا فر چکھنا سی حال بابلا
 سحر دل ہویا دُکھی ہُن تُرٹی گئی آس
 خوشیاں نہ آئیاں ہُن مِگی کوئی راس
 بنی گا گن ہُن پٹال بابلا
 یا فر چکھنا سی حال بابلا

ساون فی ایہہ آج پھوار چٹاں بہلا آ
 دل وی اے بے قرار چٹاں بہلا آ
 آگے چکھے میں پھراں
 سدھ بدھ کھوئی کہہ کراں
 باغاں تھیں گئی بہار چٹاں بہلا آ
 ساون فی ایہہ آج پھوار چٹاں بہلا آ
 پہیڑی سب تھیں ایہہ جدائی
 بندہ ہوئی جائے سودائی
 کھائے اپنا در دیوار چٹاں بہلا آ
 ساون فی ایہہ آج پھوار چٹاں بہلا آ
 ریتے بچ پھل وی ڈاساں
 سحر پکاں سنگ میں کنڈے چاساں
 اکھیاں کی ایہہ انتظار چٹاں بہلا آ
 ساون فی ایہہ آج پھوار چٹاں بہلا آ
 ॐ ॐ ॐ

جس نال میں اُمیدیاں رکھیاں
 اُس اُج کیاں پھیریاں اکھیاں
 اوہ ہور کسے نے بوئے کیوں کھڑکان لگا
 مگی چھوڑ تڑفنا غیراں نے سنگ جان لگا
 میں جسے ہجرنا درد خوشی نال سہنی ساں
 میں جسے دم کی خیراں منگنی وئی ساں
 اوئے بے دردی دل ماہڑا اُج دکھان لگا
 مگی چھوڑ تڑفنا غیراں نے سنگ جان لگا
 میں جسے ناں نے کلے پڑھنی وئی ساں
 رب آکھی جسکی سجدے کرنی وئی ساں
 اوئے رشتے ناٹے سارے اُج مکان لگا
 مگی چھوڑ تڑفنا غیراں نے سنگ جان لگا
 جند کہہ مکی جینی رہی تہ کے کرسی
 بس رُوسی پیٹھی ہجر فراقاں بچ مری
 آء مَن تہ آء دم سینے اندروں جان لگا
 مگی چھوڑ تڑفنا غیراں نے سنگ جان لگا

~~~~~

پادشاہی باغ - سرینگر

اشیرازہ (پہاڑی)

.....معراجِ راہی

آئی ممتاں منگی فی رات اللہ خیر کرے
سنگ ماہیے نے ملاقات اللہ خیر کرے
سارا جگ سنا نا دورے توڑیں خاموشی ہے
ٹھنڈی ہواوا بیچ نشہ پھلاں کی مدہوشی ہے
ماہیا میں ہو رہی رات اللہ خیر کرے
دل جگانا پیا سستے ہوئے ارماناں کی
دعوتاں دین لگا کر کھانے طوفاناں کی
ہتھوں تلکین لگے جذبات اللہ خیر کرے
خورے کے ہوسے جدوں ماہیا گلے لاسی گا
سوچاں بیچ پئی گیاں کے آکھسی گا باہسی گا
دلوں بسر کڈھنے خیالات اللہ خیر کرے
خورے کے پچھنے نے تارے بگی باری باری
جن وی آکھی گیا گچھ چپ کری سینت ماری
راہی وی پچھنا سوالات اللہ خیر کرے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

چتر نیاں سِیاں راتاں بچ
اُن تھک بہرنی برساتاں بچ
اُنہاں لمیاں بھر نی راتاں بچ
جدوں یاد کسے نی آئی ہے

ساری رات کلیجہ کھانی ہے
چتر نیاں سِیاں راتاں بچ
جدوں بدل گجن لگنا ہے
دل تھک تھک بجن لگنا ہے
لہو بھانج جمن لگنا ہے
جند اپنی کسے کی بکائی ہے

ساری رات کلیجہ کھانی ہے
چتر نیاں سِیاں راتاں بچ
نہیہ لگنا دل رگ رلیاں بچ
نہ پھلاں بچ نہ کلیاں بچ
پھراں ماری ماری گلیاں بچ
لکھ چٹنی پٹی جوانی ہے

ساری رات کلیجہ کھانی ہے
چتر نیاں سِیاں راتاں بچ
چڑھی چن آسمانوں اُتری گئے
کنیں سامن پہنادرے گوری گئے
جائی پردیاں جہیزے بڑی گئے
مگی یاد اُسے نی آئی ہے

ساری رات کلیجہ کھانی ہے
چتر نیاں سِیاں راتاں بچ
بچ بچ بچ

.....معراجِ راہی

مِگی عَشے نی چوگ چوگائی تہ
 ڈانڈا جِڈڑی کی روگ لوائی تہ
 ماہیا مِگی دُسری گیا
 ماہیا مِگی دُسری گیا
 گُروہ حرکھاں نا مٹھوا چکھائی تہ
 مِگی در در پہیکھ منگائی تہ
 ماہیا مِگی دُسری گیا
 ماہری مرضاں نا توں تہ طیب سیں
 توں ہی محسن توں ہی تہ حبیب سیں
 گلے پھائی مِگی پیار نی بائی تہ
 ماہیا مِگی دُسری گیا
 رولا پئی گیا جدوں ماہرے پیار نا
 قاضی حکم سنایا سنگار نا
 ساہ کھن توں وی سولی مِگی چڑھائی تہ
 ماہیا مِگی دُسری گیا
 مڑو خبر نہ چھئی دل جانیاں
 سنگ کری توہڑے سنگ پچھتائیاں
 کندھے قبریں نے جِڈڑی کی لائی تہ
 ماہیا مِگی دُسری گیا
 مِگی دُسری گیا

.....معراجِ راہی

تک تک می جو نیہ سے رجنے
اُج میں تھیں شرمانے نے
کل توڑیں ماہڑے اپنے سن
غیر نے اُج بیگانے نے
راخنہن یارا ہر ایہہ آکھے
گل نہ کریں مجبوری نی
توئی ملنے نی تاہنگ جے ہونی
ملنے نے لکھاں پہنانے نے
کدے نہ آئی حال توں پچھیا
ماہڑے دے کے گزری ہے
دیتے وصل نے ساہلی بیٹھے
ایہہ کیچے پروانے نے
کچ نی پہنچی کند نہ ٹرٹی
تارے ترؤڑے والیاں تھیں
پیار نے دعوے حرکھ نے وعدے
سب راہی افسانے نے
عبد اللہ بن عبد اللہ

میں آپ بیتی سناواں کدے بُرا نہ لگے
 نظر تھیں پردے ہٹاواں کدے بُرا نہ لگے
 جنونِ عشق کی آکھو تہ بے لگام کراں
 عقل نے ہوش اڈاواں کدے بُرا نہ لگے
 ترسیں اکھیاں کی دیدار نا موقع دسیں دے
 میں دیدیاں کی رجاواں اگر بُرا نہ لگے
 وصل فی رات کے ثالث نا کم شریکاں بچ
 شب چراغ بجھاواں اگر بُرا نہ لگے
 ایہہ جے ہوٹھاں نے انگار یا گلاب نے پھل
 مٹھواں نقاب میں چاواں اگر بُرا نہ لگے
 میں شاہجہان نہ ممتاز توں مگر فردی
 خیالی تاج بناواں اگر بُرا نہ لگے
 ایہہ ماہری رت نا نشہ ہے جو مینی تمہاری
 کدے پیو تہ پلاواں اگر بُرا نہ لگے
 زکاتِ حُسن فی راہی ایہہ جان حاضر ہے
 میں جندڑی کھول کھماواں اگر بُرا نہ لگے

~~~~~

..... راجہ محمد اکرم حاذق

دل کو قرار دی نہیں ، غم دا شمار وی نہیں
 ٹھونڈاں میں رار وی نہیں ، لوڑاں میں پار وی نہیں
 محفل سیں دُور رہ کا کتنا قرار ایسی
 ویران جے تھیاڑے رونق بکار وی نہیں
 دل کو قرار دی نہیں ، غم دا شمار وی نہیں

اس بے زباں ، زبان سیں مِلسی وی ہور کے جی
 ساساں دا محل بنا کا ہننے دی وار وی نہیں
 یاراں دی یاریاں دا کجھ تہ خیال کر توں
 جس یار دل تروڑیا ، آج تہ اوہ یار وی نہیں

دل کو قرار دی نہیں ، غم دا شمار وی نہیں
 یاداں دی جج بنا کا دُنیا دی سیر کر توں
 زندگی وقار والی ، زندگی دی ہار وی نہیں
 حاذق فریب نہ دے نیہہ ٹھیک ایہہ طریقہ
 آج تہ پرار وی نہیں ، پر لاچار وی نہیں
 دل کو قرار بھی نیہہ ، غم دا شمار بھی نیہہ

~~~~~

کنڈی کرناہ۔ کپواڑہ

مگھ تیرا زندگی حیاقی تیری کنڈ وے
 کٹیا نہ جائے لما زندگی دا پندوے
 میاں دی رات پیامبراں تے بھور وے
 نہا کے سو گیندی پون ہوئی پُور پُور وے
 تیرے بغیر جند پئی یوھے وانگ بندوے
 کٹیا نہ جائے لما زندگی دا پندوے
 سریاں پھیریاں نیہہ کھیتیاں اُتے چوریاں
 تیرے ول گھلیاں میں گھٹاں لٹ بوریاں
 جہاں نال بدی میرے برہڑے دی تندوے
 کٹیا نہ جائے لما زندگی دا پندوے
 پپلاں دے پیتاں نی کڈیاں کرڈیلاں
 نکے نکے چاچا ہاں اڈ اڈ چم لاں
 گھ اڈاں راہی اُچی کندوے
 کٹیا نہ جائے لما زندگی دا پندوے

~~~~~

اچھوپال سنگھ

آویں وے ٹھولا آویں وے بیلیا
 رکھن گچھ مگو اپنے دیس وے
 اکھاں میں لائی رکھیاں
 سیو وی گئی ، پاشو وی گئی
 بیٹھاں میں کس کول
 ماسی وی گئی ، تائی وی گئی
 بیٹھاں میں کس کول
 اکھاں میں لائی رکھیاں
 گماہنڈناں ہس دیاں نے
 طعنے دیندیاں نے
 باغاں بچ کھیر رکھندیاں نے
 دہساں کس کو دل کھول
 آویں وے ٹھولا آویں
 پہنا بھیاں گئیاں نے دکن پھل کھیلی
 ہانٹاں گئیاں نے بادام واری
 میں گچھاں کس نال وے بیلیا کس نال
 آویں وے ٹھولا آویں وے بیلیا
 ترکالاں کو بہہ گیندیاں مہانٹھا تے
 چٹاکا لگدا مگو روز وے ٹھولا
 پھردی آں انگڑائی
 دسداں وے توں کول
 پھٹ گیندا کلیجہ چلے نہیہ دسدا توں
 آویں وے ٹھولا آویں وے بیلیا
 ॥ ॥ ॥

دھیارن۔ جموں

.....ملک ذاکر خاکی

تیری سوئی مست جوانی
 رنگ گورا تہ اکھ مستانی
 مگی مُرد مُرد یاد ستانی
 بس اندر و اندری کھانی
 اوہ ماہیا میل جا توں
 مگی تاپ عشق نا چڑھیا
 تن سڑیا من وی سڑیا
 کدے پا ہاں پھیرا اڑیا
 ہن ہوو نیہہ جانا جریا
 اوہ ماہیا میل جا توں
 جدوں پہاڑاں بچ پھل پھلے
 تو اہڑی یاد نے چنگھو چنلے
 ماہڑی اکھیں بچوں اتھروں ڈلے
 ماہڑے بال گلے بچ گھلے
 اوہ ماہیا میل جا توں
 ماہڑی جان او خاکی آگی
 تنگی لوڑی لوڑی تھکی
 تو اہڑی صورت سامنے رکھی
 میں جگ توں کیتی بکھی
 اوہ ماہیا میل جا توں

بڑی درہال درہال۔ راجوری

ملک ذاکر خاکی

کھیتاں بچ فصلوں لائیاں نی
 وطنوں نیاں یاداں آئیاں نی
 بن کگو کوئل بولے نی
 تیرے بچر نے چنگھو چھو لے نی
 ساہڑا سوہنا ہندوستان اے
 بڑی اچی اسی شان اے
 اتھے ہر مذہب نا مان اے
 بس ساہڑی ایہہ پہچان اے
 رہن اس تھیں دؤر بلائیاں نی
 وطنوں نیاں یاداں آئیاں نی
 آساں رل مل ہتھ بنائے نی
 آساں دشمن کڈھ نساے نی
 آساں ہتھ انہاں کی لائے نی
 ہن بنے نے ون آئے نی
 آساں لڑیاں بہت لڑیاں نی
 وطنوں نیاں یاداں آئیاں نی
 ایہہ پرچم ساہڑی شان اے
 ایہہ ساہڑی شان تہ مان اے
 ایہہ ملکہ ساہڑی جان اے
 سب گجھ اس پر قربان اے
 خاکی پکیاں قسماں کھائیاں نی
 وطنوں نیاں یاداں آئیاں نی

~~~~~

ماہڑا بھارت دیش پیار لگنا ، ڈاہڈا سوہنا اے
 اِس نے چپے چپے اُپر پھلاں نا بچھونا اے
 دیش نے اندر رل مل رہاں ، گہت خوشی نے گاساں گے
 لوڑ پئی تہ خون وی دیتی اِس کی اُس بچاساں گے
 دیش نے چپے چپے اُپر پیار نے نعرے لاساں گے
 رل مل ہندوستانی سارے اِس نی شان بدھاساں گے
 ماہڑا بھارت دیش پیار لگنا ، ڈاہڈا سوہنا اے
 ایہہ ارماناں نی تھرتی اے ، ایہہ ماہڑی اکھ نا تارا اے
 اِس نے گوشے گوشے اندر پھلاں نا چکارا اے
 اِس نی کوکھ نا اک اک کنڈا پھلاں توں دی پیارا اے
 شہر ہووے یا بستی ہووے ، اِس نا عجب نظارا اے
 ماہڑا بھارت دیش پیار لگنا ، ڈاہڈا سوہنا اے
 آسماناں نال گلاں کرنا دِنا قُطب مینار اے
 لال قلعہ تہ تاج محل نا اپنا ہی لشکار اے
 سارے جگ توں لگنا مِگی اپنا دیش پیارا اے
 خاکی ساری دُنیا نے بچ بھارت نا چکارا اے
 ماہڑا بھارت دیش پیار لگنا ، ڈاہڈا سوہنا اے

..... پروفیسر فتح محمد عباسی

دلِ ناتھنے بخار بے دردا آ جا توں
رونی ہاں زار و زار بے دردا آ جا توں
پیراں چھالے سفر لمیرے
دے گیا اسائیں دردِ خیرے
لیسی جان تہ بخت بہترے
چار چوہیری گہمن کبیرے

جان پھسی بشکار بے دردا آ جا توں
رونی ہاں زار و زار بے دردا آ جا توں
نہ خود آیا نہ چٹھی پائی
بے دردا تنگی یاد نہ آئی
قیدیاں کپھچیاں جان پھسائی
حال بے حال میں پھراں صدائی

کس کم ہار سنگار بے دردا آ جا توں
رونی ہاں زار و زار بے دردا آ جا توں
پکھنو بولن کرن پنگار
ڈکھیا دل نے کرن لنگار
لا کے یاری گیو بسار
سُندا مُرد کے آئی بہار

بانج تیرے کس کار بے دردا آ جا توں
رونی ہاں زار و زار بے دردا آ جا توں

..... کالا بن مینڈھر۔ پونچھ # 9419551266

راتیں مگی نیند نیمہ آنی
 لکھاں درد اک چند نمائی
 مار مکانی آس بیگانی
 بچ اڈیکاں جائے جوانی

مندری موت نہ مار بے دردا آجا توں
 روئی ہاں زار و زار بے دردا آجا توں

کہن سہیلیاں یار بیگانے
 کر کے پاگل بنن سیانے
 انہاں بھوراں نے کئی ٹھکانے
 کون کسے کی فر پچھانے

توں نہ کر ایہہ وار بے دردا آجا توں
 روئی ہاں زار و زار بے دردا آجا توں

کون کسے سنگ اکھاں لاوے
 دکھاں درداں جان پھساوے
 کیہڑا تیرا پہنار اٹھاوے
 کون عباہی درد بندھاوے

چھوٹھا سب سنسار بے دردا آجا توں
 روئی ہاں زار و زار بے دردا آجا توں

~~~~~

..... پروفیسر فتح محمد عباسی

اساکی لاکے لائے پائے ، گئے چھوڑ دلاں دے پیارے
 مدتاں گزر گئیاں ، مدتاں گزر گئیاں
 دل اگ غماں فی پہرے کے
 ساہ چڑھیا تہ دل تنہا کے
 کدے دکھ اساکی مڑ کے
 دنیا طعنے دیوے تہ چھوڑ کے
 روں بچھڑے یار پیارے مدتاں گزر گئیاں
 گئے چھوڑ دلاں دے پیارے مدتاں گزر گئیاں
 نت یاد تباہی آوے
 اساکی لہو دے نیر رواوے
 کہیڑا دکھ تہ درد ونداوے
 سکے رکھ ہون کد ساوے
 اسماں جیون جوگ بارے مدتاں گزر گئیاں
 گئے چھوڑ دلاں دے پیارے مدتاں گزر گئیاں
 ہویا حال مثال فقیراں
 دل ٹٹ گیا لیراں لیراں
 کہیڑا پچھدا حال اسیراں
 پٹھی متھے دیاں تقدیراں
 ہن حال بے حال بچارے مدتاں گزر گئیاں
 گئے چھوڑ دلاں دے پیارے مدتاں گزر گئیاں

..... صدیق احمد صدیقی

کے ہوسی گا نال اساہڑے جُھنے ہاں
 جُل دِلا اَج فر اُس پاسے جُلنے ہاں
 تہنداں چار چوفیری گہمن کھیرا ہے
 منزل دُور درابڈے شام ہنیرا ہے
 نگ منگے پیر نہ بن پھلواڑے نا
 رُرنے ہاں اُس تلو فر وی رُرنے ہاں
 جُل دِلا اَج فر اُس پاسے جُلنے ہاں
 رات ہنیری سادون فی اُف دُگنی ہے
 یاد کسے فی ناگن بن کے اچھنی ہے
 چھڑیاں لاوے رت نچوڑی جگرے فی
 توپا توپا چلیاں نے سنگ دُہلنے ہاں
 جُل دِلا اَج فر اُس پاسے جُلنے ہاں
 کانگ غماں فی چار چوفیری ہے فر وی
 سوچ اچیری دل دلیری ہے فر وی
 اُس ملن فی چھوڑی نہ ہی اَج توڑیں
 پہاویں بچ تندور بجر نے تہکھنے ہاں
 جُل دِلا اَج فر اُس پاسے جُلنے ہاں
 پُئل جان گے سارے دُکڑے جد ججساں
 بس ہے اتی دیری خورے کد ججساں
 کرنے ہو کیوں تنگ صدیقی راہیاں کی
 چھڑے کرنے ہاں نال مقدران گہلنے ہاں
 جُل دِلا اَج فر اُس پاسے جُلنے ہاں
 ﷻ ﷻ ﷻ

..... مڑ ہوٹ، سُرکوت۔ پونچھ # 9697052054

اپنی اپنی سب پئے بانے ، توں وی تاں کجھ بول یرا
چُپ تروڑ تہ سامنے آ ، ہوٹھاں نے جندرے کھول یرا

اس تہڑی تہرتی پُر اڈرن اوپرے چوپرے جئے پکھنو
توں صدیاں نا ڈریا مریا ، توں وی تاں پَر تول یرا

وَن سوہنا ، چنگا چوکھا ہور گرے کیاں لہنا ایں
اس تہرتی بچ ہیرے موتی ، اس کی تکت پھول یرا

چُپ چپتا ، کھنکھنلا ، ایہہ کوئی گل تہ نیہہ سنکيا
یا ماہرے نال جُل یا اپنے نال مگی وی جول یرا

سُن سُن کے ایہہ بول بدیسی ، اپنی بولی پُھلیاں نہ
گا اپنے ماہیے تہ ٹھولے ، کتاں بچ رس کھول یرا

خاطر گیلانی

کیہڑی گلّوں ڈرنا ایں مِگی اچھی باہی جا
 دواں پڑاں کبڑیاں تیں چھپی لگی آئی جا
 جتھے جاسیں میں وی اُتھے اچھی تگی پوڑنا
 جے میں آپوں دُساں تہ تگی وی میہہ چھوڑنا
 ہر گل چہکناں توہڑی رتھی تہ ستائی جا
 دواں پڑاں کبڑیاں تیں چھپی لگی آئی جا
 سنوئیں توں ہور ایں تہ اوہلے کجھ ہور ایں
 باہروں شاہد دِسا ایں اندروں توں چور ایں
 جیہڑا داء لانا ای توں ہور آئی لائی جا
 دواں پڑاں کبڑیاں تیں چھپی لگی آئی جا
 لوکاں کی تماشا کیاں ہر ویلے دہسنا ایں
 کری ٹوٹے دِلے نیں مہوڑے ماری ہسنا ایں
 اک واری ہور مِگی اک آئی لائی جا
 دواں پڑاں کبڑیاں تیں چھپی لگی آئی جا

.....بلراج بخشی

وطنے نی ہواؤ نے بلاوے
تہ میں کھوٹی کھوٹی ماراں کلاوے

میں پونچھ میرپور جاساں
اُچے پہاڑاں بچ سوہنیاں نی ہٹوکاں
ٹوری چھم نے پانیاں نی گوکاں
جتھے سکے نے پتر وی ساوے
اُتھے جائی کرساں روسے مناوے

میں پونچھ میرپور جاساں
کس پائیاں نی بچلی لکیراں
دل ہوئی گیا لہراں لہراں
ہُن اُجڑیاں واسطے بساوے
تہ نکھڑیاں نے دی ہوسن ملاوے

میں پونچھ میرپور جاساں
گڈی پار تھیں رار ٹری اینی
گڈی رار تھیں پار ٹری گینی
شروع ہوئی گے نی آوے جاوے
ہُن کوئی دیا نہ ڈراوے

میں پونچھ میرپور جاساں

آدرش نگر۔ اڈھپور

.....نشاط افروز نعیم

ماہڑی نظراں تو ہو یو کیاں دُور دس جا
 ماہڑا دسنا ہے تہ کوئی قصور دس جا
 لا کے پیار والا پھل پیار کھون والیے
 لا کا اکھیاں نی اکھیاں چران والیے
 شیشہ دلا والا کیتا کیاں پُور دس جا
 ماہڑا دسنا ہے تہ کوئی قصور دس جا
 دل دے کے تو ہڑے حسن دا کے مُل تاریاں
 کھا کے قسم اساں پیار والا مال جانیاں
 نی توں گل کوئی آن کے ضرور دس جا
 ماہڑا دسنا ہے تہ کوئی قصور دس جا
 اج پڑیاں چناں پیار دیاں راہواں میلیاں
 تگو پھل گیاں کیاں ملاقاتاں پہلیاں
 کبھڑی گل کیتا تگو مجبور دس جا
 ماہڑا دسنا ہے تہ کوئی قصور دس جا

~~~~~

.....کنڈی کرناہ۔ کپواڑہ

شیرازہ (پہاڑی)

.....محمد رفیق خان رفیق

کوئی کہن گیا دل دا قرار وے
 نیہ ہوندا غم دا شمار وے
 توہڑی دپد کو نظراں ترن وے
 چھم چھم ماہڑے اتھروں بھرن وے
 دل کدھ کھڑیا تھدھ یار وے
 نیہ ہوندا غم دا شمار وے
 رُت آئی بیساکھاں والی وے
 پھل رکھدن ڈاہلی ڈاہلی وے
 کوئی بل تہ کوئی بیمار وے
 نیہ ہوندا غم دا شمار وے
 دل ہو گیا تاراں تاراں وے
 توہڑے باج ویران بہاراں وے
 ہن کر کجھ زخماں تے عار وے
 نیہ ہوندا غم دا شمار وے
 توہڑا فوٹو چم چم رکھدا ہاں
 توہڑا دکھ نہ سہہ سکدا ہاں
 کراں کسراں میں اظہار وے
 نیہ ہوندا غم دا شمار وے
 کہہ دلبر حال سناواں وے
 باج توہڑے زہر میں کھاواں وے
 تو بن جا رفیق دا یار وے
 نیہ ہوندا غم دا شمار وے

~~~~~

شیرازہ ہائی ہامہ۔ کپواڑہ #9622861878

.....محمد رفیق خان رفیق

بنیا نہ علاج زخماں دکھیاں دا
 کدے تہ کر توں خیال روندیاں اکھیاں دا
 گذرے سال مہینے چن جی نیہہ آیا
 داغِ جدائیاں والا سپنے بچ لایا
 رو رو گمیا حال توہڑیاں سکھیاں دا
 کدے تہ کر توں خیال روندیاں اکھیاں دا
 کیاں چھوڑ گئیں توں یار غریباں کو
 ہر ویلے میں رواں اپنے نصیباں کو
 نیہہ بن دا علاج اگیاں تہکھیاں دا
 کدے تہ کر توں خیال روندیاں اکھیاں دا
 اے بلبل اُڈر کے جلیں ماہرے جہناں کول
 آکھیں نہ کر بجنا ہُن توں ٹال مٹول
 آکے دکھدا حال اپنیاں پہنکھیاں دا
 کدے تہ کر توں خیال روندیاں اکھیاں دا
 راتیں گندے تارے کدے نہ سیندے ہاں
 توہڑیاں یاداں بچ وے بجناں رہندے ہاں
 بن دا کجھ نیہہ بجناں رب دیاں لکھیاں دا
 کدے تہ کر توں خیال روندیاں اکھیاں دا
 چھائے چواں طرفوں غم دے سائے نے
 اسیں توہڑیاں درداں مار مکائے نے
 پچھسی کون رفیقا راتاں کلکھیاں دا
 کدے تہ کر توں خیال روندیاں اکھیاں دا

محمد رفیق خان رفیق

.....محمد رفیق خان رفیق

نکے اُتے چڑھکے توں واز نہ بول
چٹاں پردیسیا توں آوے ماہڑے کول
گھن گھن ڈوگیاں تہ رہندی ہاں زپرا
تک تک راہ توہڑا تھکیاں میں پیرا
لکھ لکھ چٹھیاں توں آساں کو نہ جوں
چٹاں پردیسیا توں آوے ماہڑے کول
بارڈرا تے پیچ کے نظر نہ ماری
دکھدی رہیاں میں بے چاری
مچ میں زلیاں توں ہور نہ رول
چٹاں پردیسیا توں آوے ماہڑے کول
مڑیا بیہ اتجاں تک ادھ ماہڑا پیر وے
سپنے پیچ لگے نے پھراں دے تہر وے
سپنے توں جدائی والا زہر نہ کہول
چٹاں پردیسیا توں آوے ماہڑے کول
آئی بہار تہ پکیاں وے داکھاں
میں بدقسمت کس کو وے آکھاں
ماہڑی ایہہ جندڑی نہ بیٹیاں تے تول
چٹاں پردیسیا توں آوے ماہڑے کول

پڑھ پڑھ نفل میں کردی دُعائیاں
 ٹر پئے پر تہ خالی رہیاں جائیاں
 کردیاں میناں میں تہردی ہاں چہول
 چتاں پردیسیا توں آوے ماہڑے کول
 ہر ویلے کردی ہاں میں تگاو یاد وے
 یاداں نال رکھیا ہے دل آباد وے
 دل دکھ توں وے ریتق دا کھول
 چتاں پردیسیا توں آوے ماہڑے کول

ریتق ریتق ریتق

.....محمد رفیق خان رفیق

سُن فریاد پردیسیاں دی یار وے
 واسطہ ہے رُب دا توں دیویں نہ بسار وے
 رُب سوہنے لکھی تقدیر ماہڑی سجنا
 خوشیاں دی لوڑ نہ تہ غماں نال رجنا
 دشمنان کیتا ماہڑا دل دو چار وے
 واسطہ ہے رُب دا توں دیویں نہ بسار وے
 دشمن پیار بچ بےہندے پریشانیاں
 سپنے لائی رکھیں توں ماہڑیاں نشانیاں
 توہڑیاں نیناں تے میں کیتا اعتبار وے
 واسطہ ہے رُب دا توں دیویں نہ بسار وے
 اسیں توہڑے پیار بچ راتیں نیہہ سیندے
 ہنجواں دا سجنا ہار ہاں پروندے
 سپنے بچ رکھیا ہے اُساں توہڑا پیار وے
 واسطہ ہے رُب دا توں دیویں نہ بسار وے
 دل بچ رکھیں ماہڑا پیار موجود وے
 اگلے جہان بچ مِلساں ضرور وے
 ظالماں کو ایندی نیہہ زخماں تے عار وے
 واسطہ ہے رُب دا توں دیویں نہ بسار وے
 آکھدا رفیق سُن دل دیا جانیاں
 دُکھ پھری داستاں تِگو میں سُنانیاں
 گُمکروی بچ سہندے دُکھڑے ہزار وے
 واسطہ ہے رُب دا توں دیویں نہ بسار وے
 عجب عجب عجب

..... بابونور محمد نور

اُس نی آئی ہے یاد آج دل فر دیوانہ ہوئی گیا
کس کی سناواں حال دل دشمن زمانہ ہوئی گیا
ماہی جدوں نا دُور ہے ، دل ایہہ بڑا مجبور ہے
کس آگے میں کراں گلہ، ماہی دیوانہ ہوئی گیا
اُس نی آئی ہے یاد آج دل فر دیوانہ ہوئی گیا
لگی جدوں نی پریت سی ، پالی میں جگ نی ریت سی
فر وی مِگی پہلائیں نہ بہانہ ہوئی گیا
اُس نی آئی ہے یاد آج دل فر دیوانہ ہوئی گیا
کدوں تکر ستاسو گے ، آسو گے نہ آسو گے
چھوڑ کے چکھلے پیار کی ، دل پروانہ ہوئی گیا
اُس نی آئی ہے یاد آج دل فر دیوانہ ہوئی گیا
کرنا ہے نور یاد آج ، دل کر رہیا فریاد آج
ماہی کی دُور دُور تھیں فر آزمانا پئی گیا
اُس نی آئی ہے یاد آج دل فر دیوانہ ہوئی گیا

~~~~~

چندرک۔ پونچھ

شیرازہ (پہاڑی)

.....مُحَمَّد خورشید منور

جَدوں ہتھا بچ کُنیاں چاواں
چھٹ چُم اکھیاں نال لاواں
لاکٹ بھناں دا ، وے لاکٹ بھناں دا
اِس بچ پھر دا ایہہ پارا
لگا جند تھیں بدھ پیارا
لاکٹ بھناں دا ، وے لاکٹ بھناں دا
اِس بچ پھر دے بچ دانے
نت پکھدے پیار دے معنے
لاکٹ بھناں دا ، وے لاکٹ بھناں دا
اِس بچ نیلا جینا پترا
کدوں ہوئی میل بے خطرہ
لاکٹ بھناں دا ، وے لاکٹ بھناں دا
ایہہ رہندا رت ماہڑے نال او
پکھدا سنج صبح ماہڑا حال او
لاکٹ بھناں دا ، وے لاکٹ بھناں دا
ایہہ ماہڑے غم دا پھیال او
رکھساں میں خوب سمہال او
لاکٹ بھناں دا ، وے لاکٹ بھناں دا
اِس بچ پھر دا ہے پانی
ملی بھناں دے طرفوں نشانی
لاکٹ بھناں دا ، وے لاکٹ بھناں دا
بھگت بھگت بھگت

نواں گبراء کرناہ۔ کپواڑہ

شریف حسین شوق

توں پھل تہ میں خوشبو
 باہرے سامنے آنی بو
 تنگی بالاں بچ میں لائی رکھساں
 تنگی جوڑے بچ سجائی رکھساں
 ماہیا بہلا بہلا آ
 ماہیا ہور نہ ترثفا
 توں سپہری تہ میں کنگن
 تنگی لوک پہیڑے منگن
 تنگی گائے نے بچ بائی رکھساں
 تنگی پنی نال سجائی رکھساں
 ماہیا بہلا بہلا آ
 ماہیا ہور نہ ترثفا
 توں سُرمہ تہ میں مہندی
 تیری یاد سین نیہہ دیندی
 تنگی اکھیاں بچ بائی رکھساں
 تنگی ہتھہاں پُر سجائی رکھساں
 ماہیا بہلا بہلا آ
 ماہیا ہور نہ ترثفا

..... کیری کانگڑا، گہو تہ۔ مینڈھر پونچھ 185211

توں سہرا تہ میں گانا

مگی چھوڑی دُور نہ جانا

ٹنگی مٹھے اُپر سجائی رکھساں

ٹنگی بائیں تال میں لائی رکھساں

ماہیا بہلا بہلا آ

ماہیا ہوو نہ ترؤفا

توں بانی تہ میں کوکا

ہُن ملنے تا آیا ہے موقعہ

ٹنگی کنے چُج بانی رکھساں

ٹنگی نکا پُہ سجائی رکھساں

ماہیا بہلا بہلا آ

ماہیا ہوو نہ ترؤفا

توں گانی تہ میں چھوڑا

شوق ر مئی ملائی اللہ

ٹنگی گائے تال میں لائی رکھساں

ٹنگی انگی چُج سجائی رکھساں

ماہیا بہلا بہلا آ

ماہیا ہوو نہ ترؤفا

مہنگی مہنگی

شریف حسین شوق

تُو بنگاں نہ چھنکا کڑیے
 تُو اپنا آپ بچا کڑیے
 جیہڑی ایسہ جوانی ہے
 بیوی بڑی دیوانی ہے
 بدنامی نہ نشانی ہے
 کبٹروں باہر نہ تو جا کڑیے
 تُو بنگاں نہ چھنکا کڑیے
 نہ کئے بالیاں بابیاں تو
 نہ سر پر سویاں لایاں تُو
 نہ اکھیاں سرمہ پایاں تو
 نہ سُرخ پوڈر لا کڑیے
 تُو بنگاں نہ چھنکا کڑیے
 ایسہ وقت بڑا اوکھا ہے
 اتھے ہر اک دینا تھوکھا ہے
 بس اتنا لیکھا جوکھا ہے
 نہ ہس تہ نہ ہسا کڑیے
 تُو بنگاں نہ چھنکا کڑیے

تواہڑے دشمن چار چوہیری ہیں
تواہڑی گلی بیچ لانے پھیرے ہیں
ایہہ سارے نقلی چہرے ہیں
انہاں کولوں جان چھوڑا گویئے
تُو بنگاں نہ چھنکا گویئے
شوق کولوں تو پچھی لینا
سامی سامی رکھ کپڑا گہنا
اگے جائی حساب تو دینا
اک پل نا نیہہ بساہ گویئے
تُو بنگاں نہ چھنکا گویئے

.....وہ جے گیتا

پہل پہلکھے جایاں نہ توں جتھے لکھلیاں کلیاں
 اُتھے بے شک جایاں دلا توں جتھے ڈھڑیاں اُکھیاں
 آلامارنی مئی اپنی ، اک واری توں آ
 جو سکھ انہاں چھپریاں اندر اوہ سکھ کدرے ناہیں

رکسرے اوہ میں دن پہلاواں

مُڑ مُڑ یاداں نیڑے جاواں

چُن گھیاں چھولی پھرنی

کنڈیاں نی پرواہ نیہہ کرنی

مِل بند کدے لڑ کے کھاواں

رکسرے اوہ میں دن پہلاواں

ماسی کاکی نے پردے چھپانے

ناخ ہاڑیاں پھمنے کھانے

کاکی نے فر ہتھ نہ آواں

رکسرے اوہ میں دن پہلاواں

گپے کھیڈنے رکھنوں گمانا

لوڑاں ویلے کدے نہ جانا

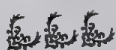
اُپروں اُلٹا رعب جماواں

رکسرے اوہ میں دن پہلاواں

~~~~~

وَجے گیتا

کس کی لوڑیں بخارے توں بستی ایہہ ویرانی
 کدوں نی اُجڑ گئی ہے سکے دریا پانی
 کس کی لوڑیں بخارے توں بستی ایہہ ویرانی
 مرجھائے سن پھل باغاں نے رُسیا جدوں سی مالی
 ڈہلی گئیاں آس نی کلیاں ٹٹ گئی ہر ڈالی
 کندے جے چار چوفیری درداں نی ایہہ کہانی
 کس کی لوڑیں بخارے توں بستی ایہہ ویرانی
 دُکھنے پیراں نے چھالے ہن مارن کسی وے آلہ
 انہاں راہواں دِسا نیہہ ہُن اپنا وی پرچھاماں
 جھم جھم پہانویں رون اکھیاں بہرن کتنا پانی
 کس کی لوڑیں بخارے توں بستی ایہہ ویرانی
 کسے وی میرا حال نیہہ پچھنا سُننی گل نہ کہانی
 رول نہ انہاں پتھراں نچ اڑیا جند اپنی ایہہ نمائی
 پتھراں نی ایہہ بستی ساری بولن نہ زبانی
 کس کی لوڑیں بخارے توں بستی ایہہ ویرانی

.....شیخ مقصودہ اختر شاہین

میں صدقے میں واری میں قربان جاواں
مِگی یاد آج وی تہاڑیاں اداواں
میں بکلی ساں کرنی موہنڈھے سواری
مِگی ہے پتہ میں تُساں کی ہے ساں پیاری
اوہ سب ناز نخرے کسراں پھلاواں

مِگی یاد آج وی تہاڑیاں اداواں
خُفتاں نے ویلے سُنائی کہانی
کدے لوریاں تہ کدے نعت خوانی
رنگ رنگ نے کپڑے ہمیشاں لوئے
سوہنے تھیں سوہنے وی کھانے کھلائے
خُدا آگے کرنے سو تُس التجاواں

مِگی یاد آج وی تہاڑیاں اداواں
کئی وار اُنکلی پکڑ ٹورنے سو
خطرے تھیں اک دم مِگی موڑنے سو
جے رُساں تہ میناں اوہ چلے تہ ہاڑے
پُون یاد آج وی اوہ ترے تہاڑے
اوہ اُلقت ، محبت تہ شفقت دُعاواں

مِگی یاد آج وی تہاڑیاں اداواں

.....سورنگوٹ۔ پونچھ # 8803637156

خُدا کی نہ منظور سا ماہرے بابا
 نصیبیاں نا اِس کی میں آکھاں خرابا
 گئے نَس اَساں کی تہ چھوڑی چھڑائی
 اَج تک کدے فر نہ میں یاد آئی
 میں شاہین رو رو تُساں کی بُلاواں
 مِگی یاد اَج وی تہاڑیاں اداواں

رَجَزِ رَجَزِ رَجَزِ

کدے خاباں وچ وی اوہ آنے نیہہ
 ساہڑی خیر خبر وی اوہ لانے نیہہ
 ویلہ وچ اڈیک گزاری جانی آں
 خاباں نے بچ محل اُساری جانی آں
 ماہڑیاں سوچاں نے کوٹھے ٹہانے نیہہ
 کدے خاباں وچ وی اوہ آنے نیہہ
 دُوروں اڈنی تہوڑے مگی دھیا اے
 تواہڑے باہجوں میں ور ہر کوئی ہیا اے
 ماہڑے دکھ کی سپنے نال لانے نیہہ
 کدے خاباں وچ وی اوہ آنے نیہہ
 جیہڑا جانا اُس میہہ مڑنا تکی لے
 اِس اُگی توں اے سڑنا تکی لے
 رابعہ سکھ وی سکے ہونے نیہہ
 کدے خاباں وچ وی اوہ آنے نیہہ

~~~~~

لے پینڈے باہی تہ اوہ ٹری گیا
 مگی کہنیاں چھوڑی تہ اوہ ٹری گیا
 لے پینڈے باہی تہ اوہ ٹری گیا
 اُن ملے سن موتی ماہری اکھیاں نے
 بچ پیراں کھلاری نیچی ٹری گیا
 لے پینڈے باہی تہ اوہ ٹری گیا
 من ماہرے نے بوٹے ہُن سکے جانے
 رُکھاں کی لائی آری تہ اوہ ٹری گیا
 لے پینڈے باہی تہ اوہ ٹری گیا
 دل نے ہتھاں جو گنڈھاں پائیاں سن
 سھے تروڑ تراڑی تہ اوہ ٹری گیا
 لے پینڈے باہی تہ اوہ ٹری گیا
 بس اتنا ای آکھے اُج رابعہ جی
 ماہری دُنیا جاڑی تہ اوہ ٹری گیا
 لے پینڈے باہی تہ اوہ ٹری گیا

سڑیا سوچاں بچ شریر
 اکھیاں بچوں مکے نیر
 سدھراں ، راتجھاں مکلیاں جاون
 لگ لگ ماہڑے گل نال روون
 می کرن ہن لہر و لہر
 اکھیاں بچوں مکے نیر
 نظراں تھیں اوہ اوہے ہوئی
 بیہ دل کرنا ، اتناں موئی
 میں تہ رہ گئی ہن بے چہر
 اکھیاں بچوں مکے نیر
 توں سیں ماہڑی جان نی مائے
 میں توں در قربان نی مائے
 کسراں مکاساں توہڑا شہر
 اکھیاں بچوں مکے نیر

.....را البعہ کوثر

چن اکھیاں تھیں دُور ہويا اے
شپشہ چکنا پُور ہويا اے
دل نی کلی وی کھل نیہہ سکنی
جے اُج معانی مل نیہہ سکنی
کہہ ابجبا قصور ہويا اے

چن اکھیاں تھیں دُور ہويا اے
شپشہ چکنا پُور ہويا اے
اوہ روحاں تہ کُہر نیہہ مُویاں
تک تک راہواں اکھیاں سڑیاں
اپنے من نا شور ہويا اے

چن اکھیاں تھیں دُور ہويا اے
شپشہ چکنا پُور ہويا اے
برے ور پہار غماں نا چائی
کوثر پھرن بن کے سودائی
جُہ پُور و پُور ہويا اے

چن اکھیاں تھیں دُور ہويا اے
شپشہ چکنا پُور ہويا اے

پیار محبت ییاں گلاں کرساں
 دشمن نی میں خیر مناساں
 پیار اے ماہری ساہ نی ڈوری
 پیار اے مٹھی مٹھی لوری
 پیار کی گل نال ہر دم لاساں
 دشمن نی میں خیر مناساں
 دل انسان نا خانہ کعبہ
 اس بچ اللہ پاک نا ڈیرہ
 پیار نے ہیں نا بونا لاساں
 دشمن نی میں خیر مناساں
 آو رل مل پھین پھراؤ
 اک دؤے نی خیر مناؤ
 تاں جے امر رہوں ایہہ ساہواں
 دشمن نی میں خیر مناساں

~~~~~

.....ڈاکٹر کا ناسنگھ

حُناں نی رانی آں میں نڈھی پوٹھوہار نی
 سوہنی تہ سیانی آں میں نڈھی پوٹھوہار نی
 بڑی تھیں کھائی کھائی گری تہ چھوہارے
 اُچی تھیں کہتی کہتی پنڳاں نے ہارے
 پیڈھی تھیں کدی کدی ٹھکیاں تہ کیاں
 کولی تھیں پی پی دودھ مکھن لہسیاں
 جنڈیاں تہ چچی چچی بیریاں اُلا رانی
 حُناں نی رانی آں میں نڈھی پوٹھوہار نی
 شاہ کالے بال ماہڑے نمین لجاوے
 کنڈی کی پلوئے تہ سپنہ گد گداوے
 لکے آں سنگوڑی ماہڑے گوڑے جمی جاوے
 کمر کمر گھٹاچن مکھڑا چھپاوے
 جو بنے نی متی آں میں عشقے و نگار نی
 حُناں نی رانی آں میں نڈھی پوٹھوہار نی
 کھدو ہار اُچھلاں تہ پے ہار تِلکاں
 رُٹھڑے منائی لاں منانیاں کی چھڑکاں
 ہستی کے جے تے تڈھا بھر بھر گچھاں میں
 پھیری لوے اکھ اوہ جے اڈی اڈی اچھاں میں
 جذبیانچ جذب میں آں مورتی پیار نی
 حُناں نی رانی آں میں نڈھی پوٹھوہار نی

ننڌھے ماہرے وطنی راہ ماہرے ڏکن
 بڻیاں تو کڏی کڏی جور ڏاڏا دهن
 چھاتیاں پھلوانے ته موهندھے پھڙکانو
 گھنٽی گھنٽی کھول ماہری روح پئے رُجھاون
 ميهه ٿميري تھیں جدوں ناگی پھنکارنی
 حناں نی رانی آں میں ننڌھی پوڙھار نی
 سونی کانشی نندی گرائیں کولوں وگنی
 ماہرے ہار نچنی ته ماہرے ہار مچنی
 ماہرے بچ آوے اوہ جے مگی وی رُہرائی ونجے
 آوے جدوں سکے بچ مگی وی سکائی نی ونجے
 وطنان نی مئی اُتے تھيواں باہیار نی
 حناں نی رانی آں میں ننڌھی پوڙھار نی

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سید عالم شاہ خاکی

بہلا مُڑی بساکھا آ
 روندے پکھنوں فر ہستا
 ماہڑا روگی من پرچا
 آ بہلا مُڑی بساکھا
 تابنگ لمیری رات ہنیری
 جند نمائی دکھاں کھیری
 ہور نہ ماہڑے نین روا
 آ بہلا مُڑی بساکھا
 عاشق کدوں اڈکیوں ہارن
 آس نے ڈبے بیہڑے تارن
 توں سارے اُجڑے شہر بسا
 آ بہلا مُڑی بساکھا
 کالی رات ہنیری اے
 نہ تارا کوئی چار چو فیری اے
 ماہڑا حافظ ہویا خدا
 آ بہلا مُڑی بساکھا

سید عالم شاہ خاکی

سنگروانی۔ پلوامہ

اشیرازہ (پہاڑی)

حاجی نذیر حسین بھٹی

توں نہ کر رنج ملال ، بچناں آ بہلا
 تنگی لاساں دل نے نال ، بچناں آ بہلا
 رکھ اپنے دل دلیری
 آ سُن جاواں گل میری
 رو رو اکھیاں ہوئیاں لال
 بچناں آ بہلا ، بچناں آ بہلا
 میں تنگی بڑا سمجھایا
 توں فر دی باز نہ آیا
 سر چا نہ ایڈا وبال
 بچناں آ بہلا ، بچناں آ بہلا
 تواہڑے بانج نیہہ نپندر آنی
 ماہڑی جند ڈاڈی کہہرائی
 کراں سوٹھے دل نے نال
 بچناں آ بہلا ، بچناں آ بہلا
 تواہڑی یاد نذیر ستانی
 مگی کدوں آ دپد کرانی
 گئی برہیا آیا سیال
 بچناں آ بہلا ، بچناں آ بہلا

بچناں آ بہلا

کھڑی (کراماڑہ) حویلی۔ پونچھ

حاجی نذیر حسین بھٹی

آیا دے بچ انہاں نا خیال نپندراں نسی گئیاں
 رو رو اکھیاں نا رنگ ہویا لال نپندراں نسی گئیاں
 ونے بولنی سی بیہوے بچ کاگنی
 تنگاں راہ ونے راتیں رہی جاگنی
 سوہنے خابے بچ دتا آ جمال نپندراں نسی گئیاں
 رو رو اکھیاں نا رنگ ہویا لال نپندراں نسی گئیاں
 آنے سار مگی سپنے نال کہوٹیا
 دہس حال ماہڑے دے بیا ٹوٹیا
 توہڑے پناں چپنا ہو گیا محال نپندراں نسی گئیاں
 رو رو اکھیاں نا رنگ ہویا لال نپندراں نسی گئیاں
 جدوں جاگ لہی سوہنا گیا چل وے
 ہوئی اصل نذیر نی نہ گل وے
 جانی واری چھوڑی گیا اوہ رومال نپندراں نسی گئیاں
 رو رو اکھیاں نا رنگ ہویا لال نپندراں نسی گئیاں

مرد: اُٹھ بہنکی پھلکے پٹکا اڑیے
 چاہ نی پیالی جلدی بنا اڑیے
 کالسری: اکھاں کی توں کریاں نہ لال اڑیا
 آجاں میں ایہہ تلساں گی مال اڑیا
 مرد: سب نا اوہ رتب کار ساز اڑیے
 دفتر کم مِگی بے انداز اڑیے
 لوک مِگی ہوسن ناراض اڑیے
 شاباسی میں دیساں گا دُعا اڑیے
 کالسری: چاہ نی پیالی جلدی بنا اڑیے
 پھٹی وی نیہہ اکھ توہڑی تکی کہن نا
 آپوں ہی بنا پھلکے سکی کہن نا
 رستی جے رستے بدھی کپی کہن نا
 منڈھ توں اے ایہہ ہی توہڑا حال اڑیا
 آجاں میں ایہہ تلساں گی مال اڑیا
 مرد: ایویں توہڑی سکی ساری لہر اڑیے
 کرنی اے کہول اٹھو پھر اڑیے
 رہنا پیا دوئی واری شہر اڑیے
 ہونا پیا نکیاں توں جدا اڑیے
 چاہ نی پیالی جلدی بنا اڑیے

کالسری: بس جا توں شہر یا بزار اڑیا
 ماہڑے دُکھ جانے مہمہ چار اڑیا
 عمر دتی اسراں گزار اڑیا
 ہوئی نہ نذیر میں نہال اڑیا
 آجاں میں ایہہ تلساں گی مال اڑیا
 مرد: بیاہ نا میں ہور پر بند کرساں
 تنگی اتھے کھر پنج بند کرساں
 کالسری: بولیاں نہ سوہنا سوگند کرساں
 چاہ نا میں مجھے سربند کرساں
 مرد: بھٹی گیا گل سمجھا اڑیے
 چاہ فی پیالی جلدی بنا اڑیے
 کالسری: بھٹی کرماڑے نا کمال اڑیا
 چاہ مہمہ دیاں دودھ میں اُبال اڑیا

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حاجی نذیر حسین بھٹی

اس حُسنِ نا کر نہ گمان سوئیے
چھوڑ جانا اک روز ایہہ جہان سوئیے
پہلاں وعدہ کری کیاں توں بسار چھوڑیا
مکی سونہیا توں جینیاں ہے مار چھوڑیا
ڈاڈا دے بچ رہیا ارمان سوئیے
چھوڑ جانا اک روز ایہہ جہان سوئیے
چنگ چاہویں جے توں اک واری مل اڑیے
تنگی تنگے کی بلنا ایہہ دل اڑیے
کمر آئیاں کدے بنی مزمان سوئیے
چھوڑ جانا اک روز ایہہ جہان سوئیے
کیتے وعدہ سن جے تہ وفائی کرنی
ماہڑی چند نہ اتنی تباہی کرنی
کیتی نہ توں تہ کدھی کہندی جان سوئیے
چھوڑ جانا اک روز ایہہ جہان سوئیے
گل کہنا کرامڑے نا نذیر اڑیے
تواہڑے عشق بچ ہو گیا فقیر اڑیے
کیاں بند کیتا اتھے اچھن جان سوئیے
چھوڑ جانا اک روز ایہہ جہان سوئیے

حاجی نذیر حسین بھٹی

توں جلدی آ ہُن مِل ٹھولا
ماہرے کالجے ہوئی گیا سِل ٹھولا
اَج رُت غماں نی آئی اے
ہوئی سہن نہ مَوَل جُدائی اے
نہ رہیا سادتا وِل ٹھولا
توں جلدی آ ہُن مِل ٹھولا
توں آ نکلیں جے رُب آنے
یا میں جانا یا توں جانے
ماہرا عیاں پھریا پِل ٹھولا
توں جلدی آ رُہن مِل ٹھولا
میں قبرے نیڑے آن چکی
تنگی حالت ماہری نہیہ سچی
توں پایاں آئی ڈل ٹھولا
توں جلدی آ ہُن مِل ٹھولا
تواہرے عشق نے بچ فقیر رہیا
نہیہ جُے ساہ نذیر رہیا
آ آپوں پاسا پِل ٹھولا
توں جلدی آ ہُن مِل ٹھولا

کالسری: مِگی آنی دے موبائل ہیلیار سوہنیا
 گلاں باتاں بچ ہوسی ہلیار سوہنیا
 ہاں موبائل داہروں انکار سوہنے
 چھوٹھا کرساں نہ وعدہ اقرار سوہنے
 کالسری: دسی فوٹو توابڑے آناں گی سم میں
 اس فی بیٹری نہ رکھساں گی ڈم میں
 میں کوئی اس نا نیہہ کرنا پپار سوہنیا
 مرد: گلاں باتاں بچ ہوسی ہلیار سوہنیا
 ضد فون آلی اڑیا نہ کر توں
 اس رت کولوں اڑیے تہ ڈر توں
 خرچ اس بچ ہونا بے شمار سوہنے
 کالسری: چھوٹھا کرساں نہ وعدہ اقرار سوہنے
 تگی جدوں وی میں فون ملاساں گی
 اتناں پہناپے نال گل وی کراساں گی
 رہنے دکھیا تہ دوئے اوہ بیمار سوہنیا
 گلاں باتاں بچ ہوسی ہلیار سوہنیا

مرد: نیہہ پیسے تہ نذیر نہ تران وے
 تگی چاہڑی دتا نواں ایہہ مکان وے
 کڈھ دے بچوں فون نا خمار سوپے
 چھوٹھا کرساں نہ وعدہ اقرار سوپے
 کالسری: نیہہ آنی دیسو کرساں گی جنگ وے
 مرد: نہ نہ سوپے توں کریاں نہ تنگ وے
 آنی دیاں میں موبائل بہلیار سوپے
 گلاں باتاں بچ ہوسی ہلیار سوپے
 اکٹھے: گلاں باتاں بچ ہوسی ہلیار سوپے
 ملاقاتوں بچ ہوسی ہلیار سوپے

جدوں اُذنین چڑیاں نے ڈار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
چھٹ بہہ کے تہ کراں میں دِدار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
چن جینا ماہڑے یار نا اے مُکھڑا
اک واری تکی دُور ہووے دُکھڑا
چن تاریاں نے جنیاں لشکار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
چھٹ بہہ کے تہ کراں میں دِدار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
کدے رُشنا تہ کدے مہی بولنا
کدے دُکھاں بچ جتہ ماہڑی رولنا
کدے ہاں کرے کدے انکار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
چھٹ بہہ کے تہ کراں میں دِدار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
سوہنے یار نیاں صفتاں بہتیریاں
اکھاں کالیاں تہ رُلّھاں لمیریاں
غش آئی جانا تکی اک بار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
چھٹ بہہ کے تہ کراں میں دِدار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
چہرہ پھل جینا ماہڑے یار نا
تکو ہنیرے بچوں رکیاں لاٹاں مارنا
نہ لیجے روواں زار و زار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا
چھٹ بہہ کے تہ کراں میں دِدار، دِل ماہڑا ایہہ آکھنا

.....محمد یونس رُبانی

کوئے گل کراں کس نال
بچھوڑا سبنا دا

مکو کاگ اڈندیاں تیرے او
کدے ڈاک چھٹی ول پھیرے او
چن گذر گئے کئی سال
بچھوڑا سبنا دا

ماہڑے بچ جگر دے پڑ ہوئی
ایہہ جدڑی لیر و لیر ہوئی
آ دل دا تک جا جال
بچھوڑا سبنا دا

ہن ساریاں مہینڈیاں گھل گئیاں
اوہ بنگاں چھاپاں پھل گئیاں
ایہہ حال غماں دے نال
بچھوڑا سبنا دا

اک تہر جگر دے بچ لایا
مکو خاب اندر جد چن آیا
منگاں وانگ چکور وصال

بچھوڑا سبنا دا
توں یونس رُبانی کے کیتا
ایہہ زہر پیالہ خود پیتا
ہن کون کرے کچھ پھال

بچھوڑا سبنا دا
بچھوڑا سبنا دا

.....معراج پورہ۔ راجوری

حامد عبدالروف قریشی

اکھیاں میں چار کرساں
 توہڑے نال تکرار کرساں
 دلوں نہ پہلاویں جدے
 عمری میں انتظار کرساں
 اکھیاں میں چار کرساں
 اوکھے دن بچھوڑے والے
 کم نہ کریں تروڑے والے
 کہہ میں اس سنسار کرساں
 کدے نہ توہڑا انتظار کرساں
 اکھیاں میں چار کرساں
 روحاں کو رت جوڑدا
 دلاں کو بھی اوہ ہی موڑدا
 آسیں دل نال اقرار کرساں
 گلاں ہن بے شمار کرساں
 اکھیاں میں چار کرساں
 نہ جوانی رہی نہ زندگانی
 ملکی اک دن ایہہ کہانی
 کس کے حامد وچار کرساں
 سبھاں دے بشکار کرساں
 اکھیاں میں چار کرساں
 رہی رہی رہی

ولی واڈلار گاندربل

حامد عبدالروف قریشی

کوٹھے تے میں گھلتی آں
 دُده کھنا بچ پکی آں
 نیہہ گچھ توہڑا حال ماہڑیا بھناں وے
 ہویاں مَن بے حال ماہڑیا بھناں وے
 چوفیری پھر دے نوکر چاکر
 جمیاں کون لاوے ٹاگر
 نہ منی کسے دی کمال ماہڑیا بھناں وے
 ہویاں مَن بے حال ماہڑیا بھناں وے
 راہ رُردے راہی کھلدے
 دَکھ دَکھ مگو تلیاں ملدے
 نہ چلی کسے دی چال ماہڑیا بھناں وے
 ہویاں مَن بے حال ماہڑیا بھناں وے
 توہڑے ناں دی تسبیح ٹوری
 گچی چاہڑی دُده کنوری
 تڈھ تنی مَن جال ماہڑیا بھناں وے
 ہویاں مَن بے حال ماہڑیا بھناں وے
 سو سو میں تہ ہاڑے کپتے
 جاگ جاگ اکھیاں تاڑے کپتے
 روندیاں تھوندیاں نکلیاں سیال ماہڑیا بھناں وے
 ہویاں مَن بے حال ماہڑیا بھناں وے

برہیا دیاں میداں بچ میں
 رہیاں ڈکی قیداں بچ میں
 کد نکلے ماہڑا وبال ماہڑیا بچاں وے
 ہوئیاں مَن بے حال ماہڑیا بچاں وے
 کچھ ٹہناکے حامد آویں نہ
 واپس مڑو فر جاویں نہ
 رہساں دوئی نہال ماہڑیا بچاں وے
 ہوئیاں مَن بے حال ماہڑیا بچاں وے

.....حامد عبدالروف قریشی

خابے پنج میں دکھیاں جانی
 خط پتر میں لکھیا جانی
 دھو پہراؤ ماہری مڑی
 سوچ ماہری ہواواں اُڈی
 کہہ کہہ ہائے میں سکھیاں جانی
 خابے پنج میں دکھیاں جانی
 لتاڑے جد میں محل سارے
 ڈٹھے اُتھے عجب نظارے
 گس کے تہر میں پھکیا جانی
 خابے پنج میں دکھیاں جانی
 لکھا بساہ نہ جوڑن دا
 تہر کماون موڑن دا
 سکھیاں ٹہنگ رکھیا جانی
 خابے پنج میں دکھیاں جانی
 گزری کہہ ماہرے اُتے
 لاواں تہمت کاہرے اُتے
 دل ماہرے تے پکھیاں جانی
 خابے پنج میں دکھیاں جانی

.....سید وقار دانش

سڑیا نصیباً گجھ خوشیاں اُدھار دے
 جان پہنواویں کہن توں ہی تھوڑا جینا پیار دے
 ایویں نہ ستایا کر کہن جیئی جان کو
 روگ نہ لائیں اس پہنکی جیئی جان کو
 ماہریاں محبتاں دا کوئی شمار دے
 جان پہنواویں کہن توں ہی تھوڑا جینا پیار دے
 ریت کوئی جھجواں دے ہار پروندا
 ریت کوئی تلو یاد کر کر روندا
 بے قرار دل کو کدے تہ قرار دے
 جان پہنواویں کہن توں ہی تھوڑا جینا پیار دے
 کونکلاں دیاں گپتاں چھمیراں دا شور بھی
 پکھنو بتاں تہ ماہلیاں دا چور بھی
 کردے آوازاں آ کدے تہ دیدار دے
 جان پہنواویں کہن توں ہی تھوڑا جینا پیار دے
 رہندا ہے دل سدا توہریاں خیالاں بچ
 گزیرے جدائی دا پل پل سالاں بچ
 ناگ جدائیاں دے سڑ سڑ مار دے
 جان پہنواویں کہن توں ہی تھوڑا جینا پیار دے

سرفراز، گنڈ۔ گاندریل

.....سید وقار دلش

نت ساون چھم چھم بھردا
کوئی یاد تگو نت کردا
نہ چھندا تہ نہ مردا

اوہ ماہیا بے دردا
میں سنگ توہڑے جد لائیاں
تدھ کپتیاں بے پروائیاں
ہُن پیار دے ناں تھیں ڈردا

اوہ ماہیا بے دردا
کوئی راتیں اُٹھ اُٹھ روندی
نت ہنجوں ہار پروندا
نہ ہور کوئی کم سردا

اوہ ماہیا بے دردا
دِن راتیں یاد ستاندی
ہک تانگ کلیجہ کھاندی
کوئی ٹھنڈیاں ساساں پھردا

اوہ ماہیا بے دردا
ہک اگ بجر دی ساڑے
دوئی درد جدائی تاڑے
ہُن زندہ رہنا کھردا

اوہ ماہیا بے دردا
میں آس کدے نہ چھوڑی
جیہڑی رہی آخر توڑی
نت اِس دی راہی کردا

اوہ ماہیا بے دردا
رہی رہی رہی

.....سید وقار دانش

کر دے رہے جیہڑے نادانیاں پیار بچ
 گزری ہے زندگی اُنہاں دے انتظار بچ
 رب کولوں متکداں جدائیاں تھیں نجات میں
 کردا رہندا ہاں یاد تلو دن رات میں
 اترے نہ لوک کھرے قول و قرار بچ
 گزری ہے زندگی اُنہاں دے انتظار بچ
 دے راتیں یاد جن دی ستیدی ہے
 بسراں میں کسراں ایہہ فرم ایدی ہے
 ہانج توہڑے اکھیاں ہے کہہ سنار بچ
 گزری ہے زندگی اُنہاں دے انتظار بچ
 آساں نت توہڑے سنگ رہتاں نبھایاں
 چھوڑ کے آساں کو تھدھ غیراں نال لائیاں
 لٹ گیاں اسیں توہڑے چھوٹے پیار بچ
 گزری ہے زندگی اُنہاں دے انتظار بچ
 وعدہ تہ کچا سا توڑ بھیاں
 چنڈیاں کو راہ بچ چھوڑ کے نہ گیاں
 ہن رکیاں سٹ گیا آدھ بشکار بچ
 گزری ہے زندگی اُنہاں دے انتظار بچ
 بِجئے بِجئے بِجئے

.....سید وقار دانش

تیر بچر دے کھا کھا ہندا ہاں
 توں کے جانے بجاں کے کے سہندا ہاں
 یاد رہے نہ تگو قول قرار اپنے
 پہنل گئے توں وعدہ کر کے ہزار اپنے
 میں ایویں ہی قسماں دیندا رہندا ہاں
 توں کے جانے بجاں کے کے سہندا ہاں
 آس نہانی کؤ کے سپنے دے اندر
 دل دے گل ارمان دے دے رہے اندر
 جاندیاں بھی اپنا آپ ستاندا ہاں
 توں کے جانے بجاں کے کے سہندا ہاں
 بانج توہڑے کے مل حیاتی دا رہیا
 نیکی عمری عشقے دا قضیہ پیا
 راز دے کئی ہور چھپاندا ہاں
 توں کے جانے بجاں کے کے سہندا ہاں
 نہ ایہہ عمر رہی تہ نہ ایہہ لوک رہن
 نہ ایہہ وقت رہی تہ نہ ایہہ شوق رہن
 من رکھن گل مطلب دی آج سناندا ہاں
 توں کے جانے بجاں کے کے سہندا ہاں

~~~~~

کیاں چھوڑاں تگو میں پہل سوئی
 نہیہ توہڑے جیہا ہور کوئی پھل سوئی
 توہڑی راہواں بچ کھل کھل میں زلیاں
 بس توہڑے تا ہی ہک واری میں پھلیاں
 کیاں ہور کسے کو کراں میں قبول سوئی
 نہیہ توہڑے جیہا ہور کوئی پھل سوئی
 نور توہڑی تگو جی ہی مزہ دیندی اے
 خاباں بچ ہر ویلے نال ماہڑے رہندی اے
 بس ہک واری توں بن چہل سوئی
 نہیہ توہڑے جیہا ہور کوئی پھل سوئی

﴿﴾

محمد اقبال حیات

ہے تیری آس تیرا سہارا تجن
 نہ نظر پھیر جائیاں خدا راہ تجن
 آس تیری لگی ہے تہ زندہ ہاں میں
 ورنہ بے پَر تہ بے بس پرندہ ہاں میں
 سر متھے در تواہڑا ہر اشارہ تجن
 نہ نظر پھیر جائیاں خدا راہ تجن
 میں ہاں جس حال بچ دی میں خوشحال ہاں
 میں توہڑے نال ساں میں توہڑے نال ہاں
 پہاویں نقصان ہووے یا بارہا تجن
 نہ نظر پھیر جائیاں خدا راہ تجن
 مطلبی لوک ہیں نیہ وفادار کوئی
 اس نگری بچ کسے نا نیہ غم خوار کوئی
 کون کرسی ماہڑے غم نا چارا تجن
 نہ نظر پھیر جائیاں خدا راہ تجن

ﷺ ﷺ ﷺ

سورنکوٹ۔ پونچھ

محمد اقبال حیات

لگنی ہے دل اُپر توہری آواز پنچھیا
 آ فر درد نہ چھیڑ کوئی ساز پنچھیا
 پنچھی درد نے راگ سُنانا رہوے سدا
 دُکھیا دلاں نے تار ہلانا رہوے سدا
 اُچی رہوے سدا توہری پرواز پنچھیا
 آ فر درد نہ چھیڑ کوئی ساز پنچھیا
 پنچھی توہری نظر تھیں توہڑا کون دُور ہے
 کس نے ہجر نے درد بچ توں پُور پُور ہے
 دہس ہاں بگی وی آج ذرا ایہہ راز پنچھیا
 آ فر درد نہ چھیڑ کوئی ساز پنچھیا
 صدقے کراں توہری آواز کل ذاتیات پُر
 جیہڑی آواز کر گئی جادو حیات پُر
 اشعار ہو گئے ماہرے الفاظ پنچھیا
 آ فر درد نہ چھیڑ کوئی ساز پنچھیا

محمد اقبال

محمد اقبال حیات

توں ہے ماہری خوشیاں نا سامان وطن
 تواہڑے ناں تھیں صدقے ماہری جان وطن
 تواہڑے گلستاں بچ سدا بہار رہوے
 سدا مینا ، گنگا نا شکار رہوے
 جنہاں نال آساں فی اے پہچان وطن
 تواہڑے ناں تھیں صدقے ماہری جان وطن
 اے اپنا وطن سب تھیں سوہنا آساں کی
 لگے اس فی مٹی وی سونا آساں کی
 آساں کی اے تیرا بڑا مان وطن
 تواہڑے ناں تھیں صدقے ماہری جان وطن
 دلاں بچ ہووے تیری چاہت کیاں نہ
 تیرے نال ہووے محبت کیاں نہ
 محبت تیری جو ایمان وطن
 تواہڑے ناں تھیں صدقے ماہری جان وطن
 تیرے پہاڑ ، میدان رہون سلامت
 وطن تیرے کسان رہون سلامت
 سلامت تیرے کھیت کھلیان وطن
 تواہڑے ناں تھیں صدقے ماہری جان وطن

دُعا اے کہ ہووے امن چین اِتھے
 سدا پہنائیاں نی طراں رہن اِتھے
 سکھ ، عیسائی ، ہندو ، مُسلمان وطن
 تواہڑے ناں تھیں صدقے ماہڑی جان وطن
 اِیو ماہڑی چاہ اے اِیو ماہڑی رضا اے
 دُکھی کوئی نہ ہووے حیات ایہہ دُعا اے
 ہوون خوش خشاں سارے انسان وطن
 تواہڑے ناں تھیں صدقے ماہڑی جان وطن

ﷲ ﷲ ﷲ

خط ماہرے سبناں دا توں جلدی لے کے آ
 آکھیں ماہرے چن جی کو آنے توہڑے دا دکھیاں راہ
 اڈجا کبوتر وے سبناں دے دیس جا
 چُ واری ٹھاکہ میں توں پردیاں نہ جا
 ماں پو توہڑے بڈھڑ تہ چکے چکے پھین پھرا
 اڈجا کبوتر وے سبناں دے دیس جا
 چھٹی نال اسیں گلاں کردے توں سبناں کو جا سنا
 ماہڑی کے تقصیر وے چناں ہویا توں کیاں جُدا
 اڈجا کبوتر وے سبناں دے دیس جا
 مار اڈاری سبناں سونیاں اساں کول توں آ
 اگے چُ ترسیاتوں ہُن نہ توں ترسا
 اڈجا کبوتر وے سبناں دے دیس جا
 خط بچ لکھ کے پھینچیں سبناں توں ہیں کیہڑی جا
 توہڑی ہاں دیوانی چناں دکھیاں توہڑا راہ
 اڈجا کبوتر وے سبناں دے دیس جا
 کدے آہل جاویں سبناں رکھاں توہڑی اڈیک
 موتو دا گجھ بساہ نیہہ سونیاں رہو ہر ویلے نزدیک
 اڈجا کبوتر وے سبناں دے دیس جا

جے توں میہ آنا بچنا مگو اپنے کول بلا
 آجا ہُن اوہ سوہنیاں بچنا ہُن وطن کو آ
 اڈجا کبوتر ا وے بچناں دے دیس جا
 لکھدا ایہہ غمگین بچارا کدے نہ اوہ ہساندا
 کرے ہمیشہ غم دیاں گلاں رج فر رولاندا
 اڈجا کبوتر ا وے بچناں دے دیس جا

ﷻ

ماسٹر محمد بشیر خاکی

بنگلے تباہڑے ، ساہڑے چڑیاں نے آہلے
 آساں کے گمایا کیاں اگ لائی جانے
 اسان کدے کیتیاں نہ نظراں اچیریاں
 تسان ساہڑے پاسوں تھولا کیاں اکھان پھیریاں
 آپوں وے پرتیاں لائی لُج وی نیہ پالنے
 بنگلے تباہڑے ، ساہڑے چڑیاں نے آہلے
 تسان پکھے آساں تھولا سارا جگ چھوڑیا
 منہواں نیا مٹھیا تہ دلاں نیا کوڑیا
 لوکاں تہ شریکاں بچ بولنے نہ چالنے
 بنگلے تباہڑے ، ساہڑے چڑیاں نے آہلے
 اکھیاں تھیں دُور پہناویں دلوں تہ میں دُور نیہ
 تسان باجوں سوہیو کوئے دلاں نا سرور نیہ
 پہلاں وعدہ کرنے تہ فر وعدہ ٹالنے
 بنگلے تباہڑے ، ساہڑے چڑیاں نے آہلے
 مدتاں گوریاں تسان لکھیاں نہ چٹھیاں
 یاداں وے تباہڑیاں آج آن مٹھیاں مٹھیاں
 اگ لائی پیار نی بشیر فر نیہ ساہلے
 بنگلے تباہڑے ، ساہڑے چڑیاں نے آہلے

~~~~~

..... وارڈ نمبر: ۴، محلہ سیلائی۔ راجوری # 9419876073

ماسٹر محمد بشیر خاکی

ست رنگیاں میں بنگاں چڑھائیاں
 ایہہ بڑے بزاروں آئیاں
 ماہڑیاں سکنناں دیکھن آئیاں
 رنگیاں بنگاں ست
 انہاں بنگاں نے لشکارے
 چٹیاں راتی چمکن تارے
 سوہنے گجرے پیارے پیارے
 رنگیاں بنگاں ست
 گچھ نپلیاں ساویاں بنگاں
 نت خیر ججن نی منگاں
 میں چھن چھن کرنی لنگھاں
 رنگیاں بنگاں ست
 گچھ لال گلابی کالڑیاں
 گچھ پپلیاں چمکن والڑیاں
 میں بڑے نصیاں والڑیاں
 رنگیاں بنگاں ست
 جیہڑے یار بشیر چڑھائیاں
 اوہ بسا یار شوپائیاں
 لکھ واری کہول کہمائیاں
 رنگیاں بنگاں ست
 رنگیاں بنگاں ست

اے شوپیان

ماسٹر محمد بشیر خاکی

جے دتا نہ توں بچناں جواب ، میں فر مس کال مارساں
 مندا جاننا نیہہ کدے وی جناب ، میں فر مس کال مارساں
 آج ٹاوراں نی حد تہ شمار نیہہ
 ٹیم ٹساں کول یکیاں سرکار نیہہ
 مس کالاں نا میں کرساں حساب ، میں فر مس کال مارساں
 مندا جاننا نیہہ کدے وی جناب ، میں فر مس کال مارساں
 کدے ویلی ڈیٹی نیہہ کدے پیسے نیہہ
 یارو ٹساں نے بہانے کیسے کیسے نی
 کدے آکھنے اوہ لائن اے خراب ، میں فر مس کال مارساں
 مندا جاننا نیہہ کدے وی جناب ، میں فر مس کال مارساں
 کدے پڑی کدے سچ آف آونا
 وسمو ہور کتنا ٹساں ٹرخاونا
 پہناویں ماہڑا اے مقدر خراب ، میں فر مس کال مارساں
 مندا جاننا نیہہ کدے وی جناب ، میں فر مس کال مارساں
 نیٹ ورک وی اتنا خراب نیہہ
 کوئے ٹساں نا وی واحد جواب نیہہ
 بند کیتی ٹساں دلاں نی کتاب ، میں فر مس کال مارساں
 مندا جاننا نیہہ کدے وی جناب ، میں فر مس کال مارساں

ماسٹر محمد بشیر خاکی

سوئی سٹاں تہ کاگ اڈاواں
نالے گپت ہجر نے گاواں
نیا دُور بچناں
میں اتھے تہ ٹھول شوپائیاں
یاداں ڈاہڈیاں تیریاں آئیاں
نیا دُور بچناں
میں اتھے تہ ٹھول کشمیر اوئے
ڈاہڈے پین کلچے چہر اوئے
نیا دُور بچناں
میں اتھے تہ ٹھول کریوہ
میں مُندری اوہ مُندری نا تھیوہ
نیا دُور بچناں
ماہڑا یار یاراں نا یار اوئے
سوہنا لہئے پنجالوں پار اوئے
نیا دُور بچناں
کدوں برقاں نی رت آنی
ماہڑا مڑی دلیر جانی
نیا دُور بچناں
دل بچ راجوری کرنا
ماہڑا یار بزاراں پھرنا
نیا دُور بچناں
ڈاہڈی متھے نی تقدیر اوئے
کدوں ملیں یار بشیر اوئے
نیا دُور بچناں

ماسٹر محمد بشیر خاکی

تواہڑے پیار نی نشانی میں سمہال رکھساں
 لاساں اکھیاں نے سنگ سپنے نال رکھساں
 آگ بچر بچھوڑے نی میں بال رکھساں
 تواہڑے پیار نی نشانی میں سمہال رکھساں
 مگی پتہ اے توں پیار ماہڑا پہنکی او جانا
 راز بچ ایہہ شریکاں نے جی گھلی او جانا
 آساں بچ پردیاں نے ہائے رلی او جانا
 فر دی پیار نی ایہہ چٹاں لُج پال رکھساں
 تواہڑے پیار نی نشانی میں سمہال رکھساں
 فر آسن بہاراں سوہنے پھل پھلسن
 فر ڈیرے پردیاں نے رُج جلسن
 فر ساہڑے ارمان ٹہپاں بچ رُسن
 میں تہ ہر ویلے ٹساں نے خیال رکھساں
 تواہڑے پیار نی نشانی میں سمہال رکھساں
 میں تہ رت رت بچاں کی یاد کرساں
 سدو یاداں سنگ ولے کی میں شاد کرساں
 چوک امڑی بشیر میں آباد کرساں
 ہنیرے یاداں نا میں دیا سدو بال رکھساں
 تواہڑے پیار نی نشانی میں سمہال رکھساں

بشیر خاکی

جیہڑے اپنے پُہل جانے ہین
 ککھاں نالوں رُل جانے ہین
 بوبا جدوں رات ٹھکورے
 دِل ماہڑا کھائے چکولے
 یاداں دے دَر گھل جانے ہین
 ککھاں نالوں رُل جانے ہین
 پُہنگھ بھی ظالم ڈاہڑی دِسدی
 ہر جاں اِس دے بچ ہے پِسدی
 ماواں ' پتر پُہل جانے ہین
 ککھاں نالوں رُل جانے ہین
 ویلا ملماں لا لا تھکيا
 پر فر بھی ظالم نیہ اکیا
 ماہڑے پھٹ فر گھل جانے ہین
 ککھاں نالوں رُل جانے ہین

محمد یاسین

آکھاں تہ اوہ کالی ہے
 کالی بختاں والی ہے
 کالے رنگ تے گورے مردے
 نین اُسدے نے بے دردے
 کتنی پہاگاں والی ہے
 کالی بختاں والی ہے
 زلف دی کالی راتچ سانی
 کر کر سو سو چلے بہانے
 دل دی شمع بالی ہے
 کالی بختاں والی ہے
 اس کو دیکھ کے نیندر آوے
 آوے تہ فر کدے نہ جاوے
 کتنی ایہہ متوالی ہے
 کالی بختاں والی ہے

چھوڑ چلی میں ساریاں سکھیاں
 ڈہل ڈہل پیندیاں ماہڑیاں اکھیاں
 ساہڑے کول اوہ کسراں کھلے
 دل دے اندر پہناڑ بندے
 کیوں چھوڑے ہو باہر پکھیاں
 ڈہل ڈہل پیندیاں ماہڑیاں اکھیاں
 یا چپساں یا فر مرساں
 توہڑے نال میں گل نہ کرساں
 کل چائیاں سن قسماں پکیاں
 ڈہل ڈہل پیندیاں ماہڑیاں اکھیاں
 ماہڑا جانی کہناں نیہہ مڑیا
 تاں ہی کلیجہ ماہڑا گڑیا
 دکھ دکھ راہواں اکھیاں تھکیاں
 ڈہل ڈہل پیندیاں ماہڑیاں اکھیاں

محمد یاسین

میں آج پائی کچلے دی تہار کہ چن ماہڑا آسی گا
 کیئا رَج کے میں ہار سنگار کہ چن ماہڑا آسی گا
 توہڑے وعدے تے میں ہاری
 سؤلی تے رات گزاری
 پایا سبناں مول نہ پھیرا
 میں ترلے کر کر ہاری
 موئی کر کے توہڑا اعتبار کہ چن ماہڑا آسی گا
 کیئا رَج کے میں ہار سنگار کہ چن ماہڑا آسی گا
 مگو دکھاں دے بچ پا کے
 کہلا دیں پرانے جا کے
 کدی موڑ مہاراں سبناں
 رکھن خبر ساہڑی وی آ کے
 کچھ حال ماہڑے ولداری کہ چن ماہڑا آسی گا
 کیئا رَج کے میں ہار سنگار کہ چن ماہڑا آسی گا

ماہری پر بہت پرانی نہ پہنلاویں ماہریا جن ماہیا
ساہریاں مدتوں لکیاں توڑ نبھایوں ماہریا جن ماہیا
راتیں ونے دے بچھوڑے
سیریاں ہڈیاں پنحوڑے
سکھ دکھیا دن تھوڑے
نہ روائیں ماہریا جن ماہیا
ساہریاں مدتوں لکیاں توڑ نبھایوں ماہریا جن ماہیا
دن عشقے دا گانا
لوک دیندے مکو طعنہ
ماہرا درد ہويا بیگانہ
مڑ آویں ماہریا جن ماہیا
ساہریاں مدتوں لکیاں توڑ نبھایوں ماہریا جن ماہیا
شہر لکیاں ہین بانگا
مکو بس توڑیاں تاہنگاں
اللہ رکھے ماہریاں سانجھاں
پھیرو پاویں ماہریا جن ماہیا
ساہریاں مدتوں لکیاں توڑ نبھایوں ماہریا جن ماہیا

سیدانور شاہین

مُرد آ کشمیراں کو
 اُگ لاواں تقدیراں کو
 نیمہ مُرد یا فرِ اس وار
 کہ سجناں ہیں مُلکوں باہر
 اڈ کاگا بوہے نہ بول
 جا بہلا سجناں کول
 نیمہ کوئے سکون قرار
 کہ سجناں ہیں مُلکوں باہر
 لمی رات تہ سون نیمہ دیندی
 باہرا کڈھ کلچہ کھاندی
 پہل بیٹھا قول قرار
 کہ سجناں ہیں مُلکوں باہر
 مُرد کوئل بوہے بولے
 رکیاں سجن نہ چٹھیاں جولے
 ہن مک گئی سوئی بہار
 کہ سجناں ہیں مُلکوں باہر
 توں کسراں شاہین ایں چہندا
 غم سجناں دے رت سہندا
 رتا موڑیں فر اک وار
 کہ سجناں ہیں مُلکوں باہر
 عید عید عید

.....ولی واڈلار۔ گاندربل

سید انور شاہین

اک واری مل جا جانیاں
میں واری واری جانیاں
یاداں توہڑیاں مگی ستانیاں

جانیاں وے
راتی رواں زار و زار
نیہہ سندا کوئی پکار
ہائے وطنان دیا ہانیاں

جانیاں وے
کاگا بول نہ کھتے بول
ایویں کر نہ ہور محول
دہس گتھے ماہڑا ہانیاں

جانیاں وے
میں بھناں زار و زار
توں نہ پھٹلیں قول قرار
ہُن رول نہ جوانیاں

جانیاں وے
نہ پھٹساں قول قرار
اندر پہنگھدا جانیاں ہاڑ
پئی زخماں کی سوانیاں

جانیاں وے
مڑو وطنان پھیرا لائیں
ماہڑی اجڑی دُنیا بسائیں
شاہین کر نہ ہور نادانیاں

جانیاں وے

.....ذاکر شبنم لون

آئی جا پردیسا دل ڈاہدا تنگ وے
 سک سک تیلہ ہوئی پیلا ہویا رنگ وے
 آئی جا پردیسا دل ڈاہدا تنگ وے
 دو سال دو مہینے چار دن ہوئی گے
 ڈہکی ڈہکی اتھروں چولی ماہری تھوئی گے
 نہ کوئی کتاں بالی نہ باہواں بنگ وے
 آئی جا پردیسا دل ڈاہدا تنگ وے
 اڈیک تیری کچر اک رکھاں گی جن وے
 چھیتی کھر آجا ہُن واسطہ ہے من وے
 مگی چھوڑی غیراں دا تو کریاں نہ سنگ وے
 آئی جا پردیسا دل ڈاہدا تنگ وے
 اللہ ماہڑے سجاں کی خیراں نال موڑیاں
 دو دل پچھڑے نے فر مڑی جوڑیاں
 شبنم بے دردا ہُن چھیتی ڈیرا چھنگ وے
 آئی جا پردیسا دل ڈاہدا تنگ وے

~~~~~

.....کوڑنکہ بدھل۔ راجوری

.....ذاکر شبنم لون

آجناں ہُن پا پھیرا
ڈانڈا دُکھی ہویا دل میرا
یاداں بچ دل رو وے جیاں ساون برے
دل ماہڑا تھو کے تہ ملنے کی ترے
بنی کے آئی جا تلے والا سہرہ
آجناں ہُن پا پھیرا
جہاں نے نصیب بچ ہوندى ہے جدائی
جنگلاں بچ فردے تہ ہوگے نی سودائی
ماہڑیا سونہیا جنگل نے شیرا
آ جناں ہُن پا پھیرا
مندتاں نے پھڑے ہُن کدوں ملنے
آئی بہار شبنم بھل کیوں نیہہ کھلنے
ڈاہلی ڈاہلی ہووے میرا روز بئیرا
ڈانڈا دُکھی ہویا دل میرا

بہار شبنم

.....ذاکر شبِ بنم لون

سُتے ہوئے دلے کی جگائی جانے والیا
مُسکنیاں اکھیاں روائی جانے والیا
چنگی پہنکی ہری پہری جند ماہری کی
روگ ساری عمرے نے لائی جانے والیا
کول ماہڑے آئی اک گل وی تہ کری جا
ہسی ہوئی اگ پہر کائی جانے والیا
سوچاں تہ خیالاں بچ لگھنے ساری رات او
رائی نیاں نیندراں چرائی جانے والیا
دوروں آلہ ماری فر کیاں چھپی جانا ہیں
اگ ماہڑے کالجے کی باہی جانے والیا
جان قربان کراں تیریاں اداواں ور
رونیاں دلاں کی ہسائی جانے والیا
آپ بیتی دس نا تو وی کوئی شبِ بنم
دوستاں نے دتے غم کھائی جانے والیا

~~~~~

.....ذاکر شبنم لون

اوٹھاں ور پھولیاں تہ کھلے نے بال نی
 کیہوا ماہڑے دکھاں نا جانی گا حال نی
 آجا ماہی چھٹ کیہوی بہہ جا ماہڑے کول نی
 تنگی میں سناں گجھ دکھاں والے بول نی
 کھیڈی دسو کیاں تہاں ماہڑے سنگ چال نی
 کیہوا ماہڑے دکھاں نا جانی گا حال نی
 ماہڑیاں وفاواں نا توں کر اعتبار او
 دل بچوں پہنکسی نہ کدے تیرا پیار او
 راہ تیرے تنگی تنگی لنگھنے کہیں سال نی
 کیہوا ماہڑے دکھاں نا جانی گا حال نی
 تیرے پچھوڑے پنج در در زلیاں
 ملنا تہ مل ماہی نیہہ تہ مر جلی آں
 ماہڑے پاسے ماہی گجھ کر توں خیال نی
 کیہوا ماہڑے دکھاں نا جانی گا حال نی

~~~~~

ذاکر شبنم لون

پردیسی ٹھولا ٹری چلیا ، تیرے ہجر کلیجڑا ماہڑا سلیا
 مری گئیاں او اللہ جی غماں دے نال
 اک داری مڑی دکھ بھناں ، کدوں آسیں مگی دس سچ بھناں
 مری گئیاں اوہ اللہ جی

اک دے جا نشانی میں یاد کرساں
 سینے لا کے میں چن کی یاد کرساں
 نالے اللہ اگے فریاد کرساں
 مری گئیاں اوہ اللہ جی

تیرے باج ماہڑا ہُن کیہڑا بنسی
 ماہڑے درداں نی گٹھڑی کون چھٹنکی
 اللہ باج نہ کوئی دکھ بندسی
 مری گئیاں اوہ اللہ جی

کدے یاد آئی سانوں یاد کریاں
 چھٹی لکھی ہواواں نے ہتھ تہریاں
 ساہڑے دلا نی جانداں صدا سُنیاں
 مری گئیاں اوہ اللہ جی

~~~~~

.....ذاکر شبنم لون

میں ہاں تیریاں جدائیاں دی ماری ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا
 مک گئی ماہڑے گالاں دی لالی ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا
 جدوں دا تو گیا ماہی جان ماہڑی تنگی ہے
 دکھ ماہڑے بنڈن والا کوئی دی نہ تنگی ہے
 ساری ساری رات تیری یاداں بچ لنگی ہے
 بانج اللہ کون سنے ماہڑی آہ و زاری ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا
 میں ہاں تیریاں جدائیاں دی ماری ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا
 دلاں دیا حرماں میں ہوئی مجبور نی
 گہلمکھی جان ماہڑی چن ماہڑا دور نی
 تیریاں و چھوڑیاں نے دل کیتا پور نی
 جند جان تیرے واسطے میں ساہڑی ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا
 میں ہاں تیریاں جدائیاں دی ماری ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا
 راہ تیرے تنگی تنگی اکھیاں وی تھکیاں
 تیریاں نشانیاں میں سامی سامی رکھیاں
 قسم خدا دی چناں بہوں اڈکھی پھسی ہاں
 لی شبنم مار کے ڈاری ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا
 میں ہاں تیریاں جدائیاں دی ماری ، چھوہلا کھر آجا سوہنے ماہیا

..... حاجی علی شیر بشر

جیہڑے لنگدے حُسن بزاراں تھیں اوہ سودے عِشق بنا جانے
 لے جلوے اوہ محبوباں نے بچ سوزِ دِلاں دے پا جانے
 لے سودے عِشق بزاراں نے
 اوہ بن کر گو لے یاراں نے
 جد پیش ہوں سرکاراں نے
 اوہ دِل دے تار ملا جانے
 جیہڑے لنگھنے حُسن بزاراں تھیں
 اوہ ہر دم بے آرام ہوں
 جد یار پچھے بدنام ہوں
 اوہ داماں بانج غلام ہوں
 جد دِل نے بچ بسا جانے
 جیہڑے لنگھنے حُسن بزاراں تھیں

جیہڑے جوگی عِشق فقر نے نی
 اوہ عِشق بجن نا کرنے نی
 جد پار چہاؤں ترے نی
 بجاں دا میل کرا جانے
 جیہڑے لنگھنے حُسن بزاراں تھیں

..... بدھل۔ راجوری

ایہہ سو دے عاشق راہیاں نے
 رت ہووے واہنگ سودائیاں نے
 رت سڑنے بچ جدائیاں نے
 تہ روندیاں عمر نہا جانے
 جیہڑے لگھنے حُسن بزاراں تھیں
 ایہہ جوڑ خدا نے کہتے نی
 انہاں جام ازل نے پتے نی
 جد بشر زمانے پتے نی
 میل اچانک پا جانے
 جیہڑے لگھنے حُسن بزاراں تھیں

ریت ریت ریت

..... حاجی علی شیر بشر

گولی بن کر رہے بیہوئے بجاں نے
چنگی اندر ڈیرا تہریے
لکھاں بچ بئیرا کریے
تہونی لا کر بیٹے بیہوئے بجاں نے
گولی بن کر رہے بیہوئے بجاں نے
دم دم درد اپیلاں کریے
دم دم حکم تعمیلاں کریے
زور اوہ دم لیئے بیہوئے بجاں نے
گولی بن کر رہے بیہوئے بجاں نے
سوچنے بچ دربار اُنہاں نے
بن کر خدمت گار اُنہاں
ہر دم حاضر رہے بیہوئے بجاں نے
گولی بن کر رہے بیہوئے بجاں نے
تھکن نا کچھ نام نہ لیئے
خدمت نے کچھ دام نہ لیئے
جام زیارت لیئے بیہوئے بجاں نے
گولی بن کر رہے بیہوئے بجاں نے

پی پی جام دیداراں والے
 تحفے حُسن بہاراں والے
 ناز دلاں نے لیئے بیہوئے بجاں نے
 گولی بن کر رہیے بیہوئے بجاں نے
 اکھیاں نوروں روشن کریئے
 سپنہ نور دلاں تھیں پھرئیے
 راز دلاں نے لیئے بیہوئے بجاں نے
 گولی بن کر رہیے بیہوئے بجاں نے
 دم دم عجب نیازاں کریئے
 بشر غلامی اندر مریئے
 گور سرہانہ لیئے بیہوئے بجاں نے
 گولی بن کر رہیے بیہوئے بجاں نے

رجبہ رجبہ

..... طارق احمد طارق

گلاں رَج نہ کپتیاں سحر ہوگئی
 لگدواں بانگاں دتیاں سحر ہوگئی
 تو اہڑی ماہڑی ایہہ جدائی
 پئی تِلے ساری خُدا کی
 کُہر مُو جلدی ماہڑیا ماہی
 میں تہ چندی مر گئی
 گلاں رَج نہ کپتیاں سحر ہوگئی
 لگدواں بانگاں دتیاں سحر ہوگئی
 اللہ جلدی میل کراوے
 ماہڑا سوہنا یار ملاوے
 ماہی جلدی مُو کُہر آوے
 تاں سمجھو میں تر گئی
 گلاں رَج نہ کپتیاں سحر ہوگئی
 لگدواں بانگاں دتیاں سحر ہوگئی
 تو اہڑی ہر ویلے فی غلام آں میں
 رونی دینی صبح شام آں میں
 تو اہڑے عشق اندر بدنام آں میں
 تو ہڑے پچکھے وے طارق بدنام ہوگئی
 گلاں رَج نہ کپتیاں سحر ہوگئی
 لگدواں بانگاں دتیاں سحر ہوگئی
 میرا زہ (پہاڑی)

تیرے ہاتھوں میرا دل نیہ اوہ لگنا
 پانی دے راتیں اکھیاں چوں بکنا
 تو ہڑیاں ہر بجھی تھو ماں پیاں
 گلی گلی وچ خبراں گئیاں
 جے توں میرے دل چوں لنگھنا
 تیرے ہاتھوں میرا دل نیہ اوہ لگنا
 مگی رت اڈیکاں تیریاں
 ٹساں کیوں ہین نظراں پھیریاں
 جسراں کوئی اے سولی ٹنگنا
 تیرے ہاتھوں میرا دل نیہ اوہ لگنا
 ساہڑی جوڑی اے عرشوں آئی
 اپنے ہتھوں اے رب نے بنائی
 پانی باء باء ایہہ رشتہ اے سکنا
 تیرے ہاتھوں میرا دل نیہ اوہ لگنا

..... طارق احمد طارق

چن جی نے دلوں ہی پھلا دتا اے
 دکھاں انہاں اندروں مکا دتا اے
 حال ماہڑا تکی تکی سارے لوکی ہنسے
 طعنے معینے ہر ویلے رہنے نی گئے
 پیار نے ایہہ تجربہ کرا دتا اے

چن جی نے دلوں ہی پھلا دتا اے
 دکھاں انہاں اندروں مکا دتا اے
 چین ماہڑا لئی اوہ خوش خوش رہنا اے
 ساڑ ماہڑے سپنے کی اسے گلوں باہنا اے
 کہنیاں وی رہنا می سکھا دتا اے

چن جی نے دلوں ہی پھلا دتا اے
 دکھاں انہاں اندروں مکا دتا اے
 جیہڑا مگی ہر ویلے لوریاں سنانا سی
 چنگیاں گلاں ماہڑے کتاں باہنا سی
 اُسے کچی غبندروں جگا دتا اے

چن جی نے دلوں ہی پھلا دتا اے
 دکھاں انہاں اندروں مکا دتا اے

~~~~~

شہر تو اہڑے رہنا پیّا
 دُکھ ایہہ مِگی سہنا پیّا
 تِساں ایسے لائے نی لارے
 پُہل گئی ہار شنگار میں سارے
 غم نا ابججا گہنا پیّا
 شہر تو اہڑے رہنا پیّا
 دُکھ ایہہ مِگی سہنا پیّا
 اوہ آج کہنے توں ایس کیہڑا
 جس نے سر ہر الزام سی جیہڑا
 اپنے سر اوہ لینا پیّا
 شہر تو اہڑے رہنا پیّا
 دُکھ ایہہ مِگی سہنا پیّا
 طارق ہاروں کہہڑے جیویں
 رات جہیڑی ہنجو پیویں
 آج ایہہ مِگی کہنا پیّا
 شہر تو اہڑے رہنا پیّا
 دُکھ ایہہ مِگی سہنا پیّا
 .....

بدلی چال زمانے ' ہائے خائے کہہ ہویا
 رُس گئے یار دیوانے ' ہائے خائے کہہ ہویا
 جہاں باج نہ پل وی کہلیاں رہنے ساں
 ملیاں ہوئے زمانے ' ہائے خائے کہہ ہویا

بدلی چال زمانے ' ہائے خائے کہہ ہویا
 رُس گئے یار دیوانے ' ہائے خائے کہہ ہویا
 کہٹھیاں منجیاں ڈنگر ٹٹا کے چارنے ساں
 کھیڈ کھیڈنے چھنے تہ کدے ہارنے ساں
 رلی تہ کہٹھے تاڑی سارے مارنے ساں
 بدلے کارو بار ' ہائے خائے کہہ ہویا

بدلی چال زمانے ' ہائے خائے کہہ ہویا
 رُس گئے یار دیوانے ' ہائے خائے کہہ ہویا
 بچ دریا نے لمیاں تاریاں مارنے ساں
 ڈوہنگیاں ڈوہنگیاں چُپیاں ہائے خائے لانے ساں
 کری مذاق اک دُوے کی ہسانے ساں
 دن کدھر گئے او یار ' ہائے خائے کہہ ہویا

بدلی چال زمانے ' ہائے خائے کہہ ہویا
 رُس گئے یار دیوانے ' ہائے خائے کہہ ہویا

❦❦❦

.....محمد امین ظفر

اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں
 دِن راتیں راہ تگّاں کھولی کے میں باریاں
 یاد تو اہڑی بچناں کدے دی نہ پُہلیاں
 کھان ، پُڻ ، چین پُئے ، مہنڈھیاں ایہہ گھلیاں
 دہسی آوے سونہیاں کی ماہڑیاں اوه زاریاں

اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں
 توں ماہڑی جتد جان توں ماہڑا یار نی
 توں گیا جت میں بیٹھی بازی ہار نی
 تگّاں نین سوہنے تو اہڑے دُلفاں پیاریاں

اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں
 صبرے نا پیالہ ماہڑا پُہریا اسے دُہلی
 پُہیت ایہہ سارا پتّاں چھپیا نا کھلی
 تو اہڑے تچھے سونہیاں میں چھلیاں خواریاں

اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں
 مکی ٹھنڈ سیالی اُڈیا آئی تک بہار نی
 موی آئیاں کونجاں سٹھے بن بن ڈار نی
 آئیاں بہلا رانجناں میں کراں انتظاریاں

اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں
 کاہناں بولے راہ تگّاں اکھ شارے مار نی
 روٹی پُھٹہ ظفر ماہڑی کراں انتظار نی
 شاید آج پوریاں ہوں آساں سٹھے ماہڑیاں

اُڈ جا کبوتر اوه لمیاں اُڈاریاں

~~~~~

.....بدھ کنہہ تھنہ منڈی۔ راجوری

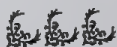
.....شام لال شرما

اکھاں تھلکی گئیاں تکی تکی راہ ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا
 بیہڑے جی گیا بچر نا کہناہ ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا
 مٹی ، مٹی کپڑے میں ہتھاں نال تہونی آں
 لہوے نے اتھروں میں چھم چھم رونی آں
 رَبا ڈاڈیا نہ ہوو ستا ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا
 اکھاں تھلکی گئیاں تکی تکی راہ ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا
 دل ماہڑا اندروں ہویا لہر و لہر دے
 سپنے بچ بلنا اگی نا اکپر دے
 میں تہ ہوئی گئیاں آں اندروں تباہ ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا
 اکھاں تھلکی گئیاں تکی تکی راہ ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا
 بٹی وروں کاگ شام کبھوی مُوی بولنا
 بجھی تہ آواز اُسنی دل ماہڑا ڈولنا
 کاگ پھیریا توں مگی نہ ستا ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا
 اکھاں تھلکی گئیاں تکی تکی راہ ، ماہی ماہڑا نیہہ مُڈیا

.....شام لال شرما

مُڑ مُڑ اچھے یاد اوہ دور جوانی نا
 اک کُہٹ اُمرت ہونا ٹھنڈے پانی نا
 بڑیاں کولوں چھٹی دُور نُس جانے ساں
 ٹھنڈیاں چھاماں بھئی تہ عیش منانے ساں
 نیہہ دلا سہ پہلنا دادی نانی نا
 مُڑ مُڑ اچھے یاد اوہ دور جوانی نا
 کندے عشق نے ساہڑے سپنے چھینے سے
 بدَل پیار نے بیڑے نے بچ گئے سے
 مَل نیہہ کیتا جانا ٹور مستانی نا
 مُڑ مُڑ اچھے یاد اوہ دور جوانی نا
 چن حُسن نا ہر ویلے لشمش کرنا سا
 تلّی کے لشکار تہ ہر کوئی ڈرنا سا
 کسراں مان کریاں چیز بیگانی نا
 مُڑ مُڑ اچھے یاد اوہ دور جوانی نا

..... ماسٹر عبدالغنی پھلانی

ماہڑے سچاں دی آئی نیہہ چٹھی او
 کہ من ماہڑا کنھی گیا
 ماہڑے ٹہولے ایہہ گلو بولدا او
 توہڑی یاداں دے راز پیا پھولدا او
 ہُن لکھ مگو کوئی گل مٹھی او
 کہ من ماہڑا کنھی گیا
 دل دکھی تہ من ہے اداس او
 توہڑے بجر سن کیتا بے آس او
 رانی خاب وی عجب ہے میں ڈھٹی او
 کہ من ماہڑا کنھی گیا
 پھل سریاں دے پھلدے نی پیلے او
 ماہڑی آساں دے رُخ آجاں نیلے او
 ساہڑی روح کدوں ہوسی کھٹی او
 کہ من ماہڑا کنھی گیا
 یاہڑے سچا آ جُل میلے او
 تسیں آہو نیہہ اسیں ہاں اکیلے او
 توہڑی گل دی ہے مصری دی کھٹی او
 کہ من ماہڑا کنھی گیا
 ماہڑے ٹہولے بندوق جھڑی چکی او
 ماہڑی روئی روئی جند ہُن مکی او
 غنی دیندیاں گہمانڈناں سٹھی او
 کہ من ماہڑا کنھی گیا

~~~~~

پھلانی (کیول) بدھل۔ راجوری

چُپ کیاں لائی ہے گُجھ بول کلبو ترا
 گُجھا گُجھا راز ذرا کھول کلبو ترا
 زندگی دا تانا بانا گرے سُن ٹکيا
 سونہیاں پیاریاں دا آنا جانا مگیا
 چورے چورے ڈٹھا جدوں پھول کلبو ترا
 چُپ کیاں لائی ہے گُجھ بول کلبو ترا
 کشتی بچ طوفاناں کیسی نیندر ہے مہانیاں
 نیکی جی گل دی نہ سمجھی سیانیاں
 زندگی دا بیہوا ڈانواں ڈول کلبو ترا
 چُپ کیاں لائی ہے گُجھ بول کلبو ترا
 قبرے کول بچ گیاں جہاں دیاں چاہواں بچ
 کندے پئے بکھیردے اوہ پیار دیاں راہواں بچ
 گوڈی مل منڈی دتا تول کلبو ترا
 چُپ کیاں لائی ہے گُجھ بول کلبو ترا
 ہک ویلے جنگلاں بچ پھر دے کہلے ساں
 وحشاں دے نال لاندے پیار والے میلے ساں
 آج شہراں بچ چپنا نیہہ مخول کلبو ترا
 چُپ کیاں لائی ہے گُجھ بول کلبو ترا

.....اوڑی۔ بارہمولہ

.....محمد صدیق احتشام پوری

مجنوں بن کے میں پھراں بچ جٹگانڈے
 توں تہ بیٹھی موج مناویں بچ محلاں دے
 عشق توہڑے بچ ہویاں میں پاگل تہ دیوانہ
 بیدردے توں سمجھیں مگو ہر ویلے بیگانہ
 رو رو نہر تک گئے ماہڑیاں اکھیاں دے
 توں تہ بیٹھی موج مناویں بچ محلاں دے
 ہُن مگو توہڑے باہجوں نیدراں نیہہ آندیاں
 یاداں توہڑیاں مگو متیاں جگانڈیاں
 لگے اندر زخم مگو ڈوبنگے جدا یاں دے
 توں تہ بیٹھی موج مناویں بچ محلاں دے
 توہڑے باہجوں حال دے ماہڑا وانگ فقیراں دے
 سینہ تھدھ پُرون دے کیتا نال تیراں دے
 راہی اکھے مگو ترزا کے رُگئیں سنگ ہوراں دے
 توں تہ بیٹھی موج مناویں بچ محلاں دے

~~~~~

احتشام پورہ بونیار۔ بارہمولہ

علی جان پرواز

رب ڈاڈے لکھیا لکھ
 دُنیا سُو دا کر دی ان دیکھ
 رب ڈاڈے لکھیا لکھ
 نہیہ کریندے سوچ و چار
 پاندے گل وچ غم دا ہار
 لگا سینے ڈاڈا سیک
 رب ڈاڈے لکھیا لکھ
 اسان چھوڑ دتا ہے دیں
 اسیں ہوئے دیوں پردیوں
 دل دا حال جائے کیہڑا دیکھ
 رب ڈاڈے لکھیا لکھ
 نہیہ بن دی کجھ تدبیر
 ڈاڈی ہوندی ہے تقدیر
 نت لگی سینے میخ
 رب ڈاڈے لکھیا لکھ
 نہیہ سدھی متھے دی لکیر
 ہتھیں پیریں لگی زنجیر
 نکاں مل دا جوڑا نیک
 رب ڈاڈے لکھیا لکھ

آہرہ بل۔ کٹگام

.....علی جان پرواز

کوٹھے دی بلی اُتے بولے کاک
 ماہرے سٹے دے نصیبا جاگ
 نین سنگ نین ملا
 کہ چٹاں آ میل جا
 ڈوہنگے لگے بجر دے داغ
 کدوں پُھلدے سکے باغ
 جند کی دکھیا بنا
 کہ چٹاں آ میل جا
 کاکا بلی اُتے گیت دو گا
 کوئی مٹھوے بول سنا
 کہ روگ بجر دا لا
 کہ چٹاں آ میل جا
 رت غم بچ غوطے ماراں
 رات رگن رگن تارے گڈاراں
 ماہری بستی آن بسا
 کہ چٹاں آ میل جا
 اُچی نگی اُتے کوئل بولے
 رکیاں راز دلاں دے کھولے
 رت نکدا توہڑے راہ
 کہ چٹاں آ میل جا
 ٹساں تہر بجر دے مارے
 طعنے دپدے لوک سارے
 نہ جج آساں ترُفا
 کہ چٹاں آ میل جا

~~~~~

.....الطاف احمد نظامی

سوکھیاں نہیہ لائیاں تہ اوکھیاں نبھائیاں
دردا مارے روندے نی پتراں تہ پائیاں

توں تہ مگی پُہل گیا ہیں مگی یاداں تیریاں
سپنے نال لائی رکھیاں تیریاں نشانیاں

موسماں نے رنگ بدلے سانگ سپنے لا گئے
موڑی کے مہار اپنی آ جا ماہڑے ہانیاں

لکھ لکھ چٹھیاں میں قاصداں کی ٹوریاں
دکھیا ہے جان ہوئی آ جا ماہڑے جانیاں

لوکاں نیاں عیداں آئیاں رلی ملی بہنیاں
ماہڑی اُٹھیں نیر بسدے رونیاں نمائیاں

گل نظامی قسمتوں نی درد سہنے پے گئے
راتی بہہ کے یاد آون گلاں اوہ پُرانیاں

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کھرم، بجبھاڑہ۔ انت ناگ # 9906560217

.....محمد الطاف نظامی

لے خوشیاں نے تھال بہاراں آگیاں
رنگے موسماں نال بہاراں آگیاں

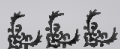
دیکے تھخے خزاں نے جیہڑے موڑ لیتے
اوہ فر لے اِس سال بہاراں آگیاں

بلکلاں نے شور گلاوے مٹھے بول
مست ہواواں نال بہاراں آگیاں

کوئجاں ڈیرے چُک پنجالوں نگھ آئیاں
سوئی روتے نال بہاراں آگیاں

ہرے پھرے میدان تہ نپلے تلے دی
کھلے پھلاں دے نال بہاراں آگیاں

گجھاں نے چٹے پھل نظامی پھل گئے
رنگ رنگیلی چال بہاراں آگیاں

دِن لگدا نیمہ تہ رات لگے سال
 ادہ چٹاں آکے توں دِکھ ماہڑا حال
 دِل کو ماہڑے لہراں لہراں کیتا اِس فراق
 فر بھی سمجھیں پیار ماہڑے کو جہاں توں مذاق
 دُور ہے سوئی کولوں رکیاں مہیوال
 ادہ چٹاں آکے توں دِکھ ماہڑا حال
 پاگل سمجھے پتھر مارے دُنیا ایہہ دیوانی
 لگ گئی ماہڑے دِل کو جہاں ہجر توہڑے دی کافی
 چہنا بھی ہُن ماہڑا ہويا ہے محال
 ادہ چٹاں آکے توں دِکھ ماہڑا حال
 جدے کراں مُڑ مُڑ پٹھاں جاء میں وصالاں والی
 رُب دے در توں منگاں تلو بن کے اُج سوالی
 مُڑ مُڑ کراں اُس رُب اُگے یارو ایہی سوال
 ادہ چٹاں آکے توں دِکھ ماہڑا حال

~~~~~

لونٹھا کرناہ۔ کپوارہ

.....محمد آزاد خان

توں کہن جل ماہڑا سلام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 کریں ادبا نال کلام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 آکھیں بچراں مار مکائیاں وے
 گلاں چھنیاں سستی سٹائیاں وے
 دسین دل دا حال تمام کہ ماہڑیا طوطیا وے
 کریں ادبا نال کلام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 آکھیں جد سادون رُت بہردی ہے
 ماہڑی چڑھدی جوانی سرودی ہے
 ہویا کھینا پنا حرام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 کریں ادبا نال کلام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 آکھیں فوٹو دکھ دکھ چندی ہاں
 زہر جدائی دا پندی ہاں
 توہڑے پیار کیتا بدنام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 کریں ادبا نال کلام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 آکھیں سک سک ہویاں تہلا وے
 ہن پیار دا رت ہے وسیلہ وے
 کدوں ہوی زندگی دی شام، کہ ماہڑیا طوطیا وے
 کریں ادبا نال کلام، کہ ماہڑیا طوطیا وے

.....محمد شریف مڑھوئی

میلیاں نی رُت نالے شادیاں براتاں وے
 آجا وے آجا سجناں جیہی کے سوغاتاں وے
 آئی بھگنے نی رُت دل منگنا ہے سنگ وے
 تواہڑے پناں محفلاں نے پھکے پھکے رنگ وے
 سوچاں کہنیریاں تہ کہٹ گلاں باتاں وے
 آجا وے آجا سجناں جیہی کے سوغاتاں وے
 مندری تہ کانے، بنگاں کہڑی نالے گانی وے
 سوہنے سوہنے تحفے نالے سوٹ جاپانی وے
 دن پیئے رولنے تہ ساڑنیاں راتاں وے
 آجا وے آجا سجناں جیہی کے سوغاتاں وے
 ٹھاٹھاں مارے تاپنگاں نیاں آج اقیانوس وے
 بجھ چلی خوشیاں نی دِلے تھیں فانوس وے
 منگنا اے دِل ماہڑا بس مُلاقاتاں وے
 آجا وے آجا سجناں جیہی کے سوغاتاں وے
 تہ گئی قاف پہاڑاں جیئے طوفان نی
 حسرتاں ایہہ دِلے نیاں متے ارمان نی
 کدوں ایہہ بچھوڑیاں تھیں ہوسن نجاتاں وے
 آجا وے آجا سجناں جیہی کے سوغاتاں وے
 دردیاں دِلّاں کی دلاسیاں نی لوڑ اے
 بچ رونقاں بہاراں نے تواہڑی ہی تھوڑ اے
 محفلاں شریف نیاں ماہڑیاں جائیداتاں وے
 آجا وے آجا سجناں جیہی کے سوغاتاں وے

.....محمد شریف مڑھوئی

ماحولے عیال ضامنوں نی کونجاں نی اڈاری اے
 رکھنا اے وقار اُچا ماہڑی دے داری اے
 فصا اے ماہڑے ہتھ نی ادا نے بچ ایمان اے
 تعلیم ماہڑا فرض اے ، رہبر ماہڑا قرآن اے
 ربّ نی نال ماہڑے ، ماہڑی قوت پہاری اے
 رکھنا اے وقار اُچا ماہڑی دے داری اے
 معاشرہ نہ ڈول جائے ایہہ ماہڑا پیغام اے
 راہ میں چلساں بے خطر اُچا ماہڑا مقام اے
 تہذیب نی حمایتاں نی جنگ ماہڑی جاری اے
 رکھنا اے وقار اُچا ماہڑی دے داری اے
 ثقافتے نے شہر کی بچا بچا کے رکھنا
 اے امن آلے باغے کی سجا سجا کے رکھنا
 میزبانی تہ سخاوت مگی بہوں پیاری اے
 رکھنا اے وقار اُچا ماہڑی دے داری اے
 سچ ماہڑا انداز تہ چناب ماہڑی ثور اے
 دُنیا نے کاروبار نی وی ماہڑے ہتھیں ڈور اے
 شیطان نا بند بوہا کرنا نالے کرنی باری اے
 رکھنا اے وقار اُچا ماہڑی دے داری اے
 فرض ماہڑا ماء پیو دلیراں نی لُج کی پالنا
 شرافتاں نا ہر دیوا شریف بن کے بالنا
 ربّ دیوے سب کی خوشیاں ماہڑی اِیو زاری اے
 رکھنا اے وقار اُچا ماہڑی دے داری اے

ﷲ ﷲ ﷲ

.....عبدالکریم رحمتی

کالیاوے کاواں توں منڈیرے ماہڑے بولیا
ٹُر گیا چن کدے دل ماہڑا ڈولیا
چٹھی آئی سچاں نی پڑھ پڑھ رکھنی آں
دل کی میں دیتی حوصلہ تہ راہ نکنی آں
ٹُر گیا چن اتھے رون گیاں اکھیاں
کول ماہڑے درداں نی کون چھولے پکھیاں
آگئی بہار سوہنی رُت مستانی
اوہ سوہنا لا گیا دل بچ کانی
جند ماہڑی کہلی تہ روگ توہڑے کول
دل نیاں محرمیں توں مِگی نہ رول
کالیاوے کاواں توں منڈیرے ماہڑے بولیا
ٹُر گیا چن کدے دل ماہڑا ڈولیا

راجوری

.....راجوری

.....محمد شریف پونچھی

بتر اڈن جگنو چمکن برہیا نی رت آئی ہے
 ٹھوکان مرگاں ماہلاں اُپر پھلاں نی دشائی ہے
 بگو گوش گھبانی پھلی گیاں پھل درپکاں
 سنکیاں نے سنگ بیٹھے سگی کرن علیک سلیقاں
 کالے پہاڑاں نپے کہاۓ نی نیلی وردی لائی ہے
 بتر اڈن جگنو چمکن برہیا نی رت آئی ہے
 جنگلاں اندر گلو بولن ، بلبل بولی بیڑے
 جن آن ملے سنگ بجا ، پھڑ گئے سن جیڑے
 شاعر لوکاں غزلاں کارن قلم ہتھ بچ چائی ہے
 بتر اڈن جگنو چمکن برہیا نی رت آئی ہے
 ندیاں مستی نے بچ آیاں ، گلی برف پنجالوں
 ٹھنڈیا لے نا ناں نیہہ کدرے ، چٹھی جان دبالوں
 نکاں چل کشمیر یاری ، دینا دل گواہی ہے
 بتر اڈن جگنو چمکن برہیا نی رت آئی ہے
 پونچھی پھل گلابی بھلے ، بھلے پھل چمیلی نے
 جوڑی بن کے ٹردے تے میں بلی سنگ بلی نے
 شنگراں پاسے گھاں لوکاں کیتی تہا و تہائی ہے
 بتر اڈن جگنو چمکن برہیا نی رت آئی ہے

.....

..... معرفت سینئر اسٹنٹ ڈسٹرکٹ اینڈ سیشن جج۔ پونچھ # 9797582801

.....نذیر بزار

شہر ٹساں نے آنی بیا
ٹساں کدے منہ نیہہ دیا
مندى کھاٹی میں وی پھیا

پھیت ولے ناکس کی دساں

نالے رُواں نالے ہساں

پچھاں مُڑی کسراں نساں

جگ سارا فر میگی ہیا

شہر ٹساں نے آنی بیا

پھل گلابی باغے کھلیا

خواب میگی توں نیہہ ملیا

دل ماہڑے چوں کیوں توں نیا

ماہڑے کولوں کیا نیا

شہر ٹساں نے آنی بیا

دل ماہڑا کیتا ہے پارا پارا

اتھے ہے نیہہ کوئی تیرا چارہ

کے کرسیں نظیر بزارا

پوڑ ہاروں ہین توں کھیا

شہر ٹساں نے آنی بیا

.....

.....ڈوگراں سورنکوٹ، پونچھ

توں کاں کاں کیں لائی کاگا
ماہری جند اجاں نہ آئی کاگا
بولی وصلان نی کیں نی تو بولنا
ایئے سوچی سوچی ہے دل ماہرا ڈولنا
گئی کھائی اے گئی لمبری جدائی کاگا
ماہری جند اجاں نہ آئی کاگا
دل دکھنا تہ سینے پینے ہول وے
ربا مائی ماہرا کدوں ہوسی کول وے
چھوڑی ہجراں نی دہس کس لائی کاگا
ماہری جند اجاں نہ آئی کاگا
راتیں اٹھی اٹھی تنکاں چن وے
پتہ کھڑکے تہ بٹھنے نی کن وے
مستانے نی اکھ پترائی کاگا
ماہری جند اجاں نہ آئی کاگا

کھوڑی ناڑ، وارڈ نمبر 8۔ پونچھ

Bi-Monthly
SHEERAZA
PAHARI

Geet Number (2)

Vol: 41 * Issue: 6 * Year: 2020

Published by:
Jammu & Kashmir
Academy of Art, Culture and Languages

Printed at Government Press, Srinagar